

GA-177

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

**ОКУЛТНИТЕ ОСНОВИ
НА ВИДИМИЯ СВЯТ
ДУХОВЕТЕ НА МРАКА
И ТЯХНОТО СВАЛЯНЕ
НА ЗЕМЯТА**

**Цикъл от 14 лекции изнесени в Дорнах
от 29. 9 до 28. 10. 1917 г.**

**Превод от немски:
ДИМИТЪР ДИМЧЕВ /I – VIII лекция/
ДИМО ДАСКАЛОВ /IX – XIV лекция**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. Първа лекция, Дорнах, 29 Септември 1917 5

Хаосът възниква от бездуховното приемане на света. Учението за реинкарнациите и непрекъснатото намаление на земното население. Социалният карцином. За непригодността на западните хора да разберат европейския Изток. Духовният свят не може да бъде игнориран безнаказано. За връзките между разрушителните сили на Космоса и човешкото съзнание. Намесата на Ариман.

2. Втора лекция, Дорнах, 30 Септември 1917.....15

Дисхармонията между интелектуалното и морално развитие на човечеството. Изграждане на социална общност с мъртвите. Основните съставни части на човешкото същество. Миналите и бъдещи инкарнации на Земята. Христовият Импулс. Йохан Валентин Андреа и "Химическата сватба на Кристиан Розенкройц през 1459". За възрастовата граница от 27 години, която повечето хора днес не надхвърлят. Лойд Джордж

3. Трета лекция, Дорнах, 1 Октомври 1917.....26

Предпоставки за вникване в миналото и бъдещето. Илюзиите на социализма. Окултна характеристика на партийните програми. Доктрината Удроу Уилсън. За събитията в граничната област на свръхсетивния свят. За някои от нападите срещу Рудолф Щайнер. Вътрешната смелост и Антропософското Общество. Отказ от частните разговори с членовете на Антропософското Общество.

4. Четвърта лекция, Дорнах, 6 Октомври 1917.....39

Елементарните Духове на раждането и смъртта. За злоупотребата с окултни сили през Атлантската епоха. За моралната нагласа на днешните хора. Абсолютни идеали не съществуват. Ариманическите Същества и необходимостта от разрушение. Рикарда Хух и защо хората отново трябва да опознаят дявола. Поклонниците на Ницше и характеристика на ницшеанството.

5. Пета лекция, Дорнах, 7 Октомври 1917 51

Душевните способности на човека през Четвъртата следатлантска епоха. "Върху загадките на душата". Как ще изглежда човешката гениалност в бъдещето. Подготовката за Бъдещия Юпитер. Отказът от физическото тяло. Защо жените ще престанат да раждат през седмото хилядолетие.

Августин и Калвин. Същност на евгениката. Един от абсурдите на нашето време: "Христос от психиатрична гледна точка". Един от абсурдите на бъдещата епоха: Стремехът да бъде премахната "душата" с помощта на фармакотерапията

6. Шеста лекция, Дорнах, 8 Октомври 1917.....62

Описание на елементарния мисловен свят и на човешките мисли като един вид негови умъртители. Мисловните трупове. Луцифер и Ариман. Елохимите или Духовете на формата. За висшата и низша човешка природа. Предпоставки за човешката свобода. Хармонията и редът в социалния хаос могат да бъдат извлечени единствено от духовния свят. Една типична имагинация. За необходимостта от пророчески дарби на педагозите от бъдещето. Възпитанието на децата като област, засегната най-силно от ужасите на материализма.

7. Седма лекция, Дорнах, 12 Октомври 1917.....75

Материализмът не познава "духовната тежест" и поради това няма усет за истинската действителност. Херман Грим и неговата книга за Гьоте. Мартин Лутер. Инстинктивното разширяване на сетивните усещания. Изпитанието с огън през Четвъртата следатлантска епоха. Мъртвите и живите истини. Душевната конфигурация на бъдещите педагози. Разумът не може да бъде култивиран с помощта на разума. Кога антропософията се превръща в пътепоказател.

8. Осма лекция, Дорнах, 13 Октомври 1917.....90

За противоположността между интелектуалното мислене и правилното, съобразено с реалния свят човешко мислене. Абстрактното мислене според това дали човек го прилага в сетивния свят или в социалния живот. Характеристика на съвременните понятия. Кийлен и "Държавата като форма на живот". Политическият живот на Земята през 16 век. Принципната противоположност между Запада и Изтока. Ани Безант и Теософското Общество.

9. Девета лекция, Дорнах, 14 Октомври 1917.....103

Борбата между Архангел Михаил и ариманическите сили от 1841 до есента на 1879. Духовете на Мрака и последиците от тяхното сваляне на Земята. Как човекът става проводник на материалистическите импулси. Бактериалните инфекции и Лунните влияния като последици от подобна борба през миналите състояния на Земята. Пример за ариманически начин на мислене. Влиянието на духовния свят върху поведението на човека. Земното отражение на духовните събития. Соловьев и руския народностен Дух.

10. Десета лекция, Дорнах, 20 Октомври 1917.....114
Предразсъдъците и ужаси като помощници на ариманическите сили. За непригодността на повечето идеали. Защо днешните естествени науки не могат да проникнат в бъдещето. Ариманическите сили като вдъхновители на монизма. За необходимостта от нов вид възпитание. Значението на радостните детски спомени за живота на възрастния човек.
11. Единадесета лекция, Дорнах, 21 Октомври 1917.....127
Душевната природа на човека ще става все по-интровертна, науката все по-екстровевертна. Новите импулси във възпитателното изкуство като средство срещу ариманизиране на душевния живот. Отношението на животните и човека към Слънчевите и Лунните течения. Подходящите описания на животинския и растителния свят като педагогическа необходимост. За опустошителното въздействие на специализираната терминология. Приносът на Роман Боос.
12. Дванадесета лекция, Дорнах, 26 Октомври 1917.....138
Духовете на Мрака и тяхното насилствено сваляне на премята като причина за съвременните събития. Духовете на Светлината и тяхната задача в миналото: Укрепване на кръвните връзки; Духовете на Мрака: Освобождаване от кръвните връзки. Коренната промяна в тези съотношения през 19 век. Учението на Дарвин за произхода на видовете идва от миналото; учението на Гьоте за метаморфозата идва от бъдещето. Освобождаване от наследствените връзки. Индианизиране на заселените в Америка европейци.
13. Тринадесета лекция, Дорнах, 27 Октомври 1917.....149
Духовете на Мрака и техните намерения: триумф на човешкото остроумие и утвърждаване на спиритизма като основно средство за общуване с духовния свят. Победата на Михаил и духовното причастие на човека. Борбата срещу Духовете на Мрака Освалд Марбах и неговото отношение към "Фауст". Удроу Уилсън като "попечител на света". Събитията от 19 век като продължение на борбата в духовния свят.
14. Четиринадесета лекция, Дорнах, 28 Октомври 1917 161
Ангели и Архангели: Тяхното участие в историята и във функциите на човешкия организъм. Прекратяване на физическото размножение през 6 и 7 хилядолетие. Духовете на Мрака и дарвинизма. За противоречието между мисловния и волевия живот, и неговото отражение върху съвременната демокрация. Метерлинк. Поанкаре като пример за политическо поведение, диктувано от финансови съображения.

Указания относно публикуването на езотеричните лекции от Рудолф Щайнер

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография "Моят жизнен път" (Събр. Съч. Г.28, гл.35):

"Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само сред членовете на Антропософското Общество. Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условие то за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на "антропософска история" се съдържа в съобщенията от духовния свят."

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 29 Септември 1917

Вие несъмнено ще ми повярвате, че за мен е особено приятно и вълнуващо да прекарам следващите дни сред Вас и то тъкмо в Дорнах, където ние дадохме видим израз на нашата обща воля, на нашия общ стремеж да напредваме неуморимо в изучаването и прилагането на антропософията. В хода навремето, свързвайки този антропософски стремеж с най-интимните страни на човешката душа, ние често ще си задаваме въпроса: Какъв е впрочем истинският характер на нашата воля? И вероятно ще сме прави, ако заявим: В нашата трагична епоха, ние можем да се доберем до един отрицателен отговор на въпроса за нашата воля. Всички ние сме свидетели, как повече от три години над света се излива ужасяваща лавина на такива трагични събития*1, който не се нуждаят от подобни описания, защото ние ги виждаме, ние ги усещаме. За нас е ясно: Всичко което разтърсва Европа и света, е не друго, а израз, или още по-добре последица от онази яростна съпротива, която хората изпитват пред далечните цели на нашата воля, а също и пред нейния непосредствен и видим израз нашия Гьотеанум*2 тук в Дорнах. Опитахме ли да потърсим корените на духовната еволюция, от която човечеството действително се нуждае, ние ще установим, че те са диаметрално

противоположни на онези импулси, които тласнаха Европа в ужасяващите и трагични събития на последните години. Все по-ясно и дълбоко трябва да вникваме в тази истина, защото наш дълг е да се намесим открито в това, което днес разтърсва нашия свят. И ние си казваме: Тези мъчителни години ни изглеждат така, сякаш времето е станало еластично, сякаш то е разтегнато по такъв начин, че спомените ни за мирните години се отдръпнаха от нас с цели столетия.

Впрочем в тази трудна епоха макар че винаги е било така -, се намериха твърде много хора, които в известен смисъл проспяха събитията, хора, които не се оказаха достатъчно будни за тях. И само тези, които са будни стига да се вгледат в това, което минава през душите им -, ще усетят какво странно впечатление правят довоенните години: Сякаш пред нас се разтваря някакъв древен ръкопис, сякаш пред погледа ни застава странно произведение на изкуството, създадено преди много столетия. Да, събитията преди тази безкрайна и яростна война, са изтеглени далеч извън нашите непосредствени спомени.

Но ако още преди възникването на тези събития казано в антропософски смисъл -, човек можеше да огледа с будно око нещата около себе си, той неизбежно щеше да забележи какво всъщност нахлу така стремително в нашия свят. Много от нашите приятели ще си спомнят налага се да го подчертая -, за стереотипния отговор на един въпрос, който често възникваше тук или там по време на публичните лекции. Вие добре знаете този въпрос: Каква е връзката между учението за прераждането и статистически доказаното нарастване на населението? Населението на Земята постоянно расте; от друга страна антропософията твърди, че се инкарнират едни и същи души как се отнасят двата факта по между си? И аз постоянно трябваше да обяснявам: Да, външно погледнато статистиката е съвсем права населението на Земята расте, само че тези обобщения се градят върху крайно недостатъчен интервал от време, и в основата си те са погрешни. И аз винаги трябваше да внасям поправка: Ние сме съвсем близо до епохата, когато хората с ужас ще разберат населението на Земята не нараства, а постоянно намалява.

Да, скъпи приятели, на определени въпроси в антропософията не винаги може да се отговаря кратко и ясно, защото нашите съвременници не застават пред фактите както трябва, не ги гледат така да се каже право в очите. Но тук се налага едно уточнение. Ако прегледате лекциите*3, които четох във Виена малко преди започването на Световната война, ще откриете там един пасаж за раковата болест, за социалния карцином, който разяжда устоите на човечеството и неговото развитие. За да размишлява правилно върху своите проблеми, занаяпред човечеството ще има истинска нужда от подобни уточнения. Защото ние можем да сме будни само благодарение на правилното мислене. Да, ние имаме нужда да

сме будни, да живеем в будност. И ако антропософията иска да изпълни своите задачи, преди всичко ти трябва да подтикне хората към пълна будност. Защото ако човек се стреми единствено към нещата от сетивния свят, ако се интересува единствено от законите на сетивния свят, това означава, и то в един най-висш смисъл, че този човек спи. Човечеството може да постигне пълна и съвършена будност, само ако съумее да си изгради понятия и идеи за духовния свят, който ни обгръща от всички страни, също както ни обгръщат въздухът, водата, Слънцето, звездите, Луната и т.н. Когато спим, ние сме изцяло отдадени на вътрешните и несъзнаваните лесни процеси, без да имаме каквото и да е предчувствие за околния външен свят; по същия начин, когато сме изцяло отдадени на външния сетивен свят и на неговите закони, ние оставаме без каквото и да е предчувствие за обкръжаващия ни духовен свят.

Забележително е, че тъкмо през последните столетия, и особено в края на 19 и началото на 20 век, човечеството се възгордя от своите научни открития, от своите научни завоевания, в резултат на което несъзнаваният и инстинктивен живот взе един изключителен превес. И тъкмо игнорирането, съзнателното незачитане на духовния свят се превърна в непосредствена причина за това световно кръвопролитие. Обаче през годините, за които споменах, че са разтеглени във времето до степента на столетия, будното човечество далеч не можа да предвиди онова, което се разигра по-късно по такъв ужасяващ начин. За жалост, дори и сега, то не разбира какво става по бойните полета на Европа.

И коя е най-характерната черта, скъпи мои приятели, на това, което човек ежедневно и ежечасно може да проследи в мисленето на днешните хора, или по-добре казано, в тяхното мнимо мислене? Най-характерната черта е тази, че общо взето нито един човек на този свят не знае какво точно иска, и че всичко, за което индивидите и народите основателно претендират, би могло да се постигне и без ужасяващите военни кръвопролития; те впрочем са съвършено ненужни.

И все пак, тези ужасяващи събития са подчинени на загадъчни и тайнствени закони. Ако Вие, скъпи мои приятели, ако си припомните някои от деликатно разискваните проблеми по време на тазгодишните ни антропософски лекции, сигурно ще откриете, че по адрес на най-решителните събития, нещата са изнесени ни от нас твърде конкретно и ясно. Ако си припомните онези лекции, които изнесох през последните години тук в Дорнах върху характера на руския народ и върху противоположната същност на този руски народ спрямо западните и средноевропейски народи, Вие ще намерите, че те са напълно достатъчни, за да се проумеят стихийните и драматични събития на нашата мъчителна епоха, да се проумее и онова, което нарича ме "руска революция": т.е. онова чудовищно събитие, което нахлу като едно напълно разбираемо

кармическо отмъщение. (Естествено думата "отмъщение" е употребена като технически термин, а не в нейния морален смисъл). Върху всичко това ще размишлява още дълго не само руският народ, върху това ще размишляват и европейските народи, ще размишлява цялото човечество. Защото събитията и Източна Европа са много по загадъчни, отколкото изглеждат на пръв поглед. На повърхността изскочи нещо, което се беше натрупало в продължения на столетия. Обаче новият елемент, скъпи мои приятели, показва едно съвсем друго лице. Вероятно по отношение на Източна Европа -, следващите поколения ще стигнат съвсем нагледно до разликата между истинските причини и Майя. Защото съвременните поколения гледат на Майя не като на Майя, а я приемат за непосредствена и истинска действителност. Обаче истината е съвсем друга.

И западните народи, скъпи мои приятели, са съвсем непригодни и зле подготвени, за да разберат какво точно се показва над повърхността на европейския Изток! А защо са зле подготвени? Защото така наречени те нормални хора Вие, скъпи приятели, не се числите към тях, понеже сте приели антропософията -, не разполагат с това, което все повече и повече ще се превръща, макар и хората да го посрещат с яростна антипатия, в безусловно необходимо качество на душата: антропософското познание. Да, за нормалните представители на нашата епоха, това звучи твърде странно: Хаосът няма да престане, докато достатъчно голям брой хора не приемат антропософските истини! Тази е световноисторическата Карма!

Оставете тези нормални хора да си вярват и да говорят: тази война е като всички други войни, и след нея ще бъде сключен мир, както е ставало много пъти в световната история. Тези хора са влюбени в Майя, в илюзията; те не различават истината от заблудението. Оставете ги да сключат техния привиден мир. Хаосът, който изпълва днес целия свят, ще прерасне в хармония и ред само тогава, когато хората приемат антропософския светоглед в своите сърца. И ако Вие, скъпи мои приятели, доловите някакъв трепет в сърцата си, не бързайте: хората още дълго време ще се лутат, преди да отворят душите си за антропософията. А до тогава хаосът ще тържествува над света! За хармонията и реда е още рано. Всичко друго е илюзия, всичко друго е само едно привидно спокойствие, под което вече блуждаят застрашителните езици на огъня. Защото редът ще замени хаоса едва тогава, когато хората разберат откъде възниква този хаос.

А той възниква от бездуховното приемане на света, да, от бездуховното вникване в света. Духовният свят не може да бъде игнориран безнаказано! Може и да си въобразяваме, че игнорирането на духовния свят е безнаказано, може и да си въобразяваме, че сме добре осигурени срещу всякакви опасности, стига да овладеем представите и понятията от

сетивния свят, може да го вярваме с цялата си душа и тази е всеобщата вяра на днешното човечество. Само че това не е истина! Не! Най-погрешната вяра, която е обвземала човечеството в хода на неговата история, е тази ако ми позволите, скъпи мои приятели, един тривиален израз че Духовете биха допуснали да бъдат игнорирани от човека. Погледнете на това като на един егоизъм, като на едно себелюбие от страна на Духовете, макар и в духовния свят да важи съвсем различна терминология, отколкото тук в сетивния физически свят. И все пак погледнете на това като на един егоизъм, като на едно себелюбие от страна на Духовете, обаче не забравяйте: ако Духовете бъдат игнорирани тук в сетивния свят, ако Духовете бъдат игнорирани от човека, те си отмъщават жестоко! Това е един общовалиден закон, една желязна необходимост: Духовете си отмъщават. И между многото други характеристики, които могат да се дадат за нашата съвременна епоха, ние сме в правото си да заявим: Сегашният хаос всред човечеството е всъщност самото отмъщение на Духовете заради тяхното продължително игнорира не от страна на хората.

Припомнете си още, колко често изтъквах тук в Дорнах и на други места: Съществува една тайнствена връзка между това, което е човешкото съзнание и разрушителните сили на Космоса. Да, тази тайнствена връзка между неударжимите разрушителни сили на Космоса и човешкото съзнание действително съществува, и то по такъв начин, че едната величина може да служи като заместител на другата, или пък в известен смисъл трябва да служи като заместител на другата.

Нека за миг да приемем, скъпи мои приятели, че през последните 20 или 30 години на 19 век възниква една епоха, през която човечеството се стремеше предимно към овладяването на материалния свят. Нека да приемем още, че в края на този 19 век хората се устремиха и към духовното знание, към духовния свят. Какво би се получило тогава? Какво би се получило, ако хората биха искали да познаят духовния свят и изхождайки от него, да променят физическия свят, вместо инстинктивно да се прирастват към онова знание, което достигна своя триумф в производството на инструменти за убиване; какво би се получило, ако човечеството можеше да приложи духовно знание и духовни импулси в социалния си живот? Несъмнено хората биха станали по-будни и нямаше да проспят последните десетилетия на 19 век. Хората биха стана ли по-будни и ако съзнанието им би било по-силно, през първите десетилетия на 20 век нямаше да се стигне до разрушенията, на които сме свидетели. Да, духовното съзнание трябва да става все по-силно от сетивно-материалното съзнание. Ако през последните десетилетия на 19 век съзнанието беше достатъчно силно, разрушителните сили през първите десетилетия на 20 век нямаше да бъдат така неудържими в своята стихия.

Това се потвърждава по най-красноречив и покъртващ начин като в същото време е и едно жестоко изпитание за човешкото познание от състоянието на мъртвите, които пребиваваха в духовния свят било то през последните години на 19 век, било през първите години на 20 век. В неистовото надпрепускване към материализма, много души не успяха да пробудят своето съзнание с импулси от духовния свят. Много от тях минаха през Портата на смъртта без никакво предчувствие за духовните факти. Ако преди да минат през Портата на смъртта, т.е. в поредния земен живот, тези души имаха възможност да приемат импулси от духовния свят, те несъмнено щяха да ги пренесат и след смъртта. За всички тях след смъртта това би била една благодат, едно неоценимо богатство. Обаче те не разполагаха с него.

Който следи духовната история, така наречената духовна история на последните десетилетия на 19 век, ще потвърди, че думата "Дух" прекалено често беше произнасяна като синоним на истината, като синоним на правилното светоусещане. Изобщо "Дух" беше прилаган във всевъзможни съчетания, но не и спрямо това, което е наистина "Дух". Така че душите останаха без никаква възможност да опознаят Духа в условията на Земния свят, те трябваше да го познаят твърде късно, или така да се каже да го получат "на части". И сега, след като са минали през Портата на смъртта и са влезли в духовния свят, тези души, скъпи мои приятели, просто изнемогват и мъчително копнеят знаете ли за какво копнеят те? Те копнеят за разрушителните сили на физическия свят. Ето как те получават Духа, така да се каже "на части".

Тези неща не могат да се обхванат с удобно и лесно разбираеми понятия. Ако искаме да се ориентираме добре в тази област, наложително е да пробудим в себе си усещането за това, което в египетските Мистерии беше означавано като "железни необходимости". Колко страшно е, че поради липсата на духовни импулси, разрушителните сили трябваше да нараснат по такъв неудържим начин, че след смъртта да търсят убежище там, където се надяваха, че могат да бъдат приети.

И не забравяйте, скъпи мои приятели, че хаосът няма да изчезне, преди човечеството да се замисли сериозно и отговорно над тези истини, преди да включи тези сериозни истини в идеите, които днес само външно и, така да се каже, "политически" бродят из света. Ако погледнете на тези истини с известен песимизъм и си помислите: Колко далеч е човечеството от всичко това, Вие, скъпи мои приятели, ще сте донякъде прави.

Обаче опитайте се на този основателен песимизъм да противопоставите вътрешното и строго изискване: Там, където сме поставени в сегашния си живот, ние трябва да пробудим душите си за импулсите на антропософията. Естествено, днес е твърде рано, и все пак

малко или много ние трябва да отворим очи те си за една съвсем конкретна подробност, а именно, че нашата епоха разпалва в душите на мъртвите един силен и мъчителен копнеж да се срещнат с това, което днес така много ни ужасява тук във физическия свят.

Днешният човек се страхува от смъртта и би дал всичко, за да разбере какво точно го очаква след смъртта. Замислете се обаче какво говорят по този въпрос нашите проповедници, философи и политици, вижте техните гладки и благоуханни речи, вижте техните удобни и безпроблемни представи за духовния свят. Усещате ли, скъпи мои приятели, каква огромна суета и какво безсилие са натрупани в тях и колко далеч са тези "воллове" о истинската действителност. (Впрочем характерно за тях е, че са безкрайно далеч не само от способността да ръководят, т.е. не само от положителните, но и от отрицателните несъзнавани сили на човешката душа.) И ако сравним техните благоуханни речи с това, от което съвременната епоха действително има нужда, тогава ще разберем колко сериозни, колко страшно сериозни са всъщност нещата.

Вие знаете, скъпи мои приятели, че нашият физически свят граничи с един друг, свръхсетивен свят. И никога досега намесата на този свръхсетивен, метафизически свят в нашия видим физически свят не е била така интензивна, както днес. Само че хората не забелязват нищо, те изобщо не забелязват колко ужасно е да се погуби една човешка душа. Да, в епохата на всеобщо образование и масова култура, много хора биха били изумени, ако можеха да разберат какво става. Но по правило, те не стигат до там, поне не си позволяват да стигнат до там.

Мнозина от Вас ще си спомнят, че през последните три години аз често подчертавах следния факт: Ако в далечно бъдеще някой се опита да напише историята на тази Световна война за жалост съвременните критици не се решават, макар че това е напълно възможно тогава методологията на днешната "история", която може да измисля само легенди и басни, ще се окаже изцяло неприложима. Сега на преден план излизат усилията на онези "ерудирани капацитети" такива са те за света които в продължение на месеци, години и десетилетия живеят в библиотеките, разлистват хроники, статистики и документи, за да напишат "историята" на едно или друго събитие. Обаче приближава такова време, което ще превърне тези истории в грамади от непотребна хартия. Да, ако един учен е със здрав разсъдък, той просто не би могъл да напише историята на последните години по този начин. Защото нещата, които причиниха този хаос изобщо няма да се открият на днешните "историци". Те ще се открият на хора с развито имагинативно мислене*4; на хора, които добре разбраха достойния за съжаление г-н Сухомлинов*5. Изправен пред съда, той трябваше да признае тъжния факт: Първо се случи това, после се случи онова, и в този миг аз изгубих съзнание!

Но не само той, мнозина хора изгубиха ясния контрол върху нещата. Само че позволете ми, скъпи приятели, да запитам: Какво представляваха всъщност тези мигове, за които хората признаваха, че губят ясния контрол върху нещата? Какво представляваха те? В хода на космическата еволюция тези мигове означаваха: Ето, точно сега Ариман*6 и неговите войнства влизат в човека, в човешката душа, в човешкото поведение! Ако обаче човек бди над своето съзнание, ако не му позволи да се помрачи или колабира, тогава няма да се появят нито Ариман, нито Луцифер. Но щом то бъде помрачено, в този момент ръцете на Ариман са развързани. И тогава се случват такива събития, които изобщо не намират място в дипломатическите документи; а в тях казано между другото през последните години се пазят съвсем безполезни сведения. Но да продължим нататък. Това, което става в нашата епоха, това което доведе хаоса, не произлиза от човека. Хаосът идва преди всичко от действията на ариманическите Същества, които успяха да се промъкнат в човешката душа поради помраченото съзнание на съвременните хора. Убеден съм, че мнозина от Вас добре помнят: Веднага след като започна днешната световна катастрофа, определени личности получиха от мен ясни указания за следното. Ако един ден хората поискат да говорят за причините на тази катастрофа, те трябва да черпят не от официалните дипломатически архиви и документи; те трябва да обяснят всички събития чрез достъпа, който ариманическите Същества получиха в човешките души.

Към тези неща, скъпи мои приятели, трябва да се отнасяме сериозно, да ги приемаме не абстрактно, а като реални и живи истини. Напълно възможно е днес хората да се подиграват на нашето твърдение, че Ариман е проникнал в духовното развитие на човечеството. Ако обаче днес хората се присмиват над подобни твърдения, утре самите те ще бъдат подиграни и опровергани от новата историческа действителност.

През последните години представите, понятията и съжденията на хората далеч не постигнаха особена зрялост. От около две години насам хората нито веднъж не показаха правилно осмисляне на изказваните тук или там предупреждения, че нещо идва, и че те трябва да го посрещнат будни, а не спящи. Да, така е. И това, което стана, завари хората неподготвени, завари ги в тежка духовна дрямка. Те не го разбраха в дълбоките му и логични закономерности, а като нещо, което може да се прочете в пет или десет вестникарски реда.

Вероятно се досещате, скъпи мои приятели, че това, за което говоря от година и половина, е свързано с една папска нота от Рим*7. Трябваше ли да се съглася с нея? този въпрос се оказа извънредно важен за много хора. Замислете се обаче, скъпи мои приятели, че това, което днес наричаме "държава", се появи в Европа едва през 16 век. Разбира се, днешните

"историци" така поне ги наричат в някои части на света говорят самоуверено и пророчески за държавите, макар и съвсем да не знаят колко време ще съществуват още тези държави. Така че тези "историци" знаят твърде малко за това, за което говорят и пишат. Това, което днес живее в държавите, е по старо от 400 или 500 години. А това, което вдъхновяваше и изграждаше държавата преди, беше нещо съвсем друго. Извънредно важно е тези неща да се разберат правилно. Естествено, сакраменталният и жречески живот, който цари в Рим е много по-древен от живота на модерните европейски държави и за дълъг период от време се намесваше с мъдрост и основание в световните събития. И аз постоянно се опитвах да отговори на въпросите: Какво ли означава фактът, че тези модерни държави, възникнали преди 400 или 500 години не могат сами да преодолеят хаоса? Какво ли означава фактът, че те отново поглеждат към сакраменталния и жречески Рим?

Скъпи мои приятели! Бих искал да узная, дали един човек ще се съгласи да се пързала с кънки, ако ледът над езерото е дебел едва един милиметър. Защото онези понятия, които сакраменталният и жречески Рим осигурява на днешните хора, са като една тънка ледена кора над дълбоко планинско езеро. И това, което хората днес пишат или говорят, за кънкьора то е като една тънка и неустойчива ледена кора; ето защо днес нито един човек не може с официалните документи в ръка да проучи какво става всъщност наоколо.

Днешният човек е изправен пред сериозната необходимост да навлезе в истинските причини, а не само във външния ореол на нещата. Колко тежко е, когато един човек днес признае: Да, нещата са пред мен, обаче аз не зная какво означават те и не искам да се намесвам в техния ход! И не е ли учудваща невероятно повърхностната позиция на университетските среди, според която човек може да вниква и разбира всичко, което се намира около него. Ето защо за днешните хора е изключително тежко да чуят признанието, че понякога един обективен факт просто не може да бъде обяснен, че преди това трябва да се изградят истинските предпоставки за неговото правилно обяснение. Да, едва ли някому хрумва, че най-напред трябва да се изградят предпоставките за едно правилно обяснение.

Но за следващата епоха е безкрайно важно да се добере до истинските движещи сили на историята и да знае: Хаосът едва ли ще бъде укротен, ако сакраменталният и жречески Рим успее да въдвори един привиден ред в Европа. Най-голямата грешка, която днес може да направи един човек, е да каже: О, все едно от къде идва мирът, защо не и от Папата! Разбира се, при определени обстоятелства един мир от Папата може да е нещо много добро. Обаче същественото е друго: Как ще бъде разбран

този мир от самите хора, които после ще имат и грижата да го поддържат в едно постоянно равновесие!

За всички нас трябва да е пределно ясно: Нашата епоха не спира да ни призовава ежечасно, ежеминутно хора, бъдете будни! Антропософията ще бъде разбрана само от онези, които са в състояние да видят решителната алтернатива, пред която е изправено човечеството: Или Духът ще бъде приет, или Хаосът ще продължи да съществува!

Едва ли днешният кървав хаос може да премине в по-добър хаос. Защото ако през следващите години ние не постигнем нищо и останем пасивни зрители на войнствения и триумфиращ материализъм, ако човешко то съзнание остане в своята тежка духовна дрямка, ако на тази основа възникне нова и яростна надпревара за материални блага и стимули, а за мнозина тази е основната последица на мира -, тогава душите, които минават през Портата на смъртта, отново ще изпитват бясното желание за разрушенията и хаоса на физическия свят! В този случай хаосът и разрушенията изобщо няма да изчезнат от лицето на Земята.

Единственото, с което човек може да промени нещата е да изработи в себе си усещането за духовния свят, да изкове в себе си понятието за духовния свят, да подчини живота си на импулсите за приобщаване към духовния свят! Само тогава според личния си принос човек ще може да напредва в еволюцията. И ако човек държи на своята еволюция, ако иска поне отчасти да разбере сериозните истини на нашето време които ние години наред, както и днес, изнасяме тук или там по света -, тогава той трябва да премахне от душата си онази ужасна посредственост, онзи безутешен и тривиален начин, по който днешните хора пишат и разпространяват своите мисли.

Представете си следната картина: Разлудуваните деца на едно голямо семейство тичат из къщата на своите родители и разрушават всичко по пътя си чинии, чаши, сервизи, всичко. Един случаен наблюдател забелязва опустошителното веселие и решава да го предотврати, тъй като децата отново ще нахлуят в кухнята, трапезарията и т.н. всред останалите здрави сервизи от порцелан и стъкло. И ето че той изведнъж решава. Аз мога да предотвратя разрушенията! Да, този човек, който несъмнено смята, че е чудесен педагог, казва: Ако аз изнася всички скъпи сервизи и децата ги изпочупят, повече разрушения няма да има!

Аз не зная дали подобен възпитател може да изглежда на хората иначе, освен като един кръгъл глупак. Впрочем това може да се провери лесно. Обаче когато образовани и културни хора тръбят из целия свят: Кървавата война трябва да продължи до идването на мира, и първо трябва да разрушим всичко, за да няма какво да се разрушава повече на Земята,

тогава това се приема за мъдрост! Да убиваме дотогава, докато има кого да убиваме. Само при това условие ще отстраним убийствата!

За всеки, който има поне следи от логика, скъпи мои приятели, това вече не е мъдрост, както не е мъдрост и хрумването на възпитателя да изнесе пред заигралите се деца всички порцеланови и стъклени сервизи, за да изпочупят те всичко, така че да се предотвратят всякакви по-нататъшни разрушения.

Защо само хората добре виждат, че последното е глупост, а първото наричат "политика на бъдещето"? Защото днес човешкото мислене изключва и отказва точно там, където то трябва да се включи най-смело и отговорно в решаването на великите въпроси от човешкото съществуване.

Затова утре ще продължим нашия разговор и заедно ще обсъдим духовните истини, които имат отношение към нашата основна тема.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 30 Септември 1917

От вчерашната ми лекция Вие несъмнено сте разбрали, че нашата епоха изисква от човека да промени в значителна степен своите мисли, чувства и воля. Насоките на душевния живот трябва да се променят из основи. И тези обновени форми на мислене и чувства трябва да изместят тъкмо най-съкровения трепети на душата древните, наследените, свещените трепети на човешката душа. Това е едно неумолимо изискване на епохата. Предполагам, че след вчерашните ми думи за хаоса в нашия видим физически свят и за необходимостта от духовно обновление на човечеството, всеки от Вас е изпитал известно вълнение. Защото нека да се замислим още веднъж, че под впечатленията от подобни истини, ние сме принудени позволете ми този израз да изграждаме с мъртвите една социална общност. И едва тогава ние усещаме с остра болка събитията, които стават на физическия план; обаче от друга страна не трябва да забравяме, че онези души, които през последните десетилетия не успяха да се включат в един истински духовен живот, просто копнеят за разрушителните процеси на физическия план, понеже от тези разрушителни процеси те черпят сили за духовно-душевния живот след смъртта. Оттук следва и едно чисто практическо съображение: да стимулираме по всякакъв начин единствения фактор, който занапред ще смекчи и укроти разрушителните сили всред човечеството, а именно истинския духовен живот. Освен това трябва да бъдем съвсем наясно, че през миналите хилядолетия нещата не изглеждаха така; тогава далеч не беше задължително, щото една материалистическа епоха непременно да предизвика война и опустошения. Обаче занапред ще е точно така.

Човечеството, скъпи мои приятели, страда под бремето на много илюзии, наследени от миналото. Досега тези илюзии не бяха толкова опасни, но в хода навремето те ще стават все по-опасни. В общи линии можем да заявим, че душите на съвременните хора все още спят, и много от големите проблеми на нашата епоха, остават незабележими за тях. Обаче все пак нещо се промъква в тези души плахо, неуверено, инстинктивно. И все пак повечето хора не са готови да навлязат навътре в духовната проблематика, в духовните тайни; липсват им сили, липсва им енергия.

Малцина от нашите съвременници обърнаха внимание на една подобна тайна, на една подобна загадка. Тя се откри ясно едва върху фона на разрушителните събития в Европа през последните години. Повечето хора са напълно безпомощни пред тази загадка. Според мен тази загадка се състои в несъответствието, в дисхармонията между интелектуалното и морално развитие на човечеството. Материалистично настроените дарвинисти първи забелязаха с някой неща, Хекел също посочи своите съображения. Но сега, през тези тежки военни години, дисхармонията между интелектуалния и морален живот на човечеството, се превърна наистина в една трудно обяснима загадка. Хората с право казват: Какъв огромен скок направиха интелектът и разумът! За мнозина този напредък е индентичен с науката, което обяснява и експанзията на материалистическото светоусещане. Какъв невиджан напредък в изучаването и овладяването на природните закони, в техниката, в изобретенията. (Макар и днес да се изобретяват предимно машини за убиване). Изхождайки от своята наука, хората ще продължат да размишляват и върху други неща. Те ще анализират произхода на хранителните вещества, ще се опитват да произвеждат синтетични храни, без да имат никакво предчувствие, че макар и химически еднакви, природните продукти не могат да се сравняват с химическите.

И така, интелектуалното, или научно развитие напредва по една възходяща линия. Обаче моралното развитие на хората не напредва в същия темп. И ако моралното развитие на хората беше напреднало както интелектуалното им развитие, скъпи мои приятели щеше ли тогава да настъпи днешната световна катастрофа? Тъкмо защото моралното развитие на хората не напредва, тъкмо затова тяхното интелектуално развитие доби оттенък на неморалност и предизвиква хаоса. И днес вече много хора забелязват дисхармонията между моралното и интелектуалното развитие на човечеството. Нашето време не позволява на човека да обхване правилно основните проблеми на еволюцията; днешният човек не може да навлезе в дълбоките пластове на своето мислене и поведение, не може да ги обясни, тъй като в него различните и йерархично степенувани въздействия на Космоса са в пълен безпорядък.

Вярно е, че днешната официална наука държи човека пред себе си: Физическото тяло, етерно тяло, астрално тяло, Аз*8 само че всички те са в безпорядък, примесени и слети в една обща и недиференцирана маса. Науката не може да ги разграничи. Но как изобщо се стигна до тази наука, която претендира, че разбира всичко, а не вниква в основните съставни части на човешкото същество, нито пък в тяхната свързаност с различните сфери на Космоса? С нашето физическо и етерно тяло ние стоим здраво тук във физическия свят; с нашето астрално тяло и нашия Аз всяка нощ ние прекарваме в един съвсем друг свят, в един свят, който засега няма нищо общо с предметния свят на нашето дневно съзнание. Тези два свята действуват съвместно само дотолкова, доколкото те са обединени в природата на човека.

Замислете се обаче колко по-млади са човешкият Аз и човешкото астрално тяло от физическото и етерното тяло! Първата заложба на нашето физическо тяло ние получихме по времето на Стария Сатурн*9, тя е минала през четири етапа: Старият Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна и Земята, т.е. днешното планетарно развитие на нашата Земя. Етерното тяло е минало през три етапа, астралното тяло през два етапа. Азът възниква едва на Земята, той е най-младият; това впрочем е в съответствие със свършено различната космическа ситуация през последните хилядолетия. От друга страна обаче, целият механизъм, цялата "апаратура" на нашия интелект, е тясно свързана с нашето физическо тяло. Само благодарение на това, че нашето физическо тяло е минало през етапите на Сатурн, Слънце, Луна и Земя, то е превърнато в онзи свършен инструмент, който откриваме в развитието на нервната система, мозъка, кръвоносната система и т.н. За да функционира, нашият интелект има нужда от този свършен инструмент.

Вие добре знаете, че аз многократно съм изтъквал: човекът е много сложен, отколкото обикновено се мисли. Нека отново обобщим: Физическото тяло не е нещо монолитно, то идва със заложбите, които носи още от Сатурновата епоха. После идва етерното тяло и слага своя отпечатък върху физическото тяло, т.е. става елемент от физическото тяло; после астралното тяло става елемент от физическото тяло. Така, че това физическо тяло е съставено от четири елемента една част от физическото тяло е подчинена на самото него, друга част е подчинена на етерното тяло, трета на астралното тяло, и четвърта на Аза. Нека за миг да се абстрахираме от етерното тяло, което впрочем е съставено от три елемента, от три члена единият е поверен на самото него, вторият на астралното тяло, и третият на Аза. С други думи, нека останем при физическото тяло. Тогава ще установим, че през нощта, докато спим, онази част от физическото тяло, която е поверена на самата себе си, продължава несмушавано да живее; онази част, която е поверена на

етерното тяло, също продължава да живее, понеже етерното тяло по време на съня не напуска физическо то тяло. Обаче как стоят нещата с онази част от физическото тяло, която е поверена на астралното тяло (защото по време на съня то се отделя от физическото тяло), и с онази част, която е поверена на Аза? През нощта Азът също е навън. Тези две части ние наричаме "астрално физическо" тяло и "Азово физическо" тяло. Практически по време на съня те са напуснати от силите, които ги организират и ръководят. Защото през нощта нашият Аз и нашето астрално тяло са навън в Космоса. Така че докато сме в този свят между раждането и смъртта, всяка нощ оставяме нещо в леглото, което се оказва незащитено и лишено от грижи, така да се каже "занемарено" от онази част, на която то беше първоначално поверено. Впрочем тези сили действуват по различен начин нощем и деном. През деня това "нещо" (което нощем оставяме в леглото) е пронизано от астралното тяло и Аза, но през нощта не. Всъщност съвременният човек е безразличен към тези важни подробности, защото както казахме той все още не различава елементите на своето физическо тяло, за него те все още са смесени и слети в една обща, недиференцирана маса.

Но сега Ви моля да обърнете внимание на следното: Онази част от човешкото физическо тяло, която нарекохме "астрално-физическо" тяло, нощем разполага и действува с такива сили, които са много близки със силите на живака, със силите, които правят живака течен и т.н. Докато онази част от физическото тяло, която е поверена на Аза, нощем действува като "сол". По време на съня, човекът е пронизан от живак и сол.

В годините преди 14 век алхимиците се отнасяха към тези неща извънредно сериозно. После настъпи едно израждане, едно затъмнение, появиха се алхимиците-сектанти, появиха се книгите. Но при един човек като Якоб Бьоме*10 все още можеше да се намери нещо вярно за солта, живака, сярата и т. н.

Да, тези неща са част от тайната на човешката природа. И това, за което сега става дума, може да бъде определено още по точно: погледнем ли зад това, което оставяме нощем в леглото, ние виждаме един шивач по-солев организъм, едно живачно-солево тяло. Обстоятелството, че тялото става "живачно" има важни последици, на които може би ще се спрем още тази седмица. А че тялото може да се превърне в "солево", според мен може да се констатира от всеки в мига на утринното пробуждане.

Какво обаче означава това? Просто нещата са устроени така, че в "солевата" или минерална структура, но още повече в "живачната" структура са съсредоточени онези живачни или оживотворяващи сили, на които при събуждането стъпват Азът и астралното тяло, след като по

време на нощния сън са пребивавали в духовния свят. По този начин в съприкосновение влизат такива сили, които по време на нощния сън са пребивавали в различни светове. Ето как в това взаимодействие е заложена възможността, скъпи мои приятели, на земния свят да се свалят определени енергии и сили, които са присъщи на духовния свят. Ето, тук са живакът, солта; сега в тях нахлува Азът и астралното тяло, като ги пронизват с това, което са изживели в духовния свят. По този начин инструментът на физическото тяло, което е започнало своето развитие още от Сатурновата епоха, се обогатява и усъвършенствува. Ако от една страна във физическото тяло имаме необходимия, изпитан в цели четири епохи инструмент за нашата интелектуална дейност, от друга страна благодарение на процеса, който току-що описах в нашата епоха постоянно навлизат въздействия от духовния свят. Ето защо днес хората развиват инструмента на своя интелект като черпят сили от духовния свят, ето защо интелектът е така добре развит в нашата съвременна епоха.

Обаче светът, в който ние пребиваваме от заспиването до пробуждането, има една характерна особеност; той изобщо не е свързан с морала, там няма дори и следа от морални закони! Да, скъпи мои приятели, това е една добре проверена истина: от заспиването до пробуждането, Вие пребивавате в един свят, където няма дори и следа от морални закони. Този свят е такъв, че ако мога да се изразя така още не е станал морален. Когато се пробуждаме, ние сваляме долу определени импулси, които обхващат физическото и етерното тяло, така че укрепват интелекта; но от духовния свят не могат да бъдат свалени импулси, които да укрепят човешкия морал. Това е напълно изключено, понеже в духовния свят, където пребиваваме между заспиването и пробуждането, не съществуват морални категории, не съществуват морални закони. Възможно е тук и там хората да казват: много по-добре би било, ако Боговете бяха устроили нещата така, че човекът да нямаше нужда от физическия свят. Само че те допускат една огромна грешка, тъй като в този случай човекът никога не би могъл да изгради какъвто и да е морал. Човекът изработва моралните категории именно по време на своя живот тук на физическия план. Хората могат да бъдат морални само тук на физическия план. И така, от духовния свят ние сваляме достатъчно мъдрост в нашето физическо тяло, обаче морални импулси не.

Това обстоятелство е изключително важно. Изключително важно за нас е да разберем защо хората изостанаха в своето морално развитие, докато в същото време Боговете напълно обезпечиха техния интелект, като не само подготвиха през епохите на Сатурн, Слънце, Луна и Земя физическото тяло и мозъка, но им предложиха ако позволите този израз дори и "премии" под формата на еженощно проникване в духовния свят. Подобни състояния, при които нощем ще се свързваме с един морален

свят, ние ще познаем едва във втората половина на онази епоха, назовавана в антропософията като "Бъдеща Венера".

Наред с всичко останало, този факт показва от какво огромно значение е да видим, че рано или късно нашият социален живот също ще бъде проникнат от морални импулси.

Обаче съвременното човечество не иска да слуша подобни неща. Понякога то инстинктивно се доближава до тези тайни, но съвсем плахо и несигурно; дълбокото прозрение е за него все още мъчително и неудобно. Хората са свикнали да приемат "състоянието", а не "развитието"; те не се замислят, че вътре в човешкото същество са вложени импулси, които го свързват с необятните простори на Космоса, импулси които рано или късно ще надхвърлят времето и пространството, импулси, които ако останат неразпознати, ще нарушат цялостната еволюция на човека и Космоса. Този факт е наистина от колосално значение: Сънят работи в полза на интелекта, дори и в полза на гения (защото геният също взема от съня определени импулси, влага ги в своето "живачно солево" тяло и подготвя гениалните си пориви и открития). Но в областта на моралното развитие е иначе: Тук човекът трябва постоянно да се прониква с опитностите си от физическия свят, постоянно да изработва това, което е всъщност морала.

За Земяното човечество средищният пункт на моралния живот е Христовия Импулс. И затова е от решително значение многократно съм го изтъквал, макар и от друга гледна точка -, че човекът трябва да срещне Христовия Импулс тъкмо на физическия план. Тази истина трябва да бъде обхваната от най-различни гледни точки. И тогава, скъпи мои приятели, ще стане съвсем ясно, че един човек може инстинктивно да се изпълни от импулси на мъдростта, на знанието (защото те се излъчват от духовния свят по време на съня), че той може да изобрети най-сложни машини и устройства, да оглавява научно-техническия прогрес и в същото време да не се нуждае от никакъв морал, да няма дори капка морал, защото моралът извира от съвсем други сфери.

Днес хората трудно осмислят тези неща, трудно ги приемат. Но ако ние искаме да излезем от хаоса, който е обхванал нашия свят, тези истини трябва да бъдат разбрани. Към тези истини трябва да се отнесем извън редно сериозно. Ако тези истини не бъдат разбрани и приложени в земния живот, еволюцията на човечеството не може да продължи нататък. Защото Боговете искат да направят хората не просто автомати, те не искат да ръководят хората автоматично, а пожелаха да ги направят свободни същества, които сами могат да разберат какво е нужно, за да вървят напред. Така че възражението: "Защо Боговете са безучастни, защо не се намесват?" е лишено от всякакви сериозни основания. Днес човекът трябва сам да се доближи до духовното познание. И ако един от

опитите му не сполучи, хората не следва да бързат с погрешни обобщения. Напротив съвременниците трябва да уловят още по-здравото импулса за издигане в духовния свят и да вложат в него своите собствени сили, а не своите разлагачи съмнения.

През последните години аз трябваше да отделя доста внимание на един такъв опит, за който не бих казал ,че е напълно успешен. Става дума за първата част на една моя статия, която бях задължен да напиша за списанието "Дас Райх" Статията е върху "Химическата сватба на Кристиан Розенкройц през 1459". Тази книга е написана в началото на 17 век; през 1603 се появи за първите си читатели, а през 1616 беше вече отпечатана. Авторът се казваше Валентин Андреа; впрочем Йохан Валентин Андреа*11 беше написал и други книги например "Фама фратернитатис" и "Конфесио" Изобщо забележителни книги, по чиито адрес хората измисляха всевъзможни римувани или неримувани коментари. Днес не бих искал да обсъждам тези книги, ще си позволя само да изтъкна: Макар и да създаваха впечатление на сатири, те съдържаха в себе си един велик импулс импулсът да се задълбочи духовно това, което наричаме природознание, да се задълбочим до онази степен, която в природните закони открива вече и първообразите на социалните закони, първообразите на съвместния човешки живот.

Но точно в тази област, скъпи мои приятели, хората изключително трудно разграничават действителността от Майя. Онези мотиви, които считаме, че са в основата на нашите действия, или които другите ни приписват, не винаги са истинските. Хората обаче се дърпат като опарени от подобни изказвания,но фактът е неопровержим: Тези мотиви не са истинските. От друга страна становищата, които хората защитават във външния социален живот също не са верни. В повечето случаи един човек съвсем не е такъв, какъвто се представя в своята социална роля.

А колко силно вярват хората, че когато вършат едно или друго действие, те се ръководят от този или онзи мотив! Мнозина смятат, че се ръководят от благородни и безкористни мотиви, докато истинските им мотиви не са нищо друго, освен брутален егоизъм. Обаче те дори не подозират това, понеже спрямо себе си и спрямо своите социални импулси, живеят в Майя. И за да вникне в истинските съотношения, човекът трябва да положи не малко усилия.

Между другото Йохан Валентин Андреа се стремеше точно към това, да проникне зад булото на Майя. Естествено той не беше повърхностен драккач, който вярва, че може да постигне тази цел с онези звучни тиради на днешните педагози и социолози. Той добре знаеше, че най-напред трябва да изостри своя поглед, така че зад закономерностите на природния свят да съзре очертанятията на Духа. Едва тогава човекът открива златоносните нишки към духовния свят. Едва тогава узнава и

исторически необходимите социални закони. Един днешен естественик, един човек с естественонаучно мислене не може да навлезе в социалната проблематика, понеже неговият поглед е повърхностен както по отношение на природата, така и по отношение на социалния живот. Йохан Валентин Андреа гледаше дълбоко навътре както в природния свят, така и в социалния живот. Нека с тази плътна линия означим границата между Майя и действителността. Така от една страна ще разполагаме с тесния процеп на "шпионката" към природния свят, а от друга страна с тесния процеп на "шпионката" към социалния живот. Но ако се вгледаме още по-навътре, ще установим, че двете гледни точки се обединяват в една.

И все пак хората не смеят да проникнат навътре. Те предпочитат да останат на повърхността, да наблюдават природните закони на повърхността и след това, черпейки от своите повърхностни усещания, да се произнасят вещо и мъдро за социалния живот. По този начин обаче не може да се появи никакъв Йохан Валентин Андреа, по този начин позволете ми да назова нещата с истинските им имена може да се появи най-много един Удроу Уилсън*12! И нещата остават на повърхността, остават без никаква взаимна връзка! Обаче Йохан Валентин Андреа се стремеше към дълбочината, към взаимните връзки между нещата. Този стремеж скрито пулсира във "Фама фратернитатис" и "Конфесио розикруци". Книгите на Й. В. Андреа бяха адресирани към князете, към тогавашните държавници; те представляваха един опит да се основе нов социален ред, съответстващ на истината, а не на Майя. През 1614 се появи "Фама фратернитатис", през 1615 "Конфесио розикруци", през 1616 "Химическата сватба на Кристиян Розенкройц" (написана още през 1603), през 1618 започна тридесетгодишната война, които практически унищожи най-добрите идеи на Й. В. Андреа.

Днес живеем в друга епоха. Поради нарасналата унищожителна сила на армиите, една година война се равнява примерно на 10 или 20 години; така че днес ние имаме зад гърба си една друга тридесетгодишна война.

Скъпи мои приятели, приемоте този разказ като един опит да Ви въвлека в идеалите на 17 век, унищожени от събитията на тридесетгодишната война. Вече казах: Ако един опит за издигане от духовното познание излезе неуспешен, хората не трябва да се отчайват, а да впрегнат всичките си сили за един нов опит. За тази цел обаче, е необходимо животът да се познава основно.

А сега, скъпи мои приятели, бих желал да свържа тези мисли с нещата, които изнесох тук през миналата и в началото на тази година. Аз обърнах вниманието Ви на един забележителен факт от еволюцията на човечеството. Аз Ви припомних, че докато индивидът израства и после остарява в естествения ред на години те: 1, 2, 3, 4 години, после 30, 35, 40

години и т. н., при човечеството като цяло нещата стоят точно обратно. Като цяло, човечеството беше първо старо, и става все по-младо и по-младо. Нека да се пренесем в миналите културни епохи. За, непосредствените ни цели е необходимо да се пренесем до древната Атлантска епоха и до епохите, през които човечеството мина след атлантската катастрофа. Това са Древноиндийската и Древноперсийската епохи. Дори и външно погледнато, тогавашният живот беше съвсем друг. Като цяло човечеството можеше да се развива и след 50-та година, т.е. хората запазваха годността си за развитие и след 50 годишна възраст. Днес ние можем да се развиваме само в детската и в част от юношеската възраст: Телесното развитие протича успоредно с душевно-духовното развитие. В Древноиндийската епоха обаче, в своето душевно-духовно развитие хората оставаха зависими от телесното си развитие дори и след 50 годишна възраст. Тогавашния човек израстваше като едно голямо дете и завършваше развитието си като старец. От тук произлиза пълното с обич, безусловно уважение към старите хора.

После дойде Древноперсийската епоха. Древните персийци можеха да се развиват само до началото на 50-те си години; древните египтяни до началото на 40-те години. През следващата Гръцко-римска епоха хората можеха да се развиват само до своята 35-та година. Вие знаете, че Гръцко-римската епоха започна в 8 век преди Мистерията на Голгота; междуременно човечеството като цяло можеше да се развива само до своята 33-та година (тогава точно стана Мистерията на Голгота). В своята гранична 33-годишна възраст, човечеството се изправи пред 33-годишния Христос на кръста.

Впоследствие човечеството ставаше все по-младо и по-младо. След изгрева на Петата следатлантска епоха през 15 век човечеството съхрани годността си за развитие до 28-та година; днес оставени сами на себе си хората не могат да надхвърлят 27-та година. Докато през древните епохи хората можеха да се развиват до дълбока старост, съвременният човек ако той не се вземе сам в ръцете си и не се открие за определени импулси от духовния свят т.е. ако се подчинява само на душевно-духовното развитие, свързано с физическото тяло, тогава той ще приключи своята истинска еволюция на 27-годишна възраст. Изобщо хората, които днес не успяват да приемат импулси от духовния свят, остават 27-годишни, макар и да са станали столетници! Това означава: В себе си те носят признаците и характеристиките на 27-годишния човек. За това и днес след като хората непрекъснато се отклоняват от духовните импулси ние имаме една култура, един социален живот, които по своето същество са 27-годишни. В нашия външен социален живот ние не надхвърляме 27-та година. Отличителните признаци на 27-та годишна възраст са истинската характеристика на нашата епоха. В хода на историята човечеството ще

слезе до 26, 25, 24 години, в Шестата следатлантска епоха до 21-та година, а по късно до 14-та година.

Ние трябва да вникнем правилно в тези неща; трябва да ги приемем не с песимизъм и страх, а по такъв начин, че те да пробудят у нас импулса за проникване в духовния свят, защото онова, което природата не може да ни даде, ние трябва да го породим и развием самостоятелно.

Този факт ни показва колко необходими са духовните импулси и в света на културата. Типичните хора, които определят културната среда на нашата епоха, не са надхвърлили своята 27-ма година. Те са меродавни, те определят нещата! И какви са последиците от това, скъпи мои приятели? Ето, нека да приемем, че днес се ражда един нормален, подвижен и буден човек, който не позволява на средата и традицията да се намесят решително в неговите душевни заложи, т.е. той държи повече на това, което блика от самия него! Разбира се после идва възпитанието и то може да нюансира нещата твърде богато и сложно. Обаче нека да спрем вниманието си на един характерен случай, когато даден човек израства в духовно-ограничена среда, в случайно и посредствено възпитание или направо без възпитание, когато поема в себе си типичните признаци на съвременната епоха, с други думи един човек, който е "рожда на своето време". Тогава този човек би израснал като едно будно дете, тъй като за днешната епоха особено в 7-та, 24-та, 21-та година са характерни именно будна и подвижна деятелност, така че до 21-та година той би бил един твърде енергичен човек. Ако обаче той не пробуди в себе си импулса за духовно развитие, ако остане един типичен човек за своето време, тогава той ще застине на своята 27-годишна възраст. И ако той наистина остане типичен представител на своята епоха, може да се случи например следното: Много е възможно, що то тези 27 години да оставят траен отпечатък в целия му по-нататъшен живот, т.е. всички отношения, които този човек би пренесъл нататък, ще останат белязани от 27-та година. Самият той преустановява развитието си, замръзва на 27-та година, защото е отхвърлил импулсите от духовния свят и се задоволява с Майя. А в днешните европейски условия лесно може да се стигне до там, че подобен човек, един вид "самоиздигнал" се в живота с огромна енергия, проникнат с всевъзможните импулси от непосредствената действителност, но не по горе от своите 27 години, да бъде избран в един парламент. И тъй като парламентът е идеал за съвременната епоха, нещата нататък са ясни.

Благодарение на своите неизменни 27 години, този човек ще отхвърля всичко, което е длъжно да се развие и израсне в близкото и далечно бъдеще; той е застинал в своята 27 година. Занапред този 27-годишен човек може да се прояви като активен и съобразителен член на парламента, след време да се издигне до министерски пост или по-нагоре,

да стане първият човек на съвремието. Обаче не повече: Със своите неизменни 27 години, той може да оглави една или друга общност само за нищожен срок от време.

Лесно е да посочим един такъв човек, израснал не в рамките на традицията, а в непосредственото силов поле на епохата, която благодарение на това стана един напорист и силен мъж, един мъж, който през първите 27 години от живота си не се спираше пред нищо. Точно на 27 години той беше избран в парламента; там организира опозицията и се превърна в неудобно лице; издигна се бързо и се превърна, така да се каже, в "шлагера" на нашата съвременност това е Лойд Джордж*13. За нашата съвременност няма по-типичен представител от Лойд Джордж! Този човек, който сам проби пътя си в живота, беше избран в парламента точно в седмицата на своя 27-ми рожден ден; неговият живот се оказва типичен пример за онзи стил на живот, на който трябва да се сложи край, иначе 27-годишната възраст ще остане заключена за импулсите от духовния свят.

Ето как може да се вниква в събитията и фактите на живота, да, човек не трябва да ги проспива. За този, който истински вниква в същината на своето време, е извънредно поучително, че един самоиздигнал се човек беше избран в парламента точно през 27-та си година.

Скъпи мои приятели, ако хората постепенно вникнат в тези факти, ако се научат да ги наблюдават и разбират, те ще вникнат и в дълбоките причини на живота. Разбира се, днес тези факти са все още твърде неудобни за хората, те са неудобни, защото хората предпочитат да изживяват света инстинктивно, да го изживяват в името на своите емоции и страсти, а не в името на своето познание.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 1 Октомври 1917

По време на днешната и следващите лекции, които искам да изнеса пред Вас, ще се опитам да Ви улесня в разбирането на нашата съвременност и близкото бъдеще, разбира се само от една или две гледни точки. За част от тези неща ще говоря надявам се и много по-късно. Вероятно вече сте забелязали, че при тези лекции, аз се придържам, както се казва, към една червена нишка в изложението, което ми позволява да "намествам" отделните факти в общия замисъл на цялата постройка. В този смисъл, аз ще продължавам да нося градивни камъни, често привидно неподходящи, от които обаче Вие се нуждаете, за да изградите Вашето разбиране на съвременната епоха.

Под името "съвременна епоха" аз разбирам много по-голям отрязък от време, включващ десетки години назад и десетки години напред. Същественото сега е, че при тази "съвременна епоха" трябва да се изнесат

такива истини, които в много отношения ще влязат в грубо противоречие с "вярата" и удобните "истини" на днешното човечество. Предварително се знае, че антропософията ще срещне враждебния отпор на целия външен свят. Против нея ще се изправят всички наука, религия, култура! Затова и първоначално антропософските истини ще изглеждат на съвременния човек като нещо неправдоподобно, изопачено, като нещо глупаво и безразсъдно.

Обаче веднага искаме да напомним: В предишните епохи също имаше напрежение и разлики между общо приетите истини и новите истини, които трасираха пътя към бъдещето. Само че никога, никога тази разлика не е била толкова голяма, колкото днес. Това е вярно не само в абсолютен, но и в относителен смисъл: Днешните хора са всъщност ужасно нетолерантни и не понасят мнения, които се различават от техните.

Така че в близко бъдеще хората ще посрещнат новите мнения с по-голямо субективно усещане за фантастичност, отколкото това ставаше през миналите епохи. И въпреки това, нещата са замислени така, че истини те, които досега бяха строго охранявани в най-тесни и подбрани кръгове, ще стават достойни на все повече и повече хора, независимо от общоприетите мнения, независимо от предразсъдъците и реакциите на тези, които ги защитават.

Защо това е така? В хода на лекциите аз отново ще се върна на този въпрос. Сега бих желал да насоча вниманието Ви върху една особеност тя се отнася до начина, по който определени истини се приемат днес от наши съвременници и до начина, по който ще се приемат те от хората на близкото бъдеще. Съвременните хора напразно вярват, че са отхвърлили далеч от себе си илюзиите и суеверията на миналите времена; напротив, те са много по-склонни от преди, да покриват с илюзии не друго, а най-съществените и важни принципи на космическия ред, така че при тях илюзиите се превръщат в сили от национален, планетарен и дори космически мащаб. Това е изключително важно, скъпи мои приятели, защото в целия хаос на нашата съвременна епоха властвуват и за това той е тук именно илюзорни представи, илюзии.

Веднага бих искал да се спра на една, така да се каже, "първична" илюзия, на една илюзия, тясно свързана със съвременните материалистични тенденции, със самия материалистичен инстинкт на човека. Тази първична илюзия се изразява в изработването на една съвсем фалшива представа спрямо това, което антропософското познание нарича "физически план" По този начин хората все по-малко ще разбират едно важно изречение от Новия Завет: "Моего царство не е от този свят". Да, в нашата съвременна епоха това изрече ние ще се разбира все по-слабо, тъй като външните и формални лидери са просто безпомощни пред илюзията,

че тяхното царство непременно трябва да бъде от този свят, че то непременно трябва да стъпи на физическия план.

Какво имам пред вид? Имам пред вид, че в света може да вникне реално само този, който е успял да разбере: Материалният свят, или физическият план никога не може да стигне до някакво съвършенство. Обаче който мисли материалистично, той се поддава на илюзията, че на физическия план може да бъде постигнато някакво съвършенство. От тук идват всички илюзии и най-вече илюзията на социализма.

Днес всички хора, както и всички партии, си създават свои собствени илюзии. Либералите също изградиха своя идея за физическия план и заявиха: щом осъществим тази идея, на Земята ще възтържествува Раят. Социалистите от своя страна не се стремят към друго, освен да превършат физическия план в такъв свят, където всеки да има свое удобно място, въобразявайки си, че всеки равноправно ще се труди и т.н. и т.н. И всеки път когато подобни хора започнат да скицират бъдещето устройство на физическия план, пред нас застава един украсен проект на Рая. Опитайте се поне веднъж да проучите партийните им програми, и Вие ще се убедите в правотата на моите думи.

Обаче подобни възгледи срещаме не само в политиката. Вземете например педагозите. Напълно естествено е, че днес всеки педагог или писател е абсолютно убеден: Той би трябвало да открие такава възпитател на система, такива принципи на възпитание, че те да са най-добрите в света.

Разбира се, срещу подобни стремежи хората въстават единодушно и ги таксуват като чиста глупост. Защото днешната ситуация е такава, че хората едва ли могат да кажат нещо друго, освен: "Ако някой се противи срещу максималното подобрене на света, той е с несъмнено лош и зъл характер" Да, хората едва ли могат да мислят по друг начин. Обаче, скъпи мои приятели, не зла воля, а просто един истински и правилен светоглед е този, който спъва подобно еуфорично мислене и заявява: Пълна илюзия е да вярваме, че на физическия план могат да се постигнат толкова и толкова градуса съвършенство, иначе това твърдение отдавна би станало прекрасен закон във физическия свят, подобен на закона, че сборът от трите ъгъла на един триъгълник е винаги 180 градуса. Да, сега вече ние трябва да погледнем този светоглед по друг начин, трябва да го погледнем сериозно и смело.

По начало самите материалистически понятия са вече илюзии. Дори и днес много хора да твърдят, че вярват в духовния свят това са само думи, един кух звук и нищо друго. Защото дълбоко в усещанията, в чувствата, в несъзнаваните импулси на хората е залегнало нещо друго, залегнал е инстинктът за материалистическо мислене. Точно този инстинкт подвежда хората и те дори и да се стремят да вярват в нещо друго

започват да вярват единствено във физическия план. Да, и след като един човек вярва единствено във физическия план, след като не вярва, че наоколо може да съществува друг свят, освен физическия план, за този човек има само един спасителен изход: Единственият идеал е този, който иска да превърне физическия план в един рай. В противен случай целият свят е безумие! И за да не приемат света като едно ужасно и кошмарно безумие, материалистите нямат друга възможност, освен да прегърнат илюзията, че макар и за сега физическият свят да е дълбоко несъвършен, те трябва да сложат край на това несъвършенство и да го превърнат в съвършенство, в Рай.

И всичко, което днес има някаква стойност за външния свят, било то в областта на социалното дело или педагогиката, независимо от блестящите тиради на всевъзможни функционери и пропагандатори, всичко се гради върху илюзии. А от своя страна тези илюзии се изграждат от обстоятелството, че хората нямат никаква представа, никакво разбиране за отношението на физическия план към другите космически сфери, от обстоятелството, че хората не могат да проумеят Христовите думи: "Моето царство не е от този свят", че те не могат да проумеят защо Христос Исус не поиска да основе своето царство тук на физическия план. Нито едно от Евангелията не ни кара да мислим, че Христос е искал да преустрои външния физически свят и да го превърне в свое съвършено царство, естествено и самият Христос не се е поддал на тази илюзия нито за миг. Обаче отхвърляйки идеята за "рай" на физическия свят, Христос поиска и даде на хората нещо, което не е от този свят: А именно възможността за преобразяването на душата с импулси, които макар и постоянно да заливат света, не са от този свят, не са от физическия план.

Да, днес подобни илюзии са широко разпространени в света. Там, където човекът е свободно същество, тези илюзии се изпаряват веднага. В материалния свят тези илюзии не издържат нито миг. Онези безразсъдни хора, които теоретизират в материалния свят, те веднага легитимират своята измамна същност. Обаче в областта на социалното дело и политиката, нещата не се проявяват веднага.

Аз често съм разказвал един забавен епизод от моя живот: Веднъж, когато бях още съвсем млад човек, на 22-23 години, при мен дойде един мой състудент. Страшно разпален, той ми повери, че току-що е направил едно епохално откритие. Чудесно, казах аз, а сега какво? Сега, отговори той, веднага трябва да отида при Ратингер (университетски професор по машиностроене), за да му обясня всичко. И речено, сторено той хукна навън. Ратингер обаче нямал време за него и той бързо се върна. Тогава му казах: Няма ли да посветиш и мен в своето откритие? А работата беше извънредно остроумна. Всъщност той беше конструирал една парна

машина, за която първоначално бяха необходими съвсем малко въглища. После нещата се поемаха от един специален механизъм, така че въглищата ставаха излишни. На машината трябваше само един първоначален тласък. Да, конструкцията беше нещо епохално. Ще се учудите ли, че всъщност моят състудент не стана гениален откривател? След като си обясних всичко, аз му казах: Знаеш ли, работата е наистина много остроумна; но след като внимателно проверих цялата конструкция, излиза следното: Все едно че се опитваш да приведеш в движение един железопътен вагон, след като си вече вътре в него и постоянно блъскаш стената му напред. Ако един човек е отвън и упражнява натиск, вагонът може да тръгне, ако обаче е вътре, вагонът няма да мръдне нито милиметър. Така свърши цялата история.

Да, една идея може да е изключително логична и остроумна, може да е подкрепена с всевъзможни технически принципи и все пак да е само една безсмислена и мъртва конструкция. От човека се изисква да мисли не само остроумно и логично, мисленето му трябва да бъде съобразено с реалния свят. Впрочем той не пожела да търси втори път Ратингер.

Виждате ли, в материалния свят нещата се разкриват бързо, обаче в областта на политиката и социалното дело, т.е. там където цари стремежът за едно всеобщо ощастливяване на света, нещата не се откриват толкова бързо. Там всичко се свежда до нашия пример да си вътре във вагона и да го тласкаш напред. Много скоро ни предстои да опознаем бъдещия социален ред; може би тази идея трябва да се свърже и с едно име, тъй като това име ще се окаже здраво свързано с илюзорното мислене, с нереалното мислене. Съвсем сигурно е, че в близко бъдеще ще се говори за доктрината на Уилсън от началото на 20 век, защото в политическата сфера, тази доктрина на Уилсън е точно подобие на човека, който влиза във вагона, и за да го приведе в движение започва да натиска стената му с всички сили.

Всички понятия, с които се гордее доктрината на Уилсън, правят днес огромно впечатление на хората, само че тези понятия са нереални; да, така е, независимо че хората се впечатляват така силно от тях. И те упражняват такова силно въздействие върху хората, само защото са неосъществими. Ако би трябвало да се предприеме тяхното осъществяване, веднага щеше да си проличи, че те са свършено абсурдни. Разбира се, хората вярват, че те са малко или много осъществими. Само че ако тази доктрина би станала една политическа реалност, тогава над целия свят щеше да се стовари осезаемата и отблъскваща маса на едно все общо филистерство; така че Удроу Уилсън щеше несъмнено да заслужи и титлата "великият спасител" на всеобщото филистерство. Разбира се, на филистерите нямаше да им потръгне в един свят, подреден от Удроу Уилсън, този свят е неосъществим, макар и

филистерите да си мечтаят: Ако светът бъде подреден според доктрината на Уилсън, тогава ще се сбъднат всичките ни желания, всичките ни идеали!

А в един бъдещ ден хората ще си припомнят: В началото на 20 век възникна един странен идеал как да се превърне светът в един съвършен образ на филистерството? И доктрината на Уилсън ще бъде сочена като пример за филистерските илюзии на 20 век.

Вие виждате, че в нашата съвременност има достатъчно примери за нереално и илюзорно мислене както незначителни, така и широко мащабни. И днес на подобни нереални и илюзорни мисли се поддават не пръснати из света неznайни секти, а обединени общности от милиони хора.

Днес обаче, скъпи мои приятели, на света трябва да се възвестяват реални и важни истини. И те далеч няма да съвпадат с популярните мнения по един или друг въпрос. Вие видяхте как изглеждат предпоставките за тези популярни мнения. Хората трябва да си изковат съвършено други предпоставки, за да разбират и живеят с истината. Вие помнете. Истините, които днес ние предлагаме, съдържат нещо отблъскващо за широките кръгове; те са неудобни, твърде неудобни. А удобните истини, в които хората са влюбени, имат такива предпоставки, за които вече стана дума.

В хода на тези лекции ние ще трябва да се приближим тъкмо до някои от неудобните истини. Изнесени на вън с едно чувство за висша отговорност, те имат отношение не само към нещата на физическия план; тези неудобни истини просто рушат илюзиите и там, където предразсъдъци и внушения са държали човешката душа в мъчителен мрак, сега в един миг се откриват чистите и светли очертания на реалните факти. И в тази връзка, днес са възможни най-странни и неочаквани ситуации.

Наскоро получих един лексикон с фамилните имена на поети и писатели, които са малко или много свързани с еврейството, с идеите, целите и постиженията на юдаизма. Вътре бях посочен и аз. Според автора на този литературен лексикон причините са две. Първо голямата ми прилика с Игнатий Лойола, който именно поради своя юдаизъм бил основал йезуитството, и второ произхождал съм от една гранична област между земи, населени с германци и славяни (макар и аз да съм случайно роден там, без нито един от родителите ми да има нещо общо с местното население). Считаше се, че еврейското ми потекло е доказано! Виждате ли, скъпи мои приятели, аз вече не се учудвам от подобни неща, защото днес всички сме свидетели на толкова много странни и чудновати неща, нали. Обаче наред с другите представители на юдаизма, беше посочен и Херман Бар*14, който си е чист австриец и почти невъзможно е да се

открие еврейска кръв в неговото родословно дърво. И въпреки това лексиконът се позоваваше на един известен литературен историк, който беше категоричен: в Херман Бар има нещо безусловно еврейско.

Когато и по-рано срещу мен бяха отправяни упреци, че съм евреин тези неща не са от вчера налагаше се да изпращам тук или там фотографии на моето кръщелно свидетелство. Херман Бар също трябваше да прибегва до подобни експерименти, тъй като един литературен историк го обвини в еврейски произход. Във всеки случай Херман Бар се стремеше да постави нещата на мястото им, макар че съответният литературен историк продължаваше да твърди: Да, обаче има голяма вероятност еврейството да е подчертано най-вече в лицето на неговия дядо. И все пак той не можа да издири никакви достоверни данни в подкрепата на своята теза, тъй като прадедите на Херман Бар са чистокръвни австрийци, и то от най-запазените и чисти области на северна Австрия. Естествено, това беше фатално за нашия литературен историк, обаче той съвсем не се отказа от своето мнение. И това, че не се отказа от своето мнение, се прояви по следния начин. Той просто заяви: Дори и Херман Бар да ми представи кръщелните свидетелства на 12 генерации от родословното си дърво, в уверение на това, че няма нито капка еврейска кръв, сега аз съм принуден да повярвам в идеята на реинкарнацията. Ето, скъпи мои приятели, виждате ли какви са основанията на този човек, за да вярва в реинкарнацията!

Да, днес понякога е доста трудно да се приемат позициите на високо образованите и културни хора. За съжаление не по-малко трудно е да се убедят широките маси в нелепите становища на техните "просветители" Естествено, съвременните хора твърдят, че не вярват сляпо в авторитета. Обаче това е само тяхното мнение. Практически вярата в авторитета е дълбоко заложена в човешката природа.

И нашата съвременна епоха поради трагичното разминаване с основни истини ще среща изключително големи трудности в овладяването на онзи свят, който граничи с физическия план. Защото този граничен, или свръхсетивен свят може да бъде овладян само от здрави, непоковарени и добре балансирани душевни сили. Точно това ще създава занаят и възможно най-големите трудности в оповестяването на новите истини. Защото от огромно значение за душевната нагласа е не само чистото съзерцаване на тези истини, но и първото, плахо и неуверено приближаване до тяхната неописуема мощ.

Що се отнася до външното знание за физическия свят, несъмнено е че то има въздействие върху човешката глава, върху човешкия мозък. Обаче онези истини, които докосват свръхсетивния свят, те засягат не главата, а целия човек. За доближаването до тези истини са необходими здрави, непоковарени и добре балансирани душевни сили.

Само че много често в живота изпъкват тъкмо нездравите, покварените, зле балансираните душевни сили. И става така, че начинът, по който хората приемат тези истини, зависи твърде много от техния инстинктивен, от техния нагонен живот. Хората с лоши, покварени инстинкти нямат волята да издигнат своето нравствено равнище. Много често те са склонни да опорочат и самото проникване в граничния, свръхсетивен свят. Да, това се случва извънредно често. И когато хората не проявят здрав интерес към обективните космически процеси, когато те свеждат нещата до любопитство и лични облаги, това жестоко накрънява душата. Последницата е тази, че окултните истини остават скрити зад инстинктивния живот.

Разберете добре: За всичко, което става на физическия план, за истините на физическия план, за правилното и здраво отношение на човека към физическия план се грижи, така да се каже, самата външна природа. Там където се разпорежда външната природа, няма много място за порочни инстинкти. Там човекът следва външната природа и не може да се отклонява кой знае колко много. Но опита ли се да направи крачката от физическия план към свръхсетивния свят, тогава човекът веднага изгубва майчината грижа от страна на външната природа и много остро започва да усеща липсата на един друг вид ръководство, липса на един друг вид душевна сигурност. Това обаче е възможно само тогава, когато човек изоставя физическия план с една здрава и непокварена душа; в противен случай събитията в граничната област стават неудържими. Тези събития стават неподвластни както на природните, така и на социалните закони; те стават неудържими в буквалния смисъл на думите. Изведнъж човек се усеща свободен, а не е в състояние да понася свободата. В света на физическия план например има много неща които пречат на хората да лъжат. Ако в 6 часа вечерта някой каже: Слънцето току-що изгря, той ще бъде коригиран от самата природа. Така стоят нещата с почти всичко, което става на физическия план. Но когато нещата се отнасят до висшите светове, а дори и само до граничната област на свръхсетивния свят, тогава външният свят съвсем не предлага коригиращата си помощ, ако ще да се твърдят и най-големите и нелепи безсмислици. Става така, че след като се отдалечат от строгия ред и строгата дисциплина, която физическият план упражнява върху тях, хората изгубват всякакъв контрол върху събитията по-нататък.

Тази е една от най-големите трудности, на които се натъкват съобщенията за истините от духовния свят. Но ти трябва да бъде постоянно преодолявана, понеже истините от духовния свят са жизнено необходими за хората. Нито за миг не трябва да забравяме, скъпи приятели за истините от духовния свят се изисква съвършено друга душевна нагласа, отколкото за истините на външния физически свят. За

да приемем истините от духовния свят, ние трябва да раздвижим нещо в нашето етерно и астрално тяло, да "разхлабим" нещо в нашето етерно и астрално тяло, иначе всичко остава само на думи. Да, за да разберем правилно една или друга подробност от духовния свят; ние наистина трябва да "разхлабим" етерното и астралното тяло; и тази душевна нагласа, защото с оглед на субективния душевен живот, тя не е нещо друго, освен една нагласа се оказва абсолютно необходима. Обаче това "разхлабване" трябва да бъде само средство за разбирането на духовния свят. Скъпи мои приятели, запомнете добре, че то не трябва да се изроди и деформира в нещо самоцелно. Ако Вие превърнете "разхлабването" в самоцел, това може да се окаже лошо, твърде лошо.

Представете си например ако ми позволите да прибягна до един краен случай че даден човек отива на една антропософска лекция, след което съвсем не му се отдава да погледне в духовния свят, понеже я на мира за прекалено объркана и мистична. Все пак той я изслушва с внимание, и усеща че тя го пронизва с нещо: част от етерното му и астрално тяло са "разхлабени", изнесени навън.

Лесно може да се установи, че тъкмо по време на антропософските лекции, а често и по време и на псевдоантропософските лекции, хората като че ли се стремят да изпаднат в някакъв съноподобен екстаз; те не се интересуват от самото съдържание, а по-скоро от особената и опияняваща наслада, която се причинява от "излъчването" на етерното и астрално тяло. Да, скъпи мои приятели, именно за това те са заслушани и "топло отдадени", само че докато за другите неща от живота тази душевна нагласа може и да е подходяща, в нашия случай тя е напълно ненужна!

Моля да бъде разбран правилно. Ако човек приема антропософските истини както трябва, тогава той узнава такива подробности от духовния свят, за които поначало е време да бъдат приети с оглед еволюцията на цялото човечество. Ако човек приема антропософските истини както трябва, той скоро разбира, че инстинктите му се облагородяват и пречистват, че тръгва по възходящия път на едно вътрешно развитие. Ако обаче човек не притежава необходимата воля, за да вникне правилно в антропософските истини, ако търси в тях лична изгода, или пък задоволяване на псевдоелитарни стремежи например стремежа да бъде включен в дадено "общество" -, изобщо ако внася в една или друга общност предимно личните си интереси, той скоро ще открие, че антропософските истини разбудят низшите, възможно най-низшите и долни инстинкти. Ето защо не трябва да се учудваме, че антропософията може да разбуди и низшите инстинкти на човека. В общи линии, ние не можем да премахнем тези неща и те са характерни за мнозина наши съвременници. Въпреки това обаче, антропософските истини трябва да се

изнасят на хората; разграничителна линия между "едните" и "другите" не трябва да съществува. В единия случай хората са привлечени от Антропософското Движение" поради дълбоките си вътрешни основания. Те остават в антропософията. В другия случай независимо преди или след напускането на "Обществото" на преден план излизат личните интереси; оказва се, че тези хора никога не са имали истинския импулс да работят за антропософията. И според мен съвсем не е трудно да се различават тези две категории.

Изобщо не трябва да се учудваме, че в хода на сегашното развитие и отношенията, които то стимулира, се проявяват едни или други черти от низшите инстинкти на човека. Налага се да бъдем съвършено будни пред напиралите отвсякъде опасности, да сме будни, за да им противодействуваме. Заблужденията и грешките в тази област са нещо естествено и това също е част от хаоса на днешната епоха.

Скъпи мои приятели, неизброимите и трагични събития на войната обтегнаха напрежението между хората до краен предел. Онези от тях, които преди избухването на войната не бяха свикнали да работят в името на общи интереси и то да работят неуморно и неотстъпно през последните три години се промениха много. Това е вярно. Хиляди и милиони хора се научиха да работят в името на общи интереси.

Вярно е обаче и друго: Който е влязъл по правилен начин в Антропософското Движение, той вече е свързан с другите и има общи интереси с тях. И ако тези общи интереси бъдат пренебрегнати, тогава нашите Общества твърде лесно могат да се превърнат в центрове на ленивци и аутсайдери. В условията на сегашната война има прекалено много хора, които просто не вършат нищо разумно и смислено. Попадайки в нашето движение, те осъзнават своите празни обороти. През войната аз предприех много пътувания заради т.н. "лекционни цикли" и това даваше възможност на хората също да пътуват от един град в друг, от една лекция на друга. Винаги се намираха достатъчно "сензации". Обаче сега е съвсем друго. Повечето хора не успяха да намерят пътя към една разумна и полезна дейност. В нашите кръгове действително се създадоха условия за възникване на групи от аутсайдери. Лишени от "сензациите" на лекционните цикли, хората прекратиха всякакъв друг вид общуване. А именно този беше замисълът, скъпи мои приятели, на поредиците от лекции.

Всеки от нас, чийто вътрешен дълг му налага да отстоява антропософските истини пред външния свят, да ги отстоява с пълна сериозност и достойнство, знае: ако той говори пред една аудитория от 100 души, сред тях повече от 50 са потенциални противници. Това е един неизменен закон. Дори и без да се превърнат в противници на антропософията причините за това могат да са най-различни тези хора,

чийто процент винаги е над 50, не се ръководят от честни подбуди, не се стремят да вникнат в същинските основи на фактите и събитията. Да, нещата стоят точно така и ние вече споменахме част от причините за това. По принцип враждебното отношение към антропософските истини не ни учудва. Много по-полезно би било да вникнем не в самите доводи на противниците те най-добре знаят, че доводите им са фалшиви -, а в същинските извори на тяхната неприкрита враждебност.

И тук ние ще се натъкнем на нещо извънредно забележително. Тук ние ще установим, че напористият стремеж да навлезем в така желаната от противниците област, просто угасва. Ние вече искаме друго, ние искаме да стигнем до истинските причини на тази враждебност. Понякога това е много по-неудобно и трудно, отколкото да премахваме всевъзможните предразсъдъци и ограничения на хората. Припомнете си, скъпи мои приятели, за онези години, през които четях лекция след лекция, следвайки една или друга гледна точка, днес тези гледни точки не са променени. Обаче нещата трябва да се разглеждат с още по-голяма сериозност, с още по-голямо достойнство тъй както подобава на едно Антропософско Движение. Повярвайте ми, скъпи мои приятели, след като съм длъжен да ръководя това Антропософско Движение с най-пълна и висша отговорност, аз имам много по-големи грижи, отколкото да следя злословията на двама или трима, аз наистина имам много по-големи грижи, а и никога не съм имал склонност да се занимавам с подобни неща. А мнозина от Вас, за жалост, не поискаха да разберат точно това! Защото излиза, че в нашите среди се насърчават не естественонаучни интереси, а любопитство и жажда за сензации. От естественонаучна гледна точка е интересно покрай полезните растения да се изучават и отровните; само че за тази цел е необходима правилна гледна точка. Извинете ме, скъпи мои приятели, но съм принуден да го кажа: Твърде малко са тези от нас, които имат истинско предчувствие за това, което антропософски ориентирана та Духовна наука е длъжна да бъде. Ако хората имаха поне малко предчувствие за истинската сериозност и истинската стойност на антропософията, в много отношения нещата нямаше да изглеждат така, както изглеждат те днес. Разбира се, аз не искам да кажа, че човек трябва да се отдръпне от бойното поле на антропософията. Напротив той трябва да вникне в самата воля на онези, които искат да унищожат Антропософското Движение. Само че той е длъжен да открие правилния начин за противодействие. Лесно може да се появи един опонент с цял списък от противоречията, които съм допускал тук или там в моите лекции и книги. Нека припомня, че и Лутер беше обвиняван не в едно или две, а в стотици противоречия. На това той отговарял: Добре, тези магарета говорят за противоречия в моите книги. Нека поне веднъж се напънат и проумяят дори едно от тях! Впрочем не е

нужно да загатваме за тези неща. Когато днес се говори за противоречия, не винаги е налице стремежът те да се издирят и обосноват. Днес става друго: например един автор предлага своята книга на Антропософско-философското Издателство. Обаче Издателството отказва да я публикува и трябва да му я върне. Докато преди този човек ни следваше над път и под път, от сега нататък той се превръща в наш враг. Истинската причина за това не лежи в забелязването на едни или други противоречия. Ако беше така, той щеше да отвърне като Лутер. Потърпевшият обаче е разстроен от друго: Антропософско-философското Издателство отказва да публикува неговата книга. Тази е истинската причина. Днес причините са изместени в други области, така че те не са вече общовалидни. Ако човек се вслуша в разговорите на хората, в това, в което те си разказват, той едва ли ще стигне до истината не повече от литературния историк, който беше заставен, и то само за да повярва в юдаизма на Херман Бар да приеме идеята за реинкарнацията. Родословното дърво на Херман Бар не позволяваше да се мисли за никакъв юдаизъм и нашият литературен историк беше заставен да приеме идеята за реинкарнацията.

Напоследък много се говори за героизма на нашите съвременници. Но за да се приемат онези истини от които човечеството действително има нужда за това трябва една друга смелост, една вътрешна смелост. Но в човешките сърца е проникнало нещо съвсем друго: удобството, насладата от несмущаваното удобство, удобството на всяка цена! И в много отношения тъкмо това удобство и произтичащата от него духовна леност, са основните пречки за подема на антропософски ориентираната Духовна наука. Но антропософията ще напредва. Обаче и това твърдение не бива да се приема с фаталистична вяра; без активното съучастие на човека, за антропософията ще бъде трудно. Занапред трябва да се свикне и с друго: По отношение на някои неща ще се налага да бъде много по-малко снизходителен, отколкото преди. Умолявам Ви да не си обяснявате тази промяна с известни колебания на моята воля, а да потърсите причините в новите отношения на епохата.

Да, скъпи мои приятели, опитайте се да разберете, че след като представлявам Антропософското Движение пред външния свят, аз не трябва да допусна неговото компрометиране. Това не трябва да допусна. Тук се намесват задълженията от най-висш порядък, каквито мнозина от Вас дори не са в състояние да си представят. Аз не мога да се съобразявам с жаждата за сензации в тази или онази група, в тази или онази категория. Съществуват много по-обща и много по-съществени интереси и импулси от чисто личните амбиции, които вземат връх в тази или онази категория. За да прокарваме и утвърждаваме антропософските истини, ние трябва да се абстрахираме от чисто личните интереси.

В заключение искам да повтора нещо, което напоследък често споменавам в моите лекции: Наред с многобройните, сериозни и мислещи членове на нашата антропософски ориентирана Духовна наука, се намират и такива, които всъщност не принадлежат към нашите редици; които изграждат недопустими отношения в Обществото. В сред такива членове на Обществото се разискват теми, които са безкрайно далече от това, за което трябва да се говори, теми, които изглеждат като чиста лудост в сравнение с нещата, към които трябва да се стремим. В някои от нашите кръгове, за които няма защо да се грижим, тъй като наистина имаме по-важни интереси от техните едностранчиви амбиции, се обсъждат такива проблеми, че неволно човек например се запитва не търсят ли тези хора общото между бръмбара и стенния часовник? И лошото е, че хората действително започват да вярват в голямата важност на тези проблеми. Просто необяснимо е как могат да се смесват подобни теми. И въпреки това те напират от бедната фантазия на хората. Да, така е, макар че хората знаят съвсем точно в думите им няма дори и следа от истината. От естествена гледна точка тези проблеми са разбираеми и понятни, но те трябва да бъдат свързани от логична и вътрешна последователност. Тя би могла да се постигне с помощта на две правила, на две мерки, към които, скъпи мои приятели, вече се придържам и аз. И ако даден човек спазва само едната от тях, той неизбежно се отдалечава от истината. През последните месеци аз многократно напомнях за тези две мерки.

В общи линии аз прекратявам всички частни разговори с членовете на Антропософското Общество, които досега съм провеждал по най-различни поводи, занаяк аз няма да провеждам частни разговори. Защото за повечето от тези разговори се разпространяват лъжливи коментари. А аз действително имам по-важни задачи от това да опровергававам разни измислици, съчинени от празната фантазия на този или онзи. За тази цел имам само едно средство: Да прекратя всички частни разговори. За отделните и истински антропософи, които искат да вървят напред с езотерично усърдие и жар, за тях след известно време аз ще се погрижа по друг начин. Едно е важно: Никой не трябва да бъде спиран в своето езотерично развитие. Обаче в общи линии разговорите с членовете на Антропософското Общество трябва да отпаднат. Тази е едната мярка. Не се обръщайте повече към мен, скъпи мои приятели. Не ме упреквайте, че прилагам такава сурова и строга мярка. Повтарям: не се обръщайте към мен, обърнете се към онези, които причиниха тази мярка.

Втората мярка се състои в следното: Известно е, че много от Вас са имали не един и два частни разговори с мен. Досега те имаха задължението да не говорят за тях. Отсега нататък аз освобождавам всички от това задължение, разбира се, доколкото и той е склонен да го

отмени сам. Всеки може да разказва всичко на всеки. Частните разговори са вече отворени за всички. Аз не спирам някого, ако той сам реши да разкаже всичко относно истината, която е доловил по време на частните си разговори с мен.

Тези две неща са взаимно свързани, скъпи мои приятели. Едната мярка е неупотребима без другата. И както вече споменах, ако Вие ги намирате за сурови и строги, тогава обърнете се към тези, които ги причиниха. Ако не престана да бъде снизходителен към тези неща, за които става дума, те също няма да престанат. Както казах преди малко, аз ще се погрижа по друг начин за онези, които са започнали своето езотерично развитие. Никой от тях не трябва да бъде засегнат. Средства и пътища за това ще се намерят, бъдете сигурни. Обаче съвременното човечество изглежда не е в състояние да приеме една Духовна наука без да изпада в една или друга крайност. Срещу тези крайности следва да се прилагат и съответните мерки.

Който гледа сериозно и отговорно на нашето духовнонаучно развитие, несъмнено ще оправдае двете мерки; за тих стана дума току-що. Може би той няма да ги разбере напълно, но така или иначе ще ги намери за нещо естествено. Занапред всичко ще става пред погледа на целия свят. Гласността и публичната атмосфера не трябва да ни плашат, скъпи мои приятели! Най-лошото в случая е точно това, че след като истината ще може да се разказва от всички и то без никакъв упрек върху нашето Движение хората ще измъкнат от миналото една несъществуваща подробност частните разговори. Ако тези разговори не се разпространяваха безотговорно, нямаше да са необходими и никакви мерки. Обаче сега всичко, което някога съм споделял с един или друг антропософ, може да стане достояние на всички. Защото от истината, скъпи мои приятели, нашето Движение може само да спечели. Разбира се, колкото и да е отрупана с лъжи, истината не губи своето значение, но тя не бива да се помрачава дори външно, защото за човечеството е важно да се изправи пред сериозния и достоен вид на онова, което антропософското познание сваля за него от духовния свят.

И така, повтарям още веднъж: Без да накърня ни най малко езотеричния устрем на нашите сериозни последователи, аз в общи линии прекратявам частните разговори. Всичко, което съм казвал в частни разговори, беседи и т.н. може да се преразкаже до последната подробност, стига да е в съответствие с истината, и стига човек да го изнася пред другите по своята свободна воля. Аз освобождавам всички от предишното задължение за опазване на тайната. Но човек може да направи това заради себе си, не заради мен. И аз нямам нищо против, че тъкмо тези две мерки ще останат като една от характеристиките на нашето Движение, за да разбере светът най-после, какви нечестиви и

срамни измислици трябва да понесе антропософията през тази трудна епоха.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 6 Октомври 1917

В предишните ни срещи аз вече казах, че занапред човечеството ще се изправи пред необходимостта да научи определени истини за скритите духовни причини на външния свят. Ако хората не приемат тези истини, така да се каже, доброволно, в хода навремето те ще бъдат принудени да ги приемат под безмилостните удари на жестоки и страшни събития.

Но сега би могъл да възникне въпросът След като тези истини са съществували и по време на миналите епохи и след като, общо взето, човечеството е съумявало да се предпази от тях, защо точно нашето съвремие ще трябва да изживее тази мъчителна среща? В Мистериите*16 подобни истини бяха охранявани най-строго, тъй като повечето хора не можеха да устоят пред страшния им лик. Впрочем ние често сме изтъквали: тъкмо ужасът пред великите истини е причината те да бъдат отхвърляни от хората. Естествено тези хора, а днес те са твърде много които живеят с ужаса от великите истини, биха могли да възразят: Защо човечеството да не остане и занапред в един полусън спрямо тези истини? Защо на тези истини трябва да се изложи точно това измъчено и невротизирано човечество?

Ние бихме искали да обсъдим именно този въпрос, бихме искали да обърнем вниманието върху един важен факт: Отсега нататък човечеството ще бъде така да се каже третирано от духовния свят по съвсем друг начин, отколкото в досегашните следатлантски епохи.

В предишните ни срещи вече споменах и за т.н. гранична област, с други думи за онзи духовен свят, който непосредствено граничи с видимия физически свят. Занапред човечеството ще черпи своето познание главно от този духовен свят. Обаче веднага щом пристъпи в сферите на духовния свят, човек изгубва всяка ориентация, понеже нещата там изглеждат съвършено различно. Там той трябва да се запознае с определени Същества, чийто изглед е скрит за неподготвените сили на човешката душа; изобщо в този свят човешките понятия не съществуват. Защо Впрочем досега човешкият поглед беше отклоняван от този свръхсетивен свят?

Това стана поради цял ред от строго определени причини. В тази гранична област защото отвъд нея са разположени още по-висши духовни светове обитават Същества, които досега се откриваха на човека само при определени условия; Съществата, които имаха определена задача както по отношение на Космоса, така и по отношение на човешката еволюция. В тази гранична област има различни Същества. Днес искам да Ви говоря

за една категория от тези Същества и най-вече за онази категория, която има своите задачи при раждането и смъртта на човека. Естествено, раждането и смъртта на човека съвсем не са това, което знае за тях сетивното познание. Човек слиза от духовния свят и се инкарнира във физическия свят, после отново се прибира в духовния свят. В тези процеси активно участвуват и споменатите духовни Същества. Нека да ги означим просто за да разполагаме с някакво име като елементарни духове на раждането и на смъртта. На всички личности, които бяха посвещавани в Мистериите, се забраняваше най-строго да говорят за тези елементарни Духове на раждането и смъртта. За нищо друго забраната не беше толкова строга. Защото да се говори за съществуването на елементарните Духове на раждането и смъртта, означаваше следното: върху човека според духовно-душевното му развитие след атлантската катастрофа да се стовари разрушителната стихия на един буен и разяждащ огън. Бихме могли да си послужим и с друго сравнение. Ако човек вникне в тези елементарни Духове на раждането и смъртта с пълно и будно съзна ние, той ще се сблъска с такива сили, които са непреодолимо враждебни спрямо живота в неговия вид тук на физическия план. Дори само това трябва да се приеме от една нормално развита душа като опасна и разтърсваща истина: че тези ръководещи божествено-духовни Същества, които са отговорни за раждането и смъртта на човека, са така враждебно настроени спрямо всичко, което тук на физическия план се явява за човека като здраве, благополучие и т.н. Ако човек би осъществявал само това, което му носи удоволствие и радост: Да се движи удобно и сигурно сред физическия свят, да заспива и да се пробужда бодър и здрав, да ръководи делата си целенасочено и мъдро ако духовните Същества действуваха в подобен смисъл, тогава раждането и смъртта просто нямаше да съществуват. В далечното минало Боговете вече показаха, че за да се стигне до раждане и смърт, са необходими такива Същества, чиято вътрешна природа е подчинена на неудържимия порив да разрушава всяко благополучие, всяко благоденствие на човека в тукашния физически свят.

Време е да осмислим идеята, че светът не е устроен според предпочитанията на хората, а че в света действа такава сила, която в египетските Мистерии беше наречена: Желязната необходимост. Към тази желязна необходимост принадлежеше и важния факт, че за да ръководят раждането и смъртта на човека, Боговете се нуждаеха от яростната враждебност на споменатите духовни Същества. Да, виждате ли, сега ние надникваме в един свят, който граничи непосредствено с нашия физически свят и този граничен, свръхсетивен свят ежедневно и ежечасно прониква в нашия физически свят, понеже тук ежедневни ежечасно се извършват процесите на раждането и смъртта. В мига, когато

човек прекрачи прага на свръхсетивния свят, той попада в една безкрайна и несигурна подвижност, попада в сред такива духовни Същества, които действуват разрушително върху обикновения физически живот на човека. Досега тези тайни се охраняваха в Мистериите. И какво би се получило, ако за тези Същества бяха научили и хората от широките кръгове? Би се получило следното: Хората които бяха безпомощни пред своите инстинкти и влечения, пред своите страсти, щяха да си кажат след като сме постоянно обкръжени от разрушителните сили на тези Същества, които Боговете използват за целите на раждането и смъртта, ние ще се опитаме да ги приложим и в самия физически живот. Но ако хората биха познали удоволствието да действуват разрушително върху една или друга област, щеше да им се предостави и неповторимата възможност да превърнат тези Същества в свои "слуги"; това е твърде лесно. Ето как с опазването на тази тайна беше опазен от разрушителните сили на елементарните Духове всъщност и самият живот.

И сега неизбежно възниква следващият въпрос: Не е ли възможно за тези неща да се мълчи и занаят? Това обаче е невъзможно, скъпи мои приятели; поради ред съображения това е изключено. Една от причините се крие в един велик световно-исторически закон. Бих желал да Ви илюстрирам този световен закон не с абстрактни формули, а с помощта на неговите конкретни прояви в нашата съвременна епоха. Вие знаете: от известно време в развитието на човечеството се намесват все повече и повече такива културни импулси, които по-рано бяха съвсем непознати, или по-добре казано изобщо не съществуваха. Опитайте за миг да се пренесете мислено в някоя от онези древни епохи, които са сравнително близо до нас. Тогава Вие ще се окажете в една епоха, която не познаваше парния локомотив, електричеството; епоха, в която велики мислители като Леонардо да Винчи се мъчеха да изобретят летателни машини и много други "фантастични" съоръжения. В сравнително кратък срок от време всички те бяха реализирани. Замислете се: Колко много зависими сме от приложението на парата, електричеството, самолетостроенето и т.н. Нека да се замислим върху всичко това, което през последните десетилетия нахлу в развитието на човечеството. Замислете се върху разрушителната сила на динамита и т.н., и лесно ще си дадете сметка за скоростта, с която се развиват нещата около нас, ще си дадете сметка и за невероятните постижения, които човечеството ще има в близкото бъдеще. Вие лесно ще стигнете до извода, че занаят идеалът на човечеството съвсем няма да съответствува на днешния идеал, според който е добре да се раждат повече хора като Гьоте или Едисон.

Впрочем съвременният човек вярва, че всичко телеграфът, телефонът, парният двигател и т.н. е постигнато без посредничеството на духовните Същества. Обаче това не е вярно. В по-нататъшното развитие на

човечеството дори и човек изобщо да не я по-дозира ще се намесва и помощта на елементарните Духове. И това съвсем няма да става според представите на модерното материалистическо човечество че ето, човек "изтегля" от мозъка си определени мисли и те го довеждат до конструкциите на телефона и телеграфа, до парния двигател, самолетостроенето и т.н. Нещата съвсем не стоят така; при всяка своя крачка, при всяка своя мисъл, човекът е под въздействието на елементарните духовни Същества. Те действуват и помагат навсякъде. В областта на научните открития човек не се движи сам, навсякъде в тази област той е така да се каже придружаван от тях. В лаборатории и изследователски центрове, навсякъде където пулсира изследователският дух, инспиратори са тъкмо тези елементарни духовни Същества.

Онези елементарни Духове, които дадоха формиращите импулси за нашата култура от 18 век насам, са от същата категория, от която са и елементарните Духове, необходими на Боговете за процесите на раждането и смъртта. Тази е една от тайните, които днешният човек трябва да опознае. И великият световно-исторически закон, както го нарекох аз, се състои в следното: Винаги Боговете са тези, които първоначално властвуват върху елементарните духовни Същества в някоя от техните духовни области. Обаче в хода на човешката еволюция става така, че след време хората сами навлизат в тези области и започват да си служат с елементарните духовни Същества. Докато през древните епохи, в общи линии, елементарните Духове на раждането и смъртта бяха "слуги" на Боговете, от нашата епоха нататък впрочем от известно време този процес е вече в ход тези елементарни Духове на раждането и смъртта ще се превърнат в "слуги" на техниката, индустрията, търговията, икономиката и т.н. Нека тази разтърсваща истина се осъзнае от нас в цялата и сила и интензивност.

Виждате ли, сега в нашата Пета следатлантска културна епоха се разиграва нещо, което е сходно с определени процеси от Атлантската епоха, за които аз често съм говорил. Тогава, и по-точно в Четвъртия период на атлантската културна епоха, Боговете, или божествено-духовните Същества, които насочваха развитието на човечеството, си служеха с определени елементарни Същества; те трябваше да си служат с тях, защото тогава те направляваха не само раждането и смъртта, както днес, а тогава те направляваха и нещо друго. Припомнете си някои описания на Атлантската епоха, които сте чували от мен как например тогава човекът беше все още подвижен в своето материално устройство, в своите размери, как благодарение на душевните сили той можеше да израства като великан, или да остава джудже, как изобщо целият външен вид се определяше от душата. Припомнете си всички тези подробности. Докато днес поне според външния изглед на нещата определени

елементарни Същества на раждането и смъртта оказват несъмнена услуга на божествено-духовните Същества, навремето беше иначе на Боговете служеха не само елементарните духовни Същества, но и самите хора, самият човешки живот можеше да изгражда външния вид на човека според неговата вътрешна същност. Когато Атлантската епоха навлезе в своя четвърти културен период, хората станаха, така да се каже, господари на самите елементарни Същества, с чиято помощ по-рано Боговете осъществяваха растежа и физиогномичния облик на хората. С други думи хората станаха господари на определени божествени сили и започнаха да си служат с тези божествени сили. В резултат на това, приблизително от средата на Атлантската епоха, стана възможно, щото един човек, тласкан от силно и страстно желание, да вреди на другите по един ужасяващ и кошмарен за днешното съзнание начин. Човекът можеше да се намесва брутално в растежа на другите, да ги превръща в изроди или великани, да ги превръща в извънредно умни хора, или пък в безпомощни идиоти. И така, по средата на Атлантската епоха, хората овладяха една колосална сила. Тази тайна обаче не беше опазена и Вие сигурно си спомняте, че аз многократно съм подчертавал този факт. И все пак не трябва да си мислим, че причината за издаването на тайната лежи в някаква злоупотреба с нея. По силата на един световно-исторически закон, това което преди беше работа на Боговете, сега трябва да стане работа на хората. В хода на Атлантската епоха всичко това доведе до едно голямо безчестие, до един неописуем произвол. Единственият изход от създалото се положение беше пълното унищожение на атлантската цивилизация, и то започна още в нейния Четвърти, съответно Трети културен период. Така че в известен смисъл нашата култура е спасена от древната Атлантска епоха. На времето обаче ти изживя неописуеми колизии. Достатъчно е да си припомните само това, което довърши Атлантската епоха.

Скъпи мои приятели, необходимо е да разберете, че от Петата следатлантска културна епоха нататък, респективно, за нейните последни две подепохи, божествените сили са препратени към човека, божествените сили са поверени на човека. Ние сме едва в началото на един период, когато елементарните Духове на раждането и смъртта ще разгънат своята активност в областта на техниката, индустрията, икономиката и т.н.

Този процес ще става все по-силен, все по-решителен. Така е, скъпи мои приятели, и човечеството не може да бъде предпазено, защото културата трябва да напредва. Досега елементарните Духове на раждането и смъртта действаха само при физическото появяване и умиране на хората. Характерът на нашата епоха и нашето бъдеще обаче е такъв, че тези елементарни Духове на раждането и смъртта ще навлязат в

техниката, индустрията, икономиката. С това обаче е свързано нещо друго.

Аз вече споменах тези елементарни Духове са всъщност враждебно и войнствено настроени спрямо благополучието на хората. Но нека схванем нещата правилно, скъпи мои приятели, нека да не се заблуждаваме относно тяхното величие, относно техния напредък. Културата също трябва да напредва в технически, индустриален и комерсиален смисъл. Обаче културата, която напредва по този начин изобщо не е в състояние да служи за благоденствието, за благополучието на хората във физическия план. Вярна на своята дълбока същност, тази култура може само да разруши човешкото благоденствие на физическия план.

Подобна истина е твърде неудобна за онези, които са неуморни в кухнята си декламации за великия напредък на културата; те впрочем са само абстрактни сенки и подобия на хора; те не знаят нищо за редуващите се възходящи и низходящи фази от развитието на човечеството. Да, скъпи мои приятели, направете тази аналогия; вече Ви описах събитията довели до гибелта на Атлантската епоха, която откри пътя за едно друго човечество, така и всичко, което днес все повече и повече тържествува като техническа, индустриална и търговска култура, ще причини гибелта на Петата културна епоха от следатлантския свят. Ясно вижда нещата само онзи, който разбира: Сега всички започваме да работим за това, което ще доведе до гибелта на света.

Ето кое е общочовешкото потъване в железните необходими, скъпи мои приятели. Стремехът към удобство би могъл да възрази: Добре, след като е така, аз няма да ползвам електрическият транспорт и може би ще стигна по-далеч и т.н. Обаче всичко това би било безсмислие, едно истинско безсмислие. Защото тук не става дума да се избягват определени въздействия; тук става дума за това да извоюваме яснота и разбиране спрямо железните необходими в еволюцията на човечеството. Културата не може да се развива в една устремена неизменно нагоре линия; тя може да се развива само в редуването на възходящи и низходящи фази.

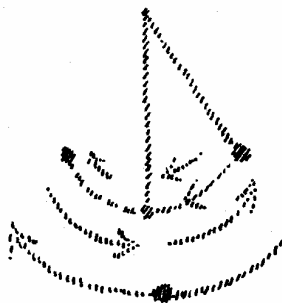
Обаче може да настъпи и нещо друго, скъпи мои приятели; нещо за което съвременното човечество не иска да знае твърде много, но точно там е съсредоточено всичко, с което днешните хора трябва да се сблъскат. Ясно и дълбоко вникване в нещата, това е главното, което трябва да намери достъп до човешките души. За тази цел обаче са необходими големи промени в душевната нагласа на човека, големи промени в неговия светоглед. Човечеството трябва да се изпълни с вътрешни импулси, които сами за себе си са ужасяващи за удобния живот. Днес могат да бъдат посочени много понятия, много вътрешни

импулси, които са ужасяващи за удобния живот. Позволете ми само един пример.

Съвременният човек, именно защото той иска да бъде един изряден човек, такъв който не иска нищо за себе си и съвсем безкористно поставя на преден план другите, се стреми напълно естествено към определени добродетели. Това също са железни необходиминости. Разбира се, с всичко, което казвам, аз не искам да подценявам стремежа към добродетелност, и все пак хората не се стремят към самата добродетел. Да се стремим към някаква добродетел е нещо прекрасно; обаче хората не се стремят към самата добродетел. В нашата съвременност нещата изглеждат така особено ако надникнем в подсъзнателните пластове на душата -, че стремежът към добродетелност е съвсем еднообразен и беден. Много по-важно за човека е да изгради усещането. Ето, аз съм един безкористен човек и не върша нищо заради себе си! Аз съм един съвършен човек, един добронамерен човек; един човек, който не вярва в никакъв авторитет. След всичко това обаче, той хуква след всевъзможни и съмнителни авторитети. За днешния човек е безкрайно по-важно да си изгради приятното усещане, че притежава една или друга добродетел, отколкото да я упражнява във всекидневния живот. Удоволствието да знаеш, че си "екипиран" с добродетели това е, което интересува човека. Но точно то отдалечава човека от важни тайни, свързани с добродетелите. И хората инстинктивно се отдръпват от тези тайни, не искат да знаят нищо за тях, особено когато те смятат себе си благодарение на току-що описания удоволствен механизъм за образцовите идеалисти на съвремието. Днес се пропагандират всевъзможни идеали. Измислят се принципи, изготвят се програми как да се овладее тази или онази добродетел. Всички тези неща могат да изглеждат и красиви. Обаче, скъпи мои приятели, абстрактният израз "красиви" не води до никъде. Хората трябва да се научат да мислят в съответствие с реалността. Същото важи и по отношение на човешките добродетели. Доброжелателство, съвършенство все красиви добродетели. Разбира се, всичко това е нещо красиво за външния и съвместен живот на хората. Обаче, скъпи мои приятели, когато някой казва: Ние сме планирали да усвоим тази или онази добродетел, да постигнем това или онова съвършенство, да реализираме един или друг замисъл, тогава общо взето той се ръководи от идеята, че тази добродетел е нещо абсолютно. И защо да не е красиво пита днешният човек да ставаме все по-съвършени и по-съвършени! Работата е там, скъпи мои приятели, че всичко това изобщо не е в съгласие със законите на реалния свят. Естествено, да ставаме все по-съвършени, или поне да го искаме, е нещо добро; обаче, когато се устремим конкретно към определена на съвършенство, след известно време този стремеж към съвършенство претърпява един пълен обрат и се превръща в несъвършенство; след известно време

съвършенството се превръща в слабост. След известно време доброжелателството се превръща в поведение, изградено върху предразсъдъци. Ако се устремите към каквато и да е справедливост това е прекрасно; в хода навремето обаче, тя ще се превърне в неправда. На този свят няма нищо абсолютно. Тази е истината: На този свят абсолютни стойности не съществуват! Ето един човек, устремен към доброто; обаче в еволюцията на света, то се превръща в зло. Затова и стремежите трябва да бъдат постоянно обновявани. Тези човешки стремежи подлежат на една осцилация, на едно колебание; и нищо не е по-вредно за човечеството, отколкото вярата в абсолютни идеали, защото то е в противоречие с реалния ход на космическата еволюция.

Виждате ли, в определени случаи духовните понятия могат да се онагледят с помощта на естественонаучни понятия. Представете си едно махало, което е в покой. Ако го изтеглим встрани и след това го пуснем, то поема по обратния път към равновесието, към покоя. Защо поема то по обратния път? Защото върху него действа гравитацията така казват

Рис. 1

хората. Да, махалото полита към точката на покоя. Обаче щом то стигне тук долу до тази точка, то не остава там. По време на своето падане, то е натрупало известна инерция и благодарение на нея се устремява в противоположна посока. После то отново се връща обратно. С други думи: докато махалото пада надолу, то натрупва в себе си такава сила, че благодарение на тази собствена сила, се устремява в противоположна посока. Предполагам, че сравнението е сполучливо. Някой може и да казва: Няма значение каква точно е добродетелта съвършенство, благоразумие, добронамереност тя облагородява човека по неговия труден път; но идва един по-късен момент от еволюцията на света и нещата се преобръщат: Съвършенството се превръща в слабост, справедливостта в неправда, любвеобилната добронамереност в пародия на любовта.

С такива понятия човечеството не може да продължава по своя път. Днешният наивен филистер представете си живо тази картина мисли че

основава някакво сдружение, и вярва че го прави според едни или други идеали. Но вътре в себе си, ние имаме право да кажем: С този твой идеал след като мине сравнително кратко време и се включиш в развитието на света ти ще причиниш нещо съвсем обратно на твоя идеал; и тогава ти не би бил някакъв идеалист, а същински дявол. Защото стремежът към съвършенство не трябва да затихва никога. Съвременното човечеството трудно ще замени абстрактните и сухи понятия с живи и действителни понятия. Обаче то трябва да го направи; иначе едва ли ще успее да продължи нататък. Човечеството трябва да е наясно и с друго: Самото културно развитие все повече налага да се работи с елементарните Духове на раждането и смъртта. По този начин човечеството е длъжно само да внесе един разрушителен елемент в своето развитие.

Скъпи мои приятели, антропософията е единственото средство да разберем тези неща дълбоко и правилно. И все пак тук или там съществуват хора, които макар и да не признават антропософията, инстинктивно се доближават до правилното обяснение на редица важни положения. Какво означава всъщност това, което Ви откривам днес? То означава, че тези елементарни Духове на раждането и смъртта са пратеници на Ариман. Железните необходиминости на космическата еволюция действуват неударжимо. Но за да ръководят раждането и смъртта, Боговете трябваше да прибягнат до пратениците на Ариман. Все пак Боговете не допуснаха тези пратеници да се намесят непосредствено във физическия план. Обаче в низходящото културно развитие, и особено след Петия следатлантски период, трябва да се случи точно това. Човекът сам трябва да заработи с тези сили. Пратениците на Ариман са заставени, безмилостно заставени, да предизвикат разрушението, от което ще се роди следващата културна епоха. Това е една ужасяваща истина, но е така. И срещу тази истина не може да ни помогне нищо друго, освен да се доближим до нея и да я познаем, да се вгледаме право в нейния лик. По този въпрос ще говорим още. И вие ще се убедите, че дълбокото разбиране на тази истина е просто една необходимост.

Както вече споменах, отделни хора стигнаха до тези неща инстинктивно. Имам предвид например Рикарда Хух*17. Тази личност стигна инстинктивно до идеята за една добра съвременна книга и я написа; впрочем самата книга не би могла да бъде сериозно приета от антропософията. Забележителното в тази най-нова книга за Лутеровата вяра е инстинктът, не убеждението, а именно инстинктът, с който тя е написана. И ако прочетете първите глави на тази книга, там Вие ще откриете, така да се каже, настойчивия призив, че съвременното човечество отново ще трябва да научи нещо, което от Лутеровата епоха насам независимо от атавистичните ясновидчески прозрения в тази област е напълно изгубено. Рикарда Хух впрочем твърди, че най-

неотложната и най-необходимата задача пред съвременното човечество е не друга, а да се научи да разпознава дявола. Според нея да се познава Бога не е толкова важно, много по-важно за съвременно то човечество е да познава дявола.

Естествено, Рикарда Хух не знае защо това е много по-важно. Обаче тя инстинктивно чувствава, че трябва да изрази нещата тъкмо по този начин. И целият настойчив призив в първите глави на книгата, апелиращи към опознаването на дявола, е нещо извънредно съществено и симптоматично за съвременната епоха. Тя разсъждава така: Хората отново ще се издигнат до Бога, стига дори и само да знаят, че дяволът е някъде около тях. Разбира се, хората които са все още твърде далеч от антропософията, търсят и почти винаги намират извинителни причини за подобни положения в живота. Рикарда Хух ясно чувствуваше: Дяволът от ново трябва да бъде опознат от хората като едно реално същество. Обаче тя веднага се отдръпва, като казва, че далеч не трябва, естествено, да си представяме дявола, забързан по улицата със своите рога и копита. Само че той е вече там! Ето в какво се състои работата! "Народът не вижда дявола, дори и когато той го друса за яката" Дори и инстинктивно да вижда желязната необходимост на определени неща, днешният абстрактен човек се нуждае от това, да ги извини, да ги оправдае. Обаче в основата на този настойчив призив, апелиращ към опознаването на дявола, лежи един добър, един верен инстинкт. Хората не трябва да израснат слепи и спящи в това, което желязната необходимост изисква от тях. че навсякъде в лабораторията, завода, банката навсякъде те трябва да се занимават, да работят с пратениците на дявола. Хората са длъжни да направят това заради напредъка на културата; те трябва да познават дявола; те трябва да знаят, че така да се каже -, в мига щом отворят железния сейф, в ръцете си държат ключ от дявола. Рикарда Хух предусети всичко това, благодарение на своя верен инстинкт. Обаче хората ще трябва да го знаят, защото само знанието ще ги отведе по правилен начин в епохата на бъдещето. И нека да припомним: От извънредно голямо значение е, че хората, макар и инстинктивно, се добират до световно-историческата необходимост: ние не трябва да минем спящи покрай дявола, след като той става все по-силен и могъщ.

Един друг момент е може би също показателен казвам го само в скоби а именно, че в Рая също имаше една женска фигура, която инстинктивно пренесе функциите на дявола вътре в този Рай. В областта на външната култура според мен това не е твърде ласкателно за мъжете и изобщо едва ли е в подкрепа на тяхното реноме: да бягат далеч от подобно женско суеверие, и постоянно да предоставят нещата в слабите ръце на жената. Може би и сега е характерно, че Рикарда Хух именно като жена

призовава дявола, както и на времето Ева вкара дявола в Рая. Но това е само в скоби.

Обаче на забравяйте, скъпи мои приятели, че този т.н. "дявол" е онова Същество, което трябва да бъде и ще бъде носителят на бъдещата култура. Това е една горчива, но важна истина. Тази истина е дълбоко свързана с разрушителните сили, които ще трябва да се намесят в културата на бъдещия свят. Ако всички тези неща се възприемат и приложат неправилно за това ще говоря утре тогава разрушителните сили ще се намесят във всичко свързано с възпитанието, разрушителните сили ще се намесят пряко във възпитанието на децата и т.н. Поради всеобщата култура, поради комерсиалния характер на нашия свят и поради естеството на човешките емоции, разрушителните сили ще обхванат целия социален живот на хората и най-вече ще подкопаят техните междуличностни връзки.

Днешният човек е длъжен да осъществи Христовите думи: "Където двама души се съберат в мое име, ще бъда и аз между тях". Обаче днешната технокрация, цялата днешна комерсиална култура, издига обратния призив: "Където двама или повече се карат, спорят и дразнят, ще бъда и аз между тях". И тази атмосфера ще нахлува все по-дълбоко в социалния живот на хората; тук се корени и мъчителната трудност, която не позволява на съвременното човечество да се сплоти и бори в името на истината.

Утре и в други ден ще продължим нашето обсъждане. Сега нека отново подчертаем съотношенията между душевната нагласа на човека и начина, по който се посреща истината. Поначало днешният човек не се обръща с доверие към истините, понеже изобщо не вярва, че истините са нещо, което може да слезе от духовния свят и да се намеси непосредствено в краткия му земен живот. Днешният човек вярва: истината е нещо абсолютно, и ти може да израсне единствено върху своите собствени основи. Днес един 20 годишен човек вече има едно или друго становище и не се нуждае от убеждение в името на истината; не се нуждае от откровенията на истината, той има свое становище. Днес всеки има свое собствено становище, и всеки вярва, че абсолютната и единствено сигурна истина може да израсне върху каквато и да е неподготвена почва. Хората не са склонни да приемат истината, да я получават с трепет и благодарност; те се самопровъзгласяват за господари и собственици на истината. Тази е една от характерните черти на съвременната епоха.

Рикарда Хух не пропусна това обстоятелство и обърна внимание върху следното: Образованите мъже на Европа, които дълго време тънеха в шовинизъм, коригираха светогледа си и приеха ницшеанството. Хората станаха поклонници на Ницше. Забележете колко много хора станаха поклонници на Ницше! Ницше издигна идеала за "синеоките бестии".

Хората не разбраха твърде много от това, обаче Рикарда Хух каза: Всеки, независимо че нямаше дори заложбата да стане едно добро и примерно морско свинче, сега си внуши, че е от "синеоките бестии" в смисъла на Ницше. Да, днес становището на филистера е точно това. Доброто и примерно морско свинче може да почака. Защото сега се издигна един толкова висш идеал, и този идеал е нещо. От мен не се иска нищо повече. От мен се иска не да развивам нещо, не да стана нещо, а само да съм нещо. Подобен възглед обаче раздробява човечеството на човешки атоми. Всеки има свое становище. Никой вече не може да разбере другия.

Ето как в това особено настроение при което никой не може да разбере другия се намесват яростните разрушителни сили и подкопават самите социални опори на човечеството. Това отчуждава и раздалечава хората. Дяволът, който изкуши хората с ницшеанството, беше вече самият той от "синеоките бестии" Те обаче не успяха да го постигнат. Но ако те не успяха да станат "синеоки бестии" в смисъла на Ницше, тази участ сполетя самите разрушителни импулси на 19 век, които нахлуха с взлом в социалния ред на нашия 20 век. Впрочем утре ще продължим нашата тема.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 7 Октомври 1917

Както вече видяхте, духовният закон на съвременното настойчиво изисква от нас да се запознаем с отделни важни истини и факти от духовния свят. И аз трябваше многократно да подчертавам: Възгледите, които днешното човечество намира за извънредно удобни, след време ще се окажат съвършено неприложими. Защо? За да отговорим на този въпрос, ние трябва да вникнем в основата на нещата и само тогава ще сме в състояние с подobaваща сериозност и достойнство да се свържем с импулсите, които се дават на днешната епоха с оглед развитието на цялото Земно човечество. Може би това, което искам да изнеса днес пред Вас, ще бъде кай-добре разбрано, ако за изходна точка взема един общоизвестен факт. Вие знаете, че Четвъртият следатлантски културен период започна през 8 век преди Мистерията на Голгота и завърши през 15 век след Мистерията на Голгота. През тази Четвърта културна епоха човекът се намирал в съвсем други отношения с външния свят, отколкото сега, в Петата следатлантска културна епоха. Аз често съм заявявал: Развитието на човечеството трябва да бъде приемано от нас извънредно сериозно. Душите се променят в много по-голяма степен отколкото предполагат хората, и само удобният шаблон в мислене то позволи да се стигне до общоразпространеното мнение: в човешките души всичко е така устроено естествено и в древна Гърция както днес.

Обаче сега аз бих искал да поговоря тъкмо за това душевно устройство, и по-точно за отношението на душите към външния свят.

Разбира се, привикналият с удобството човек ще каже: Гърците и римляните възприемаха сетивния свят около себе си, ние също възприемаме сетивния свят около нас, така че тук няма никаква съществена разлика. Обаче разлика има, скъпи мои приятели, и тя е много съществена! Днешният човек, който е едва в началото на Петата следатлантска епоха, възприема сетивния свят по съвсем друг начин отколкото например древния грък. Древният грък също виждаше цветове, също чуваше звуци; обаче с помощта на цветовете той виждаше и духовни Същества; той не размишляваше за духовните Същества; благодарение на това, което бяха цветовете, нему се откриваха самите духовни Същества.

В моята книга "Загадките на философията"*18 аз се опитах да обясня тъкмо тази особеност на гръцкото светоусещане. Съвременният човек "изработва" своите мисли, той разсъждава за тях и ги мисли. Древният грък не разсъждаваше върху мислите, защото той ги виждаше. Те напиреха срещу него от това, което го заобикаляше в сетивния свят. Околният свят не беше просто син или червен, а Синьото и Червеното му нашепваха онези мисли, до които той достигаше по-късно. Всичко това пораждаше една интимна и братска близост между света и човека. Човекът живееше с дълбокото и силно чувство: Целият този сетивен свят около мен е населен и протъпкан с духовни Същества. И това имаше непосредствена връзка с душевната организация, с цялостното душевно устройство на човека от Четвъртата следатлантска епоха.

Вие добре помнете, че в развитието на нашата Земя трябва да разграничаваме няколко големи епохи след първата и втората следва Лемурийската епоха, Атлантската епоха, нашата съвременна (следатлантска) епоха и още две предстоящи епохи. Може да се каже, че по време на Атлантската епоха както Земята, така и човекът, се намираха в средата на своето развитие. Дотогава ако мога така да се изразя всичко се намиреше в един непрекъснат растеж, в едно непрекъснато развитие. В известен смисъл, от Атлантската епоха насам, нещата са съвсем други. Това се отнася също и за Земята: Когато днес стъпваме по повърхността на нашата планета често съм го споменавал ние стъпваме върху една себераздробяваща, себе разпадаща се материя, върху нещо, което сравнено с растежните процеси през миналите епохи съвсем не изглежда като продължение на всеобщия градивен процес, а като нещо свързано с един всеобщ разпаден процес. До средата на Атлантската епоха Земята беше като един буйно и смело израстващ организъм. Но после, ако мога така да се изразя, Земята се осяя с пукнатини, скалисти хребети, пропасти и т. н., и едва после възникнаха днешните контури на планините. Днес

този възглед се поддържа не само от антропософията. Дори външната и официална наука, вече се досеща: нашата съвременна Земя е една раздробяваща се, разлагаща се планета, която върви към своя край. Зюс*19 е подчертал това в прекрасната си книга "Обликът на Земята". В общи линии тази смела книга на Зюс обхваща всичко, което модерната наука твърди за "облика" на Земята, базирайки се на многобройни геологични и биологични факти. И както казах, черпейки само от фактите на официалната наука, Зюс стигна до убеждението, че ние се движим върху една разпадаща се, загиваща планета.

Обаче същото важи и за всички творения, доколкото те обитават Земята в едно или друго физическо тяло. Те са в едно низходящо развитие, което общо взето продължава от средата на Атлантската епоха на сам. Обаче в самото низходящо развитие е налице и едно вълнообразно движение, което съществува под формата на известни повторения. И ние ще сме прави, ако заявим: По време на Четвъртата следатлантска епоха т.е. Гръцко-римската -, стана един вид повторение на това, което беше по време на самата Атлантска епоха. Така че включително до разцвета на Гърция, у човека все още не се забелязваха никакви външни прояви от страна на низходящото му развитие. Гръцката култура все още беше запазила една свършена хармония между душата и тялото на човека. Естествено, хармонията беше най-свършена в средата на Атлантската епоха. Обаче в Гърция тази хармония се повтори. Ние многократно сме обсъждали въпроса за душевното устройство на древните гърци, многократно сме се спирали на гръцкото изкуство, посочвайки че то се развива от съвсем други импулси, които нямат нищо общо с изкуството на по-късните народи. Древният грък например все още чувствуваше формиращите въздействия на етерните сили спрямо човека, той не се нуждаеше от модели както съвременният европеец защото чувствуваше формата в себе си. Изобщо по време на гръцката култура, човешкото тяло се намираше в непосредствено-пространствени отношения с външния свят. Връзката между човека и неговата пространствена среда беше много дълбока. С началото на Петата следатлантска културна епоха нещата се промениха. Колкото и странно да Ви прозвучи, но е така: Днес ние не идваме на света, за да се грижим за нашето тяло, за нашата организация. Разбира се, ние продължаваме да се инкарнираме, обаче не за да подобряваме нашата организация, тъй като тя имаше вече своята върхова точка през Атлантската епоха. Тогава, а и по-късно, човешките тела стигнаха максималното свършенство, каквото изобщо може да се постигне на Земята. Една по-висока степен на свършенство човешките тела ще постигнат едва на Бъдещия Юпитер. Ние впрочем сме тук, за да се свързваме все повече и повече с едно низходящо развитие; ние се инкарнираме, за да трупаме

опитности именно в несъвършени, разпадащи се и умиращи човешки тела. Естествено, тези изрази са твърде силни. Обаче това, което развиваме в душевен смисъл, ние не го пренасяме както по-рано в полето на физическото тяло. Занапред този факт ще има важни поледици за еволюцията на човека.

През април тази година в Цюрих почина един забележителен човек: Франц Brentano*20. Част от моите спомени за Франц Brentano Вие ще намерите в излизащата наскоро книга "Върху загадките на душата"*21. Книгата е замислена в три части и едно приложение. В първата част показвам съотношението между антропологията и антропософията; във втората част се спирам на сблъсъка между днешния т.н. образован свят и антропософията, като прибъгвам до индивида Макс Десоар*22, и накрая разглеждам психологията на Франц Brentano и по-точно как този изтънчен дух въпреки че остана в оковите на официалната наука се приближи невероятно близо до антропософията. В приложението давам накратко подробности за съвременните отношения; впрочем те биха могли да станат предмет на доста книги. Тази нова книга за мислих в съвсем кратки и сбити глави, тъй като нашата все по-тежка и помъчителна действителност сякаш не позволява да говорим дълго. Така човек има чувството: Тук в известен смисъл е написано нещо, което прилича на завещание.

Да, скъпи мои приятели, наред с много други неща, Франц Brentano написа и едно есе върху гениалността. Особеното в това есе беше, че Франц Brentano просто не пожела да дискутира върху понятието "гениалност" Според Brentano душевните качества и импулси на гения не се различават от тези на другите хора, само че показват по-голяма бързина, подвижност и т.н., какъвто е случаят например с паметта, асоциативната готовност и т.н. Франц Brentano не се опря на традиционните понятия за гения; те впрочем са прекалено мъгливи и не са друго, освен удобни и изтъркани шаблони на съвременното мислене. Общо взе то, можем да кажем: Начинът, според който Brentano дефинира гения, изобщо не съвпада с това, което геният беше досега, обаче той съвпада с това, което геният ще бъде утре! В своя досегашен смисъл, в своите досегашни параметри, геният не може да върви напред. На какво се опираха гениеите в миналото? Те се опираха на това, че душите все още притежаваха силата да извличат импулси от наследствената маса, от възпитанието, и да ги "вкарват" в тялото; така че макар и в несъзнаван вид, интуициите, инспирациите, имагинациите на гения идваха от тялото. Докато човешкото тяло беше по пътя на своето възходящо развитие, геният беше свързан с него, с тялото. Обаче с рушащото се и загиващо тяло на бъдещето, всичко ще се промени. Занапред човешката гениалност ще се прояви по такъв начин, че душите, които в бъдеще ще се наричат

гениални, трябва да навлязат още по-дълбоко в процесите на духовния свят; тогава те ще извличат импулсите не от неосъзнаваните области на тялото, а именно от дълбокото си проникване в духовния свят. Да, между това, което беше развитие на миналото и това, което ще бъде развитие на бъдещето, ние виждаме тъкмо този феномен: Преобразяването на гения. Бихме могли да допълним: В миналото геният дойде от тялото, а това, което ще замести гения в епохите на бъдещето то ще дойде от проникването на душата в духовния свят.

Един човек като Брентано, който вникна в тайните на съвременната епоха, успя да разбере много; също както и Зюс от своя страна прозря, че Земята е в процес на едно бавно умирање.

Обаче на какво се основава всичко това? То се основава на факта, че отношението на човека към околния свят е вече съвсем друго. Днес пространственият свят не говори на човека така, както преди, когато неговото тяло беше така да се каже един свеж и млад организъм. Днес пространственият свят не предоставя Духа в ръцете на човека. Днес цветовете не се обръщат към човека като елементи на духовния свят, звуците също не го пронизват като елементи на духовния свят; звуците се носят наоколо като механични вибрации от един или друг вид материя. Човешката душа се прибра навътре; окова което съществува в човека, стана по-затворено, по-дълбоко. Това е забележително твърдение, нали? повърхностният, плиткият човек на нашата съвременност стана по-вгълбен, по-дълбок. Но така е той наистина стана по-вгълбен, по-дълбок. А парадоксалното тук се крие в обстоятелството, че по отношение на повърхностния, тривиален епигон на съвременната епоха, може да се твърди: той е повърхностен именно защото в сегашната си инкарнация просто не може да стигне до истинската дълбочина на своята собствена личност. Той изобщо не насочва вниманието си към своята собствена личност, не развива силата за себепознанието.

Ето защо, когато един човек духовно обгърне света, той вижда нещо странно: По света се движат хора, които всъщност не са те самите. Разбира се, това звучи твърде радикално, но е така. Духовният изследовател вижда бродещи тела, чиито души не са напълно вътре. Защо? Просто защото тези души не са изправени повече пред задачата да завладеят докрай физическите тела, които са минали вече в низходящо развитие, в упадък; те са изправени пред задачата да се подготвят за това, което ще се осъществи на Бъдещия Юпитер. Нашите души вече са вгледани в далечното бъдеще и се подготвят за него. И човекът трябва да върви към себепознание само с оглед на този факт, само с оглед на тази ситуация. Дълбоко в себе си ние се готвим да разберем Христовите думи: "Моето царство не е от този свят". Обаче хората ще стигнат до разбирането на тази истина много бавно. Въпреки нашата плитка и

повърхностна душевност, ние сме все по-малко и по-малко от този свят, което обаче не трябва да се смесва с нещо съвсем друго. Като поклонник на Ницше, човек лесно би повярвал на тези "синеоки бестии", които проповядват: Ние сме вече в духовния свят, ние не принадлежим към физическия свят. На тях впрочем трябва да се отговори: Да, това, което сами знаете за себе си, то принадлежи на физическия свят; другото е нещо окултно, нещо скрито. И нашата истинска задача се състои в следното: Ние сме длъжни с всичките си вътрешни сили, с цялата си енергия да опознаем онази част от нашето същество, която не трябва да се претопява изцяло във физическото тяло, не трябва да се изразходва изцяло във физическото тяло. Ние сме длъжни да направим от себе си кандидати за Бъдещия Юпитер. Само че това става твърде бавно. Засега хората остават в рамките на това, което им предлага външният свят. С други думи: Те остават в рамките на това, което е под тях. Обаче с всяка поредна инкарнация ние изтегляме навън от тялото все повече и повече душевни сили.

И ако това не беше така, скъпи мои приятели, цялата еволюция на човечеството щеше да тръгне по лош път. Ако човекът беше предопределен да остане единствено в рамките и традициите, завещани от гърците, еволюцията на човечеството щеше да пострада. Едно окултно изследване, устремено към цялостното проучване на човешкия род и неговите еволюционни закономерности колкото и странно да звучи ни от крива една поразяваща, една смайваща истина: Общо взето, още в седмото хилядолетие жените постепенно ще станат безплодни. Да, ето колко далеч ще стигнат телата в своето опустошително смъкване надолу: През седмото хилядолетие жените ще станат безплодни! Замислете се добре: Ако човекът би останал на сегашната степен, ако би продължил да изживява света единствено в отношенията между душевните си трепети и физическото тяло, тогава той нямаше да има повече място на Земята. И още преди изтичането на последните Земни епохи, ще стане така, че жените няма да могат да раждат деца. Ето защо човекът трябва да се свърже по друг начин със Земята. Последните епохи от планетарната еволюция на Земята ще принудят човека макар и да е все още в нейните предели да се откаже от физическото тяло. Съществуването е много по-тайнствено, отколкото си го представят повърхностните естественонаучни теории на нашия век.

И всички тези неща, скъпи мои приятели, бяха инстинктивно доловени в края на Четвъртата и в началото на Петата следатлантска епоха. Не малко хора се опитаха да отгатнат посоката, по която нашата Пета след атлантска епоха трябваше да поеме своето развитие. Обаче те рядко стигаха дотам, че да разберат самите себе си. Замислете се върху наглед жестокото учение на Августин, върху жестокото учение на Калвин: В

смисъл, че една част от хората е предопределена за спасение, а друга за проклятие; една част устремена към доброто, друга към злото. Да, такива учения съществуваша сравнително до скоро, и те изглеждаха наистина жестоки. И въпреки това, за духовния изследовател те не бяха свършено погрешни, както впрочем не е изцяло погрешно и всичко, което на пръв поглед изглежда безнадеждно погрешно. Епохата на Августин, а и следващите столетия допуснаха едно тежко объркване по отношение на човешката душа и човешкия Дух. Вие знаете на вселенския събор в Константинопол човешкият Дух беше премахнат или така да се каже детрониран от пиедестала на човешкото тяло.

Представете си, че навън срещате един човек, а след него друг; и според учението на Августин, Вие може да заявите: Единият е предопределен за доброто, другият за злото. Обаче, скъпи мои приятели, това се отнася до външните обвивки, до физическото тяло, то не се отнася до самата индивидуалност! За самата индивидуалност, учението на Августин а и цялата тогавашна епоха не успяха да кажат нищо. Ако днес някой види пред себе си определен брой човешки същества, той може да заяви (разбира се, това има своя смисъл в по-ново време, при древните гърци то не би имало никакъв смисъл). Тук пред себе си аз имам неколцина човешки души; естествено те са ковачи на техните собствени съдби; никаква фатална необходимост не се изправя по техния път. Обаче тези души живеят в тела, които са предопределени за добро, или за зло. И в хода на Земната еволюция хората ще бъдат все по-малко годни да осъществяват своето душевно развитие успоредно със своето телесно развитие. Защо една индивидуалност трябва да се инкарнира в тяло, което според цялата си конструкция е устремено към злото? Човекът, впрочем, може да се приспособи добре, тъкмо защото индивидуалността не е вече в предишната дълбока и свещена връзка с физическото тяло. Ето още една трудна и неудобна истина, която обаче ние трябва да погледнем право в очите.

Накратко, обособяването и така да се каже "оттеглянето" на човека от външния свят, напредва все повече и повече. И ние сме длъжни да приемем този факт напълно сериозно: През последните епохи на Земното развитие, човекът все повече ще се оттегля от външния свят. Обаче – както често съм подчертавал хората ще се облъхнат от величието на тези факти едва след продължителен период от време. И все пак тези факти действуват върху човешкото познание. Виждате ли, когато днес разглеждаме хората според външния им облик, пред нас застава един образ. А когато ги разглеждаме не според външния им облик, тогава пред нас застава друг образ. Тези два образа днес не съвпадат, а занапред ще съвпадат все по-малко и по-малко. Днешният човек не трябва да разчита на това, което му дава външният свят; днешният човек е длъжен да

изкове съвсем нови понятия и да изгради своята личност съобразно онзи замисъл, според който Духът работи върху него.

Занапред такива понятия са нужни особено в политиката, социалния живот и т. н., но преди всичко в областта на възпитанието. Наистина, околният свят предлага твърде много понятия, но те не са достатъчни за това, от което човекът се нуждае. От тук идват и незадоволителните, неправдоподобните политически и социалистически теории на съвремението. Хората искат да се произнасят върху нещата единствено с оглед на физическия свят, те не позволяват да бъдат инспирирани от духовния свят. Ето защо всички тези теории и политически програми са неправдоподобни. Ние не живеем в една епоха, която може да се ръководи от политическите програми на Удроу Уилсън. Нашата епоха настоятелно изисква "световна програма" от съвсем друг произход. Днес не друг, а Духът трябва да ръководи тези, които правят "световните програми".

Обаче хората съвсем не са склонни да допуснат в съзнанието си тези дълбоки истини. Те твърде бавно се превръщат в хора на Петата следатлантска епоха и искат да разсъждават като хора на Четвъртата следатлантска епоха. Да, по време на древна Гърция това беше нещо велико, нещо хармонично. Да разсъждава като грък, днес е пълно безсмислие за човека, понеже околният физически свят даваше на гръка всичко, от което се нуждаеше той. Днес този свят не дава на човека нищо. И аз бих желал да добавя, че в известен смисъл навсякъде е проникнала една враждебност, една омраза които са само обратната страна на ужаса, на ужаса пред новото и духовно вникване в човешкото същество. Нашият съвременник предпочита да остане при външния облик на нещата. А по този начин идват само реминисценции, които остават именно само реминисценции, неподвластни на човешката сила.

Ето и още едно интересно явление, което Ви моля да разберете правилно: Днес хората обичат да правят събрания, това е всеизвестно. Представете си, че някъде са събрани десет или двадесет умни глави, но духовното ръководство не е сред тях. Епигоните са вече там на първите редове; но къде са истинските глави? Те са скрити! Обаче тези, които шумят на събранията, не знаят нищо за тях. И лесно може да се случи както със събранията, така и с отделните хора -, че в тях се задвижват, като часовников механизъм, отдавна износени и стари идеи. физическите глави се тресат от старите, износени идеи. За всичко онова, което е в съответствие с новото време, те не искат и да знаят. Иначе тези автоматично действащи мозъци приемат всичко. Виждате ли, наскоро в Лондон през 1912 беше основана една съвсем нова наука: евгениката (общоприето е за най-тъпите неща да носят и най-гръмки имена). Идеите на тази евгеника са взети от мозъците, не от душите, а от мозъците. И

какво иска тя, тази евгеника? Тя иска да осигури занапред само нормални и здрави човешки поколения, тя се стреми да премахне всички непълноценни индивиди; да, с помощта на антропологията и националната икономика ти иска да изнамери такива закони, чието прилагане върху мъжете и жените ще има за последица раждането на здрави и нормални деца. Да, само че тези неща не са преценени докрай. Идеалът на този конгрес под председателството на Дарвиновия син*23 се състоеше в разностранното изследване на различните обществени съсловия колко голям е черепът при богатите и колко голям е при бедните, каква е сетивната чувствителност при богатите и каква при бедните; колко издръжливи са едните и колко другите и т.н. По този начин хората се опитаха да стигнат до определени закономерности и принципи, според които би трябвало да се предвижда съвсем точно: за да се роди здраво дете, той трябва да изглежда така, а тя трябва да изглежда така; той да има такъв праг на издръжливост, тя такъв и т.н. И всичко това представляваше суетен и празен шум, роден от празни мозъци; идеите им бяха износени и стари; тези идеи биха имали стойност само в условията на далечната Атлантска епоха. Тогава действително имаше определени закони, които чрез всевъзможни кръстоски и съчетания можеха да регулират човешките размери, растежа и т.н. Това беше един вид наука, с която утре ще стане дума атлантите злоупотребиха извънредно много. Тази наука, която работеше в параметрите на физическото тяло, знаеше: ако този мъж се съедини с онази жена (а в тогавашната епоха те изглеждаха твърде различно отколкото днес), тогава ще се роди дете, после на свой ред то може да се насочи в една или друга посока, също както се подхожда днес с растенията. Тази дейност се ръководеше от Мистериите; те бяха тези, които свързваха сродните и различни елементи; Мистериите формираха определени групи и общества, Мистериите отнемаха от хората това, което трябваше да се отнеме от тях. От друга страна обаче възникна и един страшен произвол, една магична злоупотреба. И редът беше отчасти възстановен, едва след като тези възможности бяха отнети от хората. Ето, точно такива неща би трябвало да се знаят от днешните хора и само антропософията е тази, която може да им ги даде. Но празните мозъци раждат празен шум и износени, стари идеи, празните мозъци основават "нови" науки и се опитват да контролират външния облик на човека.

Обаче този празен шум, скъпи мои приятели, може да се долови и в една съвсем друга област. Износени и стари идеи има навсякъде. Но в борбата си срещу тих, срещу пресъхналите и втвърдени мозъци, човешката душа трябва да укрепя своите сили. Само тогава тя ще разбере антропософията и това, което антропософията говори за човешката индивидуалност. Вероятно сте запознати с претенцията на т.н.

"психопатология". Днес е достатъчно човек да напише едно добро стихотворение, за да пристигне веднага лекар, който обяснява: "Тук има еди-каква си болест". Така ние получаваме най-различни версии: Виктор Шефел от психиатрична гледна точка, Гьоте от психиатрична гледна точка, Конрад Фердинанд Майер от психиатрична гледна точка. Ако четем между редовете на всичките тези писания, ще доловим, че техните автори всъщност казват: "Жалко, че той не беше лекуван навреме, ако беше лекуван навреме, сигурно нямаше да пише такива неща като например Конрад Фердинанд Майер, които могат да хрумнат някому само в болест но състояние." Цялата тази работа обаче е в пълно съответствие с нашето време, което изобщо не се съобразява с "отдръпването", с "оттеглянето" на човека от външния свят. При личност като К.Ф.Майер, физическото тяло може да показва един или друг болестен симптом, докато в същото време независимо от тяло то черпи своите озарения от духовния свят.

Естествено, днешният материализъм пречи на хората да стигнат лесно до разбирането на тези неща. И въпреки това, те трябва да бъдат казани, защото отговарят на истината. Занапред ще се окаже, че всички стремежи, които не идват от духовния свят, въвличат хората в хаоса. С тези факти трябва да се съобразяваме.

Скъпи мои приятели, казах тези неща, не за да очертавам едно или друго становище; от чисто медицинска гледна точка нещата са поставени както трябва; срещу тях няма какво да се възрази. Но от чисто медицинска гледна точка може да се направи и друго могат да се подберат определени места от Евангелията и да се обяснят така, сякаш са възникнали от болестните пристъпи на Христос! Такава книга вече е написана и всеки може да я прочете: "Христос Исус от психиатрична гледна точка" В тази книга е посочено, че всичко, което Исус изнася на света, може да се разбере само като проява на една или друга болест.

И ако човек иска да вникне в същността на днешното човечество и неговото развитие; той трябва да разбере тези неща. В тази връзка аз ще заостря вниманието Ви върху един друг проблем възпитанието, за да Ви покажа колко неправилно се отнася съвременната епоха към израстващото дете, разглеждайки го според външния вид на нещата. По този начин обаче възпитанието се разминава с нещо много важно а именно с онази част от човешкото същество, която все повече се "оттегля" от външния свят. Пропуснат ли се тези подробности, всички ние ще затънем във всеобщо филистерство; истинското познание за човека ще ни бъде отнето. В известен смисъл филистерството е пълна противоположност на познанието за човека; защото филистерът е влюбен в своята представа за един измислен от него нормален човек. Всичко което се отклонява от тази представа, е абнормно. Само че по този начин

светът изобщо не може да бъде разбран, човекът също. И в едно такова Общество, каквото е антропософското, с тези неща трябва да се отнасяме извънредно сериозно, защото отделните индивидуалности са много по-различни, отколкото хората предполагат. В действителност човекът е нещо много сложно, тъй като в своята душа той не се покрива напълно със своето тяло.

С това е свързано нещо друго, към което хората се отнасят несръчно и грубо, въпреки че антропософията е призвана да подобри също и тези отношения. Нека мислено да се пренесем в древна Гърция. Представете си как човешката душа плътно изпълва човешкото тяло, така че те се покриваха и съпадаха напълно. Днес не е така; в известен смисъл днес телата са празни. Аз далеч не бих искал да казвам нещо лошо за празните глави около нас; да, в този момент от развитието те са празни, обаче в действителност нищо не остава празно на този свят. И докато човекът "оттегля" душата си от тялото, това тяло е изложено на опасността да се изпълни с нещо друго. И ако душите откажат да се свържат с импулсите от духовния свят, тогава цялото тяло се изпълва с демонични сили. Днес човечеството е изправено пред опасността, че телата могат да се изпълнят с демонични сили, с демонично-ариманически сили. Представете си, че към това, за което вчера стана дума относно бъдещето развитие, се прибави и следното: Хората стават добри граждани според изискванията на бюргерския живот, обаче телата са толкова празни, че в тях се настаняват могъщи ариманически Същества. Занапред все по-често ще се срещаме с подобни ариманически Същества. Човекът само привидно ще изглежда този, когото ние виждаме. Индивидуалността на човека ще се различава все повече и повече от неговото тяло.

Да, занапред човекът ще става все по-комплициран. И ние вече бихме могли да кажем: Назряват такива времена, при които човек трудно ще се досеща с кого точно има работа; а че Рикарда Хух изпита копнежа към дявола това наистина е свързано с времената, които идват. Днес хората създават институции, понятия, социални идеи, само че те са абстрактни и неправдоподобни. Komplцираните отношения на бъдеще то изискват нещо съвсем друго. И докато хората не изковат нови понятия и нови представи за духовния свят, те ще навлизат в хаоса все по-дълбоко и по-дълбоко, както всички ние достатъчно се убедихме от тази Световна война.

Този хаос възникна именно, защото действителността е много по-различна и по-богата, отколкото хората си въобразяват с техните празни мозъци. И ние трябва да сме съвсем наясно пред нас е надвиснала алтернативата: или ще продължим всеобщото сгромолясане, или ще изковем нови понятия, нови представи за комплицираното естество на човека. Вътре в самото човечество трябва да съществува едно духовно

течение, което да осигури на хората нови и съответстващи на реалността понятия. Защото другите, стари понятия и идеи, които вдигат толкова много празен шум в човешките глави а те ще стават все повече и повече имат една важна последица: те изпълват телата с ариманическа духовност; тези стари идеи искат да вдъхновят човека от външния, пространствен свят спомнете си древните гърци! само че днес това е невъзможно. Нека да не се заблуждаваме: Изправени сме пред едно настъпателно движение на външния свят. Навремето Вселенският събор в Константинопол премахна Духа от човека и забрани да се говори за Дух. човекът се състои само от тяло и душа; да се говори за Дух е светотатство и ерес. Сега ние сме изправени пред аналогичната опасност да се премахне душата, да се премахне духовният живот. Вие помнете конгреса в Лондон от 1912. Идва време и то не е твърде далеч когато открито ще се настоява: да се говори за Дух и душа при човека, това е болест; здрави са само онези хора, които имат само тяло! Да, ако един ден човекът стигне до идеята, че Духът и душата съществуват, той ще бъде провъзгласен за болен. И Вие трябва да сте напълно сигурни, че съответното лекарство ще бъде намерено. Навремето Духът беше премахнат с указ, душата ще бъде премахната с фармакотерапия. От "здравите възгледи" лесно ще се извлече ваксина, с която организмът ще бъде обработван от най-ранна детска възраст, дори още от раждането, за да стане изключено, щото човешкото тяло някога да стигне до мисълта: Аз зная, че душата и Духът съществуват! Да, ето така ще се сблъска двата възгледа, двете течения в развитието на човечеството. Едното от тях ще се стреми да изкове нови понятия и представи, които органически израстват от сферите на душата и Духа. Другите, последователите на днешните материалисти, ще търсят "ваксината", за да направят тялото "здрaво", т.е. да му придадат такова устройство, благодарение на което човек няма да говори повече за такива наивни и глупави неща като душа и Дух, а ще говори нормално и "здрaво" за силите, които живеят в машините и химията, за силите които образуват планетите, Слънцето и т.н.

Да, скъпи мои приятели, онези които вярват, че с детинските си представи ще влязат в бъдещия свят, грешат твърде много. В бъдещия свят можем да влезем единствено с окрилящата помощ на едно дълбоко и сериозно познание. Антропософията не е детинска игра, нито пък някаква теория; днес антропософията е една истинска грижа за човечеството и неговото правилно развитие.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 8 Октомври 1917

Ако искаме да напреднем по правилния път на нашето досегашно обсъждане, трябва отново да отправим поглед към същността на човека и неговото историческо развитие. Нека най-напред да се замислим, че човекът притежава в себе си една интелектуална сила или определени интелектуални способности. Откъде идват тези интелектуални способности? Те идват от там, че ние мислим. Обаче ние не винаги си даваме сметка откъде идват нашите мисли. Докато сме в будно състояние, мисловният живот ни съпровожда на всяка крачка; освен това ние имаме усещането, че когато например вървим, стоим или вършим нещо, ние сме насочвани от нашите мисли, че ние следваме нещо, което предварително е вложено в нашите мисли. Дали това действително е така, ще се опитаме да проследим в хода на днешната лекция. Засега искам само да констатирам това, което имаме в обикновеното дневно съзнание: нашите мисли. Обаче с мисловният свят като такъв, нещата са съвсем други. И ние едва ли ще разберем отношението на човека към неговите мисли, ако не си изработим представа за самия мисловен свят.

Където и да се намираме във външния свят, независимо дали се движим или стоим, ние сме поставени не само в света на въздуха, светлината и т.н., а също и в един протъкан и преливащ от мисли свят. Най-добре можете да си представите това по следния начин: Като обикновен човек от плът и кръв Вие прекосявате дадено място, Вие го прекосявате дишайки; Вие минавате през едно изпълнено с въздух пространство. Обаче по същия начин Вие се движите и през едно пространство, изпълнено с мисли, с мисловна субстанция. И тази мисловна субстанция далеч не е едно аморфно море от мисли, далеч не е нещо като небулозен етер, както често си го представяме; тази мисловна субстанция всъщност е това, което ние означаваме като "елементарен свят"*24. Когато говорим за естеството, или за Съществата на елементарния свят в широкия смисъл на думата, ние стигаме до заключението, че този свят е съставен именно от субстанцията на мислите, именно от мисловната субстанция. Само че има една съществена разлика между онези мисли, които се носят и движат навън, тъй като те са всъщност живи Същества, и мислите които ние имаме в себе си. В моята излизаща наскоро книга, за която вчера споменах, Вие също ще откриете важни подробности от тази съществена разлика.

Сега вие бихте могли да поставите въпроса: след като там навън в мисловното пространство имаме определени елементарни Същества, а в себе си също имаме мисли как тогава се отнасят моите мисли към мисловните Същества, които са навън в мисловното пространство? Вие ще получите ярна представа за съотношенията между нашите собствени

мисли и мисловните Същества навън в пространството, само ако си представите съотношенията между един човешки труп, след като животът в този човек е угаснал, и един жив човек, който се движи навън по улицата. Да, за да устоявате е будното си съзнание във външния сетивен свят, Вие трябва да свикнете точно с такива мисли. Нашите мисли са всъщност мисловни трупове. Мислите, които ние извличаме от външния сетивен свят с помощта на будното душевно съзнание са, всъщност мисловни трупове, те са безжизнени, умъртвени мисли. Живите мисли са вън. Тази е разликата.

Ето как сме поставени в елементарния мисловен свят: извличайки нашите възприятия от сетивния свят и преработвайки тези възприятия в мисли, ние убиваме живите мисли; и когато после боравим с тези мисловни трупове, ние казваме, че "мислим". Ето защо нашите мисли са толкова абстрактни. В основата си нашите мисли стават абстрактни, защото живите мисли тях ние убиваме. Практически с помощта на нашето съзнание ние убиваме живите мисли и като мисловни трупове ги носим в себе си, означавайки ги като наши мисли, като наши представи. Така изглеждат нещата в действителност.

Обаче живите мисли, които са навън, те не са безучастни към нас, те са дълбоко и живо свързани с нас. Аз бих обяснил веднага естеството на тази връзка, само че не трябва да се ужасявате от гротескния вид на нещата: Представете си, скъпи мои приятели, че е ранна утрин и лежите още в леглото. Съществуват два начина да станете. В обикновения живот Вие не забелязвате разликата между тези два начина, защото едва ли обръщате внимание върху момента на ставането и защото двата начина се преплитат много тясно. Обаче е така Вие можете да станете от леглото не по един начин, а по два В единия случай Вие изобщо не се замисляте и ставате по навик, в другия случай изграждате императива. сега аз трябва да стана В общи линии, двата начина са тясно преплетени. При повечето хора първо действа навикът, необходимостта да се стане от леглото, а после неусетно се оформи мисълта: сега аз трябва да стана. Вече споменах, че двата начина съществуват "инабстракто"; те са крайните случаи. Вие можете да станете машинално, без никакво мислене, или пък напълно съзнателно. Разликата обаче е огромна Когато ставате машинално, т.е. по силата на навика, Вие следвате импулсите на Елохимите, Духовете на Формата*25, които в началото на Сътворението създадоха човека като Земен човек. Обаче замислете се внимателно: Ако изключите Вашите собствени мисли и ставате от леглото като програмирана машина, това означава че сте изключили само Вашите собствени мисли. Обаче зад обективния факт, че Вие можете да станете от леглото, в цялата последователност или "форма" от движения, се

намират не субективно, а обективно определени мисли, и те не са Вашите мисли, те са мислите на Елохимите, Духовете на Формата.

Ако сте един ужасно ленив човек, ако в даден момент ставате от леглото насила, ако ставате след упорита вътрешна борба и само в резултат на субективната мисъл, тогава Вие следвате ариманическата духовност; Вие следвате само Вашата глава; в този случай Вие следвате Ариман. Както вече казах, в обикновения живот тези неща са смесени. Но както стоят нещата при ставането, така стоят те и във всичко, което човекът върши; защото човек действително се състои от тези две Същества, които външно, физически, се разграничават така, както се разграничават главата и останалата част от тялото. Човешката глава е един извънредно важен и много по-древен инструмент отколкото останалата част от тялото. Според устройството на своята глава, в общи линии, човек е продукт на Лунното развитие. Днес човекът е минал през епохите на Сатурн, Слънце и Луна. Но ако в условията на Земята би поискал да се изгради, изхождайки единствено от Лунното си развитие, тогава човекът не би станал такъв, какъвто е днес. Ако хората биха се гледали един друг, те щяха да виждат нещо съвсем различно, а не това, което са те днес.

Или, казано схематично: Човекът би бил един вид призрак, от чиято фигура би изпъквала ясно само формата на главата; останалата част от тялото просто не трябваше да бъде толкова видима, колкото е тя днес. Тези неща рано или късно трябва да бъдат видени, иначе цялото развитие на човека върху Земята остава не разбираемо. Останалата част от тялото би трябвало да се представлява от самата елементарна същност; и тогава в неговата глава би действувало всичко онова, (да го наречем: А), което е наследствен дял от продължаващото на Земята Лунно развитие. Така че това, което аз нарекох А, т.е. наследственият дял от предишното Лунно развитие, това е всъщност човекът. В действителност човекът е преди всичко глава, към която функционират незначителни добавъчни части.

Обаче наред с това, човек притежава и нещо друго (да го наречем: В). За нас то е най-вече проявлението на Духовете на висшите Йерархии, така да се каже "под" Духовете на Формата; сякаш от лоното на космическите Йерархии човекът подчертава онова, което е станало от него след Сатурновата епоха.

И ако Вие мислено одухотворите екстрацефалната природа на човека, т.е. тази природа, която не се гради върху главата за тази цел трябва да одухотворите и самите себе си, или поне да се олекотите с елемента "въздух" тогава всъщност Вие ще имате телата на космическите Йерархии.

А сега в цялото това развитие нахлу луциферическото изкушение. То доведе до там, че елементарната до тогава телесност на човека се сгъсти

до плътността на останалото човешко тяло. Ето как Вие получавате една представа за действителната същност на човека. За човека, главата е неговата собственост от миналото развитие. И ако ние погледнем човека независимо от неговата глава, ако се абстрахираме от неговата глава и ако тялото му не бе обвито с материална сетивна плът, този човек би бил за нас всъщност самото външно проявление на Елохимите. Да, само поради луциферическото изкушение се стигна до там, че външното проявление на Елохимите се сгъсти до степента на човешкото тяло.

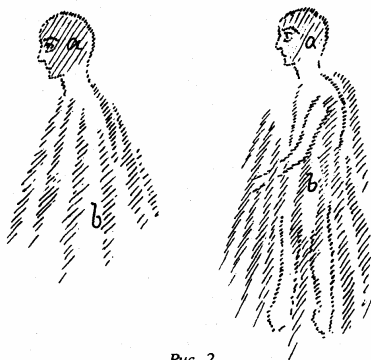

Рис. 2

По този начин обаче настъпи нещо извънредно забележително, върху което аз често съм говорил като за една важна тайна: Човекът стана образ и подобие на Боговете тъкмо в онези свои органи, за които е прието да се мисли, че са с по-низша природа. Само че това "подобие на Боговете", тази близост с Боговете доколкото човекът се развиваше в условията на физическия план пропадна! Тъкмо това, което беше по-висшата част в човека, това, което човек беше длъжен духовно да усвои от Космоса, тъкмо то се превърна в негова низша природа. Моля Ви да не забравяте тази важна тайна за естеството на човека. Всичко, което човек днес има като своя низша природа, е пропаднало само поради намесата на Луцифер; поначало то беше определено да бъде неговата висша природа. Тук се корени основното и трагично противоречие на човешкото същество. И ако тази тайна бъде разбрана правилно, пред нас ще се открият много от загадките на света и живота.

Обаче развитието на човека продължи напред по такъв начин, че поради намесата на Луцифер, човек превърна в низша природа тъкмо онези сили, които непрекъснато струяха към него от Космоса. Ръководителите на древните Мистерии имаха съзнанието за тези неща. Изобщо те не бяха толкова цинично и филистерски настроени, както съвременните хора. И ако тези истини най-после се проумеят, много от историческите събития ще получат единствено вярното си обяснение. Например определени символи на древните народи, които днес се разглеждат само в сексуален смисъл, символи които са взети от низшата

природа, могат да бъдат правилно разбрани едва тогава, когато си дадем сметка, че ръководителите на древните Мистерии които си служеха с тях имаха всъщност да изтъкнат именно висшия смисъл в низшата природа на човека.

Вие виждате колко прецизно трябва да се отнасяме към тези неща, които са съхранени под формата на символи. А днешният човек е толкова лекомислен. Той дори не предполага, че носи в себе си нещо повече от един еволюиращ сетивен апарат, който всъщност е проникнат от луциферическото естество на висшата природа. Ето защо човек лесно може да изпадне в грешка и да си създаде съвсем погрешна представа за историческите символи. В известен, и то благороден смисъл, древните символи могат и трябва да се тълкуват като свързани с висшата, а не с низша природа. От тази гледна точка Вие ще си обясните и нещо друго: че мислите от елементарния свят, т.е. живите мисли а не абстрактни и мъртви мисли, които възникват в главата прииждат от целия човек. И това не става просто чрез умуване и размишление. Днес хората вярват: Ако започнем да размишляваме, ние винаги стигаме до определени мисли. Днес хората вярват: Стига човек да размишлява достатъчно, той може да мисли за всичко, за което пожелае. Обаче това е пълно безумие. Истината е съвсем друга: Човешкият род е в едно непрекъснато развитие; н мислите, до които стигнаха например Коперник или Галилей – преди това беше невъзможно да се стигне до тях с помощта на каквото и да е размишление. Защо? Защото с помощта на размишлението, човек фабрикува само онези мисли, които са в главата. Когато обаче се появи една световно-историческа мисъл, и когато ти дойде като удар или озаряваща мълния, за да тласне напред цялото човечество, тогава целият човек получава тази мисъл от Боговете. След като преодолее луциферическия елемент а това става в пределите на целия човек индивидът съсредоточава мисълта преди всичко в главата. Надявам се, че ме разбрахте правилно. Ето защо в определени епохи човек може да се надява и да очаква едни или други мисли: защото той не стига до тях с усилие и размисъл, мислите не идват като някакво "съобщение" за неговите очи или уши; а става така, че от йерархичния свят се инспирират и влагат определени истини в цялото му тяло, в цялото му същество, което е образ и "подобие" на Йерархиите.

Ако добре си спомняте, вчера говорихме за същите неща. Ние живеем в такъв период от Петата следатлантска културна епоха, през която човекът се "оттегли" навътре от външния свят и напълно изгуби приликата си например с древния грък, за когото външното обкръжение беше пълно с духовни Същества. Обаче вътрешният живот има нужда от целия човек, за да посрещне мислите. В Четвъртата следатлантска епоха Боговете бяха в непосредствена "пространствена" връзка с хората. Днес

човекът стана много по-дълбок, по-интимен; той се "отдръпна" от външния свят. Човекът непрекъснато общува с Боговете, само че неговата глава, общо взето, не знае нищо за това, именно защото главата стига само до мисловните трупове. Като цялостен човек, индивидът се крепи на постоянното си общуване с Боговете, но в нашето съвремие това общуване стана много по-нежно, по-дълбоко, по-интимно. Затова и природата на днешното ясновидство*²⁶ навлезе в други отношения с Боговете и изобщо с екскарнираните духовни сили, отколкото през миналите епохи. Когато днес човешката душа общува с Духовете или с мъртвите, връзката между тях е много по-нежна. И общуването с духовните Същества е от такъв порядък, че аз бих могъл да кажа: Така общуват и нашите мисли с нашата воля. Тези душевни процеси са дълбоко интимни. И тази интимност напълно съответствува на днешното време. Тя съответствува както на живите, така и на мъртвите, които днес прекрачват Портата на смъртта и влизат в духовния свят. Обаче за да можеше да настъпи тази интимна връзка, отношението на човека към Космоса трябваше да претърпи известна промяна. Днес съществуват много хора, чието отношение към духовния свят може да се изрази по много по-интимен начин, отколкото преди. За да се развият правилно тези интимни връзки, определени човешки качества и способности трябва да отпаднат. По време на Гръцко-римската епоха, а и в Средновековието, хората все още можеха да приемат духовни откровения от външния свят; те не виждаха както днес материални цветове, не чуваха материални звуци, в цветовете и звуците те виждаха определени духовни Същества. Освен това те притежаваха и една друга способност, притежаваха нещо, което днес се превърна в нашите хаотични съновидения. Древните хора можеха да използват тази способност като средство за да проникват в духовния свят, и то по един сравнително прост и отчетлив начин. Бих желал да повторя: През миналите епохи общуването с духовния свят беше много по-грубо отколкото е то днес. Преди беше сравнително лесно да се влезе в контакт с Духовете и мъртвите. Днес обикновените сънища нямат вече тази стойност; от Средновековието насам нещата се промениха. Разбира се, определени хора запазиха тази способност. Древните възприемаха всички явления около себе си именно в елементарния мисловен свят, какъвто го описах пред Вас, само че те бяха в полусън. Човекът все още не беше обособен и консолидиран в силовите сфери на обгръщащия го отвсякъде духовен свят; човешкото същество се извисяваше в духовния свят и после пак се прибираще. Макар и смъртно, човекът осъзнаваше този факт и в съответствие с него определяше своето поведение.

Естествено, днес хората приемат тези неща, сякаш им се говори за някакво древно суеверие. Обаче когато от това древно суеверие изведнъж

бликне нещо съществено и важно, тогава официалната наука се оказва безпомощна. Бих искал да посоча само един пример: известната историческа личност Симон имаше приятел на име Естофилос; а Естофилос разбираше от тълкувания на сънища. Преди похода към Египет, Симон беше сънувал едно разярено куче. Тогава Естофилос му предсказа: след като си сънувал разярено куче, това означава, че при този поход ти ще намериш смъртта си. Това разказва Хораций*27.

Един умен човек от нашето съвремие, който е писал доста неща върху сънищата но в материалистичен смисъл естествено, вярва: Да, Симон е имал един обикновен сън, а мошеникът Естофилос му го "разтълкувал". Обаче този наш учен прибавя следната многозначителна забележка: И случаят пожелал, щото пророчеството му да се изпълни. Аз бих могъл да Ви посоча много книги, където по този въпрос се казва същото: "И случаят пожелал..." Цитираният пример е един от многото. Впрочем днес хората вярват, че душите винаги са били такива, каквито са днес; и тази вяра изключва каквото и да е развитие на душите.

Нещата в миналото бяха други; както външните сетивни възприятия бяха много по-духовни, така и всичко, намиращо се в непосредствена връзка с елементарния мисловен свят, беше много по-образно, много по-имагинативно. Сънищата имаха стойност на имагинации, които насочваха към бъдещето. Както спомените насочват към миналото, така и имагинациите насочват към бъдещето, разбира се не по един и същ начин. Изобщо ние трябва да си представим душевното устройство през миналите епохи като нещо съвсем различно от душевното устройство на днешния човек: през миналите епохи обикновеното дневно съзна ние беше сякаш пронизвано от подвижни и променливи съновидения, които обаче сочеха към съвсем реални факти от живота на елементарния свят. Ако ми позволите този израз, материалният свят на сетивните възприятия все още не беше минерализиран. Духовните сили бликаха от цветовете и звуците. В онези далечни времена човекът все още можеше, така да се каже, да сънува в будност, само че тези будни сънища бяха същевременно неоспорими истини в елементарния, в обикновения мисловен свят. За да се постигне и утвърди свободата на човека, той трябваше да бъде "отдалечен" от пронизания е духовни Същества външен свят, и неговият вътрешен живот стана интимен и дълбок.

Обаче ние трябва да разберем и друга, много важна подробност. С помощта на обикновения интелект човек може да разсъждава върху всякакви природни явления, обаче с помощта на обикновения интелект, човек не може да разсъждава върху социалните явления; това той не може! Днес човекът все още вярва: Моето мислене ми позволява да разсъждавам върху видимите процеси на сетивния свят, същото се отнася и ако аз приложа мисленето върху социалните проблеми, за да открия

едни или други политически импулси. Да, човек постъпва по този начин, но и импулсите му струват толкова! Вземете например част от римската история; предполагам че за Вас ти не е просто сборник от измислици и легенди. Там ще прочетете, че когато имал да решава важни държавнически въпроси, Нума Помпилиус*28 се допитвал до нимфата Егерия; да, когато трябвало да вземе важни решения Нума Помпилиус се допитвал до Боговете. Да изградиш политически структури с помощта на обикновеното мислене, с помощта на интелекта, разума и т.н. на времето това се считало за нещо невъзможно. Днес човек предполага, че отделният индивид не е в състояние да предложи сам една или друга приемлива политическа структура. Но когато образованите парламенти които си въобразяват, че са двигатели на модерната демокрация свикат своите триста умни глави, тогава вече те могат да измислят това, което единият не може! Колко много противоречи това на Роседжър, когото често съм цитирал: "Единият е човек, повечето хора, многото животни!". И помислете си още, какво би казал модерният образован свят, ако един ден се разпространи новината, че не в древния, а в един нов смисъл -, че Удроу Уилсън се съгласил да бъде инспириран от нимфата Егерия, за да обнародва един или друг декрет.

Днес хората може и да се усмихват на тези неща, скъпи мои приятели, обаче истината е тази: в страдания и болки човечеството трябва да се извиси до съзнанието, че само инспирацията от духовния Космос ще му даде мечтания социален ред. Наред с това ние загатваме по един дискретен начин и за нещо друго, което ще бъде все повече и повече необходимо за човечеството.

Хармония и ред в социалния хаос на човечеството ще настъпят едва тогава, когато човек разбере, че отново трябва да се устреми към духовния Космос, за да внесе там едно царство, което не е от този свят, макар да е пронизано от край до край с елементите на този физически свят. За тази цел впрочем се налага и не що друго: Човекът трябва да преодолее неудобствата, които се пораждат на първо време от едно по-дълбоко и интимно проникване в духовния свят. В най-важните сфери на човешкото познание ще трябва да настъпи сериозен напредък и вдълбочаване по отношение на древните връзки между човека и околния свят през Четвъртата следатлантска епоха, за да се разбере ясно, че на времето човекът беше съвсем друг. Всичко това подлежи на проучване и сериозна проверка. Веднъж завинаги трябва да се преодолее тази легенда легенда в лошия смисъл на думата която днес се нарича "историческа наука" По отношение на историческата действителност ние трябва да се върнем поне до Мистерията на Голгота. А това може да се осъществи, ако външното историческо изследване се оплоди от духовно-научното, или антропософско изследване. За тази цел обаче, хората трябва да приемат

поне част от антропософските истини. Днешните истини и понятия са от такова естество, че когато човек започне да навлиза в духовния свят, нещата там му се явяват в твърде гротескен вид, защото той инстинктивно се придържа към представата, че духовният свят трябва да изглежда също като сетивния свят. Той и не очаква да намери там нещо друго, освен един изтънчен, богато нюансиран сетивен свят. А че духовният свят го посреща по най-изненадващ начин, дори и в най-незначителните си подробности, това днешният човек не иска да разбере. Така е, скъпи мои приятели, споделям с Вас неща, които са напълно верни.

Представете си за миг един днешен философ, един съвсем нормален университетски професор по философия. Представете си това би било едно малко чудо, но все пак нека приемем, че чудото става реалност да, представете си, че в продължение на пет минути, благодарение на една инспирация, той е доведен до положението да отправи въпрос към духовния свят дали той е истински философ, дали е философ по призвание? И приблизително какъв ще бъде според Вас отговорът? В отговор този човек би получил една имагинация и тази имагинация би била истинският отговор, само че имагинациите трябва да се разбират правилно, това е едно важно условие. Това, което Ви разказвам, е ставало стотици и хиляди пъти. И така, в отговор този философ би получил имагинацията, че е увенчан с магарешки уши. И от тази имагинация той би трябвало да извади заключението: Ето, аз съм един истински философ. Това не е никаква шега, а се основава върху факта, че на определени представи от физическия план отговарят съвсем противоположни представи от духовния план. Да имаш магарешки уши на физическия план това не е никакво отличие; обаче в духовния план, скъпи мои приятели, да имаш магарешки уши, като имагинация, означава много повече от най-високото отличие за един професор по философия тук на физическия план. Обаче представете си, че никой, който е свикнал само с физическия план, изведнъж става ясновиждащ да, както вече казахме с помощта на едно чудо и се вижда украсен с магарешки уши; той би повярвал, че е подигран, измамен; и дори само по тази причина той би сметнал всичко това за една обикновена илюзия. В духовния свят дори и най-малките подробности са съвсем различни, отколкото тук на физическия свят. Ето защо е необходимо, това което изживяваме в духовния свят да го тълкуваме и "превеждаме" правилно, да посочваме истинските му съответствия във физическия свят. Аз далеч не искам да превърна епизода с магарешките уши в един виц. Разгънете старите хроники и ще откриете: там наистина са записани сънищата на онези философи, които искаха да се убедят в своето призвание, в своята професия; и сънят който Ви посочих е изключително характерен. Да, след

като се виждаха украсени с магарешки уши, философите най-после разбираха, че философията е истинското им призвание!

И ако хората положат известно усилие и отново си припомнят своеобразията на духовния свят, те несъмнено ще трябва да изживеят доста изненадващи и фрапиращи неща. Ако прочетете "Химическата сватба на Кристиан Розенкройц от 1459", Вие ще получите усещането: Колко забавна, колко гротескна и смешна е цялата тази история. И въпреки това нещата са изключително дълбоки; пътят описан там далеч не е сантиментален, той е описан с един превъзходен хумор!

Вече казах: Дори и в по-късните столетия би могла да се търси известна аналогия с отделни примери от римската история например, с Нума Помпилиус и нимфата Егерия. Виждате ли, днес нещата не се откриват така непосредствено на хората и затова те смятат цялата история за една общоприета басня, за една измислица. Припомнете си, че в края на 16 и началото на 17 век се появи мистичния Якоб Бьоме*29, чиито дълбоки интуиции загатваха за една много по-древна епоха. Към учениците на Якоб Бьоме спадаха и много хора от по-късните времена; един от последните съзнателни ученици на Якоб Бьоме беше Сен Мартин. Особено в своята книга "За грешките и за истината" той се опира изцяло на Якоб Бьоме, макар и същността на учителя да е вече твърде разводнена, макар и ако ми позволите този израз там Якоб Бьоме да е вече твърде "изветрял" И все пак спомените от миналото бяха толкова силни, че Сен Мартин знаеше: ако човек иска да има правилни идеи за социалната структура, ако иска да има точни и ръководни политически идеи, той не може просто да ги измисли; тези идеи трябва да му бъдат предадени от духовния свят. Ето защо в своята книга "За грешките и за истината" Сен Мартин даде не просто идея за външната природа и нейното разнообразие, не просто идея за историята и нейния ход, а политически идеи, съвсем конкретни политически идеи. Днес, когато единствените политически структури на света са държавите, бихме могли да наречем идеите на Сен Мартин "държавнически" Обаче в неговото изложение откриваме една съвсем конкретна и същевременно удивителна представа. С една дума, той говори за "първичното човешко прелюбодееяние" Разбира се, това прелюбодееяние е станало на времето, преди още да е можело да се говори за сексуални отношения между мъжа и жената. И така, той няма предвид едно обикновено прелюбодееяние; той има предвид нещо съвсем друго; той има предвид нещо, което твърди и Библията, когато ти казва. "И Божите синове, като гледаха, че човешките дъщери бяха красиви, ги вземаха за жени". Точно това събитие е причина за настъпилния хаос в атлантския свят; то се намира в една загадъчна връзка и с обстоятелството, че човекът превърна своята духовно-елементарна природа в един грубо-сетивен свят. Събитие то, което Сен

Мартин загатва, не може да се опише по-точно, то наистина е само загатнато.

Обаче важното е друго: Че Сен Мартин разбра необходимостта ако човек иска да размишлява върху политиката, той не трябва да се спира върху външните човешки отношения, както е на мода днес, а да проумее онези древни времена, когато, за да извоюва някакво познание за човека, окултният кандидат трябваше да се пренесе от сетивния свят в духовния свят. Принципите на политическото мислене са заложени в духовния свят. Сен Мартин знаеше това още в началото на 18 век, защото той умря в 1804. А всичко, което той казва в своята книга "За грешките и за истината" е преведено на немски, книгата излезе и в Германия. Впрочем това не е безинтересно да се спомене, защото срещу нашите усилия за духовно обновление на човека, се противопостави и един известен пастор, който се изрази така: Ние решително трябва да се освободим от антропософските приумици; достатъчно е например да си спомним за простодушния и мъдър Матиас Клаудиус; и той веднага цитира една строфа от Матиас Клаудиус, за да опровергае цялата антропософия. Само че тъкмо Матиас Клаудиус беше този, който преведе книгата на Сен Мартин "За грешките и за истината", понеже искаше да направи достъпно на своя народ онова, което в тогавашната епоха съответствуваше на Духовната наука, на антропософията. Така този пастор показва своето чудовищно неразбиране спрямо Матиас Клаудиус, като изключим и това, че той се задоволи да цитира само една строфа, защото ако беше цитирал следващата строфа, щеше да влезе в противоречие със самия себе си обаче нему беше достатъчна и само една строфа.

И така още през 18 век Сен Мартин знаеше, че за да стигне до конструктивни политически идеи, човек трябваше да намери моста между обикновеното мислене и духовното познание. А никое предишно столетие не беше толкова много изоставено от Бога, както 19 век и началото на 20 век. Тази подробност е изключително важна, скъпи мои приятели. Но и друго е вярно нито едно предишно столетие не гледаше с такова безразличие на своята изоставеност от Бога. Впрочем ако тези "умни" хора, които претендират за високите постове и бързат да се намесват в съдбата на света, ако всички те бяха прочели това, което Сен Мартин пишеше за държавното управление, стомасите им щяха да се обърнат наопаки. Защото днешната тенденция е повече от ясна: минимум внимание спрямо това, което е действително около нас! Днес нищо не е по-лесно от това: Човек да задраска духовните и живи мисли от своето съзнание и да се научи да борави единствено с мисловните трупове. Обаче човешките действия не се ръководят от мисловните трупове; когато хората действуват, те следват импулсите на живите мисли. И

когато със своите мисловни трупове хората не искат да следват живите мисли, тогава идва хаосът. Днешният хаос трябва да бъде преодолян.

Точните и ясни възгледи, за които става дума в тези лекции, са необходими именно за тази цел. Съвременният човек трябва да извърши един пълен обрат в своето мислене и да вникне в това, което е скрито зад днешните истини и идеали.

И този обрат е належащ пред всичко в онази област, която непосредствено засяга всички, и млади и стари, или с други думи областта, която подготвя възпитателите на човечеството; защото никъде другаде човечеството не е потънало в ужасите на материализма така, както в областта на възпитанието.

Позволете ми накрая да формулирам онази мисъл, която ще ни занимава и в бъдеще, защото тя е поучителна и много важна за всички хора. Обаче позволете ми да я формулирам по такъв начин, че тя да промени нещо във Вашите собствени души, така че след време да се окажете колкото е възможно по-добре подготвени за нея.

Ние трябва да гледаме на децата, които днес израстват край нас, с ясното съзнание, че външната представа за тях е нещо закостеняло и мъртво, и че дълбоко в тях е скрито това, което е истинският човек; нещо, което е съвсем различно от това, каквото представляваше то до 15 век. Ние трябва да сме наясно, че тъкмо при детето този вътрешен човек не може да израсне докрай в естествените детски изживявания, чувства и мисли. Именно външното положение на нещата тук ни показва пределно ясно, че вътрешният човек не може да израсне току-така от детските качества и опитности, от детската душевност. Днес детето е не що съвсем различно от това, което изглежда то външно. На пръв поглед децата могат да изглеждат като невъзпитани уличници, но все пак здравата основа в тях да ги превърне утре в достойни и пълноценни хора. От друга страна, стотици и хиляди послушни, възпитани деца, които не създават никакви проблеми и се учат добре, може би също ще станат добри граждани според днешните понятия добри учители, директори на банки, добри юристи и т.н. Само че те няма да са истински надеждните хора, те няма да са така да се каже годни за далечните цели на бъдещето, защото няма да са открили вътрешната хармония между себе си и обкръжаващия ги истински свят. Именно педагогиката и възпитанието трябва да покажат на хората, че днес човек далеч не е това, което нашите сетива възприемат за него. За тази цел обаче педагозите и възпитателите се нуждаят от други принципи, които нямат нищо общо с днешните. Един ден ще нагледно необходимостта от такова провеждане на изпитите в педагогическите факултети, което ще осигури предимството на кандидатите с интуитивна и пророческа дарба, така че другите които нямат интуитивна и пророческа дарба, да не стават възпитатели, колкото и много да знаят.

Днес при обучението на педагозите ние сме твърде далеч от изискването за пророчески дарби. Обаче ние сме твърде далеч и по отношение на много от онези неща, които тепърва ще се намесят в живота на човечеството. Рано или късно човечеството ще бъде заставено да приеме тези принципи. Изобщо не трябва да се учудваме, скъпи мои приятели, ако днес един или друг материалистично настроен мислител, окачества тази идея като налудна: "педагозите ще трябва да станат пророци". Обаче подобни хора забравят, че нещата никога не остават едни и същи. Рано или късно хората ще бъдат заставени да приемат новите истини на антропософията.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 12 Октомври 1917

За да навлезем още по-дълбоко в нашата основна тема, бихме желали да вмъкнем днес и няколко наглед странични размишления. Вероятно всички ще си припомните един забавен фокус от цирковите арени: Комикът показва на публиката масивни оловни тежести под формата на гюлета или шанги, повдига ги с мъка и ги пуска долу, при което те просто продънват дървения под. За още по-голяма правдоподобност върху тежестите са означени и съответните им килограми често до 60, 80, 100 кг. и т.н. И така, след като е опитал мускулната си сила, повдигайки пред публиката едно или друго гюле, една или друга шанга, изведнъж фокусникът замахва и хвърля гюлето към главите на зрителите, или пък кимва на едно малко дете, което грабва гюлето и се затичва с него по манежа: Просто една от тежестите е пълна имитация на гюле или шанга и представлява всъщност боядисан макет от велпапе.

Днес всеки човек, напреднал малко или много в антропософското познание, може да си спомни този забавен експеримент и да го свърже с начина, по който нашите съвременници дори и най-образованите от тях говорят или пишат за историческите събития и за историческите личности. Имам предвид онези биографи, които според сегашните представи, се справят със своите задачи точно и блестящо. Първоначално човек може да изпитва дори силно задоволство от техните описания, но ако след време вече от антропософска гледна точка разгледа отново същите събития или личности, той остава с усещането, че група деца си играят с имитациите на солидни и тежки предмети.

Разбира се, не всички хора имат това усещане, но доколкото долавям нещата инстинктивно, голяма част от тях са обзети от подобно настроение спрямо историографите от нашата съвременна епоха. Цялата римска история и цялата гръцка история са описани по този повърхностен начин. Както личи от някои мои лекции, аз изключително много уважавам например Херман Грим, уважавам го като чудесен

разказвач. Но щом взема в ръце неговата книга за Гьоте, неговата книга за Микеланджело или за Рафаел, тогава тези личности изведнъж ми заприличват на безпътни и неясни сенки, тези личности изведнъж изгубват в смисъла на моето горно сравнение цялата си тежест, цялата си духовна тежест. Целият Гьоте на Херман Грим, целият Микеланджело на Херман Грим са безпътни сенки от латерна магика, които нямат никаква стойност, никаква тежест.

Защо се получава така? Виждате ли, това идва от там, че днешните хора, въоръжени само с духовните сили на нашата епоха макар и да си въобразяват, че описват художествено и вярно реалния свят практически нямат дори предчувствие за истинската реалност. Днес хората са безкрайно далеч от истинската реалност, защото те не искат да знаят нищо за онези сили, които са постоянно около нас и които придават на явленията не физическа, а духовна тежест.

Замислете се и върху това, че точно през тези седмици*30 Лутер сигурно ще бъде описан стотици и хиляди пъти. Естествено с искрящи от духовитост характеристики, защото хората, които днес пишат, са пълни с остроумие и духовити хрумвания. Да, това е моето искрено мнение. Обаче този Лутер, който ще бъде описан от нашите съвременници, ще бъде описан по такъв начин, че ще наподобява фигура от велпапе, понеже на тези описания ще липсва тъкмо онова, което придава на явленията тяхната духовна тежест. Нека допълним: Ако тук седи един човек и наблюдава движенията на фокусника, той няма да разграничи кога онзи повдига фалшиви и кога повдига истински тежести. Или още по-добре: представете си, че един художник би нарисувал съответната картина тя ще е съвсем вярна, независимо, че тежестите са фалшиви. По същия верен начин могат да се описват видни исторически личности, като например Лутер. Стига се до там, че съвременниците се добират до блестящи и остроумни описания, пълни с реализъм, с точно и вярно доловени подробности, с многобройни и изненадващи нюанси и въпреки всичко описанието няма нищо общо с действителността, защото му липсва духовната тежест.

Кога впрочем ще разберем Лутер истински? Ще го разберем истински, когато знаем, че нашите душевни качества са съвсем различни от тези на Лутер; когато знаем, че Лутер се появи малко след изгрева на Петата следатлантска епоха, така че в душата му действуха импулсите на човек от Четвъртата следатлантска епоха. Макар и да беше така да се каже екстрадиран в Петата следатлантска епоха, той мислеше и чувствуваше като човек от Четвъртата следатлантска епоха. И все пак той имаше задачата да се бори за утвърждаването на Петата следатлантска епоха. Като личност, той беше поставен в зората на Петата следатлантска епоха, макар и да носеше в душата си всички качества и импулси на

човек от Четвъртата следатлантска епоха. Обаче във великата душа на Лутер несъзнавано и инстинктивно живееше неудържимото и трепетно предчувствие за всичко, което трябваше да донесе Петата следатлантска епоха.

И какво трябваше да донесе тя? Един дълбок и всеобщ материализъм, който постепенно щеше да нахлуе във всички области на човешкия живот. Казано с помощта на един парадокс (естествено, парадоксите ни кога не отразяват действителното състояние на нещата), ние бихме могли да обобщим: именно защото във всичките си душевни и чувствени импулси Лутер беше свързан с Четвъртата следатлантска епоха, той изобщо не разбра какво носят в сърцата си материалистичните хора на Петата следатлантска епоха. Тяхната духовна проблематика, естеството на техните многобройни конфликти и на цялостното им поведение се изправиха в съвсем неясен вид пред душата на Лутер; той вникна в тях инстинктивно, несъзнавано, с душевната нагласа на човек от Четвъртата следатлантска епоха. Тук са и корените на неговото сурово, яростно предупреждение: От заниманията със световните дела, от грижите за външния свят не може да се очаква нищо добро. Вие трябва да се освободите от всичко, което ви свързва с външния свят, от всичко, което ви дава външният свят. Вие трябва да намерите преди всичко достъпа до духовния свят, и вие ще изградите моста от земния към духовния свят не с помощта на знанието, а с помощта на вярата, която живее във вашите сърца. Суровото предупреждение на Лутер израства точно от тази неангажираност с видимия околния свят: вие трябва да разчитате само на вярата, само тя ще ви открие духовния свят.

Нека погледнем нещата и от друга страна: В известен смисъл духовният свят беше отворен пред духовния взор на Лутер. И няма никаква нужда да извиняваме неговите опитности с дявола, както например това на прави Рикарда Хух, макар и тя да описва чудесно Лутер в своята книга.

Неговите опитности с дявола не трябва да бъдат смекчавани, не трябва да бъдат извинявани, ние не трябва да изпадаме в тона на днешни те литератори, които казват: Лутер далеч не вярва в онзи дявол с рога и копита, който се присъбва на едни или други хора. Обаче това не е вярно Лутер имаше съвсем реални срещи с дявола. Той знаеше какви ариманически сили са скрити в това Същество, знаеше ги много добре. Като представител на Четвъртата следатлантска епоха, Лутер имаше известни откровения от духовния свят; духовният поглед на Лутер проникваше в естеството на най-характерните духовни сили, под чието влияние постепенно щеше да попадне Петата следатлантска епоха, а най-характерните сили на Петата следатлантска епоха са ариманическите сили. И Лутер успя да ги предвиди съвсем точно. А хората на Петата

следатлантска епоха имаха тази особеност, че те понасяха върху себе си действията на тези сили, обаче не можеха да ги виждат. И понеже Лутер беше така да се каже пренесен от Четвъртата следатлантска епоха, той ги видя съвсем точно, подчертаваше ги при всяка възможност и искаше да предупреди всички за тяхното настъпление. Да, без тази конкретна връзка с духовния свят, Лутер изобщо не може да бъде разбран.

Ако се пренесете в 15, 14, 13, 12 век, Вие навсякъде ще намерите идеята за преминаването на нещата от един материален вид в друг. Всичко, което беше добавено по-късно по този въпрос, е общо взето, литературно мошеничество, защото със залеза на Четвъртата следатлантска епоха тези тайни бяха забравени. И все пак не всичко е литературно мошеничество, не всичко е измама; някои верни неща останаха тук и там, но с напредването на вековете човек можеше да ги различава все по-трудно. Общо взето, тези тайни бяха забравени. Обаче по времето на Четвъртата следатлантска епоха когато и алхимията беше в своя разцвет в средите на духовенството можеше да се дискутира подробно по въпросите на трансубстанцията, или превръщането на хляба и виното в това, което съответно наричаме тяло и кръв; тогава тези думи имаха по-друг смисъл. Макар и поставен в Петата следатлантска епоха, Лутер беше изтъкан от мислите и чувствата на Четвъртата следатлантска епоха. Той трябваше да отдели трансубстанцията от идеята за едно физическо или материално "превръщане". И в какво се превръща за него тайнството, сакраментът, трансубстанцията? Просто в един процес, протичащ според законите на духовния свят. Няма никакво превръщане, така казва той, но в мига когато се дава причастието, тялото и кръвта на Исус Христос проникват докрай в тялото и душата на вярващия човек. Всичко което Лутер казва, всичко, което Лутер мисли и чувства, идва от там, че той всъщност е представител на Четвъртата следатлантска епоха. И това, което Лутер прави, е следното. Той спасява връзката, духовната връзка на човека от Четвъртата следатлантска епоха неговата непосредствена връзка с Боговете и я завещава на изоставената от Боговете Пета следатлантска епоха, на духовно празната, материалистична и невярваща Пета следатлантска епоха.

Разбирате ли, Лутер получава духовна тежест само тогава, когато човек знае независимо от днешното впечатление, което Лутер оставя върху нас защо той казва това или онова. Само тогава Лутер може да бъде разбран, само тогава той получава истинската си духовна тежест. Но ето че идват стотици и хиляди теолози, историци, литератори и започват да описват своите собствени впечатления, те описват всичко друго, но не и Лутер; духовната тежест на описанието липсва, има само имитации на тежести, има само тежести от велпапе. И разбирате ли какво е необходимо сега на нашата съвременна епоха? Тя трябва да се извиси до съзнанието за онези

фактори, които придават духовна тежест на околния свят, до съзнанието, че Духът живее във всичко наоколо, и до съзнанието, че този Дух може да бъде намерен само с помощта на антропософията. Естествено, Вие може да съберете всевъзможни документи, да нахвърляте едни или други бележки върху Лутер, външно погледнато Вие може да изградите един правдоподобен и точен образ: Само че ако не се устремите към това, което би му придало истинска духовна тежест, той ще остане в духа на моето сравнение само една фигура от велпапе. Разбира се, трудно е да се признае, че днес дори най-образованите хора са длъжни да съчиняват посредствени описания, които могат да се сравняват с тежести от велпапе. Да, досега беше така красиви, изискани описания! А занаятчици дали ще ни радват, дали ще ни задоволяват подобни описания?

Вие виждате, че пред нашето съзнание възникват два основни въпроса, които са в състояние да променят твърде много неща. Защо въпреки духовният свят изисква от човека такива инстинкти, които го водят към подобни описания? Да, с тези неща ние се приближаваме до едно по-общо явление, което е тясно свързано с човешката природа. В последните лекции вече споменах, че ние трябва да извадим пред света такива истини, които са крайно неудобни, крайно мъчителни за повечето хора. Който обаче разбира знаменията на времето, той знае, че тези истини трябва да бъдат извадени.

За следващия брой на списанието "Дас Райх" аз подготвих първата част от моята статия върху "Химическата сватба на Кристиан Розенкройц, 1459"; там твърде внимателно са загатнати подобни истини. До неотдавна се считаше за неприлично да се говори публично за тези неща. Днес, дори и с цената на мъчително неудобство, за тях трябва да се говори.

Впрочем в моята статия, която ще излезе в "Дас Райх" има няколко реда, които са в непосредствена връзка с това, за което загатвам сега.

А всъщност не минаваме ли ние, хората, през света по такъв начин, че оставаме без истинско знание за всичко, което ни заобикаля? Според мен в това ще се убеди всеки, и то много скоро. Когато се движим в материалния свят, ние си служим преди всичко с нашето зрение, и ако не прибегнем към друг вид сетивни опитности, ние никога не можем да сме напълно сигурни дали нещо, което виждаме, е тежко или леко. За тази цел първо трябва да го вдигнем и измерим тежестта му. А помислете за колко много предмети важи същото: Ние не знаем дали те са тежки или леки. И накрая: когато казвате, че даден предмет не е лек, това убеждение не идва от външния му изглед; то идва от обстоятелството Вие не разсъждавате, естествено, и тези неща остават несъзнавани -, че в миналото Вие сте вдигали този предмет, а сега стигате само до не съзнателното инстинктивно заключение: Щом този предмет е толкова и

толкова тежък, следователно другият ще бъде по-тежък или по-лек. Единствено външният изглед не Ви говори нищо.

Какво Ви дава всъщност външният изглед на един предмет? Нищо друго, освен измама. Доколкото изучавате околния свят с помощта на едно сетиво, Вие навсякъде срещате измама. Повсеместна и непрекъсната измама! И Вие преодолявате измамата, само защото несъзнателно и инстинктивно разширявате Вашите опитности. Светът впрочем е така замислен, че да ни мами, ние живеем в един свят, който непрекъснато ни мами. Днес измамата може да бъде съвсем натуралистична. Художници, скулптори, композитори всички те дават предимство на едно от сетивата. И те дори не се замислят, че по този начин дават предимство на Майя, на измамата, защото Майя тържествува именно когато предимството на едно от сетивата стане реалност. Обаче нали разбирате това е необходимо, защото ако не беше тази измама, ние нямаше да можем да развиваме нашето съзнание. На тази измама ние дължим целия напредък на нашето съзнание. Съвсем естествено е, че ако проучвам всички неща около себе си само с моето зрение, аз изобщо няма да изградя никакво съзнание за външния свят. Ние дължим нашето съзнание на измамата. Ти е заложена в самата основа на онези процеси, които изграждат нашето съзнание; за да вървим напред, ние трябва да бъдем измамвани; съзнанието е рожба на измамата. Само че измамата засега не бива да прониква вътре в човека, иначе той би полудил. Измамата остава извън прага на съзнанието. "Пазачът"*31 ни предпазва от сътресението да виждаме, че светът ни мами при всяка наша крачка. Светът крие от нас своята истинска стойност, своята истинска тежест, но по този начин ние израстваме, и развивайки съзнанието надминаваме дори себе си. Съзнанието зависи и от други неща, но преди всичко то зависи от факта, че светът, кой то ни обгражда, е проникнат отвсякъде, включително и до най-дълбоките си фибри, с измама, с Майя.

Обаче Вие разбирате от една страна е необходимо поне за известно време на този свят да господства измамата, чрез която се поражда съзнанието; но от друга страна, след като съзнанието е вече факт, човек трябва да се издигне над измамата, поне до определена степен. Но тъй като съзнанието се основава върху Майя, върху измамата, то не може да се приближи до истинската действителност и е длъжно да бъде постоянно подхвърляно на едно или друго объркване, както споменах преди малко. И така: периодите на повърхностни описания, ще се заменят с периоди, които ще вникват в истинската стойност, в истинската духовна тежест на историческите събития и личности. Днес ние стоим пред такъв период, който ще докара не само забележителни световни събития, но и коренно различни отношения в бита и ежедневието.

В тези трудни години от историята, особено впечатление прави един важен факт: Ако днес светът насочи поглед към Изтока, към това, което всъщност става с европейския Изток, тогава целият средноевропейски свят и цялата Америка, се оказват като наблюдатели, ангажирали цялото си внимание върху движението на фигури от велпапе; те изобщо не виждат това, което придава духовна тежест на събитията в европейския Изток. Самите хора, които живеят в европейския Изток, също нямат никакво предчувствие за това, което става с тях. А светът трябва да разбере както и Лутер, човекът пренесен от Четвъртата в Петата след атлантска епоха истинските духовни свойства на този европейски Изток, защото те се проявяват именно в съответствие с Петата следатлантска епоха. Припомнете си всичко, което беше изнесено за европейския Изток пред Вас в различни лекции и цикли: Как се подготвя "Духът-Себе", как той трябва да се свърже със "Съзнателната душа"*32, припомнете си как напредват импулсите на Шестата следатлантска епоха, и тогава Вие ще се доближите до истинската същност на източноевропейските събития. И за миг сравнете тези неща с всичко, което говорят днешните историци и политици и Вие сами ще прецените: техните описания са като тежести от велпапе. Само че човекът не може да действа с това, което се намира в Майя, в измамата; той може да действа само с това, което се намира в реалния свят. Естествено, Вие бихте се разсърдили, ако вместо истинската тежест продавачът постави на везните тежест от велпапе, и тогава ще изискате той да постави не имитация от велпапе, а истинската тежест. И всички политически мнения и прогнози за това, което става с Русия ако не са почерпени от съзнанието за духовната тежест на нещата са просто абсурдни фалшификации. А това, което хората днес говорят, изглежда така, сякаш върху везните на световната история, те поставят тежести от велпапе. За определен период от време, Майя трябва да тържествува в света, това е необходимо, защото съзнанието трябва да се развива. Но след определена степен от своето развитие, съзнанието е длъжно да се отклони от рутинния и удобен път, то трябва да поеме по пътя към истинската действителност и да изостави пътя, който го вкарваше в сетивната измама. На човечеството предстои да изживее един велик преход от удобните и любими възгледи на човека към съвсем други, неудобни и разтърсващи възгледи, които обаче притежават несравнимо по-голяма сила и жизненост на понятията. Изобщо с възгледите на бъдещето човек няма да живее така удобно, както е живял досега. Защо? На този въпрос бих желал да отговори с помощта на едно сравнение, което вероятно ще намерите за твърде фрапиращо. Обаче аз не искам да отстъпвам пред тези неща, аз трябва да ги изнасям пред Вас, независимо от това как се приемат те в едни или други среди.

Вече споменах, че през миналите епохи, дори и през Четвъртата следатлантска епоха, у хората живееха такива сили, които в хода на развитието се промениха значително и просто станаха други. Аз споменах още, че и самото ясновидство днес е съвсем друго, днес то почива на други фактори. Определени процеси от близкото минало днес просто не могат да се извършват по същия начин, както например се извършваха през Четвъртата следатлантска епоха. Ето един типичен пример: През Четвъртата следатлантска епоха съществуваше нещо, което можем да наречем "изпитания с огън". Естествено, хората днес си въобразяват, че всичко това е било плод на суеверие. Тези изпитания впрочем се състояха в следното за да се докаже вината или невинността на един човек, той трябваше да мине по нажежена метална решетка. Ако той получише изгаряния, считаха го за виновен; ако успееше да мине не вредим по нажежената решетка, обявяваха го за невинен. Естествено, днешните хора приемат подобен разказ за суеверие от миналото, обаче този факт е самата истина. Просто този факт се дължи на онези човешки качества от миналото, които днешният човек е изгубил. През миналите епохи човешката природа имаше например следното качество когато един невинен човек се изправяше пред този тържествен и реши телен момент, той можеше така да засили своята невинност, че да я направи сякаш частица от духовния Космос; така здраво да свърже своето съзнание с духовния свят, че да отдели своето астрално тяло от своето физическо тяло. И тогава той можеше да мине невредим по нажежената метална решетка. Да, през миналите епохи беше точно така; и това е самата истина. Добре е, скъпи мои приятели, ако чрез този конкретен пример, Вие се убедихте, че това древно суеверие почива на самата истина – освен ако не смятате, че е по-благоприятно за Вас да разкажете още утре тази интимна истина на Вашия пастор.

Да, скъпи мои приятели, тези неща се промениха твърде много. Един човек, който държеше да докаже своята невинност, можеше да мине през огъня; но Вие трябва да сте напълно сигурни: Общо взето хората и тогава се бояха от огъня, не си мислете че им доставяше някакво удоволствие да се разхождат по нажежени решетки. Навремето огънят предизвикваше не по-малко ужас у хората, обаче не и у тези, които чрез него можеха да докажат своята невинност. Част от силата, която в миналото караше хората да минават през огъня, днес потъна дълбоко навътре в човешката душа, стана по-интимна, по-нежна. И ясновидството на Петата следатлантска епоха, както и връзките с духовния свят, се основават тъкмо на тази макар и преобразена сила, която в миналото караше хората да минават през огъня.

Ако днес човек иска да осъществи някаква връзка с духовния свят, той трябва да преодолее приблизително същия ужас, какъвто обземаше

човека в миналото, когато му се налагаше да минава през огъня. Тази е причината, поради която днес много хора се страхуват от духовния свят като от огън. И това не е никаква алегория, скъпи мои приятели, хората се страхуват от съвсем реалната болка на изгарянето. От тук идва и цялата омраза към антропософията; хората просто се страхуват от нейните изгарящи истини, страхуват се да не се изгорят. Обаче еволюцията изисква от нас, бавно и неотстъпно да се приближаваме към огъня и да не се боим от истинската действителност. Защото потъналият дълбоко в нас, интимен и "оттеглен" от външния свят живот както го окачествих в последните лекции изисква от нас преди всичко тези процеси занаят ще стават все по-силни -, да този прикрит в душите ни интимен живот изисква от нас поне един стремеж за навлизане в духовния свят, за навлизане във всичките му сфери, но най-вече в сферата на възпитанието.

Точно в сферата на възпитанието ние ще се убедим, че за да се опазим от невиджания досега подем на материализма, сме длъжни да приемем съвсем нови принципи. Ние ще се убедим, че трябва да отхвърлим голяма част от материалистическите възгледи които почиват на сетивата и следователно се градят върху Майя, върху измамата да ги отхвърлим радикално и да ги заменим с напълно противоположни възгледи. В областта на възпитанието днес се държи изключително много на следното: На възпитателя, на учителя трябва да се втълпи определена методика на обучение. Навсякъде му се повтаря едно и също: тези неща трябва да бъдат направени така, онези неща трябва да бъдат направени иначе; всеобщият стремеж е: По един твърдо установен начин възпитателят трябва да се научи как да възпитава. Изобщо днешните хора се движат в една джунгла от шаблони; за тях е най-добре, ако следват указанията на един съвършен възпитател винаги и навсякъде. Обаче, скъпи мои приятели, дори най-простото размишление по този въпрос, веднага ще Ви осветли някои важни подробности. Опитайте се, според степенята на Вашето себепознание, да си отговорите на въпроса. "Как всъщност протече моето развитие?"; до определен момент всичко върви добре; после се запитайте, как са изглеждали онези учители, онези възпитатели, под чието въздействие сте били по времето на Вашата младост; и ако в този случай срещнете някакви затруднения, опитайте се да насочите Вашето внимание към една видна историческа личност, върнете се назад до възпитателя на тази личност и после се опитайте да свържете въздействията на възпитателя с по-късните особености и постижения на съответната историческа личност. Би било много интересно, ако в биографиите се отделяше повече място за възпитателите. Само че това едва ли би ни осветлило отношението между въздействията на възпитателя и самата историческа личност през нейните зрели години. В повечето случаи би се получило например както с Хердер, който

израсна като един забележителен човек. Известният ректор Грим беше един от неговите учители. Наред с всичко останало, той беше прочут и с това, че пердашеше ученици те наляво и надясно. Разбира се, старанието на Хердер не може да се обясни с този пердах; той беше едно послушно дете и едва ли е бил бит. И така, не всички конкретни качества на учителя са влизали в действие спрямо Хердер. Впрочем за този ректор Грим се разказва една чудесна история и ти е напълно вярна: Веднъж един съученик на Хердер бил здраво напердашен от въпросния ректор Грим. Вървейки по улицата, момчето срещнало един селянин, натоварен с прясно одрани телешки и овчи кожи. Кажи, моето момче, попитал го той, къде мога да намеря тук някой, който да избели моите кожи? Тогава момчето отвърнало: О, тази работа ще Ви свърши само ректор Грим, той пипа много здраво и сигурно ще Ви избели кожата както трябва! Човекът го послушал и след малко позвънил в дома на ректора Грим; не ще и дума, за ректора това бил един добър урок. Само че нали сте съгласни с мен Хердер не е станал велик поради тези особености на своя учител. Ако се задълбочите в педагогическите системи, упражнявани върху деца, които после са станали велики хора, Вие неизбежно ще откриете подобни аналогии.

Затова пък съществува нещо друго и то е много по-важно. Особено важно е например, че тъкмо в областта на възпитанието и обучението се намесват факторите на съдбата, на Кармата. Извънредно важно е с коя личност съм бил кармически свързан по времето на моето детство. Да, от тези впечатления, от тези отношения зависи цялото ни по-нататъшно развитие.

Припомнете си и това, което днес ние говорим за възпитанието от антропософска гледна точка и ще видите, че нещата се покриват и съвпадат напълно. Днес непрекъснато подчертаваме. През първите седем години, т.е. до смяната на зъбите, за детето е нужно да подражава, от 7-та до 14-та година, т.е. до настъпването на половата зрялост, то трябва да има пред себе си един неоспорим авторитет. И нашата задача е нагледно да покажем на детето този, на когото то ще може да подражава. Малкото дете подражава на всички, но най-вече на своите възпитатели, после от 7-та до 14-та година то вярва на всички, но най-вече на своите възпитатели, на своите учители. В тази област ние ще стигнем до правилната интерпретация, само ако се съобразяваме с идеята за Кармата, само ако сме дълбоко свързани с тази идея. Дали се учим по-добре или по-зле, от това фактически не зависи нищо. Един несръчен, един съвсем непохватен учител при определени обстоятелства може да има огромно въздействие. И от къде идва това въздействие? Нашето въздействие като истински учители, като истински възпитатели, идва от там, че ние вече сме били свързани със съответните детски души, преди нашето раждане, преди

сегашните ни инкарнации като възпитатели и деца. Защото цялата разлика е само тази, че като учители, като възпитатели, ние сме дошли с 20 или 30 години по-рано на този свят, отколкото децата; преди това ние сме били заедно с тях в духовния свят. И след като се разделим откъде имаме стремежа да подражаваме? От духовния свят! Стремещът да подражаваме ние сваляме от духовния свят. Затова и през първите години на живота, ние сме преди всичко подражатели защото сме свалили стремежа да подражаваме от духовния свят. И кому подражаваме най-вече? Ние подражаваме най-вече на този, от когото сме взели нещо в духовния свят, подражаваме на този, който ни е дал тези или онези качества. Още преди раждането детската душа е свързана е душата на възпитателя, с душата на учителя. От тази дълбока и интимна връзка, след раждането остават само външните телесни форми, които поемат в една или друга посока на физическия план.

Ако вие приемете тези неща не като абстрактни истини, а се потопите в тях с цялата си душа, непременно ще забележите, че в тях е скрито нещо много съществено и важно. Помислете само в каква свещена сериозност, в каква безкрайна дълбочина би попаднала цялата област на обучението, на преподаването, ако ти можеше да улови великия космически импулс: Ето, сега ти трябва да подготвиш и нагледно да покажеш на детето всичко, което то усвои и взе от теб в духовния свят! По този начин се постига много повече, от колкото постигна официалната педагогика, налагайки своите изтъркани шаблони: Ти ще направиш това така, ти ще направиш това иначе. Възпитателите и учителите могат да изградят истински и цялостни отношения с учениците, само ако се изпълняват със свещената сериозност на своята огромна житейска задача. Да, тази свещена сериозност, точно ти трябва да съществува преди всичко останалото. В областта на възпитанието тя е нещо изключително важно. И в този смисъл, просто ужасно е, че днес от детето се изисква, то да разбира всичко. От 1-та до 7-та година човек изобщо не може да разбира; в тази възраст той може само да подражава. И ако в тази възраст той не е подражавал достатъчно, по-късно няма да е в състояние да осъществи никакъв преход от "вътре" на "вън". От 7-та до 14-та година човек трябва да вярва, трябва да израства в силовото поле на един авторитет; в противен случай той не може да си осигури нормално и здраво развитие. Да, рано или късно, тези неща ще се приложат в живота.

И тъй като днес изключително много се държи на това, децата да разбират всичко, и таблицата за умножение се набива в главите им те така и не успяват да я разберат! по този начин вместо мислещи хора, ние превръщаме децата в сметачни машини. Вместо да работим, за да развият те своето собствено мислене, ние ги вкарваме в елементарния мисловен свят, за който вече стана дума. Да, днес това се случва на всяка крачка.

Хората се стремят да издигнат един идеал, а не да развият мисленето на отделния човек, не и да извлекат мисленето от човека; по този начин те отблъскват детето и го потапят в елементарния мисловен свят, който ни обгръща отвсякъде. Днес това е всеобщо и разпространено явление. И какви са последиците? Последиците са тези, че хората престават да мислят самостоятелно; те мислят, така да се каже, в една обща мисловна атмосфера. И ако от нея трябва да произлезе едно или друго индивидуално решение, това не зависи толкова от божествените елементи в човешката природа, а от съвсем други фактори.

Животът, самата природа и естеството на живота, отново трябва да се намесят в съдбата на човека; както се досещате, това е една твърде неудобна постановка на въпроса и не прилича на заниманието с тези или онези мисловни трупове. Животът трябва отново да се заеме с човека. И хората са длъжни да разберат: Мъртвите истини не могат да ръководят живота, живота могат да ръководят само живите истини. Една мъртва истина е например следната.

Ние сме задължени да възпитаваме децата в разумни хора; и така според мъртвата истина ние започва ме да култивираме разума във възможно най-ранната възраст, защото по този начин децата ще станат разумни хора. Обаче това е истинско безумие. То е същото безумие, каквото би изглеждало желанието ни да превърнем едногодишното дете в обуцар, да го изучим в занаята на обуцаря. Индивидът ще стане един разумен човек, само ако разумът не бъде култивиран в него прекалено рано. В живота ние често вършим обратното на това, което сме решили да постигнем. Често например храната е такава, че тя не може да бъде веднага изядена; първо трябва да я сготвим; и ако при готвенето искаме да постигнем същото, какво то постигаме при яденето, ние няма да получим нищо. Ако култивираме разума прекалено рано, ние няма да направим хората разумни. За тази цел е необходимо друго в ранната младост да култивираме онова, което по-късно ще подготви хората да станат разумни. Абстрактната истина гласи: Разумът се култивира с помощта на разума. Живата истина гласи: Разумът може да се култивира с помощта на една здрава вяра в един истински авторитет. Виждате ли, тук предпоставката и следствието имат съвсем друго съдържание, отколкото в по-горното, абстрактно и мъртво изречение. Рано или късно, човечеството ще приеме тези неща. А че те са неудобни това е ясно. Помислете само: колко по-удобно е човек да си постави една цел и после да се вдъхновява от мнението, че би могъл да я постигне като върши всичко, което се изисква от формулировката на тази цел. В живота обаче често трябва да се говори обратното. Естествено, всичко това е твърде неудобно, обаче задачата на нашето време е точно тази: Човекът трябва да открие себе си в реалния свят и в живота. И ако не проумеем тези

неща, ние ще вършим обратното на това, което е правилно; ние просто няма да сме разбрали знаменията на времето. Днешният човек дори не предполага колко абстрактно, колко безкрайно абстрактно е, когато той иска да вкара всичко това в един или друг шаблон. Обаче действителността не може да бъде вкарана в никакъв шаблон; действителността може да бъде обхваната само с помощта на редуващи се метаморфози. Нашата глава е преобразен и хипертрофирал гръбначен прешлен, макар и те да изглеждат съвсем различно. Позволете ми да посоча един практически пример от живота. Представете си, че в даден университет преподава един учен. Той застъпва възгледи, срещу които аз трябва да водя решителна борба; възгледи, които според мен са погрешни. Естествено, ако сметка това за мой дълг, аз ще положа всички усилия, за да покажа неговите слаби и погрешни места; и бик искам да съм съвсем убедителен и прав, когато ще заявя: "Ето защо всички негови думи са празна работа." Тази е едната страна на нещата.

Сега нека допуснем, че поради някаква причина например заради дисциплинарно нарушение университетските власти решават да уволнят този учен. И каква ще бъде моята реакция? Естествено, да се застъпя за него, да се обявя против неговото уволнение, защото в случая се отнася до учението на един мой противник, а не до нещо друго. Докато спорът се води на теоретична основа, борбата трябва да е решителна и постоянна. Но ако спорът бъде изнесен навън в сферите на политиката, финансите или промишлеността, тогава борбата срещу този човек трябва да се превърне в защита! В този случай осъдително и подло е, ако поради несъгласие и мирогледен сблъсък, аз поискам да направя нещо за уволнението на моя противник. Обаче нека да приемем и друго че нашият университетски преподавател би преминал в икономическия факултет, в политиката, в държавния апарат. Тогава също би възникнал въпросът: Подходящ ли е той за този пост? И естествено, нашата позиция би трябвало да бъде само една: Този човек да се отстрани по възможно най-бърз начин от държавна служба; защото неговото учение ще стане практически вредно.

Виждате ли, в поведението на човека нещата опират до това, той да действа в непосредствената и жива действителност, а не да се остави под властта на своите понятия. В разсъдъчния и понятиен живот нещата се свеждат до ясно разграничение на едно понятие от друго. Аз нарочно избрах този пример, за да посоча разликата между поведението в света на понятията и в света на непосредствената и жива действителност. И ако един човек не може да схване тази разлика, той няма да разбере и задачите, които близкото бъдеще ще постави пред него. Въпросът тук се свежда до следното: да се съобразим преди всичко с това, което живее в реалния свят.

От тази гледна точка трябва да се разглежда и всичко, свързано с възпитанието на младежта. Днес на всички учители, на всички онези, които са длъжни да бъдат възпитатели, се втъпхват принципите: как трябва да преподават, как трябва да възпитават. А в близкото бъдеще това изобщо няма да е важно; тогава ще е важно друго: Възпитателите да изучат истинската човешка природа, да станат психолози в дълбокия смисъл на тази дума, да станат познавачи на човешката душа; защото занапред те ще трябва да се обръщат към детето като ясновидци. Дори и възпитателят да не стигне напълно съзнателно до тези истини, дори и да ги усеща само инстинктивно в своята душа, той пак ще стигне до предчувствието, какво точно ще се иска от него. И тогава ще се установи нещо забележително, колкото и нелепо да звучи то днес: Възпитателите на бъдещето непрекъснато ще сънуват своите ученици, защото в сънищата са скрити предсказания, пророчества. Тези образи, които имаме от нашите сънища, съществуват само защото не сме свикнали да ги свързваме с бъдещето; ние по-скоро ги мягаме като едно наметало върху реминисценциите от миналото. Това, което пулсира в съня, е насочено винаги към бъдещето. И бъдещето ясно подсказва, че вътрешният живот на човека трябва да бъде преобразен най-напред от страна на възпитателите. Точно това е важното. Впрочем, малко или много, по един или друг начин, всички хора, с незначителни изключения, са възпитатели и затова моите думи за кармическите връзки между хората, трябва да станат достояние на всички. От всеобщото и масово познание на тези неща зависи твърде много.

Днешното човечество е възпитано в духа на абстрактното мислене; то постоянно смесва абстрактното мислене с живото мислене. Затова и днес рядко може да се случи, един човек да се застъпва за своя противник, макар и да ненавижда неговите идеи. Обаче хората ще трябва да се научат да постъпват в подобен стил. И нищо не може да възпитава хората по-добре от обстоятелствата, които биха ги тласнали да защитават с ентузиазъм своите противници. Естествено, тези неща не могат да бъдат разбрани веднага. Днес човек стига по един напълно абстрактен начин до извода, кой е негов приятел и кой негов враг. Само че това няма никакъв смисъл. Смисъл имат само реалните отношения на живота. И те вече се пораждаат не от нашите симпатии и антипатии, а от самия живот. Но въпреки всичко, ние трябва да развиваме нашите симпатии и антипатии, трябва да ги имаме. Махалото не трябва да виси само от едната страна, то трябва да политне и към срещуположната страна. Да живеем в двойственост, в дуализъм, да задълбочаваме мисленето и от дълбочините на нашето мислене да изкарваме навън това, което изисква действителния свят ето на какво трябва да се научим всички ние. Когато днешното човечество се стреми да проникне в действителния свят, то пренася там и

своя начин на мислене, своите мисловни форми; човечеството вижда действителния свят само доколкото той съвпада с неговите мисловни форми. Човечеството иска да има около себе си шаблони, един цял удобен, подреден и стандартизиран свят. Обаче духовният поглед не може да оправдае подобни стандартни и шаблонни мисли. Такъв какъвто е, светът не може да бъде удобен за нас. Не всеки човек може да има симпатично лице, лице, което ни харесва. И само заради това да се отнасяме с него според нашите симпатии или антипатии е фалшиво. Тук вече са необходими други импулси. Да, с тези неща днес хората не могат да се справят; те гледат навън в света, и ако не открият там съответствията на своите симпатии и антипатии, тогава понятията им се объркват напълно и те стигат до убеждението, че светът трябва да се промени.

От една страна нещата изглеждат така. Обаче от друга страна не трябва да стигаме до обратното положение: Да приемаме света такъв, какъвто е. Това също е погрешно. Има много случаи в живота, които изискват сурова и строга критика. Всичко това означава: Хората трябва да приемат не измислената от тях действителност, а истинската действителност. Махалото трябва да се движи между ясно очертаните понятия и преливащата от обич прегръдка, която събира в себе си явленията и процесите на целия свят.

Ако я приемем както трябва, Духовната наука може да се превърне за нас в един верен пътеуказател. А ние трябва да се научим да я приемаме истински. Всяка истина, която човек получава от духовния свят, идва до него като едно озарение. И когато после към тези истини започнем да се отнасяме както се отнасяме към външните сетивни факти, ние правим грешка спрямо Духовната наука, спрямо антропософията. Тя може да разбере всичко. Обаче когато към всичко, което казва един антропософ, отправяме постоянното: Защо? Защо? това изглежда съвсем фалшиво, защото той получава отговорите като озарение от духовния свят. Представете си, че срещам един човек и му казвам: "Ханс Мюлер ми съобщи нещо важно", а той попита: "Добре, но защо ти го каза?" Нали разбирате в този случай неговото "Защо" просто няма никакво значение. Основното тук е да разберем, че отговорите от духовния свят идват като озарения.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 13 Октомври 1917

От вчерашната лекция сигурно вече разбрахте, че в нашата съвременна епоха все повече и повече изпъква противоположността между абстрактното, чисто интелектуалистично мислене и истинското мислене, съобразено с реалната действителност. По отношение на нашето мислене,

съвсем естествено, ние се стремим към безпрекословна логика и липса на каквито и да е противоречия. Обаче светът е пълен с противоречия, и ако искаме действително да обхванем и разберем реалния свят, ние не можем да хвърлим отгоре му като мрежа нашите общоприети шаблони на мислене. Ние сме длъжни да индивидуализираме, да навлизаме в подробностите.

Най-големият недостатък и най-голямата беда на нашето време се изразява в това, че хората са потънали в пълна абстракция. По този начин те се отдалечават безкрайно много от реалния свят.

И забележете само, скъпи мои приятели, как се прилагат тези неща в нашата действителност. Сега бих искал да кажа нещо за това нереално, неправдоподобно мислене, защото то също се намесва в реалния свят. През последните три, четири столетия този вид нереално и неправдоподобно мислене претърпя известен разцвет. Благодарение на този вид мислене, в социалната сфера възникна една нереална и неправдоподобна структура, една структура, пълна с растящи противоречия. Спрямо външната природа, това погрешно мислене досега нямаше особено значение; природата не върви след човека. Но когато той започне да упорствува, да се изправя срещу природата със своето мъртво и абстрактно мислене, той заприличва ако ми позволите този израз на същински козел, който блъска с рогата си без да вижда нищо. При много от т.н. "светогледи" картината е същата; те се сблъскват в истината със своите "рогати" доводи и не виждат нищо; да, едностранчиви са като козли, тези днешни "възгледи".

Обаче по съвсем друг начин стоят нещата с обществения, социалния и политически живот. Човешкото мислене прониква до най-фините подробности на социалните структури. И тук то не се сблъсква с една действителност, тук то прави тази действителност. И когато това продължи няколко столетия, става така, че социалната действителност приема чертите на човешкото мислене. Тя започва да живее в противоречия. Социалната действителност започва да изживява себе си в такива форми, които не притежават в себе си нищо от силите на реалния духовен свят; и напрежението на тази социална действителност се разтоварва в социални карциноми, един от които е сегашната Световна война.

Така Вие стигате до връзката между човешкия душевен живот в една предхождаща епоха и външните физически събития в една следваща епоха. Защото събитията винаги протичат така, че това, което идва на физическия план, първо е живяло духовно, имало е духовна връзка с хората, първо е живяло в човешките мисли, и едва после се появява в човешките действия. И ако изобщо имаме желание да наблюдаваме сегашната съвременна епоха, ние можем да видим, как ти ни се показва в

своя истински облик (макар че в този случай това е лъжливият облик, но е точно така защото нейният лъжлив облик е всъщност нейният истински облик), с други думи тя ни показва разцвета на абстрактното мислене. Хората приемат действителния свят все по-абстрактно. Те приличат на онези зрители от вчерашната ми лекция, които гледат фалшивите тежести без да разбират, че те са пълна имитация; а спрямо зрителите фокусникът се държи така, сякаш вдига десетки и стотици килограми.

Най-съществената характеристика на много от съвременните понятия е, че те са изключително бедни. Както многократно споменах, днешните хора искат да се чувствуват удобно; те искат да имат възможно най-прегледни понятия; само че по този начин понятията остават ужасно бедни. А с такива бедни понятия въпреки целия си напредък хората могат да стигнат едва до повърхността на явленията. Независимо от величествения си напредък по отношение на природните явления – понятията, с които хората се стремят да разберат природните явления са ужасно бедни. Този стремеж към бедни понятия, към понятия с нищожно съдържание, се разпространява навсякъде. Днес се появяват философи, които имат подчертан стремеж към бедни понятия. И най-голям шум наоколо вдигат тъкмо най-бедните понятия. Обикновено те са пълни с претенции, но практически им липсва каквото и да е съдържание. Нашата съвременна философия гъмжи от такива понятия като вечност, безкрайност, индивидуалност, единство и т.н. А най-големият безпорядък в света се предизвиква тъкмо от понятията, които са абстрактни и мъртви.

Всичко това води до едно особено отношение на хората спрямо действителността. Те престават да напипват живия пулс на света, губят също и усещането за това, с което могат да отговорят на действителния свят. Погледнете за миг какво става в нашата съвременна епоха, и ще се уверите, че така е навсякъде. Позволете ми да Ви посоча един характерен, и донякъде ужасяващ пример.

Наскоро един съвременен философ изрази мнението си относно това, колко дълго трябва да продължи тази война. Наистина, един изключително важен въпрос, който ще трябва да се реши с помощта на реални и живи понятия, а не с мъгляви абстракции от рода на вечност, безкрайност, индивидуалност и т.н. С такова празно философстване не може да се реши такъв конкретен въпрос. Нашият философ, както впрочем и мнозина други, заявява: Няма никаква пречка, ако войната продължи до максималния срок, стига само да настъпи един траен мир, стига само Раят да се възцари на Земята. Аз вече сравних подобна мисъл с хрумването на един случаен човек, че ако в един дом се изпочупят всички сервиси, ще настъпи спокойствие, тъй като няма да има какво повече да се чути. Подобно звучи и заключението на онези, които казват:

Войната трябва да продължи толкова дълго, колкото е нужно за настъпването на един траен мир.

Така нашият философ обръща своето абстрактно мислене към съдбовните въпроси на епохата. И знаете ли какво казва? Е, помислете сами, той казва: Какво представлява впрочем за вечността, ако за целите на едно примирие, по бойните полета се унищожат няколко тона повече или по-малко органическа субстанция! Какво са няколко тона органическа субстанция пред вечния живот, какво са няколко тона органическа субстанция пред еволюцията на човечеството!

Виждате ли, когато абстрактното мислене започне да се занимава с действителността, то стига до подобни изводи. И ние трябва да предупредим днешния човек, че е просто ужасно, ако той усеща нещата по този начин. Можем само да се учудваме, че всички тези неща минават покрай човечеството, без да го накарат да се замисли ни най-малко. А неговите светогледи са такива, че те не му позволяват да се замисли. Тези светогледи са изградени от възможно най-абстрактни понятия и, общо взето, са приложими само по отношение на мъртвия свят, по отношение на минералния, неорганичния свят. И ако един философ приложи това, което е валидно за мъртвия свят, по отношение на живота и духовния свят, съвсем естествено е, че той ще стигне до подобни заключения. Защото спрямо мъртвия свят, човекът неизбежно действа според убеждението: Какво впрочем са за крайната цел няколко тона субстанция? Естествено, никой не може да строи, ако му се забрани да се разпорежда както знае с мъртвия камък. Обаче ние не трябва да пренасяме върху човешкия живот онова, което е валидно само за неорганичния свят, за неживия свят. А днешните естествени науки си служат с понятия, които са валидни именно за неорганичния свят, за неживия свят. Макар и да не забелязват, хората днес непрекъснато пренасят неорганичните си понятия в социалния свят и стигат до възгледите на споменатия философ, че войната не трябва да привърши преди да се появят предпоставките за траен мир. Зад красивите изречения на тази философия е скрито нещо много брутално и доста хора все пак се срамуват, че могат да бъдат изказани подобни мисли. Да, нашият философ също жонглира с понятия като вечност, време, преходен земен живот на един или два тона органическа субстанция, обаче напълно забравя че във всеки отделен човек живее и вечността, и времето, и Богът, и че стойността на всеки отделен човек надхвърля стойността на целия неорганичен свят.

Впрочем част от нещата, за които говорим, са заложили в основите на нашия Гьотеанум, израстващ тук, на този хълм. Защото изкуството също потъна в безжизнени и лишени от духовна тежест понятия. Нашите основни възгледи трябва отново да се доближат до истинската същност

на нещата. А до истинската същност на нещата можем да стигнем, само ако се доближим към Духа. За тази цел ние трябва да разполагаме с други форми, а не с формите на днешното изкуство. Нашата епоха има да получава други откровения от духовния свят. Естествено, за много хора това е твърде неудобно. Обаче нека да сме наясно, скъпи мои приятели, че след като можем да си служим само с понятия на неорганичния свят, нашите възгледи са пропаднали дълбоко навътре в неорганичния, в неживия свят. Погледнете как строят хората днес, погледнете и другите произведения на изкуството от 19 век какво са те, ако не повторение на старите архитектурни стилове? Днес хората строят в античен стил, в ренесансов, в готически стил изобщо в стила на нещо, което е вече мъртво. Днес никой не може да се извиси до формите на живия свят. Но хората отново ще стигнат до тях. За тази цел трябва да бъдат жертви и тези жертви ще бъдат възнаградени. Сгради, подобни на този наш дом в Дорнах, означават много. Те са не само едно архитектурно новаторство; има значение не толкова фактът, че тези архитектурни форми са можели да бъдат замислени, а че те могат да бъдат вече осъществени. Трябва да вникваме в тези неща не повърхностно, а в пълната им стойност, в противен случай едва ли ще разберем какво точно се гради тук на този хълм. Защото според целия си замисъл, според цялата си природа, сградата на този хълм неизбежно ще влиза в противоречие и спор с всичко, което се гради днес из останалия свят.

Да разбираме реалния свят! тази мисъл се промъква като червена нишка през всички лекции, които изнасям пред Вас след моето завръщане. Обаче за да поеме неудобствата върху себе си, за това е необходимо много, много сила: Сила на мисленето, сила на усещането, сила на волята иначе светът не може да бъде разбран; затова и човек трябва да има куража да скъса е много неща, които тегнат върху него от миналите епохи.

Защото днес дори и най-просветените хора работят само с древни понятия, и те изобщо не знаят как трябва да се употребяват тези понятия.

Позволете ми един кратък пример. Преди известно време също тук в Швейцария Вие сигурно забелязахте една книга, която се открояваше по витрините, и която направи голямо впечатление на съвременните хора. Вие разбирате аз обсъждам тези неща съвсем добронамерено, а не с някаква затаена враждебност; в моите коментари няма дори и сянка от лично пристрастие. Скандинавският писател Кийлен*³³ беше и остава един измежду малцината, които се обявиха в подкрепа на моите книги. И той прие моята характеристика за книгата "Държавата като форма на живот", за нея става дума -, като характеристика, която аз бях длъжен да направя с оглед на моите антропософски принципи.

Тази книга впрочем е чудесен пример за това, доколко могат да се объркат понятията в нашата съвременност. В нея се прави опит, държавата да се разгледа като огромен организъм. Изобщо един типичен случай вместо да обяснят нещата в духовен смисъл, хората прибягват до съвременните понятия. Винаги е добре, когато някой се опита да хвърли достатъчно светлина върху съвсем погрешните, объркани мисли на един духовит и образован човек. Виждате ли, ние често се сблъскваме с подобни противоречия; обаче самият живот е пълен с противоречия. Ако искаме да разберем живота, ние не трябва да останем в плен на една абстрактна и мъртва логика; не трябва да смятаме за празноглавец човека, когото оборваме; дори и този, когото оборваме, ние трябва да виждаме като един ерудиран, духовно богат и мислещ човек.

Кийлен направи нещо подобно на това, което беше направил преди няколко десетилетия швабския не зная защо, но именно така трябва да се изразя: швабският учен и австрийски министър Шефле*34. На времето този човек се опитваше да разглежда държавата като един цялостен организъм, а отделните хора като клетките на този организъм. Тогава Херман Бар излезе с едно опровержение на тази книга. След като Шефле написа една книга върху "безперспективността на социалдемократията", Херман Бар озаглави своето опровержение с думите "За липсата на разбиране у г-н Шефле" Тази книжка на Херман Бар е извънредно духовита. Наскоро в една своя лекция сам Херман Бар нарече тази книжка проява на невъзпитание. И въпреки това тя си остава една чудесна и духовита работа на младия Херман Бар.

Изобщо тогава Шефле направи нещо подобно на това, което се опитва да направи сега Кийлен. Кийлен също се опитва да представи държавата като един организъм, а индивидите като отделни клетки. Авторът е разбрал доста от функциите и закономерностите на клетъчния организъм и сега иска да пренесе това знание и върху държавата. Само че такива сравнения не водят до нищо. Разбира се, от методологична гледна точка, може да се сравнява всичко. Стига да поискате, аз набързо бих изградил една малка научна дисциплина, която да се основава на сравнението между скакалеца и контрабаса. На този свят може да се сравнява всичко с всичко, и няма такова сравнение, от което да не се получи нещо. Обаче само за себе си, сравнението не е достатъчен аргумент, че в света може да се живее с едни или други сравнения, че светът може да се разбере е едни или други сравнения. Именно когато се опираме на едно или друго сравнение, ние трябва да показваме дълбок усет за действителния свят, в противен случай сравненията не стават за нищо. За много хора, които се опират на някакво сравнение, може да се каже, че те са просто влюбени в своето сравнение. Онези сравнения, които лесно хрумват някому, или могат да се намерят на улицата като например сравнението между

държавата и живия организъм имат този недостатък, че карат човека да се влюби в тях. Обаче влюбването в подобни сравнения има една важна последица: Човек става сяп към всичко, което остава извън сферата на съответното сравнение.

И така: след като прочетох книгата на Кийлен, аз стигнах до извода, че тя е замислена и написана именно в епохата на войната. Тази книга описва държавата като организъм, а подобно мислене е съвсем неправдоподобно; всеки човек с поне малко жизнен опит, ще разбере, че тази идея не се покрива нито с фактите, нито дори с думите: Защото по време на война държавите постоянно се сблъскват помежду си, откъсват и присвояват едни или друг територии. Поне такава е представата на повечето хора днес.

Да, ако сравним държавите с организмите, в това сравнение трябва да включим и предположението, че от даден организъм постоянно се отнемат едни или други части, които се присвояват от съседните организми. Но дори и да е влюбен в своето сравнение, човек не може да не забележи подобни неща. В този смисъл може да се говори още много, а Вие постепенно ще се развеселите от естеството на тези сравнения, преставайки да смятате техният автор за умен и проникателен човек. Обаче аз наистина го смятам за умен и проникателен.

Как впрочем се стига до там, че един образован, умен и проникателен човек може да изгради цяла система върху основата на едно неправилно сравнение? Виждате ли, скъпи мои приятели, причината е там, че сравнението, което Кийлен прави, е едно съвсем правилно сравнение. Сега Вие ще възразите: как, току-що споменахме, че сравнението е тотално погрешно, а сега изведнъж се казва, че сравнението е правилно. Когато казвам, че сравнението е правилно, аз имам пред вид само това, че то може да се направи. Важното е с какво сравняваме. Защото когато сравняваме, винаги се отнася за две неща, какъвто е случая при Кийлен: държавата и организъмът. Едното нещо е винаги вярно за себе си; от една страна държавата, от друга организма; тук грешка няма, погрешна е само връзката между тях. Нещата тук се свеждат до това, че дадено събитие, което става на Земята, вече може да бъде сравнено с един жив организъм. Политическите събития на Земята могат да бъдат сравнени с един организъм, държавата обаче не. Ако сравним държавата с един жив организъм, отделните хора ще се окажат равностойни на клетките. Обаче това е пълно безсмислие. От друга страна политическият, социалният живот на Земята може да бъде сравнен с един организъм, само че за тази цел цялата Земя трябва да бъде сравнена с един организъм. Само доколкото цялата Земя бива сравнена с организъм, а отделните държави не хората, а отделните държави с различни видове клетки, само дотолкова сравнението е правилно, само дотолкова то е валидно.

Ако изхождате от това сравнение, ще стигнете до положението, че нещата се отнасят помежду си приблизително както се отнасят и клетките в различните системи на организма. Важното е това, че когато избираме едно сравнение, ние трябва да го употребим правилно. Грешката на Кийлен, както и на Шефле, е тази, че сравняват отделната държава с една единствена и гигантска клетка, докато всъщност правилното сравнение може да се прокара само между цялата Земя и един жив организъм. Едва тогава сравнението може да даде плодове. Защото клетки, които бродят в една или друга посока както хората в една държава такова нещо в организма всъщност няма; клетките се допират една до друга, граничат една с друга. Така е с отделните държави, клетките в цялостния организъм на Земята

Скъпи мои приятели, може би Вие оставате с впечатлението, че нещо в моето изложение липсва. Ако докато ме слушате, във Вашите сърца заговори оправданият в този случай усет на филистера и педанта, Вие ще кажете: Тогава аз би трябвало да Ви докажа, че животът на цялата Земя трябва да бъде сравнен с организма, а на отделната държава с клетката. Обаче замислете се доказателството е скрито в самата идея, доказателството не се намира в разни абстрактни съображения, доказателството лежи в самото прилагане на идеята. Ако Вие прилагате идеята в смисъла на Кийлен, ще се убедите, че тя не може да се осъществи, колкото и да блъскате с рогата напред. Дори и да се превърнете в един упорит козел, идеята не може да се осъществи. Ако обаче приложите идеята спрямо живота на самата Земя, тогава нещата се променят, тогава Вие стигате до един добър регулативен принцип. Оттук нататък Вие започвате да разбирате нещата в много по-голяма степен.

Разбирате ли, понякога днес хората са прекалено абстрактни и отвлечени: от 100 поне 90 души така стоят нещата днес ще намерят сравнението на Кийлен, че държавата прилича на един жив организъм, за сравнение, което е било валидно през всички времена. Същото се отнася и за нашето уточнение, че в действителност тъкмо политическият и социален живот може да се сравнява с един жив организъм. Когато днес един ръководител издига теорията си за държавното устройство, според него тази теория трябва да е валидна както за съвременния свят, така и за Рим, Египет, Вавилон и т.н. Защото днешният човек е абстрактен той се опира на понятията, а не на реалната действителност.

Само че по този начин не може да се постигне нищо. Ние трябва да разберем най-после голямата истина, че човечеството непрекъснато се развива. И всичко, което казах преди малко за употребата на едно или друго сравнение, е валидно за времето след 16 век; защото преди 16 век Земята не съществуваше като едно взаимно свързано политическо тяло; това ще рече: едва от тогава насам Земята се оформи като едно взаимно

свързано политическо цяло Америка, и изобщо западното полукълбо, не беше още включена в общия политически живот. Ето как стигаме до извода, че само едно правилно сравнение може да ни ориентира както трябва в различията между миналите епохи и съвременната епоха. Само ако нашите възгледи са правилни и съобразени с реалната действителност, само тогава те ще се окажат плодотворни за нас, а не ако са абстрактни, стерилни и мъртви. Всеки правилен възглед тласка нашето развитие напред, ние винаги научаваме от него много повече, отколкото съдържа самия той; всеки правилен възглед ни разкрива нови и нови перспективи от реалната действителност. Това е съществено, това трябва да разберат всички. Защото абстрактните понятия, погрешни или верни, са в нас, навън е реалният свят и той изобщо не се тревожи за нашите понятия. Ако си послужим обаче с едно правилно понятие, в него ще уловим същия подвижен и реален живот, който пулсира и навън в действителния свят. Само че за днешните хора всичко това е страшно неудобно. Те искат да имат възможно най-спокойните, удобни и безцветни понятия. Те просто се страхуват, че от интензивния вътрешен живот на своите понятия ще получат световъртеж или нещо подобно. Обаче тези абстрактни и безжизнени понятия водят до там, че ние не виждаме най-същественото от живата панорама на непосредствения действителен свят около нас. Защото тази свят, както казах преди няколко дни, е просто преливащ от понятия, от идеи; това е напълно вярно; че елементарният свят е проникнат от елементарния живот на понятията, представите и т.н. Но както се изразих, абстрактните понятия не са нищо друго, освен трупове. И ако човек е влюбен в тези трупове, ако той говори и мисли с помощта на тези трупове, действителният свят ще му се представи по съвсем друг начин.

От три години ние сме свидетели на ужасяващи събития, от които човек може да научи много, стига да се изправи срещу тях буден, а не спящ. И просто учудващо е разбира се, в отрицателен смисъл колко много хора продължават да спят сред трусовете на тези ужасяващи събития; колко много хора не разбират, че събитията, които стават за пръв път в историята на човечеството, изискват от нас и съвсем нови понятия, понятия, които не са съществували никога преди нас. И тези нови понятия ще ни открият един съвсем друг свят. Позволете ми макар и символично да изразя нещата още по-точно. Вече от доста години немалко хора си създадоха представата, че тази война трябва да избухне. Общо взето с изключение на определени кръгове от англо-американските среди тази война изненада останалия свят; и все пак отделни хора стигнаха до представата, че войната неизбежно ще избухне. Тези представи бяха забележителни. Една от тих, скъпи мои приятели, беше извлечена от превъзходните умове на първокласни политици и

икономисти казвам това напълно сериозно и без никакъв намек за ирония. Само че откъде? От една акуратно осъществена абстракция, включваща в себе си едни или други процеси. Хората работят усърдно, работят в естествено-научен смисъл, комбинират, извършват всевъзможни синтези и накрая стигат до представата днес я срещаме много често под най-различни форми че при сегашните стопански и търговски отношения е изключено войната да продължи повече от 4 до 6 месеца. И тази истина беше много строго доказана, скъпи мои приятели! Беше доказана не как да е, а логично, умно, с разбиране.

Само че как се отнесе реалният свят към логичните доводи на националикономистите? Как се отнесе реалният свят? Вие добре виждате как се отнесе той! А по-нататък? По-нататък, скъпи мои приятели, от подобни неща човек просто трябва да си прави своите верни изводи. И тогава, ако човек прави своите верни изводи, тази война ще се превърне в един урок, в една поука. А какъв може да е най-сериозният извод? За щото аз прибягнах само до един крещящ пример, а подобни примери, които лесно могат да се посочат в хода на последните три години са неизброими. Какъв е най-сериозният извод? този, че трябва да изхвърлим зад борда всичко и да си кажем: Ние не разсъждаваме по един правилен и съответстващ на действителността начин, ние разработихме една отвлечена и абстрактна система на мислене, която изопачи реалния свят; а сега не ни остава нищо друго, освен да разрушим предпоставките, залегнали в основите на това мнимо познание,което иска да унищожи реалния свят.

Днес тези думи могат да се отправят към хората открито и смело. А дали те ще бъдат приети както трябва, е вече друг въпрос. Защото основанията на онази академична медицинска комисия, която поиска да спре изграждането на първата железопътна линия в Средна Европа, са не по-малко дълбоки, скъпи мои приятели казвам го без никаква ирония отколкото представите на националикономистите, че войната ще продължи не повече от 4 до 6 месеца. Каза го не някакъв чуждак, а самата академична комисия (често съм разказвал този уникален случай). Не трябва да се строи никаква железопътна линия, защото нервната система на човека няма да понесе напрежението. Това не е измислица, а официален документ от 1838; с други думи, не сме далеч от времето, когато най-образованите хора заявяваха: железопътните линии не трябва да се строят. Но дори и да се намесят луди глави, които ще искат да построят железопътната линия (така е за писано в този документ), ще трябва поне от двете страни на линията да се издигнат високи дървени огради, за да не получат случайно минаващите селяни сътресение на мозъка. Виждате ли, след като мине известно време, хората започват да се смеят на онзи вид мислене, което е отхвърлено от реалния свят. Обаче

определени елементарни Духове се смеят още сега на човешките глупости, те се смеят още сега, далеч преди академичните комисии да са публикували своите доклади.

Да скъсаме с онова, което ни вкарва в противоречие! Защото противоречието е тук, то е реално тук, понеже самият живот през последните години се превърна в едно реализирано противоречие; едно противоречие в действие. Трябва да си изработим други възгледи за всичко, което става около нас. Решителна преоценка на възгледите това изисква епохата от днешното човечество. Естествено, за нашата епоха е трудно да смени своя стереотип на мислене, а още по-трудно: Да доведе новото си мислене до неизбежните му радикални и смели оценки. Защото на днешното човечество липсва достатъчно свободомислие, за да доведе своите мисли докрай. И ако човек има усет за действителния свят, ако има усет за действителните събития около нас, той лесно ще установи, че там, във външния свят, тези изводи са вече направени. Остава им да проникнат и в човешките глави. И точно в това отношение съществува една огромна противоположност между Запада и Изтока. Вие добре помнете, че през миналата година аз говорих от различни гледни точки върху голямата и принципна противоположност между Запада и Изтока; обърнах Ви например внимание как Западът държи преди всичко на раждането, на правовия ред, на правовите изисквания. Вгледайте се добре в западните светогледи; най-същественото естественонаучно понятие, което тържествува там, е произходът, раждането. Затова и дарвинизмът възникна в условията на Запада. Да, в условията на Запада възникнаха още гениалността, учението за наследствеността, възгледите за правата на човека.

В малко познатия Изток, в условията на руския живот, ние виждаме непрекъснати размишления върху смъртта, върху крайната цел на човека в духовния свят (спомнете си големия руски философ Соловьев), върху понятията "вина" и "грях" в етично-практически смисъл. Обаче тази противоположност, скъпи мои приятели, съществува във всички области на живота. И ако ние не вникнем в истинските им размери, няма да вникнем и в самия живот. Ако обаче събудим и приведем в движение произтичащите от тук емоции, симпатии и антипатии, ние няма никога да се приближим до себе си. Поне няма да се приближим до себе си повече, отколкото се приближава до външните противоречия един човек, влюбен завинаги в своите сравнения. Защото хората считат това, което обичат, за абсолютна истина, и нямат никакво предчувствие, че неговата противоположност може да бъде също вярна, макар и от друга гледна точка.

Нека да се спрем на Запада, и по-точно на англо-американския Запад, защото в по-голямата си част останалите страни само повтарят неговите

думи коя е най-важната гледна точка в доктрината на Уилсън? Най-важната гледна точка е тази, че според Уилсън целият свят ще трябва да заприлича на Англия и Съединените Щати от последните години. Тези два народа постигнаха чудесен социален напредък независимо дали го наричаме "демокрации" или с някоя друга дума и следователно останалите народи са просто виновни, че не са постигнали такъв напредък; правилно ще бъде, ако целият свят се приравни към този Социален напредък. Възгледът на англо-американците е категоричен: това, което ние постигнахме, това което ние станахме, се предоставя сега и на другите големи и малки държави; то им показва правилните съотношения между индивида и държавата, то сочи как човекът може да бъде щастлив в рамките на държавата; така трябва да изглеждат нещата навсякъде.

И ние слушаме тези декламации: Евангелието на Запада! И никому не хрумва, че всичко това има само относително значение; че то идва най-вече от емоциите, а не идва както хората вярват от истинското разбиране на нещата.

Естествено, скъпи мои приятели, ние не трябва прекалено да насилваме думите, защото обикновено този похват днес води до много грешки. Може и някому да се струва, че когато говоря за доктрините на Уилсън или Лойд Джордж, аз искам да засегна американския народ или англо-американската раса. Обаче това съвсем не е вярно. Аз съзнателно употребявам съчетанието "доктрината на Уилсън", за да подчертая, че тук имаме нещо съвсем специално; но съм твърде далеч от някакви обобщения, за които Вие може да употребите например израза "доктрината на Америка" Реалният свят трябва да се разбира правилно. Впрочем част от тирадите, които в последно време изнесе мистър Уилсън, не са поникнали на американска почва. И мистър Уилсън не може да претендира за някаква награда, тъй като тирадите му наистина не са оригинални. Те нямат никаква стойност, те не са дори оригинални. Просто стана така, че преди време един берлински писател написа няколко остроумни статии макар и не в традициите на немската журналистика статии, които съдържаха цялата "доктрина Уилсън", макар и да не се споменаваха нищо за самия него. Тези статии причиниха задоволство не толкова в Германия, колкото в Американския Конгрес; те бяха преведени и отпечатани, Вие ще ги намерите в много от решенията на Американския Конгрес; да, новите тиради на мистър Уилсън са взети от дебатите в Американския Конгрес върху статиите на този берлински писател. И много от това, което г-н Уилсън изфабрикува срещу Средна Европа, се корени точно тук. Както вече казах, то изобщо не е оригинално. И за бъдещата историография ще бъде от особен интерес да установи комичния факт, че за известно време конгресмените се отказаха

от своите лични интереси и четяха на глас статиите на един берлински писател, след което ги подвързваха в брошури и върху тях обосноваха много от решенията на Американския Конгрес.

А това, което най-много ни интересува, скъпи мои приятели, е следното: Защо тези статии се харесаха толкова много на хората. Защото в тях беше подчертано съвсем ясно човек може да се чувства много удобно дори и на онзи стол, върху който седи от стотици години; а пред света се тръби: ако всички Вие седне те на такива столове, тогава нещата ще са вече в пълен ред. Ето, това е Западът.

Изтокът, Русия те имат друга линия на развитие и тя далеч не е отвлечена и абстрактна, тя не е логична, изобщо там хората все още не са логични. Те имат една друга линия на развитие. И за тях е немислимо да си кажат: това, което сме постигнали от столетия насам сега то трябва да се превърне в идеал за целия свят; ние искаме всички хора да станат като нас. Дори за това, което става в Русия от стотици години насам, би трябвало да се намери една хубава дума, защото хубави думи се намират за всичко, хубави думи се намират дори и тогава, когато действителността е чудовищна. Днес това не струва нищо стига да разполагаш с американски долари: Ето толкова долара и етичните идеали са готови. Обаче в просторите на Изтока това не може да се случи. Там съществува една реална линия на развитие. Там никому не може да хрумне: сега светът е длъжен да приеме всичко, което сме постигнали ние. Там действително може да се потвърди това, което съм казвал и преди: че условията не трябва да съвпадат, че по този начин нещо се поставя в движение, нещо, което няма да е вечно сред нас впрочем аз не искам да вземам страна, искам само да посоча огромната противоположност. И ако Вие вникнете в тази противоположност, тогава пред погледа Ви ще се изправи колосалната разлика между Запада, който тържествено се кълне във всичко, свързано с неговото минало, и Изтока, който скъсва с всичко, което беше неговото минало.

Да, ако проумеете тази колосална разлика, Вие ще проумеете и реалните причини за днешния световен конфликт; ще проумеете и защо от доста време аз непрекъснато повтарям: практически войната се води между Запада и Изтока, това, което е по средата трябва да бъде смляно и унищожено, защото Западът и Изтокът не са единни; човечеството не може иначе, освен да страда поради несъвместимостта между Запада и Изтока.

Обаче дали днес някой обръща внимание на тази колосална разлика, скъпи мои приятели? И дали събитията от Март 1917 отвориха някому очите за колосалната противоположност между Запада и Изтока? Години наред върху черната дъска стояха написани всички противоречия между Запада и Изтока! От Март тази година световната история ще трябва да се

учи по нов начин. И хората са длъжни да я разберат правилно, иначе ще дойдат съвсем други и още по-тежки изпитания. Нещата не се свеждат до абстрактното приемане на едно или друго знание, а до решителен обрат и до скъсване с удобния и рутинен път; нещата се свеждат до едно правилно навлизане в духовния свят. В антропософския си стремеж, хората ще открият нови и могъщи енергии, а не елементарното задоволство, да се произнасят върху даден факт с думите: Колко красиво е това! Хората не трябва да витаят в своите въздушни замъци и да потъват в сън от умилението си пред хармонията на света, от умилението си пред всеобщата човешка любов! Скъпи мои приятели, Движението, което се оглавява от мисиз Безант, държи особено много на тези неща. Мнозина от Вас още си спомнят за моите протести срещу това благородно умиление, което се разрасна тъкмо в средите на "Теософското Общество". С една съмнителна интернационално-либерална патетичност започнаха да се прокламират благородни и възвишени идеали. Всеобщо братство, всеобща любов така се говореше навсякъде. Обаче ние не можем да се присъединим към този тон. Ние търсим реалното и конкретно знание върху световните процеси и събития. И за да окачествя атмосферата на "всеобщото теософско братство", аз отново ще си послужа с едно сравнение, до чиято помощ съм прибегвал и друг път: Представете си един човек, застанал сам сред студената стая. Представете си, как той коленичи пред празната печка и повтаря: мила печко, твой велик дълг е да стоплиш стаята, и така, моля те, стопли моята стая. Ето, точно това правят и благородните дами в средите на "Теософското Общество". А работата е съвсем проста: Печката трябва да се напълни с дърва и въглища, и да се запали. Така че щом сме влезли в едно духовно Движение, ние трябва да внасяме в него конкретни и реални понятия, иначе години наред ще си пълним главите с приказки за всеобща човешка любов. Това и прави лидерът на "Теософското Движение" мисиз Безант.

Естествено, много по-удобно е да се проповядва за безкрайната хармония на света, за божествената връзка на човешките души с Космоса, за всеобщата човешка любов, отколкото да се навлиза в конкретните отношения на реалния свят.

Обаче антропософията, скъпи мои приятели, е тук, не за да приспи хората, а за да ги пробуди. И всички ние живеем в една епоха, която все по-настойчиво изисква: трябва, хората трябва да се пробудят и да останат будни.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 14 Октомври, 1917

След като сме се докоснали до нови антропософски истини, непрекъснато се налага да ги извикваме пред нашия душевен поглед, за да проникнем още по-дълбоко в тях. В хода на последните лекции ние се запознахме с някои основни представи, с чиято помощ бихме могли да си обясним разбира се, само до известна степен настоящите събития, както и техните причини. Разполагайки с тези нови представи, ние бихме могли да се обърнем към някои основни истини, които донякъде познаваме от определена гледна точка, за да се занимаем отново с тях, вече подготвени по един съвсем нов начин.

Аз често пъти обръщам вниманието Ви върху това, че средата на 19 век, и особено 40-те години, представляват един забележителен отрязък от духовното развитие на европейското и американското човечество. Аз обръщам вниманието Ви върху това, че точно тогава материалистичното развитие на разума достигна своята връхна точка на Земята; достигната беше връхната точка в развитието на онова чисто умствено разбиране на външните мъртви факти, които не желаят каквото и да е доближаване до сферата на живота.

Такива събития и днес ние се намираме под външните последици на тези събития и несъмнено още дълго време ще се налага да се съобразяваме с тях имат своите дълбоки корени не другаде, а в някои точно определени процеси, разиграваци се в духовния свят. И когато изследваме процесите на духовния свят, намерили своя външен израз в току що казаното, ние трябва да отправим поглед към една борба, към един вид битка в духовния свят, започнала в споменатото време, и завършила през един период от време, за който често сме говорили, а именно през есента на годината 1879. Следователно, Вие ще си изградите една точна представа за тези неща, ако се замислите, че тази война, тази битка в духовния свят започна през 40-те години на 19 век и завърши през есента на 1879.

Борбата, за която става дума, представлява една борба от страна на онези духовни Същества, които бяха групирани около онова Същество от Йерархията на Архангелите, което можем да наречем с името Михаил*35. Да, това беше една борба на Михаил и неговото войнство срещу определени ариманически сили. Следователно, моля Ви да си представите тази борба като едно събитие, разигравашо се в духовния свят. И всичко, което възнамерявам да споделя с Вас, се отнася към тази духовна битка между Михаил и негово то войнство от една страна, и ариманическите сили от друга страна. Искате ли да приложите тази представа към живота в настоящата епоха, Вие ще постъпите добре, ако спрете душевния си поглед върху начина, по който човешките души,

родени през 40-те години на 19 век преживяха първите фази на тази борба между войнството на Михаил и ариманическите сили, докато се намираха все още в духовния свят. Следователно, хората, родени през 40-те години на 19 век, имаха възможност да наблюдават тази духовна борба още преди своето физическо раждане. Размислим ли се върху това обстоятелство, ние ще стигнем и до едно истинско разбиране за външните и вътрешните съдбовни изживявания на тези хора, до тяхната истинска душевна организация. И така, тази борба настъпи през 40-те, 50-те, 60-те, 70-те години и завърши през есента на 1879 с победа на Михаил и неговото войнство над определени ариманически Същества.

Какво означава всичко това? Виждате ли, когато искаме да вникнем в подобни неща, винаги можем да си послужим с един чуден образ, който се е запазил в хода на общочовешкото развитие: Борбата на Михаил със Змея. Естествено, борбата на Михаил със Змея изпъква в най-различни периоди от историята. Да, често пъти в историческото развитие ние се натъкваме на тази борба между Михаил и Змея. И можем да охарактеризираме нещата така, че всеки път, когато се появи една такава борба между Михаил и Змея, тя се развива по такъв начин, който е близък до този на 40-те години от миналия век, въпреки че през миналите епохи борбата се е водела в името на други цели, в името на други блага и щети; но важното е друго: Че определени ариманически Същества непрекъснато се стремят да постигнат нещо в развитието на света, и непрекъснато се оказват побеждавани. Така те бяха победени вече казахме, че това стана в духовния свят през есента на 1879.

Но какво означава това, че силите на Змея, тези ариманически войнства бяха, така да се каже, свалени от Небето, за да попаднат в царството на хората? Изгубването на тази борба от ариманическите Същества означава, че образно казано вече не могат да бъдат открити на Небето. За сметка на това обаче, те могат да бъдат открити в царството на хората. Или с други думи: В края на 70-те години човешките души бяха обхванати що се отнася до определени познавателни способности от подчертано ариманически импулси. Тъй като по-рано тези ариманически импулси разгръщаха своите сили в духовните сфери, те оставяха хората на мира, но сега те бяха свалени от Небето и попаднаха в човешките глави! И ако се запитаме: Какво проникна тогава в човешкото царство след свалянето на ариманическите сили? отговорът е: Лично оцветеното, забележете добре, лично оцветеното ариманическо, материалистическо светоусещане!

Несъмнено, материализмът беше стигнал своята върхова точка още през 40-те години. Обаче тогава неговите импулси нахлуваха в човеците по-скоро инстинктивно. Тогава ариманическите войнства насочваха своите импулси към човешките инстинкти от духовния свят. Едва от

есента на 1879 тези ариманически импулси станаха лична собственост на хората, едва от есента на 1879 те се превърнаха в сили на познанието и в сили на волята. Всичко, което до този момент беше един вид всеобщо притежание, сега се превърна в лична човешка собственост, в индивидуални човешки способности. И така, ние бихме могли да кажем, че от 1879 насам, чрез намесата на тези ариманически Същества в царството на хората, възникна личната амбиция, личната тенденция за материалистическо обяснение на света. И ако Вие проследите някои събития; произтекли от личните амбиции на хората, ще установите, че основното тук е именно следното: Чрез Архангел Михаил ариманическите войнства бяха прогонени от царството на Духа свалени тук долу, на Земята.

Този процес е от огромно значение. Деветнадесети век, както и нашето време, съвсем не са склонни да насочват вниманието си върху подобни процеси в духовния свят и тяхната връзка с физическия свят. Обаче до тези процеси, разиграващи се на Земята, ние стигаме, само ако вникнем в техните духовни причини. Нека да сме наясно: За да попита някой: "Какво означава с оглед на вечността, че толкова и толкова тона органическа субстанция ще бъде унищожена в хода на удължените военни действия?" -, за тази цел е необходимо значително количество материализъм, и то оцветен, така да се каже, идеалистично. Да, подобно светоусещане има своите дълбоки корени там, в ариманизма; а философията за "тоновете органическа субстанция", тази измислица на философа Лихтенбергер*36, е само един от многото примери, с които бихме могли да илюстрираме ариманическия начин на мислене.

Следователно, онова, което живее като най-дълбок импулс в душите на толкова много хора след 1879, е било свалено долу в човешкото царство, като преди това е съществувало като ариманическа сила в духовния свят. Полезно е да потърсим също и други представи в подкрепа на нашата теза, като в случая ги търсим в материалния свят, разбира се под формата на имажинативно-символни представи. Защото всичко онова, което днес пролича по-скоро в духовната, в душевната област, през миналите епохи се е проявило в материалната област. Материалният свят е само една разновидност на духовния свят.

Ако Вие бихте се пренесли назад в най-древните епохи от развитието на Земята, щяхте да установите, че тогава между Михаил и Змея също се е разиграла една борба подобна на тази, която стана през 19 век. Аз вече посочих: Такива борби непрекъснато са се повтаряли; разликата е само тази, че те са се водили в името на различни цели. В миналите епохи от нашето планетарно развитие ариманическите войнства вече са губили битката с Михаил и са били отстранявани от духовния свят. Но те непрекъснато са подновявали своите атаки. Имаше например една такава

битка, след която ариманическите войнства вече повалени долу на Земята породиха онази популация от микроорганизми, която днешната медицина нарича с името бацили. Всичко онова, което бацилите носят като болестотворна сила, идва като последица от факта, че някога ариманическите Същества бяха изхвърлени от Небето и свалени тук долу на Земята, че някога Змеят беше победен и в резултат на тази победа, от края на 70-те години човешките умове бяха завладени от един ариманическо-мефистофелски начин на мислене. Така че ние сме в правото си да кажем: В материалната област бактериалните болести имат същия произход, какъвто има съвременният материализъм в душевно-духовната област. На едно по-високо равнище, тези два процеса показват едно извънредно голямо сходство.

Ние можем да сравним тези събития от 19 век и с още нещо. Нека да посочим една важна подробност, която Вие познавате от "Тайната наука": а именно отделянето на Луната от Земята. Ние знаем, че никога Луната е принадлежала към Земята, а впоследствие е била отделена от нея. Това отхвърляне на Луната от царството на Земята означава на свой ред и възникването на определени Лунни влияния. Тези Лунни влияния също са настъпили като последица на една от победите на Михаил над Змея. Или с други думи: Всичко онова, което е свързано с определени действия, настъпващи успоредно с фазите на Луната, въобще с импулсите, пренесени от Луната на Земята, всичко то води своя произход от една подобна битка между Михаил и Змея.

Тези неща действително си принадлежат взаимно и извънредно поучително е да ги съпоставим, понеже тяхната принадлежност е от огромно значение. Определени личности развиват една неудържима склонност към умствен материализъм, само защото тук нещата опират до един личен съюз със сваления Ариман. Тези личности неусетно обикват импулсите, които Ариман е пробудил в техните души, и започват да ги смятат за нещо възвишено и величествено. Върху тези неща ние трябва да се произнасяме с напълно ясно съзнание; в противен случай никога не бихме могли да се ориентираме всред тях.

От всичко това лесно възниква една голяма опасност и срещу тази опасност, така да се каже, ние трябва да се изправим със студен поглед и студено сърце. Тези неща трябва да бъдат гледани право в очите. Обаче ние можем да сторим това, само ако сме наясно, че от тази страна, човекът е застрашен от точно определена опасност. И тази опасност се състои в това, че тук възниква тенденцията да се съхрани нещо, което не трябва да бъде съхранявано! Всичко, което става на света, има своята добра страна. Благодарение на факта, че чрез победата на Михаил ариманическите сили проникват в нас, ние отново овладяваме част от човешката свобода. Всичко е свързано тъкмо е това, че войнствата на

Ариман са проникнали у всички нас. Ние отново овладяваме част от човешката свобода; важното е да не губим този факт от нашето съзнание! Ние не трябва да позволяваме на ариманическите Същества да вземат надмощие над нас, ние не бива да се влюбваме в тези ариманически Същества.

Това е извънредно важно. Защото сега възниква друга опасност: Хората да запазят тази склонност към материализъм, към материалистично-ариманически начин на мислене и да го пренесат в една епоха, когато всъщност е предвидено неговото преодоляване. Тогава онези хора, които не биха съумели да се освободят от материалистично-ариманическото мислене, а биха искали да останат свързани с него, биха влезли в един съюз с всичко онова, което възниква на Земята по един или друг начин чрез победата на Михаил над Змея. Или с други думи: Те биха се свързали не с духовния напредък на планетарното Земно развитие, а е чисто материалния напредък. И тогава, в определен период от Шестата следатлантска културна епоха, тези хора ще намират удоволствие единствено в това, да живеят всред процесите, които тогава ще се осъществяват чрез бацилите, чрез тези микроскопични врагове на човечеството.

Към този род подробности ние трябва да прибавим и още нещо. Тъкмо поради своята собствена последователност, поради собственото си величие, естествена научният начин на мислене е застрашен от това, да не се влее в ариманическия начин на мислене. Не само моралният начин на мислене, но и естествена научният начин на мислене е силно застрашен от това да не бъде погълнат от този ариманически, материалистически начин на мислене. Помислете само как например разсъждават учените в областта на зоологията. Те проследяват формата на Земната повърхност, останките и т.н., как в отделни пластове живеят или са живели определени животни; откриват всевъзможни подробности. Така природоизследователите стигат до своите научни възгледи, създават Кант-Лапласовата теория за първичната мъглявина и започват да ни убеждават как е изглеждала Земята преди толкова хиляди и милиони години. Природоизследователите си изграждат също и определени представи които от физикална гледна точка са напълно точни за бъдещите епохи от планетарната еволюция на Земята. Понякога тези представи са извънредно остроумни. Но на какво се опират те? Виждате ли, те се опират на следното твърдение: Ето, планетарната еволюция е била внимателно наблюдавана и после следват изводите как е изглеждала Земята преди милиони години, респективно, как ще изглежда след милиони години!

Но какво всъщност правят природоизследователите? Виждате ли, те постъпват по същия начин, както би постъпил някой, който наблюдава

примерно едно дете на възраст седем, осем, девет години как постепенно тези органи се изменят за да изчисли после как биха се изменили те в хода на две, три години; накрая той умножава получения резултат и достига до резултати, които биха се получили след две или три столетия. Следователно, той изчислява как е изглеждало детето преди сто години, а от друга страна умножавайки резултатите стига дотам, как ще изглежда детето след 150 години. Това е точно същият метод, който днешните геолози прилагат, за да си създадат някаква представа за миналите периоди от живота на Земята; същият метод, благодарение на който те стигат до теорията на Кант-Лаплас и т.н. Това е точно същият метод, с чиято помощ днешните материалисти предвиждат какво ще стане със Земята според физическите закони. Но всички Вие ще се съгласите: при човека тези закони не са валидни, чисто и просто защото преди сто години седемгодишното дете изобщо не е съществувало и че след 150 години то също няма да е тук на Земята, като нормално човешко същество.

Но така изглеждат и нещата със самата Земя. Земята е възникнала много по-късно, отколкото показват изчисленията на Тиндал, Хъксли и Хекел, и още много преди да настъпи онова време, когато хората просто ще натриват белтък по стените, за да четат на светлината, която той ще излъчва, Земята ще бъде само един мъртъв труп. Несъмнено, лесно е да се изчисли, че някога чрез чисто физически средства хората ще натриват белтък по стените и понеже белтъкът ще излъчва светлина, подобна на електрическата, те ще четат на тази светлина своите вестници. Поради чисто физически изменения, това е напълно възможно, нали? Обаче фактически това време никога няма да настъпи, както е невъзможно да настъпи времето, когато едно седемгодишно дете ще има съответните изменения след сто и петдесет години, според тъканните изменения на неговите стомах, черен дроб и т.н. между неговата триста и девета година!

Тук Вие забелязвате твърде странни неща и противоречия в нашата епоха. Представете си един сериозен природоизследовател, който слуша моите думи. Той положително ще възрази: Но това са глупости, чисти глупости! Обаче представете си един духовен изследовател, който вижда зад нещата... той също ще оцени становището на природоизследователя като чиста глупост! Защото всички хипотези относно началото и края на Земята са недомислия и глупости, те не са нищо друго, освен глупости, въпреки че са съставени твърде остроумно.

Виждате, следователно, колко подсъзнателно изграждат хората своите мирогледи. Обаче ние се намираме във времето, когато тези неща трябва да бъдат разглеждани с най-голяма точност. Днешният човек трябва да свързва своите представи съвсем ясно, съвсем точно. Земята отдавна ще

бъде превърната в един труп, още преди да е настъпило времето, когато ще сме изменили до такава степен нашите материалистични представи, че да се издигнем до едно по-скоро духовно съществуване. Ние няма да сме в състояние да търсим такива физически инкарнации, както правим това днес, върху една Земя, която вече няма да ни носи. Обаче онези хора, които остават свързани с материалистичния начин на мислене и не успяват да се освободят от него, те ще допълзят в бъдещите си форми по тялото на Земята и ще търсят своите занимания в това, което ще възникне от действията на бацилите, на туберкулите и т.н.... понеже тогава тези същества ще са част от трупа на Земята. Сега те са само, бих казал, далечни пророци на всичко онова, което за напред ще се случи с цялата Земя. А после ще настъпи една епоха, когато привържениците на материалистичния разум ще се свържат с Лунните Същества и заедно с Луната ще кръжат около Земята, която ще се е превърнала в шлага, в труп. Защото тези същества, тези човеци, които остават свързани с материалистичния разум, не искат нищо друго, освен да приковат живота тук, долу на Земята, да останат окончателно свързани с живота на Земята, без да търсят освобождаването си от трупа на Земята, без да се стремят към новия душевно-духовен облик на нашата планета.

Обаче днес всички тези ариманически и материалистични сили намират израз в духовните представи на хората, в техните морални импулси, а днес те с лека ръка кръщават какво ли не с името "морални импулси"; занаят тези сили лесно могат да прераснат в такива импулси, които ще приковат човека и то по негова собствена воля! към планетарното тяло на Земята. Тези неща трябва да бъдат разбрани в тяхната истинска светлина. Особено внимание заслужават процесите, които сме склонни да считаме като нещо самопонятно. Това се отнася и за много от природните закони, които днес биват разглеждани като нещо самопонятно. Всеки, който не ги признава, бива смятан за дилетант или за глупак.

Определени морално-политически постулати се приемат като нещо самопонятно и върху тях се устройват цели "Уилсъниади" Всички тези неща носят в себе си потенциалната готовност да прераснат в онези тенденции, за които аз споменах току що.

Да, аз не случайно казах, че онези хора, които се родиха през 40-те години на миналия век, станаха свидетели на началните фази от борбата в духовния свят, и то при твърде особени обстоятелства. После те слязоха на Земята. И ние разбираме извънредно много от душевния живот на тези хора особено ако те имат духовни стремежи -, от техните борби и съмнения, ако вземем предвид всичко онова, което те са взели със себе си като импулс от духовния свят през 40-те години на миналия век и началото на 20 век.

С тези неща е свързано и едно друго явление, едно явление, което не трябва да се изпуска от внимание, макар че хората правят точно това. Виждате ли, днес хората са убедени, че духовните Същества и техните действия нямат никакво отношение към установения от хората порядък на Земята. Хората не обичат да говорят за духовни причини на събитията, които се разиграват сред човечеството. Обаче онзи, който е за познат с действителните процеси, които се разиграват днес, знае: Всъщност днес се упражняват и то в изключително голям размер психически и духовни въздействия от духовния свят върху хората, които живеят тук долу на Земята. Днес има доста хора, които биха могли да Ви разкажат, макар и обикновено да не разбират това, за което става дума, че са стигнали до една или друга своя дейност чрез някакво съновидение или нещо подобно, въпреки че в случая нещата опират до някакъв духовен процес. Днес хората са насърчавани чрез подобни психически въздействия много повече, отколкото допуска материалистичното мислене. И ако човек има възможност да проследи тези неща, той ще намери потвърждение буквално на всяка крачка. Ако се обърнете към поетичното творчество на известните поети и направите статистика, колко стихотворения са възникнали по рационалистичен път, по един път, който може да бъде обяснен рационалистично, и колко много стихотворения са възникнали в резултат на един вид внушение, в резултат на явно въздействие от страна на духовния свят, което съответният човек изживява като съновидение или нещо подобно. Вие ще се учудите какъв огромен процент заема директното влияние на духовния свят! Днес хората се намират под влиянието на духовния свят в много по-голяма степен, отколкото те сами допускат. И тъкмо най-важните събития, които на пръв поглед са дело на хората, всъщност се извършват под въздействията на духовния свят.

Ето например, че тук или там хората се запитват: Защо е основан този или онзи вестник? Неговият собственик го е основал, защото е получил този или онзи импулс от духовния свят. И ако той би имал доверието да сподели с Вас без каквото и да е предубеждение своите вътрешни импулси, щеше да Ви разкаже едно от своите съновидения: Ето какво трябва да Ви разкаже той, ако го запитате за истинските причини! Ето защо преди известно време аз трябваше да се изразя тук по следния начин: Ако един ден историографията се произнесе относно избухването на тази война, служейки си с документи, както прави това историкът Ранке, тя няма да стигне до най-важното, защото най-важното от 1914 стана тъкмо поради въздействията от духовния свят.

Виждате ли, нещата настъпват циклично, на известни периоди от време. И това, което става тук на физическото поле, то всъщност винаги е един вид проекция, един вид сянка от нещо, което става в духовния свят. Само че това, което става в духовния свят, винаги се случва по-рано.

Представете си, че тази линия тук (виж рисунката) представлява прага, или граничната линия, граничната плоскост между духовния свят и физическия свят; така че това, което казах току що, би могло да бъде охарактеризирано по следния начин. Представете си, че нещо, което може да бъде наречено "духовно събитие" например битката между Михаил и Змея първоначално става в духовния свят. Като последица от тази битка идва свалянето на Змея тук долу на Земята. Сега, в условията на Земята, това събитие протича по такъв начин, че всъщност се затваря един пълен цикъл; или с други думи: Приблизително в същия момент след събитието, чрез което Змеят е свален на Земята, на същата отдалеченост по време, тук долу на Земята се разиграва съответствието на първоначалното духовно събитие.

Бихме ли могли да добавим: Първото начало, първият тласък на тази битка между Михаил и Змея беше през 19 век и по-точно през 1841. Особено силно битката се разгоря през 1845. От 1845 до 1879 изтекоха 34 години, а като прибавим още 34 години след 1879, ние стигаме до физическото отражение на въпросно то духовно събитие: Вие имате годината 1913, която предшествува 1914. Вие виждате, че през 1913 физическото поле се разиграва отражението на духовното събитие, т.е. неговото земно съответствие. Замислете се върху тази последователност на годините: 1841, 1879, 1917! Решаващата година на 19 век беше 1841, а нейното отражение е 1917. И никой не бива да се учудва от някои неща, които стават, ако вземе предвид, че онези усилия, които започнаха горе през 1841 с борбата на ариманическите Същества срещу Михаил, имат своето физическо отражение тъкмо в годината 1917! Събитията на физическия свят могат да бъдат разбрани само, ако знаем, че фактически те се подготвят в духовните светове.

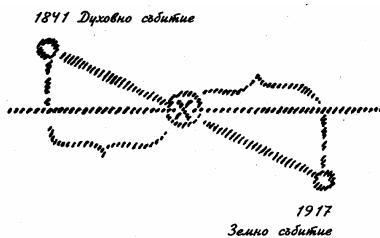

Рис. 3

Но този безспорно важен факт не трябва да причинява безпокойствие у хората и да предизвиква хаос в главите им. Тези неща следва да бъдат само един вид предизвикателство за постигане на ясен и точен поглед в духовния свят, чиито събития не бива да проспиваме. Ето защо тъкмо през тази 1917 в нашите антропософски среди се наложи непрекъснато да повтаряме: Необходима е будност, истинска бдителност относно онова, което става; не бива да проспиваме събитията.

Нещата, за които става дума, понякога могат да бъдат загатнати само с помощта на образи. Вчера аз изтъкнах какви бяха последиците от някои събития за Източна Европа. Когато Западните хора искат да опознаят до известна степен външните събития и какво по-точно живее в източно-европейските души, тогава най-доброто средство се оказва, ако човекът вникне в душата на Изтока, тръгвайки от позицията на философа Соловьев*37, въпреки че това съвсем няма да е достатъчно. Защото истинска представа за същността на руския народностен Дух, за мисията на руския народностен Дух, е възможна само с оглед на онези данни, които изнасяме вече десетилетия наред под формата на лекции и лекционни цикли в рамките на нашето Антропософско Движение. Отправим ли поглед към философа Соловьев, ние можем да добавим и следното. Вие знаете, че Соловьев почина на границата между 19 и 20 век, следователно той е починал отдавна. Естествено, западните хора не обърнаха кой знае какво внимание на неговата философия. Те нямаха достатъчно възможности да се запознаят с нея, нито път положиха някакви усилия да видят в лицето на Соловьев един истински посредник на европейския Изток. Както е известно, преди няколко години само един професор се изказа, че не е редно, ако даден човек е професор по философия в някой университет, да не знае нищо за Соловьев. Впрочем той предложил на един кандидат за докторска титла да напише дисертация за Соловьев, като си помислил: Кандидатът ще проучи въпроса за Соловьев, а после аз ще прочета готовата дисертация!

Впрочем, позволете ми да прибавя към тази тема следното. Ако хипотетично си представим, че Соловьев е жив дори и днес, че е преживял цялата тази война заедно със своя народ какво би направил тогава той като русин? Естествено, на такива неща може да се отговори само хипотетично; обаче ние бихме могли да сме напълно сигурни: като русин, Соловьев би изхвърлил всички свои книги, написани преди войната, би ги унищожил по някакъв начин, за да напише всичко отново! Защото той би разбрал необходимостта да ревизира всички свои възгледи. Неговите възгледи се кореняха във времето. Ето защо той би усетил стремежа да преработи всички свои книги. Така той би направил за себе си само един извод, какъвто Впрочем си направи целият европейски Изток.

Ясно е, че подобни твърдения звучат парадоксално. И все пак, ако днес някой поиска да чете Соловьев, той ще го разбере най-добре, в случай че проумее следното: Соловьев далеч не би казал "да" на онези неща, в които е бил сигурен по-рано. Всичко това е по-скоро един признак за будност, изразяваща се в основно ревизиране на най-важните представи, които през последните години се оказаха пълен абсурд. Несъмнено, $2 \times 2 = 4$ и така трябва да си остане, но редица други неща трябва да бъдат основно

ревизирани. Само ако имаме съзнанието за тази необходимост от основно ревизиране на нашите представи, само тогава ние ще сме будни в живота. На човечеството беше поднесено нещо важно именно през 1917 38 години след 1879, а 1879 е на разстояние 38 години от 1841. Защото същественото в сегашните събития е не онова, което хората направиха през 1914, същественото е да излязат от положението, което те създадоха. Основният проблем е как да се излезе от това положение. И ако хората не пожелаят да разберат, че за тази цел са нужни нови представи, понеже старите представи са вече негодни, те ще допуснат огромна грешка. Онези, които вярват, че от ужасните беди на днешното положение може да се излезе с помощта на старите представи, са на погрешен път. Хората трябва да си изработят нови представи, което е възможно само с оглед на разбирането на духовния свят.

Днес аз се опитам да Ви представя скритите духовни причини на събитията, които обсъждахме през после дните лекции. Вие виждате: Ако поискаме да разберем духовния живот в неговите конкретни проявления, тогава трябва да се откажем от общите фрази, от мъгливия пантеизъм, според който зад физическия свят чисто и просто се простира един духовен свят. Общите и мъгливи разсъждения за Духа не водят до никъде. Ние трябва да обхванем съвсем конкретни духовни събития и духовни Същества, които са разположени зад прага на човешкото съзнание. Защото както тук събитията са не нещо общо, а нещо съвсем конкретно, същото се отнася и за събитията в духовния свят. Аз не допускам, че има много хора, които утре ще се пробудят от сън и ще си кажат: Ето сега аз излизам през вратата на моя дом и попадам в единния, всеобщ свят. Естествено, те няма да си кажат това, а ще си представят своите съвсем конкретни задачи, срещи и т.н. Същото се отнася и за дълбоките причини, лежащи в основата на общочовешката и мирова еволюция: ние стигаме до тези причини само тогава, когато си представиме нещата отвъд границите на физическия свят по съвсем определен, конкретен начин, а не с помощта на мъгливи, пантеистични фрази като Вселена, провидение и т.н.

Да, ние бихме могли да почувствуваме много неща, когато гледаме числата 1841 и 1917, представени на рисунката. Но ако искаме да разберем какво става в действителност, тогава трябва да превърнем тези чувства в един истински живот, достъпен до нашето съзнание.

ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 20 Октомври 1917

Едва ли бихме могли да твърдим, че нашето съвремие е лишено от идеали. Напротив, то има много, много идеали. Обаче тези идеали не са активни, не са действени. Защо те не са действени? Представете си – моля

да ме извините за необичайното сравнение, но то отговаря на истината представете си, че една кокошка е готова да измъти едно яйце, но Вие вземате това яйце и го поставяте в изкуствена топлина. Всичко това е напълно възможно, но ако Вие бихте предприели тази намеса, поставяйки яйцето в безвъздушно пространство, във вакуум, мислите ли че новоизлюпеното пиле би могло да оживее? Или казано с други думи: В случая са налице повечето важни условия, необходими за развитието на новоизлюпеното пиле, с изключение на едно ние не сме осигурили естествената среда за неговия живот.

Приблизително така стоят нещата и с всички онези красиви идеали, за които днес толкова много се говори. Те не само звучат красиво, сами по себе си те са изключително ценни. Обаче съвременната епоха не смята за нужно да се запознае с реалните условия за естественото протичане на еволюцията. И става така, че възникват най-различни общества, където се застъпват всевъзможни идеали, а накрая от всичко това не излиза абсолютно нищо. Защото в крайна сметка началото на 20 век действително обогати света с достатъчно много общества. Обаче едва ли бихме могли да твърдим, че през последните три години идеалите на тези общества се осъществиха по един или друг начин. Хората действително трябва да извлекат поука от онези факти, за които често става дума в хода на нашите антропософски лекции.

В лекцията си от миналата неделя аз се опитах да очертая пред Вас част от картината на духовното развитие през последните десетилетия. Помолих Ви да вземете под внимание, че онова, което става на физическото поле, всъщност се подготвя продължително време в духовния свят. Във връзка с това напомних за съвсем конкретни неща. Обърнах внимание на това, че през 40-те години на 19 век в духовния свят, който непосредствено граничи с нашия физически свят, започна една война, една метаморфоза на онези войни, които обозначаваме с помощта на един древен символ, като войната на св. Михаил със Змея. Аз посочих, как тази война в духовния свят продължи до месец ноември 1879, как тук ние сме изправени пред една война в духовния свят, пред една война на Михаил със Змея ние добре знаем какво следва да разбираме под този образ и пак в края на ноември 1879 Михаил победи Змея, т.е. ариманическите сили, сваляйки ги на Земята, в царството на човеците. Къде се намират сега тези ариманически Същества?"

И така, помислете добре: онези Същества от школата на Ариман, които от 1841 до 1879 водиха една решаваща битка в духовния свят, през 1879 бяха свалени долу, в царството на човеците; и от тогава те имат своята крепост, своето поле за действие специално що се отнася до епохата, в която живеем не другаде, а в мислите, чувствата и волевите импулси на хората.

Представете си нагледно: каква огромна част от човешките мисли, чувства и воля са пронизани днес от ариманическите Същества. Подобни съотношения между духовния и физическия свят са просто заложени в целия миров порядък и ние следва да се съобразяваме с тези конкретни факти. Какъв смисъл има, ако хората останат застинали в своите абстракции и казват: Да, човекът трябва да се бори срещу Ариман. С една такава абстрактна формула не се стига доникъде. Понякога днешните хора изобщо не предусещат всред атмосферата на какви духовни Същества се намират. Сериозното значение на този факт все някога трябва да бъде разбрано.

Нека да напомня само това: Като членове на Антропософското Общество, Вие имате възможност да превръщате тези факти в съдържание на Вашите мисли, на Вашите чувства. Ето защо пред душите Ви застава цялата сериозност на тези факти и Вие разбирате: От Вашите чувства и усещания според мястото, което заемате в нашата толкова загадъчна, толкова съмнителна и объркана епоха се поражда една голяма задача.

Представете си например следното: Ако тук или там се събират няколко души които изграждат приятелското си общуване по един естествен начин, и ако този кръг от хора би знаел за подобни духовни връзки, каквито описах пред Вас, и ако от друга страна повечето хора не подозират за наличието на такива връзки, бъдете уверени: В случай че този критичен кръг вземе добре мотивираното решение да постави в служба на някаква кауза резултатите от едно или друго духовно познание, тогава този ограничен кръг често без самите му привърженици да осъзнават това се оказва много по-силен спрямо онези които нямат никаква представа за подобни духовни връзки.

Още през 18 век имаше определен кръг от хора,изграден според принципите, за които става дума. Този кръг съществува и днес. Определен кръг от хора знаеше за фактите, които описах пред Вас, знаеше, че нищо подобно ще се случи през 19 и 20 век. Този кръг от хора обаче се зае още през 19 век да осъществи своите, така да се каже, корисни цели. И от тогава той систематически преследва тези цели.

Днес повечето хора живеят в огромни маси като спящи, лишени от мислене човешки същества и съвсем не обръщат внимание на това, което става около тях. Днес хората са в плен на всевъзможни илюзии. Помислете само как разсъждават днешните хора: Ах, колко забележителни са съвременните съобщителни средства! С каква лекота всеки от нас се свързва с другите! Колко напред е отишла нашата епоха! Да, припомнете си тези отличителни белези. Достатъчно е само да се замислим върху отделните факти и ще установим, че в това отношение нашата епоха показва доста странни особености. Кой би повярвал например нека да си

послужа с това доказателство -, че днес големите литературни творби далеч не стават достойни на широката общественост чрез пресата, която разбира всичко и се намесва във всичко? Кой би по вярвал днес, че големите, епохални литературни творби могат да останат непознати за широката общественост? Хората все пак би трябвало да научават за тях. Но ето че през втората половина на 19 век онова, което днес наричаме и то с известен респект "преса", намери своите трайни очертания. Стигна се дотам, че някои литературни произведения се оказаха много повъзхвалявани от най-забележителните творби на писатели като Шпилхаген, Густав Фрайтаг, Паул Хайзе и т.н. Питам Ви: Има ли сред Вас хора, които да не са чували за книгата "Тринадесет липи" от Вебер*39? Ето как пресата се намесва в живота на хората. Макар че в това съчинение са вложени наистина забележителни идеи. Да, те живеят днес в стотици и хиляди сърца.

Послужих си с този пример, за да покажа, че всъщност е напълно възможно широките човешки маси да се окажат незапознати с други, решаващи събития, които стават около тях. Бъдете сигурни: Ако тук се намира някой, който не е прочел книгата "Тринадесет липи" а аз допускам, че сред нашите приятели има и такива те задължително са срещнали в своя живот поне трима или четирима, които са прочели въпросната книга. Но между хората често се издигат невидими стени и те не споделят помежду си нищо. Дори най-близките хора не споделят по между си нищо. Но какъвто е случаят с такива незначителни неща естествено примерът, с който си послужих, е една дреболия с оглед на историческото развитие същото се от нася и за най-важните и решителни събития. В света непрекъснато се разиграват събития, които в голямата си част остават неразбрани от хората.

По сходен начин през 18 век едно малко общество подготви определени мисли, определени възгледи, които успяха да се промъкнат в душите на хората, превръщайки се в действени сили тъкмо в областта, към която подобни общества се стремят, и преминавайки после в социалния живот, за да определят как хората да се държат едни спрямо други. Хората съвсем не знаят, от къде идват силите, които пулсират в техните емоции, в техните усещания и волеви импулси. Обаче онези, които са наясно с логиката на развитието, до бре знаят как да бъдат предизвикани тези импулси, тези емоции. Така стоят нещата, може би не със самата книга, но с основната идея на тази книга, която излезе от средите на едно такова общество през 18 век и в която се посочва какъв дял има ариманическата същност в различните животни. Естествено, ариманическата същност е назована с името "дявол", така че по същество става дума за различните степени на дяволското присъствие в отделните животински видове. Както знаем, 18 век беше епоха на просвещението,

която продължава и днес. Но какво стана тогава? Всички онези умни хора, явно представители на уникалния вид, произлизащ от пресата, се задоволиха с твърдението, че еди кой си тук слагам многотоchie е на писал една книга, в която се доказва, че животните са разновидност на дявола! Добре, обаче да се пропагандират такива идеи през 18 век така, че те да се промъкват в човешките души и да се смесват с истинските еволюционни закони на човечеството: Всичко това оставя след себе си винаги последици! И никак не е случайно, че когато през 19 век възникна дарвинизмът, една голяма част от хората вече бяха приели идеята, че животните са дяволи, а друга голяма част от хората бяха приели идеята, че човекът се е развил постепенно от животните. Връзката между тези два факта е забележителна. Това са неща, които съществуват реално! Обаче хората съчиняват всевъзможни теории, които съдържат всичко друго, но не и реалните, действени сили.

Това, което трябва да се вземе под внимание, е следното: Както естествената жизнена среда на животните е въздухът, а не вакуумът, предизвикан от пневматичната помпа, така и естествената жизнена среда на идеите се получава само тогава, когато хората се потопят в действителната атмосфера на духовния живот. Обаче за тази цел духовният живот трябва да застане пред човека в своята реалност. Но днес хората все още предпочитат общите приказки. И по този начин те лесно пропускат нещо а то е един несъмнен факт -, че след 1879 ариманическите Същества трябваше да слязат от духовния свят в царството на хората, че те трябваше да нахлуят в човешкия интелект, в човешките мисли, усещания и миогледи. Но хората далеч не се държат адекватно с тези Същества, като издигат абстрактния лозунг: Ние трябва да се борим срещу тях!

Добре, и какво предприемат хората, за да се борят срещу тези Същества? Те не предприемат нищо друго, освен това, което прави онзи, който увещава печката да го стопли, но без да е сложил дърва в печката и без да ги е запалил. Сега, след като тези сили и Същества са вече слезли на Земята, ние следва да сме наясно: те са вече тук и хората трябва да живеят заедно с тях, хората не бива да си затварят очите пред тях, защото те стават най-силни тъкмо тогава, когато хората си затварят очите пред тях. Точно това е същественото, че тези ариманически Същества, които вече са обхванали човешкия интелект стават най-силни тогава, когато човек не иска да знае нищо за тях, когато не иска да научи нищо за тях.

Ако идеалът на много хора: Да се изучават само естествените науки и от естествените науки да се извличат социалните закони, да се зачита само "реалният свят" при което се подразбира сетивният свят и да отпадне интересът към духовния свят, ако този идеал би се утвърдил всред широките човешки маси, тогава ариманическите сили биха

спечелили огромна победа, защото в този случай хората не биха стигнали до никакво предчувствие за тяхното съществуване. Тогава хората биха основали една монистична религия в Хекелов смисъл и ариманическите сили биха постигнали най-доброто поле за своята работа. Защото най-доброто за ариманическите сили е хората да не знаят нищо за тях, като по този начин те биха могли да работят в областта на човешкото подсъзнание.

Следователно, ариманическите Същества получават истинска помощ, ако хората се стремят към една напълно натуралистична религия. И ако Давид Фридрих Штраус*40 би постигнал своя идеал, основавайки подобна филистерска религия заради която Ницше написа книгата "Давид Фридрих Штраус: вероизповедникът-писател" -, тогава ариманическите Същества биха се чувствували много по-добре, отколкото се чувствуват те днес. Да, обаче ариманическите Същества черпят сили за устояване и от още нещо: А именно, когато съвременните хора изпадат в предразсъдъци, незнание и ужас пред духовния свят. С нищо друго хората не насърчават ариманическите Същества така, както с предразсъдъците, незнанието и ужаса пред духовния свят!

А сега погледнете нещата право в очите, и вижте колко много хора си поставят днес именно тази задача: да поддържат у себе си предразсъдъци, незнание и ужас пред духовните Същества. Вчера в публичната лекция*41, аз казах: Обвиненията срещу Коперник, Галилей и Кеплер бяха снети едва през 1882. Следователно, до 1882 на католиците беше забранено да проявяват какъвто и да е интерес към Коперниковия светоглед. Насърчавано беше именно невежеството относно тези неща. Ариманическите Същества едва ли биха могли да мечтаят за по-добра услуга! Ето как те успяха да се подготвят за кампанията, която последва след 1841.

Към току-що казаното бих искал да прибавя още нещо. Става дума за няколко изречения, които никой не би се осмелил да изрече, дори и да е посветен в тези неща. Но ако доловите основния замисъл в тези изречения, Вие може би ще стигнете до едно далечно предчувствие за това, което имам предвид.

Естественонаучният светоглед е една чисто ариманическа работа; обаче борбата срещу него е невъзможна, ако ние не искаме да чуем нито дума за Ариман; борбата срещу Ариман е възможна, само ако успеем да го изучим добре и го обхващаме все по-ясно в нашето съзнание. От друга страна ние не можем да направим на Ариман по-добра услуга, освен като игнорираме естественонаучния светоглед. Който отправя безпочвена критика към естественонаучния светоглед, той не води борба срещу Ариман, а го насърчава, защото внася мрак и измама там, където би трябвало да внася само светлина.

Постепенно хората трябва да се издигнат до там, да разберат, че всяко нещо има своите две страни. Естествено, днешните хора са твърде умни, безкрайно умни, а тези наши умни съвременници заявяват: През Четвъртата следатлантска епоха, през Гръцко-латинската епоха хората все още бяха толкова изостанали, толкова суеверни, че смятаха за напълно възможно да отгатват бъдещето според полета на птиците, според вътрешностите на животните и т.н. Естествено, да се вярва в подобни неща, е пълна глупост!

Обаче нито един съвременен човек, който се присмива над тези неща, всъщност не знае за какво става дума. Нито един наш съвременник не се различава от онзи човек спомнете си за примера от моята предишна лекция който трябваше да признае. Да, пророчеството дойде от съня!", но после бързо добавя: "Само че това стана случайно!"

В условията на Четвъртата следатлантска епоха действително съществуваше наука, занимаваща се с предвиждане на бъдещето. В тогавашната епоха хората изобщо не биха повярвали, че могат да постигнат някакъв социален напредък с помощта на онези принципи, с които си служат днешните хора. Древните гърци не биха виждали никакви перспективи за социалното си развитие няма значение дали никой е съгласен с това или не ако не разполагаха със своята наука за бъдещето. Изобщо не се съмнявайте: В областта на социалния живот и политиката, днешните хора все още извличат определени сили тъкмо от последиците, които са останали от древната наука за бъдещето. Естествено, тази наука за бъдещето не се опира на външни, сетивни възприятия. До нея никога не може да се стигне според образа на естествената наука; защото по същество, това, което може да се наблюдава чрез сетивата, е ако мога така да се изразя наука на миналото. И сега аз Ви напомням за един много важен, много съществен закон на Вселената: Наблюдавайки света единствено с физическите сетива, какъвто е подходът на естествената наука, Вие се изправяте пред продължението на миналите закони, Вие се изправяте, така да се каже, пред космическия труп на миналото. Естествената наука изучава мъртвия живот.

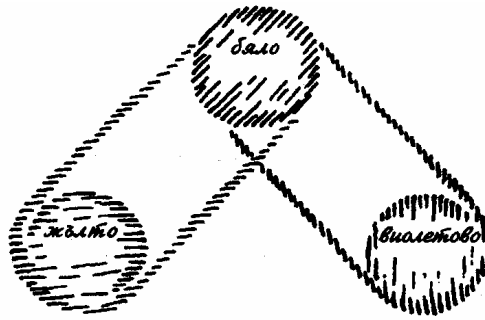

Рис. 4

Представете си, че тук, на горната рисунка, (бяло), схематично е изобразена областта на сетивното наблюдение, т.е. онова, което се простира пред нашите очи, уши и т.н. Представете си още, че тук (жълто) са съсредоточени всички естественонаучни закони, които биха могли да бъдат открити. В този случай целият сбор от естественонаучни закони остава като нещо втвърдено, като нещо, което има отношение единствено към миналото. Но извън сферата на тези закони Вие задължително попадате на онова, което не подлежи на сетивно наблюдение, на онова, което очите не могат да видят и ушите не могат да чуят: един втори свят от закони (виолетово). И в действителност този втори свят е тук, вътре, само че той сочи към бъдещето.

Има известна аналогия между световните събития и това, което наблюдаваме при растенията. Статичният, моментен образ на растението никога не съдържа цялата истина за него; защото по един тайнствен начин то винаги крие в себе си нещо, което все още не може да се види, нещо, до което очите ще стигнат едва през следващата година: развитието, метаморфозата. Обаче тази скрита еволюционна способност, е вече там, вътре в растението, само че под невидима форма. По сходен начин изглежда и светът около нас. Вътре в него е спотаено невидимото бъдеще, цялото бъдеще. Там е спотаено и миналото, но то е вече повехнало, изсушено, мъртво; то е като един вид труп. Всеки естественик, всеки природоизследовател стига само до миналото, до образа на трупа. Несъмнено, когато човекът е обърнат към духовния свят, това минало може да му липсва, това е вярно. Обаче пълната действителност следва да включва в себе си и невидимото.

И ето как от една страна хората създават Кант-Лапласовата теория, а от друга страна говорят за края на света, подражавайки на професор Dewar спомнете си за вчерашната ми публична лекция -, който конструира в главата си един край на Земята планета, когато хората ще четат своите вестници при температури от няколко стотин градуса под нулата, в сред стени, намазани със светещ белтък; и бих искал да зная как ще бъде

издоено млякото, за което се казва, че ще бъде в твърдо агрегатно състояние. Това са нелепи представи, както всъщност и цялата Кант-Лапласова теория. Веднага след като човек се опита да приложи тези теории в непосредственото си наблюдение върху света, те отказват да му служат. Защо? Защото те са теории, възникващи от трупове, от мъртвото минало на света.

Днес умните хора казват: Гръцките и римски жреци, приносители на жертви, са били или мошеници и шарлатани, или суеверни личности, защото като разумен човек никой не може да вярва, че от полета на птиците, от жертвените животни е възможно да се узнае нещо за бъдещето. Да, обаче тъкмо бъдещите хора ще се взират надолу към представите на нашите съвременници с които те толкова се гордеят и с превъзходството си над римските жреци и ще възкликват: Кант-Лапласова теория! Dewar!

Но тези хора са били роби на изключително суеверни представи! В продължение на няколко хилядолетия те са наблюдавали планетарното развитие на Земята и от това са направили някакви заключения относно началото и края на Земята! Какво глупаво суеверие е съществувало някога! Колко странни и суеверни хора са живели никога те наистина повярвали че от някаква първична мъглявина се отделят Слънцето и планетите, които после започват да се въртят! Бъдещите хора вероятно ще се произнесат още по-категорично относно Кант-Лапласовата теория, относно представите за началото и края на Земята, и тяхната преценка ще е много по-осъдителна, отколкото мнението на нашите съвременници за древните, които се опитваха да надникват в бъдещето по полета на птиците, жертвените животни и т.н.

Колко издигнати се чувствуват днешните хора, от това, че са възприели духа и принципите на естествено-научното мислене, с какво снизхождение гледат те надолу, към древните митове, към тези измислици! Детска епоха от развитието на човечеството, когато хората са смесвали сънища и действителност! Напротив, колко напред сме стигнали ние днес: Днес ние добре знаем, че всичко се определя от едни или други каузални закони!

Обаче всички, които разсъждават така, не знаят само едно: Че цялата тази днешна наука изобщо не би съществувала в сегашния си вид, ако не беше предхождана от митическото мислене. Да, без древните митове ние бихме разполагали с една такава наука, която прилича на едно растение, съставено от стъбло, листа, цветове, но не и от корени! Който говори за днешната наука като за нещо опиращо се единствено на самото себе си, той прилича на човек, според когото едно растение би могло да съществува само с онези свои части, които се издигат над почвата. Цялата днешна наука е израснала от митовете; митовете са нейните истински

корени. И когато днешните извънредно умни професори се обръщат с такова високомерие към древните митологии, към древните митове, към всички прояви на древното "суеверие", и нямат никакво предчувствие, че с цялата си ученост те са израснали тъкмо от тези митове, че без тях те не биха имали в главите си нито една правилна мисъл, у известни елементарни Духове*42, които наблюдават нещата от други светове, това предизвиква пристъпи на гръмогласен и язвителен смях. И нещо друго предизвиква у същите елементарните Духове един гръмогласен, сатанински смях тук с пълно право можем да кажем, че гръмогласният смях идва от ада, защото за ариманическите Същества всеки подобен случай е добре дошъл -, а именно, когато хората вярват: сега ние имаме учението на Коперник, на Галилей, и този толкова съвършен закон за съхраняването на енергията! Тези постижения на разума никога няма да загубят своята валидност. Обаче подобни разсъждения са признак на истинско късогледство! Както митовите се отнасят към нашите представи, така ще се отнасят и научните представи от 19 и 20 век към онова, което ще се появи няколко века по-късно. Да, научните представи от 19 и 20 век ще бъдат превъзможнати, както бяха превъзможнати и митовите. Нима допускате, че през 2900 хората ще разсъждават за Слънчевата система по същия начин, по който правят това днес?

Това би било едно професорско суеверие, което няма нищо общо с антропософските възгледи.

Обстоятелството, че днешните хора могат да ръководят своите мисли нещо, което действително им при дава известно величие в нашата епоха се дължи на това, което в древна Гърция можа да възникне под формата на гръцка митология. Естествено, за един образован представител на нашето съвремие не би имало нищо по-привлекателно от това, да си каже:

О, колко щастливи биха били древните гърци, ако можеха да разполагат с нашата модерна наука! Обаче ако гърците биха разполагали с нашата модерна наука, тогава не би могло да възникне нищо от онова, което с право смятаме за проява на тяхното величие: легендите за гръцките Богове, света на Омир, Софокъл, Есхил, Платон, Аристотел: Вагнер би бил един Фауст спрямо Вагнеровците, които днес биха кръжали навсякъде около нас. Човешкото мислене би се оказало празно, пусто и мъртво! Защото самата жизнена сила на нашето мислене се корени именно в гръцките митове, изобщо в митовите на Четвъртата следатлантска епоха. И който смята, че митовите са били нещо погрешно, за разлика от днешното мислене, той прилича на един човек, според когото е ненужно розите да бъдат откъснати от розовия храст, ако искаме да си наберем букет от рози: не е ли по-добре розите да растат направо във въздуха?

Всички тези представи, с които живеят днешните хора, са чисто и прости недействителни. В основата на нашата съвременна цивилизация е тъкмо тази Четвърта следатлантска епоха с нейните митове и представи, които за днешния човек са по-скоро сънища в сравнение с рязко очертаните и точки естествено-научни представи. Обаче това, което днес можем да развием в мисленето, то на свой ред също ще залегне в основата на следващата епоха, разбира се, ако то бъде развито не в посока на умъртвяването, а в посока на оживотворяването. Но живот се вдъхва само тогава, когато се стремим да издигнем в съзнанието си всичко онова, което вече е съществувало, или с други думи, когато пробудим и разширим нашето съзнание.

От 1879 положението е следното: Когато някой тръгва на училище, там той възприема естествено-научно то мислене и вече е сигурен: Действително е само онова, което се намира в сетивния свят; всичко останало е игра на фантазията а колко много хора днес мислят по този начин -, тогава Ариман печели състезанието, защото на ариманическите Същества им порастват криле! Но какво представляват тези ариманически Същества, които от 1879 се настаниха в човешките души като в свои крепости? Ясно е, че те не са човечи; те са Ангели, обаче изостанали в своето аз развитие Ангели; Ангели, които са се отклонили от нормалния ход на своята еволюция и са забравили как да изпълняват своите задачи в онзи духовен свят, който се намира в непосредствена близост до физическия. Ако те биха могли да изпълнят своите задачи, те нямаше да бъдат свалени тук долу през 1879. А те бяха свалени, именно защото не можеха да се справят със своите задачи горе!

И какво става сега? Сега те искат да изпълнят своите задачи с помощта на човешките мозъци, на човешките глави. Тъкмо в човешките мозъци те попадат на едно равнище по-ниско, отколкото беше предвидено за тях. Всичко онова, което днес наричаме монистично мислене, в действителност то не е дело на човеците. Цялата национално-икономическа наука, от рода на тази, чиито автор наскоро оповести, че сегашната война ще приключи за четири месеца една теза звучи сериозно, когато е научно издържана, а не когато после започне да бъде повтаряна до безкрайност -, всичко това са мисли на изостаналите Ангели, които са се загнездили в главите на хората. Да, човешкият разум ще бъде все повече и повече завладян от подобни свръхсетивни Същества, чиято цел е да развият техния собствен живот. Ние не можем да се противопоставим на тази опасна тенденция като заравяме глави в пясъка, следвайки -, ние можем да се противопоставим само тогава, когато обхващаме тези неща с ясно и будно съзнание. Срещу тази тенденция не постигаме нищо, когато избягваме да знаем, какво мислят например монистите; напротив, редно е да знаем, но ред но е да знаем и още нещо цялата тази наука е наука на

Ариман, наука на изостаналите Ангели, които свиват гнездата си в главите на хората, когато имаме поглед върху истината.

Естествено, тук ние си служим със съответните изрази и говорим за ариманически Същества, защото се отнасяме към тези неща с необходимата сериозност. Вие добре знаете, че навън, където хората са неподготвени, не може да се говори по този начин. Тук неусетно възниква една преграда и ние не можем току-така да протегнем ръка на външните хора, но можем, естествено, да потърсим средства и пътища, за да им говорим така, че истините да станат достъпни за тяхното съзнание. Напротив, ако не би имало места, където да споделяме нашите истини, тогава не би съществувала и никаква възможност да предложим тези истини на официалната наука. Трябва да има поне отделни места, където антропософските истини да бъдат изразявани в тяхната първична форма. Обаче никога не бива да забравяме, че за днешните хора често пъти е извънредно трудно дори след като са се присъединили към антропософската Духовна наука да прекарат някакъв мост и да излязат извън царството на ариманическата наука. Срещал съм доста личности които бяха много добре запознати с тази или онази област от ариманическата наука, добри естественици или добри ориенталисти и т.н. които след време се присъединиха към нашата антропософия. Да знаете само, колко трудно беше за мен да ги потикна към прекарването на такъв мост. Какво би се получило, ако един физиолог или един биолог, разполагащи с цялото специално знание, което може да се натрупа днес в тези области, биха подложили на основна преоценка своите дисциплини, и то в наистина духовен смисъл, а не само заради нашата специфична терминология! Аз се опитах да сторя това при някои ориенталисти. Несъмнено, от една страна хората могат да са добри и последователи на антропософията, но от друга страна те си остават ориенталисти и вършат нещата така както ги вършат ориенталистите и не са в състояние да прекарат мост между едното и другото. А точно от това се нуждае нашата съвременност, ето кое е крайно необходимо за нея. Защото, както казах, ариманическите Същества се чувствуват много добре, когато естествената наука се развива така, че остава само едно копие на външния свят. Обаче ариманическите същества съвсем не се чувствуват толкова уютно, когато отстояват възгледите на нашата антропософската Духовна наука. Антропософията обхваща целия човек; с нейна помощ той се научава да чувства и действа по друг начин.

Вярно е това, което посветените винаги са казвали: Когато хората са проникнати от духовните истини, от духовната мъдрост, това поражда голям ужас в сред ариманическите Същества и в сред мрака в който те живеят, лумва един разядащ огън. За ариманическите Ангели е много удобно да живеят в главите, които днес са изпълнени с ариманическата

наука обаче човешките глави, които са приели духовната мъдрост, пораждат всред ариманическите Същества един разяждащ огън един истински ужас от страна на Мрака.

Нека сериозно размислим върху подробности и тогава ще усетим: Когато се изпълваме с духовна мъдрост, ние напредваме през света така, че изграждаме едно правилно отношение към ариманическите Същества, а с нашите действия подготвяме това което трябва да се утвърди в света; да, по този начин ние изграждаме местата, където заради спасението на света разяждащият жертвен огън подема своето дело, местата, от които ужасът на Мрака сковаваше опасните намерения на ариманическите Същества.

Ако е възможно, изпълнете душите си с такива идеи, с такива усещания! Тогава Вие ще се пробудите и ще видите нещата в тяхната истинска светлина. Фактически през 18 век угаснаха последните останки от древната атавистична наука. Последователите на "неизвестния философ" Сен-Мартин*43, ученикът на Якоб Бьомер, все още притежаваха нещо от древната атавистична наука, обаче наред с него те притежаваха и един вид предварителното знание за онова, което предстои да се случи, което в нашата епоха е вече факт. И в тези кръгове често ставаше дума за следното: От последната третина на 19 век и първата половина на 20 век ще засияе едно такова познание, което блика от същите извори, от същата почва, където се коренят и определени човешки болести през последната неделя аз говорих тъкмо за това -, така че занаят там ще се налагат възгледи, които се коренят в лъжата и чувства, които се коренят в егоизма.

Проследете с виждащ поглед, с очи, проглеждащи чрез усещанията, за които говорихме днес, какво точно пулсира в самата същност на съвременната епоха! Може би някои подробности ще наранят сърцето Ви. Но това няма да попречи, понеже ясното познание дори когато предизвиква болка донася добри плодове, щом с негова помощ се опитваме да излезем от хаоса, в който е затънало човечеството.

Първото, или едно от първите неща, трябва да бъде науката за възпитанието. И в областта на възпитанието един от основните принципи е този, спрямо който днес се допуска една всеобща грешка. Много по-важно от всичко, на което съзнателно ще научите е но момче или момиче, един младеж или една девойка, е онова, което по време на израстването им се влива в тях несъзнателно. На вчерашната си публична лекция аз изтъкнах, че паметта е като нещо, което изграждаме в подсъзнанието като един вид успоредно явление на съзнателния душевен живот. Ето върху какво следва да се обърне внимание при възпитанието. Възпитателят трябва да предложи на душата не само това, което детето разбира, но и онова, което детето все още не разбира, но което може да се влее в

душата му по един тайнствен начин и на което нещо много важно след време човекът винаги ще може да разчита. Ние все повече и повече се приближаваме до онзи момент, когато хората и то в продължение на целия си живот ще имат все по-голяма и по-голяма нужда от своите младежки спомени, спомени, които те ще извикват в съзнанието си на драго сърце, спомени, които ще ги правят щастливи. Ето към какво трябва систематично да се стреми възпитанието. Когато занаятчиите хората ще си спомнят как са се измъчвали през учебната година и изобщо в хода на цяло то им възпитание, когато ще си припомнят училището с истинско неудоволствие понеже този период от тяхната младост не е успял да се превърне за тях в един извор, от който да могат да учат, да учат, да учат! Обаче ако човек е изучил като дете всичко онова, което може да се извлече от учебната програма, тогава за по-късно не остава вече нищо.

Когато отново се замислите за тези неща, Вие ще се убедите, че жизнените директиви на бъдещето ще изглеждат съвсем различно от това, което днес се счита за правилно. Колко добре би било за човечеството, ако трагичният опит на настоящето не бъде проспан от толкова много хора, и ако те си послужат с този трагичен опит, за да се проникнат от идеята: Много, много неща трябва да се променят! Напоследък човечеството е станало прекалено самодоволно, за да обхване тази идея в нейната огромна дълбочина и преди всичко в нейната огромна интензивност.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 21 Октомври 1917

В тези лекции, а и занаятчиите, моят стремеж ще бъде насочен към следното: да направя максимално разбираемо доколко съвременният човек и човекът на близкото бъдеще израства в една културна епоха, която ще предяви съвсем специални изисквания към различните области на живота. От процесите, които се разиграват в дълбините на духовния живот, аз се опитах да обясня това, което фактически става в свръхсетивния свят макар че то веднага се отразява и в нашия физически свят -, и което все по-ясно ще се намесва в целия социален живот на хората. В хода на тези лекции ние посочихме, че занаятчиите душевната природа на човека ще става все по-интровертна.

Когато говорим за предстоящата интровертност на човешката душевна природа, нека да не изпускате предвид, че тази интровертност, която е обусловена от подробностите, за които вече стана дума, в много отношения ще върви успоредно с една екстровеитност в областта на културата, науката и т.н. Тук следва да отчетем, че фактически развитието никога не протича така еднопосочно, както би искало да си го представи модерното естествено-научно учение за еволюцията. Разбира

се, неговата представа не е погрешна; обаче тъкмо представите, които са правилни, но едностранчиви, често пъти пораждат много по-голямо объркване отколкото явно погрешните представи. Тази основна представа на модерното еволюционно учение се свежда до следното: Тя чисто и просто приема, че съществува едно праволинейно развитие от несъвършените живи организми нагоре до човека. Но това не е така, развитието на човечеството, а и на света извън него, е такова, че на едно по-скоро външно направление, винаги отговаря едно вътрешно направление. Или с други думи: Когато за известен период от време преобладава едно външно направление, успоредно с него върви и едно вътрешно направление (виж рисунката). Може би на пръв поглед това направление изглежда по-скоро материално или материалистично, но всъщност то е по-скоро духовно, спиритуално. После на повърхността отново излиза едно по-скоро спиритуално направление, докато материалистичното или материалното остава скрито в дълбините на човешката природа. След време нещата отново се променят: тогава на повърхността излиза материалното направление, докато спиритуалното направление отстъпва някъде навътре.

Следователно, тъкмо в предстоящата епоха, когато външният живот ще протича по-скоро според червената линия (виж рисунката), т.е. в

Рис. 5

смисъла на материалните процеси, чувства и светогледи, в дълбините на човешката душа ще настъпи едно одухотворяване. А това може да стане по такъв начин, че дори и хората да не искат и да чуват за него, одухотворяването ще настъпи.

Ако размислите внимателно, Вие ще сте в състояние да разглеждате като едно цяло, така да се каже, две подробности, които занапред ще са изключително важни. Вчера ние казахме. През 1879 ариманически Същества, и то по-скоро една тяхна разновидност бяха отблъснати от духовните висини свалени в царството на човешкото развитие, респективно в областта на нашето духовно и душевно развитие. Тези Същества са вече тук, те живеят всред нас. Както чухме, те са обхванати от стремежа, да завладеят нашите глави, нашите мисли и чувства. Аз казах: това са Същества от ангелската Йерархия, които не са в състояние да се развиват по-нататък в духовния свят и които сега искат да си служат с човешките глави, за да напреднат в своето развитие. Ето защо ще бъде крайно наложително: това тайно, това окултно душевно развитие (виж

рисунката, синята линия), за което споменах и за което някои хора може би не искат и да чуят защото те с удоволствие биха предпочели то да е останало долу, а те да се занимават само с материални неща да бъде обхванато от ясното човешко съзнание. В противен случай, ариманическите Същества, за които стана дума, жестоко ще засегнат споменатата интровертност на човешката душевна природа. Това е едното, което следва да се има предвид. Нека да сме наясно: Предстоящото културно развитие крие големи опасности и тъкмо в най-интимната "Светая Светих" на човешката природа, ние трябва да сме непрекъснато будни по отношение на ариманическите Същества и техните въздействия.

Занапред въпросите, свързани с възпитанието, ще придобият изключителна важност. Занапред интровертната тенденция в човешкото душевно развитие ще бъде най-силно изразена тъкмо през детството. Може би днес на хората ще се стори невероятно, но фактически от доста време нещата стоят точно така: Децата и младежите застават пред нас по такъв начин, че външните им проявления, външната фасада, престават да са намерило за нещата: Наред с червената линия (виж рисунката) протича също и синята линия т.е. едно скрито направление и ние трябва да обхванем с ясно съзнание тъкмо него. Ако не иска да отстъпи тази област на ариманическите Същества възпитателят трябва да внимава много. Занапред възпитанието и обучението до голяма степен ще се превърнат в нещо съвсем различно от това, с което са свикнали днешните хора. Откъде всъщност са извлечени принципите, според които се определя днешното възпитание на децата?

Виждате ли, в хода на мировото развитие, някои неща винаги изостават и, така да се каже, накуцват. През 18 век набра сили това, което наричаме "просвещение" Дори през 18 век хората се опитаха да основат един вид религия на разума, опираща се на чисто логическите доводи и основания, на така да се каже измъчваните от глад научни дисциплини, както се изразих наскоро в Базел. И начинът, по който хората се отнасят към възпитанието и обучението на децата, се определи от един чисто рационален подход: Нека всичко да представяме така, че детето да го разбере веднага, и да не го смущаваме с никакви по-дълбоки изживявания, след като сме му дали едно разумно обяснение.

Рано или късно, хората ще се убедят, че този подход е чисто и просто безотговорен! С него се навлиза в една фатална крайност! Помислете само: В старанието си да дадем на детето само това, което е достъпно за неговото детско разбиране ние не му осигуряваме "пътна дажба" за следващите години защото тогава детето ще има нужда от по-дълбоко разбиране на нещата. С други думи обръщайки се с към детското разбиране не в детската възраст ние постигаме единствено това, че през целия си

живот човекът остава в рамките на своите детски разбирания. Резултатът от всичко това е вече налице! Голяма част от мисленето на днешни те хора считащи себе си за културни и мъдри -, е по същество подобно на детското мислене. Естествено, в областта на журналистиката никой не би допуснал, че там до голяма степен е в сила едно детско, едно детинско мислене, обаче истината е тъкмо тази. И това е свързано с факта, че в обществото се залага на детските представи, на детското мислене. Ето защо детското разбиране остава меродавно през целия живот на индивид"

Нещата трябва да се променят радикално. Като възпитатели, ние трябва да изпълним нашите души с чувството, със съзнанието, че в детската душа пулсира нещо скрито и на детската душа ние трябва да предложим голяма част от онова, което ще стане разбираемо едва в по-късна възраст, когато индивидът ще го извлича от своите спомени и ще си казва: Да, преди време ти чу това тук или там, ти възприе тези думи, но едва сега ти си достатъчно умен, за да ги разбереш както трябва.

Занапред нищо друго няма да отразява толкова оздравително върху човешкия живот, колкото това, че хората ще са в състояние да извличат от своите спомени голяма част от посланията, от откровенията, които са приели в детските си години, за да ги разберат напълно едва в зрялата възраст.

Когато хората напреднат дотам, че да извличат от спомените си това, което не са могли да разберат в детските си години, те ще разполагат с един извор на здрав вътрешен живот. Далеч от тях е остане онази вътрешна скука, онази пустота, която днес с сграбчва душите, опразва ги запраща в санаториумите, където те напразно се надяват да получат някакви външни стимули, но душите остават пусти и празни, именно защото то възпитанието е пропуснало да внесе у тях нещо, за което те да си спомнят по-късно!

Тези лекции са свързани и с нещо друго. Всъщност при обстоятелствата, за които вече стана дума, нашата съвременна епоха окончателно изгуби съзнанието, че между човека и Космоса съществува една дълбока вътрешна връзка. Човекът днес вярва, че стъпва по Земята или пътува с влак по нея така, сякаш тя е един неодушевен предмет. Обаче това не е така. Между човека и Космоса е налице една дълбока връзка. Нека да размислим върху следното.

Тук имаме Земята. Около Земята се върти Луната; това тук е Лунната орбита (пунктираният кръг). Всъщност Земята далеч не е онази абстрактна минерална маса, както си въобразява днешната минералогия, геология, физика и т.н.

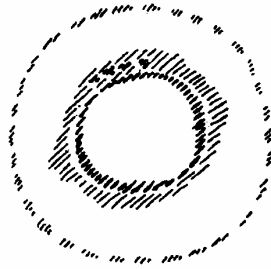

Рис. 6

Тя е едно живо същество и ние лесно бихме посочили една или друга форми на живот, що се отнася до Земята. Сега нека да посочим, че около Земята непрекъснато се носят различни течения. Тези течения се движат около Земята по всички възможни посоки. Те са от етерно-духовно естество и в себе си те носят един реален, субстанционален действителен фактор. В тези течения непрекъснато има нещо.

Нека сега да се замислим, откъде произлизат тези течения. В хода на времето ние ще говорим много по-подробно за тези неща, а днес ще са достатъчни само няколко думи. Когато проучвате моята книга "Въведение в тайната наука", Вие научавате, че в много древни времена Земята и Слънцето са образували едно тяло. Това, което днес представлява нашата Земя, е само едно небесно тяло отделено от Слънцето. А теченията, за които споменах, са останали именно от Слънчевия живот; те са, така да се, един продължаващ Слънчев живот в рамките на Земята. Следователно, цялата Земя все още е пронизана от Слънчевия живот.

Но през онези времена Луната също образуваше едно тяло със Земята. И това, което днес кръжи около Земята като Луна, също носи различни течения в себе си. Тези течения идват от едно по-късно време, което ние познаваме като Лунно развитие.

Следователно, имаме два вида течения. Те съществуват като една жива действителност и са коренно различни едно от друго.

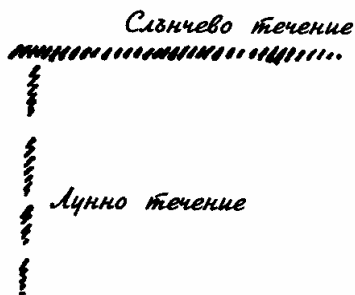

Рис. 7

Нека да предположим, че едно живо същество, което се движи по определен начин върху Земя пронизано от такива течения и че теченията на Слънчевия живот лесно преминават през него. Да си представим сега, че едно друго същество би било устроено по друг начин и че от друга страна през него минават Лунните течения. Понеже Слънчевите течения не са ограничени по място, те пронизват всичко, включително и това същество от едната страна. Следователно, на Земята може да има същества, които са пронизани от Слънчевите течения само в едната насока и то само от тези Слънчеви течения, а може да има такива същества, които от едната страна са пронизани от Слънчевите течения, а от другата страна са пронизани от Лунните течения.

Съществата, които могат да са пронизани само от Слънчевите течения, това са животните. Представете си едно четириногло животно: то върви по Земята така, че неговият гръбначен стълб е, общо взето, успореден на земната повърхност. Слънчевото течение, което сега е станало Земно течение, може непрекъснато да преминава през този гръбначен стълб. Следователно, това същество е родствено на Земята.

При човека положението е различно. По отношение на своето тяло, човекът постига онова положение, което животното има само по отношение на своята глава. Ако мислено си представите линията свързваща тилната област на главата и челото, тогава тази линия следва посоката, която е характерна за животинския гръбначен стълб; тук през главата минава същото Слънчево течение. Напротив, гръбначният стълб на човека е изправен и по този начин е изтръгнат от теченията, които се носят успоредно на земната повърхност, от Земно-Слънчевите течения.

Рис. 8

Поради факта, че е изтръгнат от тези течения, човекът стига до положението естествено, това до голяма степен зависи от географската ширина и т.н., но от тук идват и разликите между хората -, че при определени отношения Лунното течение минава през него, но то минава не през главата, а през неговия гръбначен стълб.

Виждате ли, тук се докосваме до една огромна разлика между животното и човека. Това, което при животното преминава от Космоса през гръбначния стълб, при човека то преминава през главата, а това, което при животното според днешните представители на животинските видове няма никакво поле за действие, т.е. старото Лунно течение, при човека то преминава през неговия гръбначен стълб. Че съществува родство между човешкия гръбначен стълб, дори в неговия строеж, и Лунното течение, ще се съгласите и от това, че човекът има приблизително а защо само "приблизително", ще изясним по-късно толкова гръбначни прешлени, колкото са и дните на Луната: Човекът има средно 28-31 гръбначни прешлени. Целият живот на гръбначния стълб и изобщо целият гръден живот*44 на човека е вътрешно свързан с Луната. Ритмичният Лунен живот на човека е скрит под Слънчевия живот, който протича на 24-часови ритми, в които се редуват бодрствуване и сън.

И все пак това е едно елементарно разглеждане на връзките между човека и Космоса. Защото както теченията преминават през човешкия гръбначен стълб и се вливат в общото течение, което има връзка с Лунния живот, така в човека протичат и други течения, които имат нещо общо с другите планети на нашата Слънчева система. Това са във висша степен реални процеси. Обаче съвременната наука изобщо не подозира за тяхното съществуване. Ето защо тя няма и никакъв усет и за следната особеност на човешкото същество: Тя се състои именно в това, че към външния съзнателен земен живот се прибавя и един подсъзнателен живот, който е свързан с гръдния живот, издигащ се от тайнствените дълбини на душата и който трябва да бъде взет под внимание тъкмо в

Събр.сч.177Духовете на мрака // Copyright издателство Даскалов 131

такова време, пред чийто праг сме застанали, най-вече заради възпитанието, понеже в противен случай този подсъзнателен живот ще бъде завладян от враждебните ариманически Същества. И би се оказало фатално, ако човекът пропусне този факт че една важна част от неговия душевен живот, най-интимния, интровертен душевен живот, е застрашена да падне под властта на ариманическите Същества, ако този живот не бъде издигнат до съзнанието, ако не бъде ясно осъзнат и задълбочен чрез антропософското духовно-научно познание, чиито източници ни позволиха да се произнесем и върху такива области, до които официалната наука не може да достигне.

Тези неща следва да бъдат разглеждани в техните конкретни съотношения. Вземете официалната наука какъв път поема тя? Тя поема пътя на всевъзможните абстракции; дори тя става най-полезна тъкмо поради това, че поема пътя към всевъзможните абстракции. Занапред хората ще се нуждаят от по-друга естествена наука, защото такава, каквато е тя днес особено що се отнася до възпитанието тази наука ще показва все повече и повече недостатъци. Занапред ще бъде изключено, на децата да се преподава според абстрактните закони на днешната естествена наука.

Напротив, от значение ще бъде аз мога да посоча само отделни примери да се утвърди едно протъкано от симпатия разглеждане на животните и техните навици, едно образно описание примерно на мравките и на техния общ живот.

Както знаете, в някои книги като "Животът на животните" от Брем*45, има наченки на подобни описания, но те не са изградени докрай. Тези образни описания на животинския свят трябва да стават все по-ярки. Тук следва да намерят място и някои отделни случки. Ето как трябва да се преподава на децата, а не по онзи отблъскващ начин, по който пробутваме зоологията в учебните часове; ние трябва да разказваме на децата за някои отделни постъпки на лъвовете, лисиците, мравките, майските бръмбари и т.н. Дали тези случки са станали или не, това не е важно; важното е те да са достоверни. А това, което днес се налива сякаш с фуния в детските глави като един вид екстракт от естествената наука, то следва да се преподава в по-късните години, когато децата ще са подготвени за него чрез онези образни описания на отделни случки от животинския свят, за които споменах току-що.

Особено важно ще се окаже по сходен начин да бъде разглеждан и животът на растенията да заинтригуваме децата с отношението на розата към теменугата, за отношението на билките към плевелите, които растат около тях, да им разказваме увлекателни истории за подвижните духове над цветята, когато минаваме през една поляна и т.н. Ето как трябва да звучи ботаниката в ушите на децата.

Същото важи и за минералите на децата трябва да се разказва как зелените кристали се отнасят към безцветните кристали, как един кристал, който има формата на куб, се отнася към друг, който има формата на октаедър. Вместо една мъртва кристалография, която пробутваме на децата за тяхна беда, следва се стремим към едно образно описание на кристалите и техния живот в недрата на Земята. Ние ще оплодим нашите възгледи относно онова, което се разиграва във вътрешността на Земята само тогава, когато вникнем в антропософските обяснения на тези процеси. Педантичното изброяване не е достатъчно; важно е друго: нашите описания да изграждат такива представи, че да сме в състояние да говорим примерно за съвместния живот на диаманта и сапфира. Ако размислите върху тези неща, Вие ще се досетите какво имам предвид.

Нека да не пропускаме и онези ужасни абстракции, които днес предлагаме на децата като "история", а в центъра на историческото развитие отново да поставим истинския живот, да пробудим трепета от онова, което човешката душа изживява в хода на развитието. Нека да потърсим такива разговори, които не се провеждат в сетивния свят, например разговори между един древен грък и един човек на Петата следатлантска културна епоха. За децата ще бъде много по-полезно, ако вместо исторически абстракции, пред душите им застанат подвижни и живи образи.

Вие разбирате какво искам да кажа. Тези подвижни и живи образи наистина трябва да застанат пред детските души, но така, че възпитателят да обхваща в своето съзнание всичко онова, което протича тайно и скрито в детското подсъзнание. И Вие ще се убедите: След като може да извлече от своите спомени такива образни описания, изградени през детството с оглед на мировите закони, човекът не е така инертен в своя душевен живот. Сега вече той ще се стреми към истинско опознаване на природните закони, към една хармония между образните описания от детството и природните закони, докато в противен случай, признавайки само абстрактните закони, той потъва в нищета и безплодие. Ето как изглеждат само някои от насоките, в които може да бъде развивано възпитателното изкуство.

Естествено, много по-удобно е, когато днес хората се събират във всевъзможни формации и непрекъснато декламираат: Да, възпитанието следва да бъде индивидуализирано! Естествено, това е много по-удобно, от колкото да вникнем в еволюцията на човека и природата и да намерим онези имагинативни разкази и описания, с чиято помощ духовният живот ще бъде обхванат във формата, до която той ще се издигне в близкото бъдеще.

Но за такъв прелом, независимо за кои области на живота става дума, хората ще имат нужда от антропософията. Единствено тя ще може да породи нещо ново от умиращите форми на съвременния духовен живот, което да насърчи детската душа. Без импулса на антропософията учителят може да пресуши себе си, после да пресуши децата и нищо повече! Най-лошото би се получило, ако хората повярват на тези, които казват: Идеалният вариант е този, когато човекът забравя максимално бързо всичко, което е научил! Ако в по-късна възраст човекът не би усещал липсата дори и на най-незначителното от това, което е получил през детските години, той ще изпитва не само радост, но и нови сили за живот. Ето върху какво моля да размислите.

Впрочем официалната наука също има нужда от антропософското духовно-научно познание. Вчера споменах колко трудно се прокарват мостове между антропософията и специалните научни дисциплини. Обаче занаятът тъкмо тези мостове ще са най-важното. От редицата лекции, които чухме тук, би следвало да е напълно ясно: До днешните трагични събития се стигна именно поради обедняването на понятията.

В една от публичните лекции, изнесени в Базел, аз посочих: Хората, които се смятаха за компетентни, при започването на тази война, заявиха тази война не може да продължи повече от четири месеца. Тези хора повярваха, че са изучили социалната и икономическа структура на обществото, след което си изградиха и съответните представи. Обаче тези представи нямаха нищо общо с действителността и ето защо тя ги опровергава напълно. Странно е, че хората не са склонни да се поучават от събитията. След като някой сам е повярвал в собствените си научни представи, сега би трябвало да попита: На какво се дължат моите погрешни заключения? В този случай човекът действително би бил склонен да се поучи от своите грешки. Обаче той продължава да е като потънал в някакъв транс и от същите погрешни предпоставки вади нови заключения, които са в още по-голям разрез с реалния свят, понеже такъв човек чисто и просто не желае да вникне във връзките между нещата. Във всеки случай, когато се опитваме да си обясним тези връзки, налага се да преодоляваме онова неудобство, което днес се преодолява най-трудно именно от хората, занимаващи се с научни въпроси. Подобни личности изобщо не желаят да бъдат смущавани в тясната област, където работят и не искат да прокарват никакви нишки към други сродни области.

За известно време тази тясна специализация беше нещо добро. Обаче ако тя продължава и по-нататък, ако нашата студентска младеж непрекъснато бъде измъчвана с тези едностранчиви методи, произлизащи от една прекалено тясна специализация, тогава нещастията, идващи от бедните и чужди на реалния свят понятия, ще стават все по-големи и по-големи. Навсякъде в държавните и градски институции ще се настанят

хора, които нямат представа от тези неща и ще искат да ги ръководят със закони, понеже понятията им са твърде бедни, за да обхванат действителния свят. Хората просто нямат предчувствие, колко бедни са техните понятия и колко по-богат от тези понятия е действителният свят!

Сега на преден план идва следното: така наречените "специалисти" не бива да узурпират тесните научни дисциплини, нито пък да бъдат задоволявани субективните, егоистични потребности в антропософията, а тези два полюса да бъдат свързани правилно, или с други думи да сме в състояние да оплодим едното чрез другото.

Ние непрекъснато се натъкваме на този факт: Вие също бихте го потвърдили, ако наблюденията Ви са точни: ако в тесните специалности се обръщаме към редовите антропософи, нещата веднага им доскучават! Непрекъснато трябва да се говори по централните теми: душа, безсмъртие, Бог и т.н. Несъмнено, по този начин ще задоволим егоистичните религиозни потребности, обаче едва ли ще предложим на душите онова, от което занапред те остро ще се нуждаят, а именно: Да станат адекватни в условията на действителния свят. Ето защо следва да сме много внимателни, когато търсим връзките между духовно-научното познание и тесните научни дисциплини.

Аз вече посочих колко полезна е книгата на д-р Боос*46, озаглавена "Договорът в областта на общия труд според швейцарското право" След като сега книгата може да се купи навсякъде, отново бих искал да изтъкна нейното значение, понеже тя е истински образец за прокарване на мостове между антропософското духовно-научно познание и една съвсем специална област, каквато е правото.

Колко важно е, че нашите приятели не считат подобни специални изследвания за нещо странично и чуждо, а ги провеждат с такова усърдие, понеже занапред голяма част от живота ще подлежи на едно или друго антропософско проучване. Ако внимателно прочетете и проучите тази книга, Вие ще установите следното: тя обхваща по един непосредствен и жив начин съвсем обикновени подробности от живота, обаче така, че за всеки става ясно този всекидневен живот е пронизан от един познавателен импулс, отговарящ на мировите закони и откриващ далечни исторически перспективи. Вие ще установите и още нещо: Колко огромна е разликата между римското право в тази област и германската взаимопомощ. Ето как в една тясно профилирана област пред нас застават някои от принципите, според които римското и германското право третират човешкото същество. Именно при едно подобно тясно профилирано проучване, каквото е това на д-р Роман Боос, за човека е важно да се извиси до прозрението: занапред ще има нужда от мостове между живота, който се разиграва пред нашите сетива и на които ние

градим нашите социални връзки, и живота, който се влива от духовния свят.

Препоръчвам Ви също да прегледате и последния брой на списанието "Познание и живот", където д-р Боос е публикувал своята статия върху "Основните проблеми на швейцарската политика" Вие ще установите, че въпросите на швейцарската политика могат да бъдат разгледани и от друга гледна точка, различна от тази на журналистическите стандарти. Освен това, Вие ще се убедите, че съществува определена зависимост между културните прояви, например изкуството, и политическите форми на управление.

А сега, след като сте се запознали с духовно-научния подход, залегнал в основата на тази статия, хвърлете поглед и на уводната статия в същото списание: "Смисълът на Реформацията" от Адолф Келер*47. Да, тук имаме един стар маниер на изразяване, който естествено вярва че е съвсем нов. Така че в този брой от списанието Вие ще намерите в непосредствена близост както новаторския, така и старомодния подход към нещата. Разбира се, старомодният говор се смята за умен, за изключително умен, разполагащ с превъзходна логика и остро мислене. Той Ви описва Реформацията с най-високопарни фрази, които не са нищо друго, освен кухи, безсъдържателни абстракции.

Когато човек прочете статията на Адолф Келер тя е добре замислена и спада към най-добрите публикации по тази тема той изпитва умора от непрекъснатото повтаряне на едни и същи абстракции: Реформация поражда свобода на инициативата, свободата на инициативата идва от Реформацията; и така, тази шумна канонада от абстракции ражда само няколко бедни, клети понятия, които нямат нищо общо с действителния свят. Ето кое трябва да бъде преодоляно: тази жажда за абстракции, тези бедни и клети понятия, при които човек сякаш облизва пръстите си от удоволствие, понеже вярва, че казва нещо възвишено и умно, само защото си служи с няколко пълни абстракции.

Вие виждате: Периодически следва да се взема становище относно най-разнообразни проблеми на съвременето, понеже антропософията е тук, не за да ни пренася в някакви измислени светове, а за да ни помогне в овладяването на съвсем конкретни земни цели.

ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 26 Октомври 1917

Събитието, върху което говорих в досегашните лекции, а именно отхвърлянето на определени духовни Същества, наречени от мен Духове на Мрака, от духовния свят и свалянето им в царството на хората през есента на 1879, е от огромно значение. Ние непрекъснато трябва да си даваме сметка за следното: В духовния свят се състоя една война, която

продължи няколко десетилетия. Тази война, започнала в началото на 40-те години, завърши с това, че определени духовни Същества, които години наред се държаха като "подстрекатели" в духовния свят, бяха победени и отхвърлени, свалени тук долу във физическия свят, където е арената на нашата човешка еволюция. Следователно, сега те живеят сред нас и то по такъв начин, че те насочват своите импулси не само в мисловното съдържание на нашите светогледи, но и направо в нашите усещания, в нашата воля, в нашите темпераменти. И хората едва ли разберат цялата важност на днешните събития, а и на тези, които предстоят, ако те не проумеят, че сетивно-физическият свят е свързан с духовния свят, и че едно толкова важно събитие трябва да бъде разглеждано също както се разглежда и едно природно явление. От историческа гледна точка, днес хората са свикнали да приемат за валидни само явленията, които се разиграват в условията на сетивно-физическия свят. Но те отново трябва да признаят валидността и на онези духовни събития, в които сме въввлечени и до които ние се добираме само с помощта на антропософията.

И когато човек обгърне с поглед това важно събитие, той стига до заключението: Да, аз дълбоко съм се заблуждавал, когато съм разглеждал света единствено с понятия и дефиниции, а не чрез едно живо и непосредствено наблюдение. Днес хората имат усещането, че те на всяка цена трябва да изхождат от точно дефинирани понятия, и започват да задават въпросите: Какво точно представлява Ариман? Какво точно представлява Луцифер? Какво представляват отделните Йерархии? така питат те, и си въобразяват, че кога то разполагат с една или друга дефиниция, те вече са вникнали в тяхната истинска природа. Аз и друг път съм илюстрирал цялата несъстоятелност на дефинициите с помощта на един ярък пример, известен още на древните гърци. Естествено, не става дума за една образцова дефиниция, но все пак една от школите в древна Гърция си служи със следната дефиниция: Човекът представлява едно същество, което ходи на два крака и няма никакви пера. Но става така, че на следващия ден идва един от учениците с един оскубан петел в ръце и заявява: Ето едно същество, което ходи на два крака и няма никакви пера. Според дефиницията, това следва да бъде един човек!

Всъщност има безброй много дефиниции, които са съставени по този образец, и голяма част от така наречените "научни дефиниции" се отнасят към действителния свят по абсолютно същия начин. Обаче в антропософията ние не бива да си служим с подобни дефиниции. До най-злополучното познание се стига, когато разчитаме на понятия, на абстракции. Разбира се, ние бихме могли да дефинираме понятието за Духовете на Мрака, за ариманическо-луциферическите Същества, обаче с това няма да постигнем нищо. Когато казваме, че през 1879 Духовете на

Мрака са ако можем да си послужим с този израз свалени от Небето долу на Земята, ние стигаме само до една твърде обща представа. Защото тези Духове на Мрака, които сега бродят всред нас, са от същата категория, от която бяха онези Духове на Мрака, които в древни време на също бяха отхвърлени от духовния свят и свалени тук долу на Земята; техните задачи бяха тясно свързани с Гръцко-латинската епоха. Впрочем техните задачи се отнасяха за цялата Атлантска епоха, но обхващаха и Гръцко-латинската епоха.

Нека сега с помощта на антропософското духовно-научно познание да вникнем в задачите, които бяха поставени пред тези Духове на Мрака в течение на цели хилядолетия. Ние винаги трябва да се съобразяваме с нещо много важно: Мировият ред може да бъде поддържан само чрез това, че определени по-висши Същества, ръководещи нормалното развитие на човечеството, често си служат с други духовни Същества, като ги насочват към съответното място, за да предизвикат някои необходими промени. Ние многократно сме подчертавали, че в древни времена така нареченото "луциферическо изкушение" имаше огромно значение за еволюцията на човечеството. Първоначално луциферическото изкушение възникна от един стремеж на Луцифер. Обаче от този стремеж на Луцифер а по-късно, след Атлантската епоха, Луцифер влезе в съюз с Ариман възникна един противоположен стремеж от страна на "добрите Духове" или Духовете на Светлината. Фактически през онези древни времена Духовете на Мрака макар и по свой начин също искаха да направят нещо добро на хората: те искаха да ги тласнат към абсолютната свобода нещо, за което хората не бяха узрели. Те искаха да пробудят индивидуалното себесъзнание, но човечеството все още не беше готово за това.

Духовете на Светлината отговориха с една противоположна сила; и тази противоположна сила се състоеше в това, че точно тогава човекът беше отблъснат от духовния свят и изпратен на Земята, нещо което Библията символично описва като изгонването от Рая. Всъщност това означава не друго, а че човекът слиза на Земята и вече става зависим от физическите условия, респективно от своите наследствени качества. Луцифер и ариманическите Същества апелираха към неповторимата индивидуалност на всеки отделен човек. Те искаха да предизвикат едно ускорено одухотворяване на човешките същества. Обаче това не биваше да се случи. Защото човекът трябваше да бъде възпитан именно в условията на Земята, да израсне именно чрез силите на Земята. И това стана благодарение на факта, че човекът се оказа вплетен във физически те, в наследствените връзки, които определяха неговото място във веригата на поколенията. Сега на преден план излезе физическият произход, респективно наследствените качества, които човек получаваше от своите

родители. По този начин той беше обременен с чисто земни качества, което съвсем не влизаше в плановете на Луцифер. Духовете на Светлината противопоставиха на Луцифер тъкмо това: Физическата наследствена линия. На човека беше, така да се каже, прикачен един товар, който го правеше зависим от физическия свят. Ето защо всичко, което стои в основата на наследствеността, оплождането, размножението, в основата на любовта, каквато ти изглежда с оглед на земните условия, фактически е свързано с онези духовни Същества, чиито предводител ние познаваме като Яхве и Йехова.

Във всички древни религии ние задължително откриваме символите на зачатие, символите на физическата наследствена линия. Ето защо още в юдейското законодателство, а и в другите езически религии ясно виждаме какво огромно значение се придава на всички подробности, имащи отношение към закона на наследствеността. Хората трябваше да се научат да живеят заедно в своите племена, народи раси. В основата на земните порядки трябваше да залегне не друго, а кръвното родство.

Всичко това беше старателно подготвено по време на Атлантската епоха, но чрез съответните мерки то се повтори главно в Третата Египетско-халдейска културна епоха, а после и в Четвъртата, Гръцко латинската културна епоха. И ние виждаме как тъкмо в онези епохи в които се извърши един вид повторение на Лемурийската и Атлантската епоха, се държеше сметка за расовите, народностни и племенни връзки, накратко, за онези наследствени качества, които се предават чрез кръвта. Жреците на Мистериите, откъдето всъщност главно идват обществените порядки или както бихме се изразили днес "държавният строй" изпитваха удовлетворение, когато виждаха как навсякъде нравите, обичаите и навиците се изграждат според кръвното родство, според принадлежността към едно или друго племе, към един или друг народ. С оглед на кръвното родство те създаваха и законите. Ние не бихме могли да разберем това, което се роди от Мистериите на Третата и Четвъртата следатлантска културна епоха, без едно проучване на расовите, народностни и племенни връзки, което беше провеждано от жреците на Мистериите, а както казах, от тях идваше и цялото законодателство в отделните области на Земята. Общо взето, в отделните области на Земята нищо друго не беше толкова важно, колкото регламентирането на кръвните връзки.

Следователно, в тези времена, когато Духовете на Светлината, така да се каже, се стараеха да регламентират човешките отношения според кръвните връзки, Духовете на Мрака, свалени на Земята заедно с човеците, се стараеха да работят срещу всичко, което има нещо общо с кръвната наследственост. И всичко, което откриваме в тези епохи като бунт срещу кръвно-родствените порядки, като различни учения

естествено, те се разпространяваха от хората, но всъщност бяха инспирирани от Духовете на Мрака всичко, кое то въставаше срещу наследствеността, срещу племенните и расови връзки, което упорито държеше на индивидуалната свобода и искаше да прокарва закони с оглед на индивидуалната човешка свобода, идва тъкмо от свалените Духове. Тези времена се простират до 15 век. Отзвучи от тих откриване навсякъде, защото установените порядки не изчезват веднага след като е настъпил един рязък обрат в развитието. Обаче именно до 15 век ние навсякъде откриваме учения, които са насочени срещу чисто природните връзки, срещу родствените, семейните, народностните връзки и т.н.

И така, ние виждаме двете течения. Едното течение, ако мога да се изразя така, покровителства кръвното родство, течението на Светлината; от другата страна е течението на Мрака, което покровителства всеки опит за разрушаване на кръвните връзки, всеки опит за освобождаване от семейните и наследствени връзки. Естествено, нещата не могат да бъдат прекъснати отведнъж; същото наблюдаваме и в природата. И така, през 1413, която е и границата между Четвъртата и Петата следатлантска културна епоха, нещата не прекъсват отведнъж. Напротив, тези две течения съществуват и в наши дни. Защото след 19 век, след важните събития, за които стана дума, ние виждаме как се появява нещо съвсем различно аз вече загатнах за това появяват се определени свръхсетивни Същества от Йерархията на Ангелите и точно те са тези, един вид потомци на древните Духове на Мрака, които след 1879 живеят сред нас тук долу на Земята. Дотогава те изпълняваха своите задачи горе на Небето, докато техните родственици, които предприеха това, което току-що описах, бяха на Земята още от Лемурийската, от Атлантската епоха насам.

И така през 747 преди Мистерията на Голгота ние имаме един поврат в развитието; през 1413 след Мистерията на Голгота имаме друг поврат, а през 1879 имаме онзи поврат, който е изключително важен за нас.

През цялото това време Духовете на Мрака работят тук долу на Земята, докато друга тяхна разновидност, т.е. Духове на Мрака, които са сродни с тези, работещи долу на Земята, се намират горе в духовния свят. През 1841 започна битката, която описах. Сега обаче "горните" Духове слязоха на Земята и се присъединиха към "долните" Но силата на старите "подстрекатели", т.е. последиците от действията на Духовете на Мрака, които имаха своите задачи в Египетско-халдейската, в Гръцко-латинската и изобщо от Лемурийската и Атлантската епоха насам, тази сила постепенно угасна; и сега започнаха да се проявяват главно онези Същества, които бяха свалени на Земята през 1879. Докато, така да се каже, техните братя губеха своята мощ, започнаха да набират сили тъкмо тези Духове. Така че всъщност от последната третина на 19 век имаме

един пълен обрат на всички отношения. Продължаващите да действуват Духове на Светлината положиха достатъчно усилия за утвърждаването на кръвните, племенни, расови връзки и т.н., защото в хода на еволюцията всичко си има своето точно определено време. Онова, което беше постигнато за утвърждаване на кръвните връзки, не беше никак малко. Ето защо с настъпването на новото време Духовете на Светлината се промениха по такъв начин, че сега именно те инспирираха хората с новите импулси на свободата, с едни или други свободни идеи, сега именно те си поставиха задачата да утвърдят индивидуалността на човека. А Духовете на Мрака, които са родственици с древните духове на Мрака, сега получиха задачата да работят в областта на кръвните връзки.

Всичко онова, което беше "добро" за древните времена, или по-добре казано, което се ръководи от Духовете на Светлината, след 19 век то е предоставено в ръцете на Духовете на Мрака. Така че от тогава насам древните импулси, основаващи се на расовите, племенни и народностни връзки, с една дума, основаваща се на кръвта, преминаха под властта на Духовете на Мрака; от тогава насам Духовете на Мрака, които по-рано бяха "подстрекатели" в името на свободата, започнаха да влагат в човека именно регламентирането на кръвните връзки.

Следователно, Вие се убеждавате, че дефинициите не вършат работа. Защото ако дефинираме Духовете на Мрака според задачите им в древните времена, получава се точно обратното на тяхната мисия след 19 век. В древните времена Духовете на Мрака имаха следната основна задача: Да работят срещу наследствените качества на хората; а след последната третина на 19 век те изостават, те просто искат да изостанат и непрекъснато да насочват хората отново към племенните, кръвни и наследствени връзки.

Тези неща са един вид продължение на истината, обаче на една истина, която днес е до голяма степен неудобна на хората и те изобщо не искат да чуят за нея, понеже хилядолетия наред те са се осланяли с пълно доверие на кръвните връзки. И само за собствено удобство те предоставят тези свои навици да преминат в ръцете на Духовете на Мрака. И така, виждаме, че именно през 19 век започва едно ново позоваване, едно осланяне на племенните, народностни и кръвни връзки и за всичко това се говори като за нещо идеалистично, докато всъщност тук сме изправени пред началото на едно упадъчно явление, което засяга цялото човечество. Защото ако всичко онова, което беше изградено върху господството на кръвта, означаваше истински напредък, докато кръвта беше под властта на Духовете на Светлината, сега, под властта на Духовете на Мрака то се превърна в едно упадъчно явление. Духовете на Мрака ще полагат върховни усилия както и по-рано те полагаха усилия, за да подстрекават, за да култивират у хората чувството за свобода, когато за наследствените

качества отговаряха напредващите Духове, така през следващите три епохи от общочовешката еволюция, т.е. до очакваната планетарна катастрофа, те ще обременят човечеството с необходимите упадъчни качества тъкмо чрез "консервирането" на старите наследствени връзки и чрез произтичащата от тях душевна нагласа.

Тук ние отново стигаме до една точка, при която трябва да запазим пълна будност на съзнанието. И ние никога не бихме могли да разберем настоящия момент, ако не знаем каква смяна на функциите настъпи тъкмо през последната третина на 19 век. Ако един човек на 14 век говори за идеала на расите, за идеала на националностите, той изхожда от прогресивните качества на човешкото развитие; ако един човек днес говори за идеал, свързан с расовите и племенни връзки, той изхожда от ретроградните, от упадъчните импулси на човечеството. И когато той вярва, че под формата на тези така наречени идеали, той предлага на човечеството нещо добро, нещо прогресивно, това е една неистина. Защото нищо друго няма да тласне към упадък съвременното човечество така, както идеалите, опиращи се на кръвните, наследствени и расови връзки. Нищо друго няма да смути истинския напредък на човечеството, както обстоятелството, че идеалите на един или друг народ ще попаднат под влиянието на голи фрази, чиито корени са скрити в миналите векове, където те са били един вид "консервирани" от луциферическо-ариманическите Същества, докато истинските идеали следва да бъдат онези, които можем да извлечем не от кръвта, а от самия духовен свят.

И Христос, който отново трябва да се яви в хода на 20 век, и ще се яви по един особен начин, няма никаква представа за онези така наречени идеали, които имат в главите си днешните хора. Защото както Съществото от Йерархията на Архангелите, което ние наричаме Михаил, е било наместник на Яхве в миналите времена, така и чрез онези функции, които му бяха възложени след 1879, то ще бъде наместник на Христос, на Христовия Импулс, който има следната цел: Вместо чисто природните кръвни връзки, да изгради духовни връзки между хората. Защото напредъкът може да бъде постигнат, само ако хората изградят духовни връзки и се борят за тях в условията на ретроградното упадъчното развитие, което в известен смисъл е нещо напълно природосъобразно. Повтарям: Ретроградното развитие е напълно природосъобразно. Защото също както остарелият човек не може да остане в своята детска възраст, а с тялото си се включва в едно ретроградно развитие, такъв период на ретроградно развитие настъпи и за цялото човечество. Ние сме оставили зад себе си Четвъртата епоха и се намираме в Петата епоха; Шестата и Седмата епоха, наред с Петата, ще означават един вид остаряване на съвременния свят. Да се вярва, че старите идеали ще продължат да живеят, е толкова разумно, колкото и да

се вярва, че човекът цял живот трябва да срича буквите, само защото е трябвало да мине през този етап като малко дете. Също толкова абсурдно е, ако занаятчийски някой поиска да ни убеди: по лицето на Земята ще се утвърди един социален строй, опиращ се на кръвната съпринадлежност към един или друг народ. Ето как звучи гласът на Уилсън, гласът на Ариман.

Естествено, признаването на една такава истина е твърде неудобно; днес е много по-удобно да сме в съгласие с цялата фразеология, която залива Земята. Обаче ходът на историята не се определя от голите фрази, а от импулсите, идващи от духовния свят. Всичко онова, което е невалидно за Петата, Шестата и Седмата епоха, няма никакво бъдеще, дори да се прокламира по един толкова удобен, толкова убедителен начин, както това прави Удроу Уилсън в своята Програма.

Днес съществуват достатъчно много хора, които отхвърлят такива общочовешки истини, понеже те са в разрез с установените наследствени и кръвни връзки. Обаче това са общочовешки истини и те не са дошли от Земята, а са извлечени от духовните светове. Колко ужасяваща е реакцията на онези, които днес тласкат почти целия свят срещу истинския напредък на човечеството, без да влагат нищо в голата фраза за "освобождаването на народите". И скоро ще се види, дали поне един малък кръг хора ще се издигне над кръвно-родствените предразсъдъци, над фразеологията, която се шири по света, и която не означава нищо друго, освен видимия израз на духовното събитие от Ноември 1879.

Съвременните събития бяха предсказани от посветените духове на всички народи. Да, те бяха предвидени и предсказани, и беше обърнато внимание върху следното: най-реакционните възгледи ще бликнат именно от кръвта, понеже ще се наложи убеждението, че тъкмо тези реакционни възгледи са най-висшите! Обаче ние трябва да обхващаме тези неща с верен поглед и да не бъдем повлиявани от фразеологията, която се шири по света. Трябва да се издигнем поне малко до там, че да разбираме знаменията на времето. Естествено, хората могат да изберат и другия път, който се определя от предразсъдъците на кръвта: Тогава те ще се присъединят към ретроградните, низходящи течения, чиито предвестници са вече тук. Спрямо тях, ние сме длъжни да останем в пълна будност на съзнанието и да им противопоставим силите, които са възходящи. Защото низходящото идва от само себе си.

Ние трябва да доловим, къде животът се издига и къде той пропада. Не бива да изпадаме в безумния предразсъдък, да отбягваме низходящия живот като казваме: аз не искам да имам нищо общо с Луцифер, аз не искам да имам нищо общо с Ариман. В нашите лекции аз често съм порицавал този безумен предразсъдък, понеже е напълно редно да се съобразяваме с Духовете, които участвуват в поддържането на мировия

ред. Ако не се съобразяваме с тях и ги оставяме извън нашето съзнание, тяхната сила нараства. Ние ще се ориентираме в историческите събития, само ако имаме представа за импулсите на възходящия и на низходящия живот. И в този случай ние трябва да останем далеч от всякакви симпатии и антипатии.

Напоследък в областта на естествената наука възникнаха две направления, едното от които аз нарекох гьотеанизъм*48, другото е известният на всички дарвинизъм. Проследете моите съчинения от самото начало и Вие ще се уверите: Аз никога не съм отхвърлял огромното значение на дарвинизма. Имаше дори хора, които твърдяха, че съм писал в подкрепа на Дарвин и че самият аз съм изпаднал в материализъм. Лесно е да се досетим за истинския произход на подобни твърдения, и хората, които ги разпространяват, най-добре знаят, че те не са верни. Ако действително проучите моите съчинения, Вие ще установите, че аз винаги съм отдавал заслуженото на дарвинизма, но и че винаги съм му противопоставял гьотеанизма, или идеята за развитието на живота. Аз винаги съм се опитвал да свържа Дарвиновата теория с гьотеанизма. Защо? Защото тъкмо в гьотеанизма живее възходящата линия, или казано с други думи преходът от чисто физикалното състояние в едно органическо развитие.

Колко често съм посочвал онзи разговор между Гьоте и Шилер, в който Гьоте скицирал своето прарастение и когато го показал на Шилер, последният възкликнал: Но това е само една идея! На което Гьоте отговорил: В такъв случай, аз виждам моята идея с очите си! Защото той навсякъде виждаше духовното. У Гьоте имаме едно ново еволюционно учение, което носи в себе си устрема към най-висшите сфери и което може да бъде приложено в областта на душата и Духа. Ако в своето учение за метаморфозата Гьоте постави само началото на органическото развитие, то в Петата следатлантска културна епоха ние стигаме до еволюцията на Духа, защото, както казах в предишните лекции, човекът все повече и повече се вглъбява в себе си. Гьотеанизмът може да си извоюва велико бъдеще, защото цялата антропософия следва неговата линия на развитие. Дарвинизмът разглежда физическото развитие само от физическа гледна точка: външни импулси, борба за съществуване, естествен подбор и т.н., като по този начин той представя низходящото развитие, изобщо всичко онова, което великите импулси от миналите времена слагат като свой отпечатък върху органическия живот. Ако искаме да разберем Дарвин, ние трябва да обобщим всички закони, които са били изнамерени в миналото. Ако искаме да разберем Гьоте, ние трябва да се извисим до новите закономерности, които ще определят бъдещото развитие на човека и света. Необходими са и двете направления. И грешката не се състои в това, че тук съществува

гьотеанизъм, а там – дарвинизъм, а в това, че хората искат да се придържат или към едното, или към другото направление, а не към едното и към другото. Ето кое е важното!

Занапред, колкото и да остарява, човекът ще може да става все по-млад и по-млад, стига да приема в себе си импулсите от духовния свят. Приеме ли в себе си импулсите от духовния свят, независимо от белите си коси и бръчки, той ще става все по-млад и по-млад, понеже вече разполага с онези импулси, които ще пренесе през Портата на смъртта. Обаче когато върви натам само с тялото си, той не може да се подмлади. Тогава той съизживява с душата си всичко онова, което изпитва тялото. Разбира се, човекът не може да избегне побеляването на своята коса, обаче той може да дари побелялата си глава с една млада душа, само ако черпи от изворите на духовния живот. Така развитието на човечеството през Петата, Шестата и Седмата епоха ще напредва в смисъла на извинете ме за странния израз в смисъла на белокосата Дарвинова теория. И ако хората искат да избегнат онази катастрофа, която може да бъде сравнена с планетарната смърт на Земята катастрофата на бъдещето те трябва да извлекат необходимите младенчески сили от учението за метаморфозата, от спиритуалното еволюционно учение, което се съдържа в гьотеанизма. Това спиритуално еволюционно учение трябва да бъде пренесено през бъдещата катастрофа, също както и индивидуалният човек пренася подмладената си душа през Портата на смъртта.

Поради обстоятелството, че човекът ако мога да си послужи с този израз слезе от Небето тук долу на Земята, а наред с него и онези Духове на Мрака, които положиха достатъчно усилия за неговото освобождаване, за неговата свобода през епохите, когато в сила бяха законите на наследствеността, расата и кръвта, чрез всичко това човекът успя да се свърже със Земята. Делото на Луцифер и Ариман беше превърнато в нещо добро, понеже благодарение на тих човекът успя да се свърже със Земята.

Ако си послужим с тази схематична рисунка, бихме могли да кажем: Човекът беше свързан с целия Космос, включително и със Земята (виолетов кръг), още преди делото на Луцифер; а после той се свърза със Земята (жълт кръг) чрез това, че в него бяха вложени наследствените качества, както ги нарича естествената наука или ако искаме да се изразим с езика на Библията "наследствения грях" Ето как човекът, когото тук схематично представям с тези осем кръста, беше превърнат в съставна част на Земята. Вие виждате, че в случая Луцифер и Ариман са служители на прогресивните духовни сили.

Но развитието продължава нататък. Ние живеем във времето, когато човекът се намира на Земята и е свързан с нея. Луциферическо-ариманическите Духове, Духовете на Мрака, също бяха свалени на

Земята. Благодарение на тях човекът отново ще бъде освободен от прегръдката на Земята, ще бъде откъснат от Земята, като една част от душевно-духовната му същност ще бъде върната в духовния свят. И

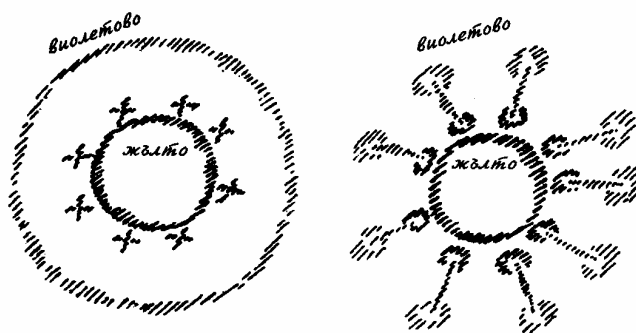

Рис. 9

постепенно човечеството трябва да осъзнае: ние не сме от тази Земя, ние не произлизаме от тази Земя. Занапред човекът трябва да крачи по Земята и да си казва: Несъмнено, с моето раждане аз влизам в едно физическо тяло, но това е само един преходен стадий. Всъщност аз оставам в духовния свят и съм наясно, че само една част от моето същество е свързана със Земята, така че като цяло аз съвсем не напускам онзи свят, в който се намирам между смъртта и поредното ново раждане. Тъкмо този усет за съпринадлежност към духовния свят трябва да бъде развит от всички нас.

В предишните столетия хората не искаха да разберат физическото тяло и прибягваха до един погрешен аскетизъм, вярвайки че извисяват душите си с всевъзможните правила за умъртвяване на сетивата. Всъщност човекът не е земно същество, а принадлежи на целия Космос. Но този основен факт може да бъде разбран не чрез различните форми на аскетизъм, а чрез непосредственото свързване със субстанциалните, жизнени или етерни сили на Земята. Физическата наука само ни подготвя за това, което предстои. Припомнете си, колко зависим беше древният човек от мястото си на раждане, и това беше така до 15 век, до края на Гръцко-латинската епоха. За онези времена това беше нещо добро, но то не бива да остане най-главното в хода на по-нататъшната еволюция.

Да, душевното съзнание трябва да бъде откъснато от Земята, както и физическата наука чрез Коперниковото учение откъсна човека от Земята, макар и само по отношение на физическата действителност. Това учение превърна Земята в една микроскопична частица от Космоса; и първоначално това стана само в пространствен смисъл. Благодарение на Коперниковото учение човекът вече беше макар и тези думи да звучат твърде абстрактно пренесен навън в сферите на Космоса. Обаче тази

тенденция ще продължи. Разбира се, тя не бива да бъде погрешно пренасяна в областта на физическия живот. Физическият живот си има свой собствен път на развитие. Вземете например Америка; тук нямам предвид нейното коренно население. Вие знаете, че в по-ново време натам се отправиха големи човешки маси, съставени главно от европейци. И ако човек внимателно наблюдава тези преселници, след време ще установи, че физическият живот далеч не остава независим от физическата земна почва: Американците, които всъщност са европейци, но са се преселили в Америка макар и това днес да не е толкова подчертано, то все пак е вярно -, те постепенно придобиват качества, които напомнят за древните индианци: например ръцете им придобиват друга дължина, различна от тази, която са имали в Европа; с една дума, преселвайки се в Америка, хората започват да се приспособяват към специфичните физически условия там. Тази констатация отива още по-нататък: има голяма разлика във физическата конструкция на западните и източните американци. Ето какво означава приспособяване към средата. В Америка европейецът макар и само във физически смисъл се индианизира. И ако сега душата просто следва този физически процес, какъвто беше случаят през миналите епохи, тогава отново би се съживила една индианска култура, разбира се, в своята европейска фаза. Звучи парадоксално, но отговаря на истината. Занапред човечеството не може да остане свързано със своята естествена, физическа среда; душите ще станат свободни. И тогава, дори да усеща влиянието на околната физическа среда, дори тялото на европейца да се индианизира след преселването му в Америка, тогава човекът се откъсва от земните физически условия и става поданик на духовните светове. А в духовните светове няма раси и националности; там са в сила друг вид връзки.

Ето как изглеждат нещата, които следва да бъдат разбрани, що се отнася до големите, епохални събития, разиграващи се на Земята, естествено, ако човек не иска да остане извинете ме за изрази един дръвник, който представя отдавна отживелите предразсъдъци за нови идеали.

ТРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах 17 Октомври 1917

Нека да продължим нашето обсъждане и да си изградим една достатъчно добра основа за точна преценка на важните събития, които се разиграват днес пред човешките души, а човекът е вплетен в тях и те имат много по-голямо значение, отколкото някой предполага. Опитвах се да обясня, как скритият фон зад тези събития е свързан с ред драматични процеси в духовния свят. Аз посочих, как от началото на 40-те години до началото на 1879 в духовните области на света се разрази една решителна

битка, една от онези битки, които често се повтарят в еволюцията на света и човечеството и които хората са свикнали да представят под образа на борещите се срещу Змея Архангел Михаил или Св. Георги. Една такава победа на Михаил срещу Змея беше спечелена в полза на духовните светове през 1879, Духовете на Мрака, които се противопоставяха на Архангел Михаиловите импулси бяха свалени от духовното царство и от тогава те господствуват, както казах, в чувствените, волевите, душевните импулси на хората. Така че ние можем да разберем сегашните събития само тогава, когато насочим душевния си поглед към тези, бих казал, бродещи всред нас духовни Същества.

Естествено, сега пред нас възниква въпросът: В какво главно се състоеше тази битка, която се разрази в духовния свят от 40-те до 70-те години на 19 век, и в какво се състои другата битка, респективно, в какво се състои задачата на свалените долу Духове на Мрака след Ноември 1879.

Само внимателните и точни описания ще ни позволят да надникнем зад кулисите на мировата история и да разберем какво всъщност лежеше в основата на тази битка. Нека днес да посочим как тази битка в духовните светове се отрази в земните, в човешките области. Аз често съм обръщал внимание върху следното: Как в началото на 40-те години от 19 век настъпи една повратна точка в развитието на съвременната култура, която даде решаващ тласък за утвърждаването на материализма. Естествено, за тази цел бяха необходими решителни събития в духовния свят, които после бяха продължени и долу в условията на физическия свят. Ако искаме за проследим земните последици от духовните събития, ние трябва да посочим две важни подробности.

Първо, до каква голяма степен напредна чисто материалната култура на разума през 50-те, 60-те и 70-те години на миналия век: съвременното човечество едва ли може да си даде точен отговор, това ще сторят бъдещите поколения. Ние бихме могли да кажем: Ако някой проследява по-интимните особености на съвременното човечество, той ще забележи, че по отношение на понятията и тяхното формиране, по отношение на критиката и остроумието, в никоя друга епоха освен в сегашната материалистична епоха не е на стъпвал такъв подем, какъвто е налице през последните десетилетия. Защото цялото мислене, което се стреми към различни технически изобретения, към критически анализи и формиране на остроумни понятия, е по същество материално мислене, свързано с физическия мозък. Ако в качеството си на материалист, някой поиска да изрази мнението си по този въпрос, той с чиста съвест би могъл да заяви: Никого човечеството не е било толкова умно, колкото през последните десетилетия! Същото ще констатираме и ако вземем съвременната литература тук аз нямам предвид само така наречената

художествена литература -, а именно: Никога досега не са били създавани толкова ясно очертани понятия и никога досега критическите анализи не са били толкова прецизни. Обаче всичко това, което се прояви в човешките души, е само отражение на онези Духове на Мрака, по-точно, на тяхната надежда за победа в духовните светове през 40-те, 50-те, 60-те и 70-те години.

Те се стремяха, ако мога да си послужа с този израз, да получат в ръцете си едно прадревно наследство на човечеството. В какво се състоеше това прадревно наследство? Вчера аз прочетох: През миналите хилядолетия напредващите Духове на Светлината ръководеха човечеството с оглед на кръвните връзки и групираха хората според съответните семейни, племенни и расови връзки, така че събираха в малки или големи общности онези, които си принадлежаха в смисъла на една обща прадревна Карма, засягаща човечеството и света. Ето защо и самите хора виждаха в кръвните връзки едно от средствата, за да изпълнят своите задачи, свеждащи се до това, да внесат в общата Карма на човечеството всичко онова, което можеха да получат от Земята. А кръвните връзки идват не от другаде, а от Земята.

Ако насочим поглед към 20-те, 30-те години на 19 век, когато душите, които после се инкарнираха в човешки тела, все още бяха в духовния свят, ако насочим поглед към духовния свят от онова време, което предшестуваше материалистичната епоха, ние ще установим, че тези души, които искаха да слязат долу, носеха в себе си определени импулси, а тези импулси между другото водеха началото си от там, че в течение на хилядолетията, колкото пъти са слизали на Земята, съответните души са били свързани чрез кръвните връзки с тези семейства, с тези племена, с тези народи и с тези раси. С оглед на тези стари връзки, през втората половина на 19 век определен брой души трябваше да решат своето инкарниране в тези или онези човешки тела. Защото съответните Духове на Светлината, влагайки своите импулси в човешки те души насочват общочовешката еволюция именно според старите кръвни връзки. Следователно, в човешките души, обитаващи духовния свят, бяха налице определени импулси, според които те трябваше да се включат по един или друг начин в старата Карма на човечеството и да се инкарнират в телата на онези хора, на които да се родят в края на 19 и началото на 20 век. И така, Духовете на Светлината държаха в свои ръце развитието на тези души и го насочваха, бих казал, според старите критерии.

Но Духовете на Мрака, за които вече стана дума, също претендираха за тази ръководна роля. Те искаха да отстранят Духовете на Светлината, респективно техните импулси, и да вложат в човешките души своите собствени импулси. Ако през 1879 Духовете на Мрака биха спечелили битката, тогава би се утвърдила една съвсем друга връзка между

човешките тела и човешките души, коренно различна от тази, която е в сила за родените след 1879. Повечето души биха се инкарнирали в други човешки тела, и би тържествувал онзи еволюционен план, към който се стремяха Духовете на Мрака. Обаче това не се получи. И причината, за да не се получи, е в победата на Архангел Михаил над Змея през есента на 1879.

Тази битка намери своето отражение на Земята през 40-те, 50-те, 60-те и 70-те години под формата на една нарастваща критичност, на едно нарастващо остроумие и т.н. Често съм посочвал следното: Зад видима та фасада на нещата се прониква не чрез спекулация, а само чрез истинско духовно наблюдение. Спекулацията на ума никога не би могла да се досети, че току-що изброените душевни качества, са само един вид продължение на битката, разиграла се в духовните светове поради необходимостта от регламентиране на кръвните връзки, размножението и т.н. Тези неща трябва да бъдат внимателно наблюдавани. Защото ако никой вярва, че би могъл да си обясни истинските зависимости между физическия и духовния свят с помощта на мозъчното мислене, той дълбоко се заблуждава. Обикновено хората стигат до напълно погрешни изводи, понеже прибягват до всевъзможни схеми и външни логически правила, които са заимствани от принципите на естествената наука. Обаче тези правила са валидни само за физическия свят; те не са валидни за съотношенията между физическия и духовния свят. Това беше едната важна подробност битката за кръвта.

Другата важна подробност, свързана с физическото отражение на въпросната духовна битка, се свежда до бурното процъфтяване на спиритизма през 40-те години. Определени, и то не толкова тесни кръгове, се опитаха да изследват духовните процеси с помощта на медиуми, или с други думи, по един чисто материален начин. Ако тези експерименти биха успели, тогава Духовете на Мрака щяха да се окажат достатъчно силни, за да спечелят битката срещу последователите на Михаил през 1879, и тогава спиритизмът би се радвал на извънредно голямо разпространение по света. Защото спиритизмът не може да бъде импулсиран само от Земята, той има своите корени в другия свят, той е дирижиран от другия свят. Нека да сме на ясно: Тук не важи принципът "или или", който е толкова удобен за днешните хора, които заявяват: ние или признаваме този факт, или го отхвърляме. Нещата съвсем не стоят така. По същество това, което се разигра в областта на спиритизма, е една намеса на духовния свят, която много често се отразяваше по най-драстичен начин върху човешките съдби, и като цяло, тя беше една последица от изгубената битка в духовния свят. Тук се крие и причината за онова настъпление, за онова корумпиране на спиритизма, за което стана дума. Ако Духовете на Мрака биха спечелили битката през 1879,

спиритизмът щеше да се превърне в единствената връзка на хората с духовния свят.

В този случай днес ние щяхме да живеем в един свят на неопишуемо остроумие, на едно остроумие, което би завладяло всички области на човешкия живот. Борсовите спекулации и ред други неща, които днес не са замислени по най-добрия начин, тогава биха ставали с извънредна лекота. Това е едната страна. От друга страна обаче, хората и то най-широки кръгове биха поискали да задоволят духовните си потребности именно чрез медиумите, чрез спиритизма. Следователно, от едната страна материален разум, а от другата страна форма за общуване с духовния свят, основаваща се на понижено съзнание: Ето какво възнамерявах да постигнат Духовете на Мрака. Преди всичко, тези Духове на Мрака искаха да попречат на това, което неусетно трябваше да настъпи след тяхното поражение през 1879: действителната поява на духовни опитности, на духовни изживявания в човешките души.

Ако Духовете на Мрака бяха спечелили битката, такива духовни опитности, каквито срещаме в антропософски ориентираната Духовна наука, щяха да бъдат невъзможни. Защото Духовете на Мрака щяха да задържат този интензивен духовен живот горе в духовния свят. Непосредствените духовни опитности можаха да възникнат а занаят те непрекъснато ще нарастват да, те можаха да се появят като една друга възможност, наред с материалния разум и спиритизма, само поради поражението, което претърпяха Духовете на Мрака.

Напоследък аз не случайно повтарям: Днешната епоха е в много по-голяма зависимост от духовните влияния,отколкото си представят. Колкото и материалистична да е нашата епоха, а тя се стреми да стане още по-материалистична, това не променя основното: духовните светове ще се откриват на хора се по-голяма сила във все повече области! Макар и днес това да не става по най-добрия начин, духовните влияния могат да бъдат доловени навсякъде. Днес повечето хора изпитват някакво неудобство спрямо духовните влияния и мнозина се срамуват да ги споделят с другите -, макар че много от нещата, които хората вършат, много от техните начинания, се осъществяват само защото, примерно, те сънуват един или друг сън, и между образите на съня, се промъква едно истинско духовно влияние.

Запитайте днешните поети защо те са станали поети. И може би те ще споделят с Вас следната характерна опитност: Преди време като на сън те са усетили един полъх от духовния свят, и после този полъх се превръща в импулс за тяхното поетично творчество.

Има и други хора, които, примерно, са станали основатели на вестник или списание: попитайте ги защо са предприели тази стъпка аз Ви съобщавам факти, а не предположения -, и те също ще се върнат към така

наречените сънища, които обаче не са нищо друго, освен пренасянето на определени духовни импулси от духовните светове в условията на сетивния свят. Съществуват много примери и в други области, много по вече отколкото хората си представят, само че малко хора споделят тези духовни опитности, понеже знаят, че ако никой каже: Аз предприех това или онова, защото на сън ми се яви този или онзи, в отговор ще чуе само подигравки и присмех. Ето защо хората научават толкова малко за онова, което днес става между тях. Това, което наблюдаваме спорадично тук или там, е само авангардът на нещо, което все повече и по вече ще нараства: Духовните пориви ще обхванат хората именно защото Михаил победи Духовете на Мрака през 1879. Антропософската Духовна наука възникна поради същата причина. В противен случай съответните духовни истини биха останали в духовния свят и не биха намерили достъп до човешките мозъци, изобщо не биха съществували за физическия свят.

Ето как Вие стигате до съвсем нагледни обяснения за Духовете на Мрака и техните намерения през 40-те, 50-те, 60-те и 70-те години и за тяхната борба в духовния свят срещу привържениците на Михаил. Сега от 1879 те са тук долу, между хората. И все пак те не постигнаха онова, към което се стремяха: спиритизмът не стана всеобщо убеждение на хората; от друга, материалистична гледна точка, хората не станаха чак толкова умни, че да се самоунищожават от много ум. Рано или късно, духовните истини ще пуснат корени всред хората.

Обаче Духовете на Мрака са тук, всред нас. И за да забелязваме тяхното присъствие, ние трябва да сме напълно будни. Защото в близкото бъдеще най-опасното нещо ще бъде, ако несъзнателно се изложим на влияния, за които не подозираме че са налице; тъй като, дали човек ги разпознава или не, това не променя тяхната реална същност.

По лицето на Земята се разиграват сложни процеси и събития и Духовете на Светлината участвуват в тях по един правилен начин, обаче Духовете на Мрака се стремят да внесат в тези процеси и събития пълна обърканост, пълно безредие. Аз вече посочих един пример за такова безредие, и той е наистина парадоксален. Аз казах: Занапред човешките тела ще се развиват така, че те ще стават все по отворени за влиянията на духовния свят, но на свой ред материалистическият светоглед, който ще се разпространява все повече и повече, следвайки указанията, идващи от Духовете на Мрака, ще работи срещу тях, и то с материални средства. Ето защо Духовете на Мрака ще инспирират своите, бих казал, хазяи, хората в които те пребивават, да изнамерят такива лекарствени средства, с които да и иницират децата, така че още в ранна възраст поривът към спиритуалност, към духовност, да бъде окончателно прекъснат. Както днес телата биват имунизирани срещу една или друга болест, в бъдеще децата ще бъдат имунизирани с определена субстанция тя ще бъде

произведена на всяка цена -, така че чрез тази имунизация хората ще бъдат предпазени от склонността да поражда в самите себе си всевъзможните глупости, свързани с духовния живот, естествено тук "глупости" е казано в чисто материалистичен смисъл.

Тази тенденция е вече в ход, макар и най-вече в областта на литературата, където впрочем тя е безвредна. Наскоро споменах пред Вас, че напоследък образовани медици издадоха свои книги върху патологията на различни гении. Главният стремеж е всичките, Конрад Фердинанд Майер, Виктор Шефел, Ницше, Шопенхауер, Гьоте, да бъдат разбрани чрез доказването на едни или други техни патологични особености. И най-фрапантното е че такива хора се опитват да разберат от патологична гледна точка не друг, а Христос Исус, от патологична гледна точка се опитват да тълкуват самите Евангелия. Вече излязоха две книги, които обясняват възникването на християнството с това, че в началото на нашето летоброене, една душевно и духовно абнормна личност се подвизавала в Палестина под името Исус, като впоследствие болестните му прояви заразили хората с това, което наричаме християнство. Да, вече са написани две книги върху патологията на Христос Исус.

Но това са, както казах, безобидни литературни опити. Обаче основната тенденция е ясна: Да се открият такива лекарствени средства, които след съответните имунизации ще блокират естествената склонност към духовни идеи, така че през целия си живот хората ще вярват единствено в сетивната материя. И както медицината черпи средства от туберкулозата, от охтиката пардон! Моля да ме извините от своята собствена охтика, и е въвела масовата имунизация срещу тази болест, така и в бъдеще ще се правят масови имунизации против влечението към духовния свят! Този е само един от парадоксите, които ще зачестят още в близкото бъдеще, за да се внесе обърканост във всичко онова, което Духовете на Светлината свалиха долу на Земята след тяхната победа в духовния свят.

Естествено, за целта трябва да бъде внесена преди всичко обърканост във възгледите, в светогледите на хората; преди всичко трябва да бъдат деформирани техните понятия, техните представи. Тук сме изправени пред една голяма, сериозна опасност и трябва да запазим пълно самообладание, пълна яснота на съзнанието. Точно в тази област от живота се подготвят бъдещите събития.

Аз преднамерено и много внимателно подбирам моите изрази. Казвам "подготвят" и имам ясното съзна ние, че когато някой говори за "подготовка", след като сме свидетели на всичко, което се случи през после дните три години, в думите му следва да търсим едно сериозно предупреждение. Защото който прониква по-дълбоко в нещата, знае, че

става дума именно за подготовка. Само повърхностният наблюдател може да вярва, че онова, което вече не е "война" в стария смисъл на тази дума, ще приключи утре или в друг ден с някакъв "мир". Несъмнено, мнозина ще повярват на официалните изявления, когато външната обстановка се промени в една или друга посока, обаче хората така и няма да стигнат до това, което дреме под повърхността.

Колко вълнуващо е, независимо дали го правим в голям или малък мащаб, да насочим поглед към десетилетията след 40-те години на 19 век. През изтеклите седмици ние стигнахме до една обща характеристика на събитията, която в известен смисъл ще се опитам да задълбоча и в днешната лекция. Когато разглеждаме някои забележителни, представителни личности а в тях намират израз духовните импулси на общочовешката еволюция тогава откриваме как дори и в най-малките подробности се потвърждава онова, което проблясва като общо познание у всеки един от тях. Ще си послужи с един наглед незначителен пример.

Досега много хора са коментирали Гьотевия "Фауст" Много хора са обяснявали Гьотевия "Фауст". Един от онези, които са го обяснявали, и то не повърхностно, а в известен смисъл задълбочено, е Освалд Марбах *49. Впрочем литературните историци са най-повърхностни в интерпретациите на "Фауст", понеже тяхната академична професия е да разбират нещата, което често е пречка те действително да ги разбират. И Освалд Марбах казва добри думи за Фауст в своята книга: "Гьотевият Фауст I и II част, коментиран от Освалд Марбах", само защото той не беше литературен историк. Той е говорил върху "Фауст" в Университета на Лайпциг, където е изнасял основните си лекции по математика, механика и технология. Всъщност днес задълбочаването в механиката и технологията на Марбах е едно много по-добро средство за разгадаване на мировите тайни, отколкото "съвременната наука" на днешните литературни историци. И при Освалд Марбах ние срещаме нещо твърде забележително. Той изнася лекции върху Гьотевия "Фауст" през 40-те години, а после изведнъж престава да говори на тази тема, нито през 60-те, нито през 70-те години. Едва в края на 70-те и през 80-те години той отново започва да изнася лекции върху Гьотевия "Фауст". В междинното време той изнася лекции само по математика, механика и технология, с други думи, посвещава се на онези дисциплини, при които всеки има възможност, особено през този период, да засили своето остроумие, своята критика. Много интересен е неговият предговор към книгата: "Моите лекции в Лайпциг върху Гьотевия "Фауст" датират от преди 30-40 години" книгата излезе през 1881 "и едва напоследък, през 1875 аз отново започнах да изнасям лекциите си върху Гьоте. Защо се получи толкова дълго прекъсване? Причините са много: външни и вътрешни, обективни и субективни. Аз остарях, академичната младеж също; с всеки нов семестър

идваха все по-намръщени и конфликтни студенти" хората станаха поумни, но за Марбах те станаха "по-намръщени" "постепенно изчезна непосредственият интерес към Духа, навлязохме в една епоха, когато ползата измести красотата. След 30-те години, "вслушвайки се по-скоро в нуждата, отколкото в моя собствен подтик". Аз отстраних философията и поезията от моята академична дейност, ограничавайки се в точните науки: Математика, физика, технология."

Ето какво става в епохата на материалистичния разум. Това изречение от предговора е много, много интересно! Защото то ясно посочва една характерна особеност за онази епоха. Първоначално Освалд Марбах беше наясно: Дали интерпретира "Фауст" или чете лекции върху механиката, той върши това което иска. Сега обаче, когато отново се връща към "Фауст", за да го интерпретира по нов начин, той признава пред себе си, че в миналото се е поддал на известни илюзии, докато сега вече може да се вслуша в Духа на времето. Да можеха и други хора да стигнат до познанието, че живеят в илюзии! Ето как изглежда идеалът, към който се стремят Духовете на Мрака, особено след 1879, когато те са вече долу и се намират всред нас: Ние трябва да изплетем една здрава мрежа от илюзии и с нея да покрием човешките мозъци и човешките сърца!

Интересна е и една друга подробност, когато разглеждаме един такъв човек, в чиито дела, така да се каже, намират видим израз свалените на Земята духовни сили, той казва и в това няма никакво съмнение -, че когато през 40-те години говори в Лайпциг върху Гьотевия "Фауст", той се спира главно върху първата част, а за втората част не споменава нищо. Когато после, т.е. след победата на Михаил над Змея, отново се връща към своите лекции върху "Фауст", Марбах се спира главно върху втората част. Епохата на материалния разум, остроумието и критиката не беше подходяща за интерпретиране на втората част от Гьотевия "Фауст", едно от най-важните завещания на гьотеизма, е до голяма степен неразбираема за повечето хора.

За да бъде разбрана, се изискват големи умствени усилия. Днешните хора живеят в една среда, която никъде другаде не е третирана с толкова хумор, с толкова ирония, както във втората част на Гьотевия "Фауст" Тази среда води началото си от 16 век; хората величават само това, което беше постигнато от тогава на сам, възхищават се от постиженията на нашето време. Обаче Гьоте, който с душата си живя не само в своето време, а с нея можеше да се пренася също и в 20 век, написа втората част на своя "Фауст" за 20 век, за 21 век, изобщо за следващите векове. Хората тепърва ще разберат това.

Но за тази цел той трябваше да обгърне в своя "Фауст" цялото развитие след 16 век от една страна със загадъчност, от друга с широк, иронично-хумористичен замах. И ние виждаме, как цялото това чудно развитие,

започнало от 16 век насам, в което живо участвуват днешните културни народи, е тренирано от Гьоте, по отношение на Фауст, като една машинация от страна на Мефистофел. Гьоте третира като създание на Мефистофел както книжния призрак на гулдените, така и всички величествени постижения, радващи окоето от 16 век насам. Все някога човечеството ще открие величествено-ироничния замах от втората част на "Фауст", с който Гьоте описва постиженията на новото време; там срещу духовно устремения Фауст се изправят Духовете на Мрака, респективно Мефистофел, който фактически изобретява всичко онова, към което човечеството се привързва, а и все повече и повече ще се привързва, особено през 20 век.

Голяма част от това, което може да помогне някому, е вече скрито в тази втора част на "Фауст". А фактът, че един човек наднича в тайните на Гьотевия "Фауст" с помощта на физиката, механиката и математиката, че се усеща привлечен към втората част именно след победата на Михаил срещу Змея, след като десетилетия наред е говорил само за първата част, която тогава единствено е можела да бъде разбрана, този факт е от огромно значение.

През изтеклата година ние видяхме, как Духовната наука ни води стъпка по стъпка до там, че вече сме в състояние да пробудим в душите си онова, което Гьоте първоначално можа да постигне в образи, и сме готови да търсим дълбокия смисъл, вложен във втората част на "Фауст". Естествено, Духовната наука не може да бъде изведена от "Фауст"; обаче когато Духовната наука е вече тук, тогава грандиозните образи от втората част на "Фауст" и великолепните описания от "Вилхелм Майстер", застават пред нас в своята истинска светлина.

Тук ние се докосваме до едното течение, което под влиянията, идващи от Духовете на Светлината, трябваше да се намеси и да ограничи аспирациите на Духовете на Мрака; нещо което би могло да стане, само ако хората съзнателно вникнат в тези аспирации. Последните три години са като един призив за пълна будност, макар че броят на тези, които могат да го чуят, е все още съвсем малък. Защото всъщност навсякъде преобладава другото, противоположното течение. Тъкмо в началото на една потенциална готовност за духовен живот, Духовете на препятствията се активизираха извънредно много. Ние преживяхме изключителни събития, ще преживеем и други. Но дори само загатването за тях, днес може да породи единствено недоразумение след недоразумение. Днес духовната атмосфера, в която живее човечеството, е толкова силно импрегнирана с воля за погрешно разбиране, че изречените думи веднага биват тълкувани в обратен смисъл. Днес в преценките на хората бушуват национални страсти, и когато се опитваме да охарактеризираме един или друг представител на този или онзи народ,

просто като един човек, който живее на Земята, неговите сънародници започват да се сърдят, макар че тези неща изобщо не са свързани по между си; става дума за преценки, засягащи народите, и за преценки, засягащи хората, а в днешните събития, естествено, участвуват както едните, така и другите. Вярата, че сегашната катастрофа се дължи на публично обсъжданите причини, е не само безсмислена, но и вредна. Причините са много по-дълбоки и в известен смисъл подчертавам това в известен смисъл нямат нищо общо с националните аспирации. Националните аспирации се използват от определени сили, за които обаче повечето хора не искат да знаят нищо единствено поради тяхната ужасяваща леност. Ще трябва да чакаме още дълго време, за да настъпи обективност в тази област на живота. Днешните хора, отново поради лично удобство, признават за епохални и велики онези идеи, които са изработени в човешката глава, а тя не може да обхване повече от, примерно, един току-що завършил учител, който влиза в първия си учебен час, за да преподава своя предмет на учениците, а в случая на цялото човечество. Аз често споменавах: не беше нужно да се стига до тези ужасяващи събития, за да си изградим една обективна преценка за Удроу Уилсън. Още през 1913, изнасяйки в Хелзинки моите лекции върху "Окултните основи на Бхагавад Гита"*50, аз подчертах както менторския план на Удроу Уилсън, така и повърхностните източници на неговата програма. Лично аз няхах нужда от последните години, за да си изградя точна преценка за този човек. Но тогава много хора биха окачествили подобни изказвания за Удроу Уилсън, като неподходящи, въпреки че неговите гимназистки съчинения върху свободата, културата и литературата вече бяха преведени на повечето европейски езици. Изглежда, още далеч е времето, когато хората ще се срамуват от гимназиста-политик Удроу Уилсън и че са го приемали сериозно.

Силите, които нарекох Духовете на Мрака, са навсякъде и те се стремят да замъглят човешката душа. И когато един ден човечеството излезе от тази мъгла, в която то днес продължава да спи, то просто ще недоумява: Как така не усетихме този позор, че в началото на 20 век всички ние се оставихме да бъдем водени за носа от един Удроу Уилсън и неговата мъдрост! Моментата на пробуждането ще настъпи едва тогава, когато се появи и чувството за срам, че всичко това можа да се случи.

Днес е много трудно да се каже това, за което човек е вдъхновен от истината, понеже то звучи в разрез с "убежденията", които хората съвсем пасивно приемат в своите глави. Да, много трудно е човек да си изгради една свободна, независима преценка за нещата в тази атмосфера, която беше създадена не само през по следните три години, а и чрез всичко онова, което в моите Виенски лекции, аз обозначах като социален карцином, социална ракова болест. Относно тези неща трябва да породим

у себе си пълна сериозност, и да не ги обхващаме с онези понятия и идеи, които служеха за логически критерии на хората преди 20 век. Един ден хората ще разберат: Сегашната действителност доказва цялата недостатъчност, цялата несъстоятелност на представите, с които живя досегашното човечество, и че когато хората непрекъснато се съобразяват в своите разсъждения с формалните поводи, които предизвикаха днешните събития, това наистина представлява едно световно-историческо неприличие. Нима хората вярват, че ще коригират епохата с онези принципи, които ни докараха дотук?

Човечеството винаги носи със себе си определени културни постижения от миналото. Днес обаче те се изчерпват. Ежедневно ставаме свидетели, как тези постижения се изчерпват, без да бъде създавано нещо ново. Днес малко хора имат усета, че тези неща трябва да бъдат проумяни докрай. Повечето хора днес разсъждават по същия начин, по който са разсъждават през 1913. Според тях разумът, с който те са си послужили тогава, ще им е достатъчен, за да се ориентират и през 1917, без да имат елементарния усет за действителността, а именно, че тъкмо този разум, пораждайки 1917, не може в същото време да предложи някакви спасителни мерки.

В наши дни не съществува никаква представа за коренната разлика в цялостното светоусещане на хората преди и след 1879. От голяма помощ тук е едно задълбочаване, примерно, във втората част на "Фауст", понеже тя изобщо не можеше да бъде разбрана по времето на Гьоте, тъй като представлява една критика на онова, което Гьоте предварително изживя като съдържание на 20 век. Един много характерен симптом е, че човек като Освалд Марбах беше доведен до втората част на "Фауст" след като Духовете на Мрака из губиха битката на Небето.

Да, ние живеем под тежестта на важни, решителни събития. Обаче нещата се свеждат не само до това, да разберем тези събития, а да излезем от тях. Но след като е налице толкова малко воля за вникване в същинските причини, в същинските импулси, които ни доведоха до това положение, скоро няма да се стигне до истинско разбиране на нещата. Не би трябвало да смятаме, че не биха се намерили хора, които са готови да разберат сегашната ситуация. Но нашите съвременници не искат да чуят гласа им, както не искат да чуят и за нещо като гьотеанизма, който от доста време звучи като един призив на 20 век. Хората ще разпознаят този призив само тогава, когато с пълна сериозност и истинско достойнство разберат най-важното, което стана чрез Духовете на Мрака и тяхното поражение в духовния свят през есента на 1879. Искат ли да разберат днешните събития, хората трябва да разберат духовния път на човечеството. Ето защо аз посочих примера с Освалд Марбах, за чиито прозрения в миналото и в бъдещето стана дума още през миналата

година, когато Ви припомних едно негово стихотворение, посветено на Гьотевата душа, когато тя влезе в известни отношения, които тогава все още означаваха нещо твърде различно от това, което те означават днес; на годишнината, когато Гьоте влезе в известни отношения с онези общества, наричани франкмасонски или нещо подобно, и означаващи през 18 век нещо различно отколкото означават те днес. От своята гледна точка Гьоте можа да прозре голяма част от онова, което пронизва света като тайнствени импулси, от онова, за което обикновените хора не искат и да чуят. Когато настъпи въпросната годишнина, Освалд Марбах напомни със своите стихове за пребиваването на Гьоте в духовния свят.

На теб, баща и брат, учител възвишен!

Комуто вече столетие цяло

Протягаме с доверие ръце

В знака на вярност и обич

От Духовете най-велик и всред свободните
най-свободен

Към когото се стремим, за да постигнем
прилика далечна.

На теб се посвещаваме и себе си, и синовете наши,
Така че нявга самото съвършенство да увенчае
нашето дело!

Ти устремен бе тъй, както и ние, но твоят устрем
Към себепознание, преливащо в мъдрост,
Бе протъкан от първично здраве,
От творческите сили, преливащи в дела велики,
В творби, насочени към светлината,
И с блясъка на красотата осветени:
Като Израел, ти с Бога се бори,
И накрая сам себе си срази!

Това, което с теб тъй тайнствено ни свързва,
За непосветените остава загадка пълна,
Но нека пред народа цял да възвестим
Чрез любовта пречиста на дела
Чрез светлината ясна, що дух във дух запалва
Чрез живота вечен в кълнове зелени
Напред, учителю? По твоя път далечен
Тегли ни копнежът вечен!

Ето какво настроение трябва да бъде пробудено в човешките души!

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 28 Октомври 1917

В хода на нашите изследвания, проведени тук, ние можахме да видим, какви важни събития са се разиграли от началото на 19 век, така да се каже, зад кулисите на световната история. В природата на нещата е, че ако искаме да избегнем сухите и абстрактни описания на неща, отнасящи се до духовния свят, ние винаги следва да прибегваме до охарактеризиране на тяхното отражение, на тяхното копие във физическия свят, защото нещата, които стават тук във физическия свят, са именно отражения или копия на духовните събития.

Сега бих искал да насоча Вашето внимание към това, какво всъщност става зад фасадата на нещата. Ние знаем, че приблизително в 1413, следователно, в 15 век, стана преходът от Четвъртата в Петата следатлантска културна епоха. Към цялата досегашна характеристика на нещата, нека прибавим още следното: ръководството на земните събития беше поверено главно на определени свръхсетивни Същества от Йерархията на Архангелите. Отделни и важни подробности по този въпрос ще откриете в моята книжка "Духовно то ръководство на човека и човечеството". Не случайно казах "главно" Защото, представете си живо: Ангелските Същества вършат своята дейност в духовните светове. В резултат на тяхната дейност, на Земята на стъпват едни или други събития. А на Земята настъпва не друго, а това, което наричаме история, описваща човешкия живот през Четвъртата следатлантска културна епоха.

Йерархията на Архангелите е по-висша и тя има своите служители в лицето на Ангелите, обаче те им служат по такъв начин, че съотношенията между двете Йерархии оставаха в рамките на един чисто духовен, свръхсетивен процес, който засягаше човека твърде слабо. Обаче с настъпването на Петата следатлантска културна епоха нещата се променят; сега, що се отнася до ръководството на човечеството, Съществата от Йерархията на Ангелите, така да се каже, станаха значително по-самостоятелни. Или с други думи: през Четвъртата следатлантска културна епоха хората бяха по-скоро директно ръководени от Архангелите; на против, през Петата епоха следователно в сегашната Пета епоха, простираща се до четвъртото хилядолетие ще настъпи едно директно ръководство от страна на Ангелите. Да, човекът ще бъде директно ръководен от Ангелите. Вече не можем да твърдим, че съотношенията между двете Йерархии са чисто духовни, свръхсетивни.

Обаче ние бихме могли да изразим този факт и по-материално, ако мога така да се изразя, понеже всичко материално е копие на духовното. Когато търсим околните пътища, по които Архангелите и Ангелите ръководеха хората през Четвъртата следатлантска културна епоха, трябва

да кажем: Това ставаше чрез човешката кръв. И по този околен път, т.е. чрез човешката кръв беше създадена също и социалната структура, която, следователно, по необходимост се опираше на кръвното родство, на кръвните връзки. Арената, където така да се каже се подвизаваха както Архангелите, така и Ангелите, това беше човешката кръв. Да, кръвта не е просто това, което днешните химици анализират в своите лаборатории, кръвта е същевременно и арената, където се подвизават свръхсетивните Същества. И така, когато говорим за Четвъртата следатлантска културна епоха, кръвта се явява като главната арена, където действуват Архангели и Ангели. През Петата следатлантска епоха нещата се променят: Сега Ангелите завладяват главно кръвта имам предвид "нормалните" Ангели, или Ангелите на Светлината -, докато Архангелите действуват по-скоро в областта на нервната система. Бих могъл да се изразя не по-зле и със старата терминология: През Петата следатлантска културна епоха Архангелите действуват главно в мозъка, а Ангелите главно в сърцето. Или, казано с езика на днешната физиология: Ангелите действуват главно в кръвта, а Архангелите главно в нервната система. Виждате каква огромна промяна, е настъпила е човека и тя може да бъде проследена дори в материалната структура на неговото физическо тяло.

Обикновено хората си представят, че Ангели и Архангели витаят някъде из облаците. Обаче ако бихме обхванали с поглед цялата нервна система, целия нервен живот на човека като място, като локализация, както и цялата кръвна система, също като локализация, и онова, което им принадлежи в свръхсетивните светове между смъртта и поредното ново раждане, тогава ние щяхме да открием царствата на Архангелите и Ангелите.

През 15 век настъпи един особен период от планетарното развитие на Земята и свързаното с него развитие на духовния свят. И така, през 15 век, за Архангелите, за нормално развитите Архангели, които търсеха прехода от кръвта към нервната система, притегателната сила на Земята беше най-голяма. Следователно, ако се върнем към 14,13,12,11 век, ще установим, че притежателната сила на Земята става все по-слаба. Или, с други думи: През 15 век Архангелите бяха посъветвани от по-висшите Духове да се привържат към земното съществуване и да го обикнат до най-голяма степен. Колкото и парадоксално да изглежда в очите на днешните грубо-материалистично мислещи хора, все пак е напълно вярно, че това, което става на Земята, е свързано с много от процесите, разиграващи се в духовния свят.

Как стана например така, че тъкмо тогава, и по един толкова забележителен начин, беше открита Америка? Как стана така, че тъкмо тогава започна завладяването на новите континенти? Отговорът е един: Защото през това време Архангелите бяха в най-силна степен привлечени

от Земята. Благодарение на това, че те управляваха отчасти кръвта, отчасти нервната система, човекът започна тръгвайки от своите културни центрове да завладява цялата Земя. Несъмнено, за твърдоглавите материалисти, нашите твърдения може да изглеждат абсурдни, но въпреки това те отговарят на истината: Хората откриха Америка, защото притегателната сила на Земята относно Архангелите беше най-голяма тъкмо в посочения период!

И точно тогава, от страна на Архангелите започна един вид възпитание на Ангелите предназначено към това, те да овладеят човешката кръв, докато самите Архангели се насочиха към овладяването на нервната система. И така, в началото на 40-те години от 19 век нещата напреднаха до такава степен, че някои от изоставашите Ангели се опитаха да излязат извън зоната на кръвта и да заемат мястото на Архангелите в нервната система. Следователно, през 40-те години се разгоря една решителна битка, която всъщност ако разглеждаме нейното отражение в материалния свят се пренесе долу под формата на процеси, разиграващи се между човешката кръв и човешката нервна система. Ангелите на Мрака бяха изхвърлени от нервната система и потопени в човешката кръв, така че отсега нататък техният грохот се носи там, в кръвта. И понеже те бушуват в човешката кръв, настъпи всичко онова, което аз описах като едни или други проявления, инспирирани от Ангелите на Мрака. Само понеже те бушуват в човешката кръв, се оказва възможно хората да останат толкова умни. Естествено, всичко това настъпи бавно и постепенно, но все пак: преломният момент е през 1841, макар че целият 19 век беше вече засегнат от това, за което става дума тук.

В хода на тези лекции аз насочих Вашето внимание към един особено важен факт: жените ще запазят своята плодовитост едва до седмото хилядолетие; след този период, в областта на размножението ще настъпят големи промени. Ако нещата биха вървели според нормално живеещите в кръвта Ангелски Същества, физическото размножение би продължило само до шестото хилядолетие. Способността за физическо размножение би се запазила едва до Шестата следатлантска културна епоха; според мъдростта на Светлината размножителният импулс няма да има никакво бъдеще през следващата културна епоха. Обаче все пак физическото размножение ще продължи още известно време, включително и през седмото хилядолетие, а може би дори и след него. Защо ще се получи така? Защото тогава регенти на размножението, импулсиращи Същества на размножението ще бъдат свалените на Земята Ангели.

Този факт е от огромно значение. Доколкото е импулсирана от Съществата на Светлината, през Шестата следатлантска епоха човешката плодовитост постепенно ще пресъхне. Само Съществата на Мрака ще положат известни усилия за продължаване на физическото размножение.

Ние знаем, че зародишът на Шестата следатлантска културна епоха се намира в европейския Изток. Европейският Изток ще развие у себе си една силна тенденция, според която физическото размножение няма да има шансове след Шестата културна епоха, понеже той, европейският Изток ще тласне Земята към едно по-скоро духовно, психическо съществуване. А от Америка ще действуват другите импулси за Седмата следатлантска културна епоха, в която размножителните процеси ще се насочват от свалените на Земята Ангели.

Помислете само, колко сложни са нещата. Тези неща винаги се налага да подчертавам това могат да бъдат установени само чрез непосредствено наблюдение в свръхсетивните светове. Тръгне ли по пътя на теоретичните разсъждения, човек по правило се заблуждава. Тогава той следва една определена посока и евентуално стига до твърдението, че тъкмо през Шестата следатлантска културна епоха физическото размножение на хората ще бъде преустановено. Единствено духовното наблюдение позволява на човека да проследи различните течения, чиито взаимодействия дават пълна картина на цялото. Необходими са много усилия, за да стигнем до този вид познание, за което става дума сега.

Да, човекът с право ще Ви се стори твърде сложно устроен, когато си представите, че сега, през Петата следатлантска културна епоха, той представлява арена за действие съответно чрез неговата нервна система и неговата кръв както на Архангели и Ангели, така на абнормните Духове. Точно тук си взаимодействуват различните сили и Същества. Ако наблюдаваме външната страна на живота, ние виждаме, така да се каже, само външните очертания на морската вълна, но не и силите, които я изхвърлят на брега.

Впрочем Духовете на Мрака, които бяха свалени на Земята през 1879, упражняваха своите въздействия от духовния свят и докато се намираха там. Припомнете си една подробност, за която вече стана дума: че като цяло, човечеството става все по-младо и по-младо. Ако се върнем назад към древна Индия, ще установим, че хората запазваха потенциалната си готовност за развитие до много по-напреднала възраст; а после, през Древно-персийската епоха, и още повече през Египетско-халдейската и през Гръцко-латинската епоха тази възрастова граница непрекъснато се снижаваше, докато се установи накъде между 28-та и 35-та година. Днес потенциалната готовност за развитие се запазва само до 27-та година. Занапред тази възрастова граница ще се намали до 26-та година и т.н. Аз загатнах и за това, че една личност, от която днес за висят доста неща, може да бъде разбрана само чрез обстоятелството, че двадесет и седемгодишната възраст играе особена роля в нейния живот: Лойд Фжордж. Когато душевният живот съвпада с външния, това винаги означава нещо! Фактът, че през нашата Пета следатлантска културна

епоха хората запазват способността си за развитие до 20-те години, е важна предпоставка за съвместното действие на Архангели и Ангели. Обаче нормалните Духове, Духовете на Светлината също искат да участват в еволюцията на човечеството. И така: Човекът запазва естествената си способност за развитие до към двадесет годишна възраст; Духовете на Светлината биха искали да се отнасят към тази способност по един интимен начин, така че тя да се проявява в човека без много шум, така че това, което става съвсем незабележимо във вътрешната организация през 28-та година, и по-точно, между 28-та и 35-та година, накрая да излезе наяве. Помислете още веднъж. Онова, което става в човешката кръв до 28-та година, по-късно трябва да проникне и в себесъзнанието на човека, за да бъде отново върнато в кръвта. Следователно, според намеренията на нормалните Духове, Духовете на Светлината, човекът трябва да развива своя душевен живот, така да се каже, без много шум, съвсем безкористно, и чак после да го прояви под формата на едни или други външни действия; чак после, след 28-та година, бих казал, да премине от "годините на учение" в "годините на странствуване".

Обаче Духовете на Мрака не са съгласни с това. Те искат съвсем друго: човекът да се откаже от подобно вътрешно развитие през своята 20-годишна възраст, и още тогава, още в тази възраст да заложи всичко на интелекта, на външната активност.

Ето как изглежда връзката между едно социално явление и неговите духовни причини. Всред нас, живо си представете това, се разиграва една голяма битка: Духовете на Светлината биха искали да ни направят зрели едва след 28-та година, и то така, че да се проявим в социалния живот, да станем дееспособни. Духовете на Мрака биха искали да изместят този момент преди 28-та година, те биха искали да въвлечат човека в социалния живот много по-рано. Ето какво се крие зад нашата социална действителност, когато например тук или там се предлага снижаване на възрастовата граница, необходима за гласуване до 20 години или дори до още по-ранна възраст.

Естествено, запознаването с подобни факти никак не е приятно. И все пак, голяма част от събитията, които са инспирирани от Духовете на Мрака, бяха инстинктивно, атавистично доловени от хората. Обаче това атавистично познание принадлежи към миналото. И все някога хората трябва да вземат решение за съзнателното възприемане на всичко онова, което до този момент те улавяха само инстинктивно и впрочем се вливаше в душите им също и от древните Мистерии или с други думи: Да формират социалния организъм не слепешком или под влияние на емоциите, а с оглед на спиритуалните принципи! Защото Духовете на Мрака постигат своите цели тъкмо тогава, когато хората проспиват

духовните импулси, които насочват еволюцията на човечеството. И голяма част от неистината, която се шири по света, е тук именно с тази цел: да държи човека в илюзии, да го потапя в сън, да го отклонява от действителността, понеже по този начин Духовете на Мрака си играят с хората както искат. Предлагайки им неистини, Духовете на Мрака ги отклоняват от всичко онова, което хората биха могли и трябва да изживеят в името на общочовешката еволюция. Днес ние живеем в една епоха, когато хората сами трябва да се заемат със своето развитие.

Но за да стане това, налага се едно сериозно задълбочаване в доста неща, което е възможно само, след като сме проучили техните истински духовни причини. И така: През 19 век се случиха известни събития, само за да бъдат хората отклонени от истината. Помислете само, какво всъщност означава, че тъкмо в най-важните периоди от развитието на 19 век дарвинизмът пусна толкова здрави корени в човешкото мислене. А становищата на повечето хора относно тези важни неща, са понякога направо куриозни.

Вземете например известия "Философски речник" на Фритц Маутнер*51. Там пише: Забележителното е не как Дарвин превъзможна телеологията, т.е. учението за целесъобразността, а че изобщо я превъзможна! Понеже Маутнер е достатъчно умен и знае, че духовните сили далеч не са победени от Дарвин, той казва: важното е не как той е сторил това, а че изобщо го е сторил. Или с други думи, Маутнер казва: Колко уместно е, че органическото развитие беше представено така, сякаш в него няма никакви духовни Същества, преследващи своите духовни цели.

Ако обаче човек вниква в нещата, те му изглеждат приблизително по следния начин: Ето, тук имаме един впряг, един файтон, отпред е конят и конят тегли файтона. Може би някой ще възрази: Да, но кочияшът седи на капрата и той насочва коня в една или друга посока. Но ако се абстрахирате от кочияша, Вие бихте могли да проведете всякакъв род "научни" проучвания върху всички онези предпоставки, които позволяват на коня да тегли файтона, без да се съобразява с какъвто и да е кочияш.

Обаче Дарвиновото учение се опира точно на същите основания; Дарвин не иска да знае за никакъв кочияш. Дарвинистите заявяват: Отживели предразсъдъци са да смятаме, че кочияшът определя посоката, по която върви конят. Конят тегли файтона, и това е ясно за всеки, понеже конят е впрегнат и се намира пред файтона.

Дарвиновата теория изцяло е изградена според правилата на тази логика. Благодарение на голямата си едностранчивост, тя може и да се е докоснала до някои важни подробности, но като цяло, тя е допринесла най-вече за едно пълно затъмнение на нещата. Дори и днес безкрайно

много естествена научни хипотези страдат, така да се каже, от това, че хората не забелязват кочияша. Често се говори за причина и следствие; и обикновено причината за придвижването на файтона се търси в коня, нещо, което се смята за голям напредък. И хората изобщо не забелязват, че такава подмяна между коня и кочияша, в днешната наука се прави на всяка крачка. Простете ми този израз, но подобни "конски теории" днес се радват на голямо уважение. Техните погрешни изводи не могат лесно да бъдат оборени, понеже донякъде е вярно, че конят тегли файтона, само че тук ние търсим съвсем друг смисъл в думите "правилно" и "погрешно". Ето защо материалистичните мислители винаги могат да оборят спиритуалния мислител, който знае, че освен коня и файтона, съществува кочияшът. Този пример ясно показва, до къде може да ни отведе онази остроумна критика, която Духовете на Мрака искат да подарят на човека. Никой не търси истината, или цялостния облик на нещата; по-важно е те да бъдат разбрани според логиката, че конят тегли файтона. Логиката може напълно да се еманципира от действителността. Може да си много логичен и в същото време напълно чужд на действителния свят.

Но когато става дума за еволюцията на човечеството; тогава в съображение идва и следната важна особеност, а именно, че Духовете на Мрака упражняват своята власт предимно над разума и интелекта. Те могат да обхванат, да контролират разума и интелекта, обаче не и емоциите, не и волята, преди всичко, не и волевите импулси. Тук аз се докосвам до една много дълбока закономерност. Ние се убедихме, че през последните две, три десетилетия, обликът на най-важните социални стремежи до голяма степен беше определян не от истинското познание, не от фактите, а от пресата, от журналистиката. Ние всички бяхме засегнати от социално-политическите промени, които настъпиха в Европа и Америка.

Същественото е, че в тези социално-политически промени живеят само мисловните конструкции от края на 19 и началото на 20 век, обаче не и емоциите, не и волевите импулси. Тази подробност е изключително важна. Впрочем до подобни открития човек стига само след добросъвестни и честни изследвания в духовния свят. Хората, които през 40-те години на миналия век слязоха от духовния свят и се инкарнираха в човешки тела, и сега отново са горе, са добре запознати с тези факти запознати са с тях от гледна точка на другия свят а именно, че през последните десетилетия тук на Земята са в сила разумът и интелектът, които с оглед на времето бяха постигнали известна зрелост, обаче не и волевите импулси; волевите импулси останаха на своето равнище от 40-те години. Защото в хода на общочовешката еволюция, волята се развива много по-бавно, отколкото мислите. Моля Ви да вникнете в тази изключително важна истина: Волята се развива много по-бавно,

отколкото мислите. Например хората, които се оставиха на общоприетите навици, и през 40-те години не застъпваха никакви революционни убеждения, а се подчиняваха на общоприетите навици, на простодушните патриархални навици от 30-те и 40-те години, те продължиха да живеят по същия начин и през следващите десетилетия. Обаче мислите напреднаха! И поради тази причина, в хода на еволюцията непрекъснато се получават противоречия между мисловния живот и волевия живот, макар и те да не засягат всички сфери на живота.

Тъкмо поради тази причина, през 19 век стана възможно нещо, което беше немислимо да се случи през нито един от миналите векове. Официалните историци могат да възразяват колкото си искат срещу това, което ще кажа сега, но техните възражения нямат никаква стойност. Ето за какво става дума: През последните исторически епохи от еволюцията на човечеството, разумът и интелектът никога не са действували положително в живота. Върнете се назад към въстанията на робите в древен Рим: В основата им бяха озлоблението, волевите импулси. Съвсем друго е положението през 19 и 20 век. Исторически съвременната социалдемократия не може да се сравнява с въстанията на робите; тя е нещо съвършено друго, тя възниква от теорията, от такива теории като тези на Ласал, и главно на Карл Маркс, от теорията за класовата борба. Хората бяха изправени на крака от няколко фрази, от няколко чисто критически, чисто теоретически фрази, които ги заразиха дотам, че мнозина станаха агитатори на марксизма. Защо? Защото хората, които приеха марксизма с такъв агитаторски устрем, имаха същите волеви импулси, каквито бяха тези през 40-те години на 19 век. В сравнение с мисленето, волята изостана! Само благодарение на този факт стана така, че през 19 век определени сили доведоха едно чисто интелектуално движение до такъв бурен подем.

Ето едно явление, което по-рано не съществуваше и което ще Ви убеди в правотата на казаното от мен вчера, какво точно означава, че през този 19 век отчасти докато Духовете на Мрака бяха горе, отчасти след като бяха свалени на Земята, че през този 19 век Духовете на Мрака искаха да развият само едното течение на разума, на материалния разум. И сега Вие виждате как материалният разум завладява дори емоциите на 30-те и 40-те години, и то не само по пътя на разумното убеждение; сега Вие виждате как разумът направо се изражда в агитаторство, в революция, в революционни копнежи и т.н. Никога досега разумът не е държал кормилото по този начин. Колко важно е да стигнем до разбирането на тези неща.

Обаче за да ги разберем, ние трябва да надникнем в това, което става зад кулисите на така наречената световна история. Попитайте някого, който не се интересува особено от нещата: Откога датира историята?

От кога човечеството разполага с това, което днес наричаме "история"? Той ще Ви отговори: О, това е една много стара работа! Обаче историята не е по-стара, да речем, от сто години. Онова, което днес наричаме история, не е по-старо от сто години. По-рано хората си отбелязваха забележителните събития, записваха си различни "истории"; обаче това, което наричаме световна история, проследяването на една или друга нишка през цялата еволюция на човечеството, то е не по-старо от около сто години. Разгледайте само "историите" от миналите времена и ги сравнете с нашата "световна история". Защо се получават толкова много различия? Защото покачало историята е нещо преходно! Имаме ли достатъчно основания да считаме историята, както тя се преподава днес в университетите, за една наука? Е добре, наистина съществуват известни основания за това, най-вече основанието, че толкова и толкова стотици професори по света, са назначени в университетските катедри именно като професори по история! Обаче подобен род основания ми напомнят за следното: Преди време познавах един професор по наказателно право и той винаги за почваше лекциите си с това, че искаше да докаже не друго, а човешката свобода. Възшност той изобщо не търсеше основания, а направо казваше: Уважаеми господа! Свободата трябва да съществува, защото ако не съществуваше свобода, не би съществувало и наказателното право. Но ето че аз съм професор по наказателно право, следователно съществува и човешка свобода!

Колко често Вие чувате днес да се разсъждава по един или друг проблем, свързан с еволюцията на човечеството, и колко често Вие чувате поучителните думи: Историята ни учи на това и това. Разгледайте литературата, която описва сегашните събития, и Вие на всяка крачка ще срещнете една фраза, с която си служи всеки, който споделя своите безсмислици относно времето, което ще настъпи след сключването на мира. Колко често Вие чувате: Историята учи това и това. После този човек продължава: След Тридесетгодишната война се случиха тези или онези събития. Подобни "истини" приличат на онези твърдения, за които споменах наскоро. хората са изчислили, че днес една война не може да продължи повече от 4 месеца... В действителност историята не ни учи на абсолютно нищо! Защото в материалистичен смисъл, научна дисциплина е само онази, която чрез точно повторение на определени процеси, винаги може да възпроизведе миналото и да предвиди бъдещето, разбира се, само в своите строго определени рамки. Както например химикът провежда даден експеримент, той знае: ето,сега той съединява точно определени вещества, от което произлизат точно определени химически реакции; ако след време бъдат съединени същите вещества, ще се получат същите реакции. Или пък един точно определен състав на облаците, закономерно, т.е. всеки път поражда светкавици. Следователно,

според днешната научна логика, не може да съществува никаква наука, ако тя не се гради на повторението, на повторемостта. Размислете върху това.

Или с други думи: От материалистична гледна точка, историята не може да бъде научна, понеже в историята никога нищо не се повтаря, а непрекъснато възникват нови комбинации. Следователно, тук не можем да правим никакви умозаклучения според метода, който е валиден за останалите науки. Повтарям: като наука, историята възниква едва през 19 век. По-рано хората са записвали едни или други забележителни събития, обаче нали, когато някой записва една "семейна история", това няма нищо общо с науката "история" Дори думата "история" съвсем не е толкова стара. В другите езици тази дума, Geschichte, не съществува, понеже думата "Historie" има съвсем друг смисъл. По-рано германците са употребявали единствено число "das Geschicht", "das Geschicht der Apostel", историята на апостолите и т.н., за нещо, което вече е станало. Едва по-късно се образува множественото число, die Geschichten", което всъщност не е нищо друго, освен множественото число на думата "история", "das Geschicht". Днес трябва да казваме "die Geschi chte" Обаче в Швейцария още преди 150 години с "die Geschichten" означаваша множественото число на думата "das Geschicht", и едва по-късно, с промяната на определителния член, се стигна до днешното звучене на думата.

Понятието "история" ще получи своя истински смисъл само тогава, когато бъдат обхванати и духовните импулси. Едва тогава може да се говори за това, което става в действителност, както и да се говори, естествено в много по-малък мащаб, за това, което става зад кулисите на видимия свят. Този по-малък мащаб, респективно границите, в които бихме могли да се произнасяме за духовните събития, са съпоставими с нещата във физическия свят: например да предвидим слънцестоенето през следващото лято, но не и подробности, свързани с атмосферното време. Естествено, и в духовния свят възникват събития, които се отнасят помежду си така, както атмосферното време през следващия летен сезон се отнася към съответното слънцестоене. Но общо взето, занапред хората ще са в състояние да извличат познания, отнасящи се до цялостния ход на еволюцията, само от духовния свят. Следователно, днес историята е все още в своя ембрионален стадий, днес тя все още не е това, което трябва да бъде, което ще бъде, когато един ден тя разгърне своя стогодишен ембрион там, в разглеждането на онези духовни събития, които се разиграват зад кулисите на видимия физически свят.

За тази цел е необходимо най-вече следното: Хората да се пробудят за това, което става. Защото, достатъчно е да засегнем само една не съвсем маловажна тема, за която току-що стана дума. Колко стара е историята?

Да, и колко хора това не е индивидуален упрек, а упрек към цялата учебна система колко хора са стигнали до представата, че всъщност историята е съвсем млада наука, и че, следователно, тя все още не е в пълно съответствие с действителния свят. Представете си само следното: Че естествената наука би съществувала от сто години, а Вие бихте искали да я сравните с предишни състояния на естествената наука! Тези неща се насаждат неусетно в съзнанието на хората. Обаче хората ще стигнат до едно достоверно обхващане на живота само тогава, когато тези въпроси станат въпроси на възпитанието. От една страна хората още като деца трябва да бъдат запознавани с природния свят по такъв начин, както това е постигнато в отделни повтарям: В отделни разкази, взети от книгата на Бремс, където човек действително успява да си изгради нагледна представа за процесите в животинския свят. Тук следва да се прави важната разлика между описания, които са извлечени от самия живот и такива, които съдържат всевъзможни повърхностни алегии и символи. В последния случай ние само бихме отчуждили децата от действителните природни процеси. Ако например разглеждаме живота на пчелите, не бива да правим това като зоолози, а като хора, които действително могат да се потопят в нещата с цялата си душа и без никаква излишна сантименталност. Несъмнено, книгата на Метерлинк*52 за пчелите е много добра, но тя не би била подходяща за деца; по-скоро тя би могла да послужи като ръководство за написване на една детска книга за пчелите или мравките. Само че би трябвало да се избягват всякакви алегии, както и празни приказки за абстрактни духовни същества; нещата трябва да се назовават съвсем конкретно.

От друга страна, тази така наречена "история", която такава, каквато е представлява истинска нелепост за детската душа, трябва да бъде изградена така, че навсякъде да се усеща присъствието на духовния свят. Естествено, Вие не можете да разкажете всичко, което се е случило през 19 век, нито на гимназистите, нито на гимназистките; обаче важното е друго: Как е замислен разказът, как са групирани събитията, каква тежест се придава на отделните подробности.

Историите от 19 век, които се разпространяват днес наляво и надясно, не дават никаква представа за действителните събития дори и у един човек в зряла възраст. Тук би трябвало да се напомни, как през 1-то, 2-то, 3-то, 4-то десетилетие постепенно се подготви нещо, чиято кулминация настъпи през 40-те години. Важното е да се разказва така, че слушателите да получат едно непосредствено усещане за събитията в Европа и Америка от 40-те години: Че в тези събития "ври и кипи" нещо особено. После, когато стигнем до 70-те години, няма защо да се споменава, че Ангелите са свалени на Земята, но в описанието да проличи, ясно и нагледно, как в живота на 19 век настъпва един съвсем нов елемент.

Разбира се, Духовната наука може да съживи и много от по-ранните истории. Ние изучаваме духовно-научните импулси също и с тази цел, че те могат да съживят всички онези нелепости, които днес се предлагат на децата под формата на гръцка и римска история. Не е нужно да се изразяваме с духовно-научни понятия, достатъчно е така да по строим нашия разказ, че децата сами да се досетят за тяхното съдържание. Да, трябва отново да се приближим до това, от което хората отдавна са отдалечили.

Единствено по този начин хората могат да пробудят у себе си усета за действителността. Защото днес усетът за действителността им липсва дори и по отношение на най-елементарни неща, както и по отношение на тяхното съзживяване. Днес хората вярват, че са реалисти и материалисти, докато всъщност те са най-абстрактните теоретици, които можем да си представим, те са претъпкани с голи теории, заспали са в своето обкръжение от голи теории и нямат никакво желание да се пробудят. И когато някой случайно се пробуди това не е случайност, но в говоримия език бихме могли да си позволим този популярен израз. Когато някой случайно се пробуди и каже нещо, изхождайки от своето будно съзнание, светът просто не го забелязва. Да, така вървят нещата днес.

Вероятно сте чували, как някои хора непрекъснато тръбят: Демокрацията трябва да обхване целия културен свят. Само в демокрацията е спасението; ето защо ние трябва да минем през огън и вода, но да разпространим демокрацията по света. Да, ако хората продължават да живеят така, че да не се замислят за свои те понятия, тогава те ще имат на разположение понятието "демокрация" в онзи смисъл, в който прозвуча наскоро една от дефинициите за човека: човекът е същество, което ходи на два крака и няма никакви пера, с други думи един оскубан петел. Защото приблизително толкова знаят за демокрацията онези, които днес я прокламират на всяка крачка. Те чисто и просто вземат понятията за действителност. Обаче в този случай им се набива в главите, че живеят демократично, те просто не забелязват, че теглят колата, но юздите са в други ръце. И тези няколко души държат юздите толкова по-здраво, колкото повече останалите си въобразяват, че държат юздите в собствените си ръце. Ето как хората биват приспивани с помощта на абстрактни понятия и започват да вярват в обратното на това, което е действителният свят. А тъмните сили чакат само това! И когато някой никога се пробуди, светът не му обръща никакво внимание.

Колко учудващо е, че през 1910 никой изрече следното забележително изречение: Ето как международният капитализъм успя да превърне демокрацията в най-действиен и гъвкав инструмент за експлоатация на цялото човечество. Обикновено хората си представят, че банкерите са

противници на демокрацията така пише въпросният автор и това е една основна грешка. Напротив, те са нейни вдъхновители, те съзнателно и помагат. Защото тъкмо тя, демокрацията а, представлява паравана, зад който те скриват експлоататорските си методи; в нейно лице те виждат най-доброто защитно средство срещу евентуални брожения на широките народни маси.

Но ето че човек се пробужда и установява: важното е не да се прокламира демокрацията, а да не бъдем подведени от нейните лозунги, да виждаме истинския облик на нещата. Днес това е крайно належащо, понеже тогава хората биха видели колко малко на брой са центровете, които насочват събитията и упражняват над цялото човечество своята ужасна, кървава власт. Но хората се оставят да бъдат приспивани от европейската и американската журналистика и накрая потъват в онази лудост, според която народите воювали помежду си. Всичко, което се казва относно антагонизма и омразата между народите, се прави, за да бъдат скрити истинските причини. До известен резултат може да се стигне не от журналистическите тиради, които само приспиват и объркват хората, а когато бъдат посочени конкретни личности. Само че това е твърде неудобно. Същият човек, който написа тези изречения през 1910, който следователно се пробуди, изложи в своята книга една доста неприятна равностметка. Той направи един списък от 55 мъже, които всъщност владеят и експлоатират Франция. Този списък се намира в книгата "Демокрацията и финансистите", написана през 1910 от Франсиз Делези*53, от същия автор, който написа известната книга "Войната, която идва" Тази книга беше написана през 1912, а "Демокрацията и финансистите" през 1910. В тази, книга Вие ще откриете забележителни мисли. Тук просто виждаме с очите си как един човек се е пробудил за действителния свят,и как дава първоначални импулси за разгадаване на голяма част от днешните събития, но в същото време сякаш спуска плътна мъгла върху мозъците на хората.

Естествено, книгата остана неразбрана. Обаче тя повдига някои въпроси,които би трябвало да бъдат повдигнати в целия свят, понеже много хора биха извлекли поука за някои важни неща, които други се опитват да прикрият зад лозунги като "демокрации", "автокрация" и т.н. В книгата ще откриете и едно твърде сполучливо описание на неудобното положение, в което се намират всъщност повечето парламентаристи. Хората например вярват, че един парламентарист винаги гласува според своето убеждение. Ако обаче бъдат проследени нишките, които свързват един такъв парламентарист с действителния свят, лесно можем да си отговорим защо в единия случай той казва "да", а в другия "не". Делези повдига точно такива въпроси. Имайки предвид един парламентарист, той пита: Добре, и на коя страна ще застане бедният човек? Народът му

плаща 3.000 франка годишно за ежедневни разходи, акционерите му плащат 30.000 франка! Самото повдигане на въпроса, вече означава някакъв отговор. И така, като народен представител, добрият беден човек получава 3.000 франка от народа и 30.000 франка от акционерите! И сега, какво остроумие е, когато чуваме да се казва: Да, прекрасно е, че един социалист, един човек от народа като Милеран, може да намери място в парламента! Великолепно е, че в наши дни сме свидетели на такова постижение. Но Делези пита и нещо друго. Той пита: Добре, и доколко е независим един човек като Милеран, след като той печели 30.000 франка като представител на акционерните застрахователни дружества?

Ето, тук един човек се пробужда и той много добре се досеща, как застрахователните дружества дърпат конците чрез своите представители. Обаче от подобни факти, разказани в пълна будност на съзнанието, днес не се интересува никой. Естествено, хората всеки ден слушат прекрасни отзиви за западната демокрация. Но ако трябва да им се каже истината, те следва да научат имената на тези 55 души, които според Делези владеят и експлоатират Франция. Усетът за реалните факти трябва да се пробуди и по отношение на действителния свят!

От Делези научаваме и нещо друго: Имаше някога един адвокат, свързан с всевъзможни застрахователни и финансови централи. Поради голямото си честолюбие, той подсигуриряваше действията си не само чрез финансови покровители, индустриалци и едри търговци, но и чрез членове на Академията. Членовете на Академията могат да те издигнат направо в сферата на безсмъртието. Обаче ето че се намериха двама безсмъртни академици, които започнаха да въртят непозволенни сделки от името на една или друга централа. Те си въобразяваха, че тяхната безсмъртна дейност много добре се съчетава с финансовите машинации, които впрочем бяха забранени от държавата. И тогава се появи един остроумен адвокат, който пое защитата на двамата безсмъртни академици, изкара ги съвсем чисти и те не бяха осъдени. На свой ред те го приеха в света на "безсмъртните" И тъкмо науката, която се интересува не от преходните събития, а от вечността, от безсмъртието, стана защитник на този безкористен адвокат. Неговото име е Раймонд Поанкаре*54 Делези разказва неговата история в гореспоменатата книга.

Подробности от този вид също са част от действителния свят и е много добре те да стават достояние на по-вече хора. Ако човек приеме антропософския светоглед, той по-лесно би могъл да изгради у себе си известен усет за истината, докато според материалистичното образование на днешното време в което се изливат безбройните канали на пресата вниманието на обществеността трябва да се насочва не към действителните факти, а към всевъзможни лозунги, обещания и т.н. И когато някой като Делези се пробуди и започне да описва нещата такива,

каквито са – колко хора узнават за тях? Колко хора чуват за тях? Те могат и да не чуват за тях, понеже пресата веднага ги погребва! В своята книга "Демокрацията и финансистите" Делези показва трезво мислене и положи много усилия, за да си изясни нещата. Той не е сляп поклонник на парламентаризма, нито сляп поклонник на демокрацията. Той само предсказва, че подобни неща, каквито днешните хора си позволяват, рано или късно трябва да престанат. Същото важи и за така наречената от него "машина за гласуване" Делези разглежда тази парламентарна "машина за гласуване" съвсем научно и напълно сериозно, понеже ясно вижда целия механизъм, който си поставя за цел да убеди всички: Ето, тук едно здравомислещо мнозинство гласува срещу едно объркано малцинство. Той знае: ако искаме едно нормално развитие на обществото, тогава на мястото на тази машина за гласуване трябва да се появи нещо съвсем друго.

Днес това е все още невъзможно, защото хората биха били направо шокирани, ако узнаят какво би трябвало да измести машината за гласуване. Днес това познание е само по силите на посветения в Духовната наука. Машината за гласуване няма да бъде изместена от никакви форми на миналото. Вие не бива да се страхувате, че този който говори, черпейки от антропософските източници на познание, се застъпва за никакви консервативни или реакционни модели на управление, характерни за миналото. И все пак, те ще са толкова различни от днешната "машина за гласуване", че хората наистина биха били шокирани. Да, те биха би ли сметнати за един вид умопобърканост. Въпреки всичко, те ще се вляят в еволюционните импулси на човечеството. Делези добре знае: В хода на еволюцията често пъти продължават да съществуват безполезни органи, защото функциите им вече са отпаднали, така и нашите парламенти все пак ще продължат да гласуват известно време; обаче истинският живот постепенно се оттегля от тях!

Вие знаете, че у човека са налице някои атавистични органи, които напълно са изгубили предишните си функции; има например хора, които движат ушите си. Точно така си представя Делези и парламента на бъдещето; парламентите ще се превърнат в същите ненужни, атавистични остатъци, понеже в общочовешката еволюция ще се вляят съвсем нови импулси.

Послужих си с книгата на Делези, която излезе неотдавна, през 1910, за да обърна вниманието Ви върху следното: всъщност има достатъчно много хора защото един е равен на хиляди по отношение на които се иска само едно: те да бъдат зачетени. И наред с това, че се опитвам да Ви въведа в законите на духовния живот, в импулсите на духовния живот, аз считам за моя задача да насоча вниманието Ви към някои важни събития

от нашата съвременност, макар и първоначално да се получава така, че Вие едва ли ще от криете и то под същото име там, във външния свят, визираните в моите лекции "важни събития", ако те изобщо бъдат назовани от никого. Това, което развиваме сред нас, трябва основно и коренно да се различава от всичко онова, което се култивира във външния свят. Ние действително ще тласнем напред Духовната наука само тогава, когато вникнем в тези неща, и то в цялата им дълбочина, в цялата им сериозност.

БЕЛЕЖКИ

*1. Първата световна война 1914-1918

*2. Гьотеанумът е съвременен мистериен център, изграден по проект на Рудолф Щайнер в Дорнах, Швейцария, южно от Базел. Името "Гьотеанум" идва не само от преклонението на Щайнер към Гьоте, чието творчество е обект на първите му научни разработки, но и поради обстоятелството, че Щайнеровият светоглед е органически свързан с Гьотевия път на познание.

Според първоначалния замисъл на някои от изтъкнатите членове на Антропософското Общество, Гьотеанумът е трябвало да бъде построен в Мюнхен. По-късно решението се променя и на 20 Септември 1913 след като зъболекарят Емил Гросхайнц дарява на Антропософското Общество голям парцел земя край Дорнах Щайнер поставя основния камък на строежа, който в основната си част е изграден от дърво. През нощта на 31 Декември 1922 Гьотеанумът изгаря до основи.

През Март 1924 в продължение на три дни Р. Щайнер подготвя пластилинов модел на Втория Гьотеанум в мащаб 1:100. Тържественото откриване става през 1928. Сградата е построена изцяло от бетон, който за времето си е почти непознат строителен материал. Органично-пластичните форми както на Първия, така и на Втория Гьотеанум не са израз на архитектурно въображение, а са непосредствено извлечени от свръхсетивния свят, също както самото антропософско познание. Оттогава Гьотеанумът е седалище на Единното Антропософско Общество и Свободния Университет за Духовна наука.

*3. Рудолф Щайнер "Вътрешната същност на човека и на живота между смъртта и новото раждане", 8 лекции, Виена, 1914. (Събр.Съч. № 153)

*4. Точно описание на имажинативното мислене може да се намери в "Как се постигат познания за висшите светове" гл.2 (Събр. Съч № 10) и "Въведение в Тайната наука" гл.5 (Събр.Съч. № 13)

*5. Владимир Александрович Сухомлинов, 1848-1926, руски министър на отбраната, привлечен по-късно под отговорност, заедно с външния министър Сазонов и ген. Янушкевич, поради прибързаната мобилизация

на руската армия на 29. Юли 1914, започнала въпреки недвусмислената заповед на Александър II.

*6. Според антропософската Духовна наука, от средата на Лемурийската епоха, в еволюцията на човека и Земята се намесват онези свръхсетивни сили, или Същества, които Библията представя под образа на Змията. Рудолф Щайнер ги нарича луциферически Същества или накратко Луцифер. През Атлантската епоха в еволюцията се намесват коренно различни свръхсетивни Същества, които Библията описва като Сатана. Рудолф Щайнер ги назовава "ариминически Същества" или Ариман терминът идва от древно персийското божество на мрака Ангра. Проблематиката на съвременния човек до голяма степен се корени в неразпознаването на тези сили (виж схемата). "Културата изисква ариманизиране, само че човекът трябва да постави ариманическите сили на тяхното място и да не им позволява да се намесват по един смущаващ, трагичен начин в неговото мислене, в неговите имагинации, инспирации и интуиции." Изграждането на духовни възприемателни органи, съзнателното изживяване на Мистерията на Голгота и приемането на Христовия Импулс са основните помощни средства за хармонизирането, и в крайна сметка за спасението на тези Същества, които имат не само отрицателен, но и положителен принос в еволюцията на човека.

Луцифер

Воля

Симпатия

Страсти

Фантазиране

Бягство от отговорност

Революционно-войствен

Абсолютизира "правата"

Анархизъм

Космополитизъм

Поезия, Музика

Религиозни движения

"Отказ от инкарнация"

Изкуствено разширяване

на съзнанието, наркомани

Възпламенява

Треска, фебрилни състояния

Чувства

Уравновесяване

Живопис

Ариман

Мисли

Антипатия

Заблуждения

Догматизъм

Борба за власт

Консервативно-миролюбив

Абсолютизира "задълженията"

Държавен монополизъм

Национализъм

Архитектура, Пластика

Финансова власт

"Живот в една единствена инкарнация"

Висши технологии

Изсушава

Склероза

*7. На 1 Август папа Бенедикт XV отправя апел за мир към правителствата на воюващите страни.

*8. Още с първите си опити да разшири познанието ни за човешкото същество антропософията обръща внимание, че всъщност човекът се състои от четири съставни части:

Физическо тяло неживо, веществено, "минерално"

Етерно тяло или "жизнено тяло", "растително"

Астрално тяло лежи в основата на сетивната организация и чувствата, "животинско"

Азова организация лежи в основата на индивидуалните, духовни "човешки" качества

Взаимодействието между тези съставни части в човешкия организъм намира израз именно в неговото функционално морфологично троично устройство, включващо:

1. Нервно-сетивната система носител на мисленето.

2. Ритмична система носител на чувствата.

3. Системата "веществообмен-крайници" носител на волята.

*9. Според антропософската Наука за Духа, сегашната планета "Земя" е минала през три планетарни състояния, на всяко от които се развива и съответната степен на човешкото съзнание.

1. Старият Сатурн (трансво съзнание)

2. Старото Слънце (спящо съзнание)

3. Старата Луна (сънищно или образно съзнание)

4. Земя (будно или предметно съзнание)

5. Бъдещ Юпитер (имагинативно съзнание)

6. Бъдеща Венера (инспиративно съзнание)

7. Бъдещ Вулкан (интуитивно съзнание)

Планетарното състояние "Земя" включва седем епохи:

1. Полярна епоха

2. Хиперборейска епоха

3. Лемурийска епоха

4. Атлантска епоха

5. Следатлантска епоха

6. Шеста епоха предстояща

7. Седма епоха предстояща

На свой ред Следатлантската епоха се състои от седем културни епохи:

1. Първа следатлантска културна епоха (Древноиндийска) 7227-5067 пр. Хр.

2. Втора следатлантска културна епоха (Древноперсийска) 5067-2907 пр.Хр.

3. Трета следатлантска културна епоха (Египетско-халдейска) 2907-747 пр. Хр.

4. Четвърта следатлантска културна епоха (Гръцко-римска) 747 пр. Хр.1413 сл.Хр.

5. Пета следатлантска културна епоха (Съвременна) 1413-3573

6. Шеста следатлантска културна епоха 3573-5733

7. Седма следатлантска културна епоха 5733-7893

*10. Якоб Бьоме, 1575-1624 обуцар в Гьорлиц и забележителен мистик, "Аврора и изгряващата утринна заря", Издателство "Христо Ботев", 1995

*11. Йохан Валентин Андреа, син на лутерански пастор, роден през 1586 във Вюртенберг. След 1610 пътува из Европа като член на езотерично общество. Последовател на херметизма. През 1614 е ръкоположен за свещеник в градче недалеч от Щутгард, където преживява спокойно Тридесетгодишната война (1618-1648).

*12. Удроу Уилсън, 1865-1924, Президент на САЩ 1913-1922

*13. Лойд Джорж, 1863-1945, Министър-председател на Англия 1916-1922

*14. Херман Бар, 1863-1934, австрийски поет и писател.

*15. Антропософското Движение има своите първоизточници в духовния свят, а своите проявления тук, на Земята.

Антропософското Общество е неговата видима структура, включваща Ръководство, представителства и членове, обединени около свободното поетата грижа и отговорност за опазване на онова, което Рудолф Щайнер нарича "антропософски импулс". След Коледното събрание през 1923-1924 в Дорнах, Швейцария, когато Рудолф Щайнер поема председателския пост, Антропософското Движение и Антропософското Общество стават едно цяло.

В България Антропософските Дружества са официално регистрирани по чл. 134 от ЗЛС в Стара Загора и София. Тяхната дейност е регламентирана според устава на Антропософското Общество, чието представителство се намира в Дорнах, Швейцария (Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft, Postfach 134, CH 4143 Dornach). Библиотеките на Антропософските Дружества разполагат с голяма част от събраните съчинения на Рудолф Щайнер (на немски и български), с произведения на видни антропософски автори, както и антропософска периодика.

От окултна гледна точка, произходът, целите и задачите на Антропософското Движение и на Антропософското Общество са осветлени в "Езотерични изследвания на кармичните връзки" (Събр. Съч. № 231 № 240), чиито български преводи дело на Димо Р. Даскалов се съхраняват и са на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества в Стара Загора и София.

Антропософско Дружество "Рудолф Щайнер" Стара Загора 6000 ул. "Отец Паисий" 87 Б ет.6 тел. 042/5-97-94

Антропософско Дружество "Михаил" София 1000 ул. "Цар Симеон" 55, тел. 02/983-11-44

Антропософско Дружество "Рудолф Щайнер" София 1336 ж.к. "Люлин", бл. 611, вх. Г, ап. 91, тел. 02/24-62-91

Антропософско Дружество "Изис София" София 1463 п.к.152

*16. Виж Рудолф Щайнер -, Християнството като мистичен факт и Мистериите на древността (Събр.Съч. № 8)

*17. Рикарда Хух, 1864-1947

*18. "Загадките на философията" Събр.Съч.№18. Неректираният български превод на Димо Р. Даскалов е на разположение на читателите в библиотеките на Антропософските Дружества.

*19. Едуард фон Зюс, 1831-1914, австрийски геолог

*20 Франц Brentano, 1838-1917, католически свещеник, отличен от Църквата през 1873, професор по философия във Виена.

*21. Рудолф Щайнер, "Върху загадките на душата" (Събр.Съч № 21)

*22. Макс Десоар, 1867-1947, професор по философия в Берлин

*23. Леонард Дарвин, 1850-1943

*24. Елементарният свят е част от "висшите светове", описани най-вече в "Теософия". (Събр. Съч. № 9) и "Въведение в Тайната наука" (Събр. Съч. № 13). Тези описания претърпяват известна промяна още в "Прага на Духовния свят" (Събр. Съч. № 17) и изнесения по същото време лекционен цикъл "Тайните на Прага" (Събр. Съч. № 147), като акцентът пада върху това, че "свръхсетивните светове" могат да станат обект на познание още по време на земния живот на човека. "Душевният свят" от "Теософия" е идентичен с по-късното казване "елементарен свят".

*25. В своята "Тайна Наука" (Събр. Съч. № 13) Рудолф Щайнер обозначава висшите Йерархии, към които принадлежат Елохимите, по следния начин: (вдясно са имената им според езотеричното християнство)

1. Серафими Духове на Любовта
2. Херувими Духове на Хармонията
3. Престоли Духове на Волята
4. Господства (Кириотетес) Духове на Мъдростта
5. Сили (Динамис) Духове на Движението
6. Власти (Ексузиаи, евр.: Елохими) Духове на формата.
7. Архаи Духове на Личността.
8. Архангели Духове на Огъня.
9. Ангели Духове на Здрача, (Синове на Живота).

Рудолф Щайнер често говори за тези Същества, като ги групира в:

Първа Йерархия: Серафими, Херувими, Престоли.

Втора Йерархия: Господства, Сили, Власти.

Трета Йерархия: Архаи, Архангели, Ангели

Йерархията на Архангелите включва

1. Орифиил с период на действие от: 200г. пр.Хр. до 150 сл. Хр
2. Анаил 150 до 500
3. Захариил 500 до 850
4. Рафаил 850 до 1190
5. Самаил 1190 до 1510
6. Гавраил 1510 до 1879
7. Михаил 1879 до 2300

*26. Немислимо е, ако човек започне макар и едно бегло изучаване на антропософията, да не си зададе въпроса: Какво представлява ясновидството? Под това понятие Рудолф Щайнер разбира способността да се възприема духовният свят под формата на образи. През древните културни епохи, още преди понятиятното мислене и опиращото се на него днешно съзнание, сумрачното, или смътно ясновидство, е представлявало природно качество, присъщо на всички хора. Дори и днес в изолирани случаи то може да се наблюдава в примитивни племена и народи, а в отделни случаи като атавизъм и сред отделни представители на европейския свят.

Това естествено, или природно ясновидство се осъществява в областта на имагинативните възприятия и не трябва да се смесва със съответните им степени на Посвещение. Наред с имагинативното познание, съвременното Посвещение изисква да бъдат развити и следващите две степени на свръхсетивното познание: Инспиритивното и интуитивното.

В предхристиянските епохи често пъти ясновидството е съществувало отделно от Посвещението. С други думи, даден човек би могъл да е ясновидец, но не и Посветен: От друга страна Посветеният, за да прониква в духовния свят, не винаги е бил длъжен да притежава ясновидство. Днес тази природна дарба, която съвсем закономерно е угаснала в хода на еволюцията, трябва да бъде отново извоювана чрез определени упражнения, протичащи при ясно и будно съзнание. Ясновидство и Посвещение отново се приближават едно към друго, но на качествено ново равнище от човешката еволюция.

От "биологична" гледна точка ясновидството е свързано със световно историческата тенденция на човешкото етерно тяло да се "разширява": То вече не се покрива с очертанията на физическото тяло и се стреми да води свой собствен живот, независимо от законите на физическото тяло. Ето защо все повече хора ще имат опитности "вън" от своето физическо тяло. Този прост факт е в основата на опасно и епидемично нарастващите "екстрасензорни" феномени, които днес биват обяснявани по съвсем произволен, високомерен и дилетантски начин. Тяхното истинско обяснение може да бъде обект единствено на свръхсетивното познание.

На старото, смъртно ясновидство, Рудолф Щайнер противопоставя съвременни методи за окултно обучение, при което човек може да постигне така нареченото "екзактно ясновидство", или "изследователско ясновидство". То позволява на ученика да има възприятия в духовните светове при ясно и будно съзнание, а не в "транса", характерен за старото Посвещение.

*27. Същата история срещаме и у Плутарх в "Животът на Кимон", гл.18

*28. Виж Тит Ливий, "Римска история", 1 книга, 19 глава

*29. Виж Бел. 10.

*30. Четиристотин години от началото на Реформацията. На 31 Октомври 1517 Мартин Лутер заковава своите 95 тези върху вратата на църквата във Витенберг.

*31. Виж Рудолф Щайнер, "Как се постигат познания за висшите светове"(Събр.Съч. № 10), последните две глави от книгата.

*32. Виж Рудолф Щайнер "Теософия" (Събр.Съч. а 9), гл. 4

*33. Рудолф Кийлен, 1864-1922, шведски историк и държавник

*34. Алберт Шефле, 1831-1903, австрийски социолог

*35. Виж Бел. 25.

*36. Хенри Лихтепбергер, 1864-1941

*37. Владимир Соловьев 1853-1900, руски поет и философ

*38. Ариманическата школа (наричана още "подземна" или "подсетивна") е създадена през 15 век като един вид отговор от страна на Ариман спрямо "свръхсетивната Михаилова школа. При свръхсетивната Михаилова школа сме изправени пред едно духовно събитие, което обединява в областта на Слънцето определени свръхсетивни Същества от Йерархията на Ангелите, Архангелите, както и неинкарнираните човешки души, чиято Карма ще им позволи да се включат по-късно в Антропософското Движение.

Ариманическата школа, чиито първи прояви във физическия свят са ислямът и книгопечатането, подготвя материалистическото светоусещане на днешното човечество, изразяващо се в подчертан интелектуализъм, разцвет на банковото дело и индустриализацията, подем на откривателството в областта на материалния свят. Р. Щайнер говори за "грандиозни магически изкуства", за "технологическо магьосничество", към което бихме могли да причислим някои съвременни открития като новите енергийни източници, тоталния компютърен контрол, трансплантацията на органи, генното инженерство и т.н.

*39. Фридрих Вилхелм Вебер, 1813-1894

*40. Давид Фридрих Щраус, 1808-1874, философ и теолог

*41. Включена в Събр. Съч. № 72 "Свобода-Безсмъртие-Социален живот"

*42. Над човека се издигнат Йерархиите на Ангели, Архангели, Архаи и т.н. всички те са по-съвършени от човека. Но има и такива свръхсетивни Същества, които не разполагат с физическо тяло и са на по-низши еволюционна степен от тази на човека. Те живеят в елементарния или "етерен" свят, който за нашата планета има същото значение, каквото има нашето етерно тяло за нашето физическо тяло. Р. Щайнер нарича тези Същества "елементарни Духове" или "природни Духове, макар че подобни имена са "крайно неподходящи". Елементарните Духове нямат свой Аз и са лишени от морална отговорност. Те действуват по-скоро автоматично, най-вече в четирите елемента на Земята. Гномите в елемента "земя", Ундините в елемента "вода", Силфите в елемента "въздух" и Саламандрите в елемента "огън".

Народните легенди имат предвид същите тези Същества, когато говорят за "джуджета", "коболди", „феи", "елфи" и т.н. В древните епохи на инстинктивното ясновидство хората непосредствено са възприемали тези Същества в природните царства.

*43. Луи Клод де Сен-Мартин, 1743-1803

*44. В случая под този термин следва да се разбира ритмичната система на човека, съсредоточено в гръдната област, откъдето идва и другата образна представа за тази система: човекът-гърди (Brustmensch), която е

подробно описана в "Антропософията като космософия" II част (Събр. Съч. № 208), лекция от 28 Октомври 1921.

Идеята за "троичното устройство на човека (част от което представлява ритмичната система) е загатната от Р. Щайнер най-напред през 1917 г. в книгата му "Върху загадките на душата" (Събр. Съч. № 21): Там са описани:

- а) нервно-сетивната система: носител на мисленето
- б) ритмичната система: носител на чувствата
- в) двигателно-веществообменната система: носител на волята,

По този начин за пръв път в историята на човечеството става възможно действителното обхващане на съотношението между "тяло" и "душа" Неизмеримото значение на това откритие ще бъде разбрано едва в бъдеще, когато на "троичното устройство" ще се гледа като на единствено възможната основа за съществуването на анатомията, физиологията и психологията.

Идеята за "троичното устройство на социалния организъм" е също толкова новаторска и по същество тя от хвърля монополистичната, централно управлявана държава като единствено възможна форма на съвместен човешки живот. Държавата, или социалния организъм далеч не представлява едно единно цяло. В нея трябва ясно да бъдат съзнателно разграничавани три различни сили, чиито сместване винаги ще води до един или друг вид деформация.

1. Силите на икономическия живот: Братството може и трябва да се осъществява единствено тук, в областта на икономиката.
2. Силите на духовния живот: Свободата може и трябва да се осъществява единствено тук в областта на духовния живот.
3. Силите на правовия живот: Равенството може и трябва да се осъществява единствено тук, в областта на правовия живот.

Днес според Р. Щайнер истинският еволюционен импулс на Средна Европа е не в областта на изкуството, религията или науката, а в жизнеспособността на идеята за "троичния социален организъм" и във волята за нейното осъществяване.

*45. Алфред Брем, 1829-1884, пътешественик и зоолог.

*46. Д-р Роман Боос, 1889-1952, социолог, писател и лектор. Поддържа идеята на Р. Щайнер за "троичното устройство на социалния организъм"

*47. Адолф Келер, род. 1872, протестантски теолог

*48. С израза "гьотеанизъм" Р. Щайнер обозначава Гьотевия път на познание и неговата творческа продуктивност. Гьотеанизмът е пълна противоположност на постулатите, издигнати от Емануил Кант. Според Р. Щайнер "готалността на обекта" е възможна само при равностойното участие на мисленето и възприятието. Гьоте постига едно своеобразно усилване на същественото по този начин познание до степен, че то добива образен характер.

Гьотеанизмът е не само опазване, но и продължение на Гьотевото дело. Рудолф Щайнер не само получава един вид наследство, но към него той прибавя нови принципи за изучаване на свръхсетивния свят, за който Гьоте е имал само далечно предчувствие "Историческият Гьоте може би щеше да ги отхвърли, но", както казва Р. Щайнер, "по-вероятно е, че пребиваващата в духовния свят индивидуалност на Гьоте, би се съгласила с тях."

*49. Освалд Марбах, 1810-1890

*50 "Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел" 5 лекции в Кьолн, 1912, Събр. Съч. № 142

*51 Фритц Миутнер, 1849-1923

*52 Морис Метерлинк, 1862-1949, белгийски поет и писател

*53 Франсиз Делези, род. 1873, френски писател

*54 Раймонд Поанкаре, 1860-1934, президент на френската република от 1913 до 1920, известен с антигерманската си политика.